

**НАУКОВА ФІЛОЛОГІЧНА  
ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛОГОС»**

**Міжнародна  
науково-практична конференція**

**«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ  
В УМОВАХ СУЧАСНИХ  
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**

**8–9 листопада 2019 р.**

**м. Львів**

УДК 80(063)  
Ф54

**Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів** : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 8–9 листопада 2019 р. – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2019. – 188 с.

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія Наукової філологічної організації «ЛОГОС» не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів».

УДК 80(063)

# ЗМІСТ

## СЕКЦІЯ 1. ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

**Гуріна Л. О.**

СПОСОБИ ПРОЯВУ РІЗНИХ ТИПІВ КІБЕРАГРЕСІЇ  
(НА МАТЕРІАЛАХ АНГЛОМОВНОГО  
ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ)..... 8

**Павлюк А. І.**

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙОМІВ ВЖИВАННЯ  
ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНОЇ ГРИ В АНГЛОМОВНИХ  
ТЕКСТАХ РЕКЛАМИ ..... 12

## СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

**Кравченко А. О.**

БРЕНДОН БАРТОН ЯК ІНВАРІАНТ  
ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ІНШОГО  
В РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «ДЕ НЕМАЄ БОГА»..... 15

**Назарець В. М., Баранюк Я. М.**

ФОРМИ ВНУТРІШНЬОТЕКСТОВОГО АДРЕСАТА  
У ЛІРИЦІ А. МОЙСІЄНКА..... 18

**Назарець В. М., Квасюк Т. М.**

ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДРЕСОВАНОЇ  
ЛІРИКИ У РОСІЙСЬКОМУ  
ТА УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ ..... 22

**Перегуда В. В.**

ПРОБЛЕМА ТЛУМАЧЕННЯ ДРАМАТИЧНОГО  
ДИСКУРСУ ЯК КАТЕГОРІЇ..... 26

## СЕКЦІЯ 3. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

**Буга Б. А.**

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ АВТОРСЬКИХ  
НЕОЛОГІЗМІВ ДУГЛАСА КОУПЛЕНДА  
(НА ОСНОВІ РОМАНУ «ПОКОЛІННЯ Х»)..... 29

**Жукова К. Є.**

ЧАСТКОВА СТИЛІСТИКА КИТАЙСЬКОЇ МОВИ  
ТА ЇЇ ОСОБЛИВІ СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ ..... 32

**Zapukhliak I. M.**  
SOCIAL VARIATIONS IN LANGUAGE ..... 36

**Павленко А. І.**  
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ  
КОМПОНЕНТОМ ЗООНІМОМ В УКРАЇНСЬКІЙ  
ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ..... 39

**Піддяча Л. В., Щербій Н. О.**  
ВІДДІЄСЛІВНІ ІМЕННИКИ КАТЕГОРІАЛЬНОГО ТИПУ  
В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ..... 42

#### **СЕКЦІЯ 4. ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ**

**Верзілова Є. Ф.**  
ІНТЕРМЕДІЯ КАК ЭЛЕМЕНТ КОГЕРЕНТНОСТИ  
В РОМАНЕ МАРИАМ ПЕТРОСЯН «ДОМ, В КОТОРОМ...»... 46

#### **СЕКЦІЯ 5. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ**

**Герасимчук А. В.**  
ОСНОВИ ПРОЦЕСІВ ЛОКАЛІЗАЦІЇ,  
ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ  
СУЧАСНОГО КОНТЕНТУ ВЕБ-РЕСУРСІВ ..... 49

**Григоров С. С.**  
ТЛУМАЧЕННЯ ЛАКУНАРНИХ  
ОДИНИЦЬ У ЛІНГВІСТИЦІ ..... 52

**Мельник А. П.**  
ВІДТВОРЕННЯ МОВНОСТИЛІСТИЧНИХ  
ОСОБЛИВОСТЕЙ НІМЕЦЬКИХ КІНОТРЕЙЛЕРІВ  
ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ..... 54

**Паршина А. В.**  
НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНА ЛЕКСИКА І ЗАСОБИ  
ЇЇ ПЕРЕДАЧІ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ  
ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ..... 57

**Паршина А. В.**  
СПЕЦИФІКА ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНИЙ КОЛОРИТ»  
У РАМКАХ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ СТУДІЙ ..... 61

**Сергєєва Г. А.**  
ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ ..... 63

**Цвик Н. П.**  
РОЛЬ ТЕРМІНІВ У СТВОРЕННІ ЗВ'ЯЗНОСТІ  
НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ ..... 67

## **СЕКЦІЯ 6. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ**

- Білоус А. О., Чернега С. М.**  
СУЧАСНА ТЕОРІЯ КОНГІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ..... 71
- Купцова Т. А., Колієва І. А.**  
ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ  
В СУЧАСНОМУ СВІТІ ..... 74
- Лисенко Л. В.**  
ПЕРЕКЛАД ЯК ІНСТРУМЕНТ  
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ..... 77

## **СЕКЦІЯ 7. РИТОРИКА**

- Чернишова Т. О., Кудрявцева Н. А.**  
СПЕЦИФІКА ВІЙСЬКОВОГО КРАСНОМОВСТВА В УМОВАХ  
СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ..... 80

## **СЕКЦІЯ 8. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА**

- Гейдел А. М., Котенко А. О.**  
РОЗВИТОК БАРОКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ  
У СЕРЕДИНІ 17 – ПОЧ 18 СТ. .... 84
- Гейдел А. М., Чернявська Д. В.**  
МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ  
QR-КОДУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ... 87
- Гейдел А. М., Шевченко М. В.**  
ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЕТИЧНОЇ  
ЗБІРКИ АРХІМАНДРИТА ОНУФРІЯ  
«О ПРИРОЖЕНІЮ ЧЕЛОВѢЧЕСКОМ» ..... 90
- Гейдел А. М., Сазанова К. В.**  
ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕРУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ  
QR-КОДУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ... 93
- Зарудняк Н. І.**  
ОБРАЗ ЗОЇ ЖМУТ У НОВЕЛІ  
ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «ВОВЧИХА» ..... 97
- Крохмаль С. К.**  
АНТИНОМІЯ «ДОБРО І ЗЛО» В РОМАНІ МАРИНИ  
І СЕРГІЯ ДЯЧЕНКІВ «РИТУАЛ» ..... 100
- Миронюк В. М.**  
СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОГО ОСМИСЛЕННЯ  
НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У ТВОРЧОСТІ  
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА ..... 104

<b>Пашук Р. І.</b> ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ДЕМОРАЛІЗАЦІЇ (РЕФЛЕКСІЇ ЛІТЕРАТОРІВ 19-20 СТОРІЧЧЯ).....	107
<b>Привалова С. П.</b> ОБРАЗ РОКСОЛАНИ В ОДНОЙМЕННІЙ ПОВІСТІ О. НАЗРУКА .....	111
<b>Рвачова А. В.</b> ІНВАРІАНТ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПОСТМОДЕРНОГО ІНДИВІДУ У ЗБІРЦІ ВІРШІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ТАМПЛІСРИ».....	115
<b>Семенюк О. Л., Реутова М. А.</b> ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПОЕТИКА РОМАНУ Ю. КОСАЧА «ЕНЕЙ ТА ЖИТТЯ ІНШИХ».....	117
<b>Сергєєва Г. А.</b> СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНГЛОМОВНИХ ТВІРНИХ ОСНОВ В АСПЕКТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ.....	122
<b>Стеценко В. В.</b> СВІТОГЛЯДНА КОНЦЕПЦІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ОЦІНЦІ ІВАНА ФРАНКА .....	126
<b>Тигаренко Л. А.</b> ПОХОДЖЕННЯ СЛЕНГУ СУБКУЛЬТУРИ АНІМЕ .....	128
<b>Харченко І. І.</b> ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ.....	131
<b>Царьова І. В., Коваленко С. Ю.</b> СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОЛІНГВІСТИКИ .....	134
<b>СЕКЦІЯ 9. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА</b>	
<b>Аніканова Л. О.</b> ЕТИМОЛОГІЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ПРИЗВИСК БОРИСА ДЖОНСОНА .....	138
<b>Бондаренко О. М.</b> УТВОРЕННЯ НОВИХ СЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ГАЛУЗІ ПСИХОЛОГІЇ .....	141
<b>Віталіш Л. П.</b> НІМЕЦЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З ЛЕКСЕМАМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЧУТТІВ.....	143

<b>Гончаренко О. М.</b> ОПТИМІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ .....	147
<b>Давидова Т. В.</b> АНТИКОНЦЕПТ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ.....	151
<b>Снікєєв Д. С.</b> МОВНА АКТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕНЦІЇ САМОВИПРАВДАННЯ У ТЕКСТАХ ТВИТТІВ ДОНАЛЬДА ТРАМПА.....	155
<b>Kriukova Yu. O.</b> VIDEO-BASED ENGLISH LESSONS AS A WAY OF STRENGTHENING STUDENTS' MOTIVATION TO LANGUAGE LEARNING .....	157
<b>Малаш О. В.</b> ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ РЕКОНСТРУЮВАННЯ ЖІНОЧОГО ІДЕАЛУ В НАРОДНИХ ПІСНЯХ БОЛГАР УКРАЇНИ .....	158
<b>Наконечна О. В.</b> РЕАЛІЗАЦІЯ ГОЛОСНОГО [Э] В ТЕМАТИЧНИХ І РЕМАТИЧНИХ ЧАСТИНАХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ.....	161
<b>Павлюк І. Б., Дашкевич І. В.</b> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОГО НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ТЕКСТУ.....	163
<b>Петришин М. Й.</b> КОНЦЕПТ <i>ДРУЖБА</i> В РИМСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ.....	168
<b>Попович-Блавіцька Г. Н.</b> КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА «КОХАННЯ» В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ БРИТАНСЬКИХ ПОЕТІВ XVIII – XIX СТ. ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД .....	172
<b>Руда Н. В.</b> ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТУ ЯНЧЖОУ .....	175
<b>Седляр Н. С.</b> ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ Г. ГРІНА «БРАЙТОНСЬКИЙ ЛЬОДЯНИК».....	179
<b>Ситнікова В. А.</b> ЗВ'ЯЗОК МІЖ СЕМАНТИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМ ЗІСТАВНОГО ІСРОГЛІФА ТА СЕМАНТИЧНИМ ПОКАЗНИКОМ «СОНЦЕ» .....	183

# СЕКЦІЯ 1. ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Гуріна Л. О.

*студентка кафедри теорії та практики перекладу*

Національний університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

## СПОСОБИ ПРОЯВУ РІЗНИХ ТИПІВ КІБЕРАГРЕСІЇ (НА МАТЕРІАЛАХ АНГЛОМОВНОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ)

У сучасному світі віртуальна взаємодія є важливою складовою комунікації, однією з характерних ознак якої є провокативна мовна поведінка учасників. Етимологічний початок терміна «провокація» знаходиться в латинській мові (lat. *Provocatio*), де він означав «підбурювання, спонукання окремих осіб, груп, організацій до дій, які можуть спричинити за собою важкі наслідки» [1, с. 659]. У сучасному мовному спілкуванні провокація може розглядатися як одна з поширених форм вербальної боротьби або маніпуляції в різних сферах комунікації.

У сучасній лінгвістиці під провокацією розуміється як «особлива сукупність мовних актів, яка веде до виконання конкретних (необхідних провокатору), усвідомлених, вербальних і невербальних дій з боку адресата». Найчастіше в сучасному віртуальному просторі така провокативна агресивна мовна поведінка комунікантів перетворюється в цілеспрямоване переслідування співрозмовника, яке отримало назву кібербулінг. Булінг (англ. *Bullying*) утворено від англійського «*bully*», що в 1530-х означало «коханий» або «кохана» [2]. У XVII ст. слово змінило своє семантичне значення на «гнобитель слабких», можливо, під впливом англійського слова «*bull*», яке означає «бик».

В Інтернет-просторі кібербулінг приймає форму образливих текстових та MMS повідомлень, а також грубих записів у блозі або соціальних мережах. Для кібербулінгу часто використовуються електронні повідомлення і спеціально створені сайти з метою приниження людини. Основною особливістю кібербулінгу, як і будь-якої текстової віртуальної комунікації, є анонімність, при якій провокатор не бачить особи своєї жертви, не знає про її емоційні реакції, що не викликає почуття співпереживання. Анонімність дає відчуття дистанційованості відправнику від свого співрозмовника і не дозволяє спостерігати емоційну реакцію опонента на коментар. І, як результат, у агресора виникає відчуття повної безкарності [3, с. 55].

Вербальний прояв кібербулінгу є відображенням мовної агресії. В лінгвістиці виділяють три різновиди мовної агресії:

1) експлетивна – найбільш пряма, різка, імпульсивно-емоційна форма вербальної агресії (лайливі інвективи, мовні акти загрози, вердикти і категоричні вимоги і заклики);



2) маніпулятивна – більш раціонально-усвідомлена форма вербальної агресії, заснована на ідеологічних трансформаціях вихідного сенсу (інвективні ярлики, засоби дифамації);

3) імпліцитна агресія пов'язана з завуальованим виразом відповідного іллокутивного наміру (непрямі мовні акти, непрямі предикації, іронічні інвективи) [4, с. 221].

На основі досліджень М. Віллард, Р. Ковальські і колектива була створена наступна система різновидів і форм кібербулінгу [5, с. 1-2; 6, с. 13-20]:

- тролінг – найпопулярніша форма негативної поведінки в Інтернеті, яку можна визначити як зловмисне, часто пов'язане з порушенням етичних норм, втручання в мережеву комунікацію;

- флеймінг – різновид кібербулінгу, представлений грубими, вульгарними і образливими засобами мови, за допомогою яких хуліган починає перепалку з жертвою. Флеймінг виражений в експлетивній і маніпулятивній формах;

- харасмент (домагання, нападки). Наполегливі повторювані образливі повідомлення незнайомих людей конкретної жертви, що викликають у неї тривогу, роздратування і стрес; цей різновид відображає експлетивний тип мовної агресії;

- очорнення (поширення чуток, наклеп). Умисне виставлення жертви в негативному світлі за допомогою публікації в мережі, що принижує, і неправдивої інформації про людину, його перекручених зображень;

- імперсонація (використання фіктивного імені, самозванство). Переслідувач, скориставшись вкраденим паролем, розсилає зі зламаного аккаунта жертви негативну або неадекватну інформацію до її знайомих;

- публічне розголошення особистої інформації про жертву в Інтернеті з метою образити або шантажувати; основні форми вираження цієї форми агресії – експлетивна і маніпулятивна;

- ексклюзія, остракізм (соціальна ізоляція). Виключення з віртуального співтовариства або групи, відмова спілкуватися, видалення з «списка друзів». Знижує самооцінку жертви, може переживатися як соціальна смерть;

- кіберсталкінг (тривале домагання і переслідування). Використання засобів електронної комунікації для систематичного переслідування когонебудь. Супроводжується погрозами і домаганнями відповідно, являє собою експлетивний вид мовної агресії і може приймати форму вердикту;

- хеппіслепінг – публікація в мережі відео фізичного насильства або хуліганського нападу. Використовується для посилення почуття приниження жертви переслідування;

- кіберсуїцид (узгоджені самогубства). Одна з новітніх інтернет-загроз, зафіксованих у різних країнах світу. Підлітки за допомогою соціальних мереж домовляються про спільне самогубство.

Розглянемо різницю між трьома найбільш поширеними різновидами кібербулінгу (тролінг, флеймінг, кіберхарасмент).

Термін «тролінг» походить від англ. trolling, що означає ловлю риби на блешню. А той, хто здійснює тролінг, називається тролем, що створює асоціацію з ловцем на приманку.

Принципова відмінність тролінгу як агресивного типу мовної поведінки від реальної комунікації визначається наміром і характером спілкування. Унікальність ситуації інтернет-спілкування полягає в тому, що такі його особливості, як анонімність і рівний доступ всіх учасників до комунікативного простору, позбавляє агресивні мовні дії прагматичного сенсу. Мовна агресія в реальній комунікації майже завжди спрямована на вирішення конкретних комунікативно-прагматичних завдань, таких як отримання інформації, перехоплення комунікативної ініціативи, створення негативного іміджу співрозмовника та ін., а кінцева мета агресора – захоплення комунікативного простору і перетворення діалогу в монолог.

Однак в інтернет-комунікації домогтися мовного домінування і перетворити діалог в монолог неможливо. Тролінг тут має діаметрально протилежну мету – ініціювати або активізувати комунікативний процес. Якщо в реальності комунікації конфлікт є «побічним продуктом» агресивної мовної поведінки, то для троля – це стратегічна мета, що визначає ефективність мовної дії. Відповідно комунікативної невдачею тролінгу буде відсутність реакції на дані агресивні дії [7, с. 109-116].

Існує кілька прийомів тролінгу. Один з них відомий в риторичі як «шокова» техніка і являє собою агресивну спростування спільної думки. При цьому обов'язкова умова такого тролінгу – різке розходження з оцінкою більшості учасників комунікації. Інша техніка – відомий риторичний прийом переходу на особистості. Зазвичай цей вислів, що містить різко негативну оцінку будь-кого з учасників комунікації.

Флеймінг / флейм – свого роду «словесна війна», метод спілкування, що супроводжується яскраво вираженою мовною агресією. Флейм (від англ. flame – вогонь, полум'я) – «суперечка заради суперечки». Флеймінг відбувається, як правило, у відкритому публічному просторі віртуальної мережі (рідше в приватному листуванні) за допомогою публікації вульгарних звернень і зауважень, образливих коментарів; має властивість швидко переростати в емоційний обмін репліками. Іноді перетворюється в затяжний конфлікт. Подібна словесна війна нерідко вже не має відношення до первісної причини спору.

І тролінг, і флеймінг представляють собою форми реалізації мовної агресії, зумовлені специфікою інтернет-комунікації. Але різниця між ними в тому, що тролінг – найчастіше самостійна мовна дія, а флеймінг – це діалогічна або полілогічна взаємодія, тобто комунікативний акт або фрагмент комунікативного акту. В інтернет-дискурсі ці комунікативні явища співвідносяться один з одним як причина і наслідок, де тролінг – причина, флеймінг – наслідок, тобто флеймінг – це ефективний результат тролінгу, досягнення адресантом комунікативної мети [7, с. 109-116]. У якості своїх прийомів флейм використовує дружні глузування, невдалі і двозначні жарти, натяки і деякі полемічні прийоми (наприклад, шляхом доведення до абсурду

правильно вираженої думки співрозмовника за допомогою підміни понять) і т. п.

Під кіберхарасментом (або кібердомаганням (-пригнобленням)) розуміють діяльність, що актуалізується у вигляді низки систематичних повідомлень з боку однієї або декількох осіб, що містять образи, погрози та/або вимоги, які здатні викликати стан фрустрації. Харасмент наближається до поняття флеймінгу за характером агресивної діяльності, але різниться за певними характеристиками комунікантів. На відміну від флеймінгу, продуцент харасменту спрямовує агресію на конкретну людину, яка не вступає з ним у перепалку і не публікує повідомлень подібного агресивного характеру. Жертва кіберхарасменту обирає захисні стратегії, тоді як агресор зосереджується лише на нападі упродовж усього комунікативного процесу. Повідомлення зазвичай мають образливий, наполегливий та повторювальний характер і здатні, як вже зазначалося, викликати у жертви роздратування, тривогу та стрес [8, с. 180].

Агресивні дії продуцента харасменту є експліцитними, активними, емоційними, сильними та ворожими, про що свідчать засоби актуалізації даного агресивного впливу: емоційні риторичні запитання, експресивні та модальні, експресивні одиниці та експресивні ненормативні інвективи, що висвітлюють агресивний стан мовця, його інтенції, та підсилюють регулятивний вплив за рахунок власного (позаконтекстуального) прагматичного потенціалу.

Таким чином, в зазначених прикладах кіберагресії відображаються всі види мовної агресії. Найбільш частотними проявами є експлетивний і маніпулятивний типи агресії, які проявляються у вигляді мовного акту загрози і використання засобів дифамації. Головна мета кібербулінгу, таким чином, полягає у виведенні адресата з стабільного емоційного стану, отримання його відповідної реакції на повідомлення і втягування об'єкта впливу в комунікативну кібервійну.

#### **Список використаних джерел:**

1. Новейший словарь иностранных слов и выражений. Минск: Современный литератор. 2005.
2. Online Etymology Dictionary. Електронний ресурс: <https://www.etymonline.com/search?q=bully>.
3. Черкасценко О. С. Кибербуллинг как способ проявления агрессии. Киев. Serenity-Group № 10 (2) АРХИВАРИУС. 2016.
4. Шейгал Е.И. Вербальная агрессия в политическом дискурсе // Вопросы стилистики: Антропоцентрические исследования. Вып. 28. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та. 1999.
5. Willard N. E. Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress. Champaign. 2007.
6. Kowalski R. M., Limber S. P., Agatston P. W. Cyberbullying: Bullying in the digital age. Chichester. 2011.

7. Воронцова Т.А. Троллинг и флейминг: речевая агрессия в интернеткоммуникации // Вестник Удмуртского университета. Серия: История и филология. Ижевск. 2016.
8. Бочавер А. А. Кибербуллинг: травля в пространстве современных технологий / А. А. Бочавер, К. Д. Хломов // Психология. Журнал ВШЭ. 2014. № 3.

**Павлюк А. І.**

*студентка VI курсу факультету романо-германських мов*

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Рівненська область, Україна

### **ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙОМІВ ВЖИВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНОЇ ГРИ В АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ РЕКЛАМИ**

Рекламний текст відноситься до найбільш популярних предметів дослідження в сучасній лінгвістиці, що обумовлено його роллю у формуванні думки як окремої людини, так і нації в цілому. Ставши невід'ємною частиною суспільного життя, сьогодні реклама визначається, як частина культури, яка розвивається відповідно до своїх власних законів і характеризується не тільки необмеженою можливістю впливу, але також специфічними формами виразності.

Специфічність тексту рекламного оголошення обумовлює його структурні особливості, спрямовані на реалізацію багатьох функцій, серед яких виділяють: впливаючу, емотивну, естетичну, інформуючу, нагадуючу, атрактивну; популяризуючу, переконуючу, фатичну, оцінювальну, аргументуючу, регулятивну (відповідальну за напрямок сприйняття адресатом інформації про предмет реклами в певному напрямку), диференціюючу (яка відокремлює рекламований продукт в свідомості цільової аудиторії від конкурентних аналогів), моделюючу (відповідальну за створення в мисленні реципієнта моделі використання рекламованого товару в повсякденному житті), освітню.

Рекламний текст являє собою приклад максимально ефективного використання мовних засобів. «Важлива вимога, що пред'являється до рекламних текстів, – максимум інформації при мінімумі слів» [4]. В основі створення рекламних текстів лежать дві тенденції: стислість (лаконічність виразу) і виразність (сміність інформації). У тривіальній рекламі будовання тексту зводиться до спрощення граматичних структур і розмаїтності кліше-штампів при загальній повторюваності і обмеженості лексики.

У створенні ігрового стилю реклами беруть участь різнорівневі мовні засоби – фонетичні, графічні, лексичні, морфологічні, словотвірні та т. д. Практично для всіх текстів сучасних рекламних текстів характерне використання різних ігрових прийомів у всьому їх різноманітті, що само по собі безпосередньо пов'язано з тим, що спочатку суть реклами полягає саме в

залученні уваги реципієнта. У рекламі ігрові прийоми мовної гри дозволяють досягти основоположного принципу створення рекламних текстів: на мінімальному відрізку тексту досягти максимальної експресії. Проведений нами аналіз рекламних текстів американської реклами дозволяє згрупувати прийоми мовної гри наступним чином: фонетичні, графічні, лексичні, морфологічні, словотвірні.

Звуковий образ рекламного тексту є важливим компонентом його успіху у реципієнта. При створенні рекламного слогана мовна гра можлива на так званому «нижчому рівні мовному» – фонетичному. Під фонетичною мовною грою слід розуміти гру на співзвуччі, що має три плани реалізації: звуковий, звуко-графічний і графічний. Останній тип вважається більш доступним для людей, так як публіка відразу може створити у себе в голові звуковий образ даного слогану [2]. Вона покликана впливати на емоції реципієнта, створити певний настрій, задати загальний тон звучання тексту, що можна досягти за допомогою застосування таких мовних засобів, як алітерація, консонанс, рима, ониматопія, апокопа тощо. На фонетичному рівні творці слоганів найчастіше застосовують різні повтори, як звукові, так і лексичні: «*Healthy hearts for adventures ahead. Keep up with the life you love. 100% whole grain Quaker Oats can help reduce cholesterol as part of a heart healthy diet*» (реклама каші). Даний приклад звертає увагу на використання в слогані алітерації, тобто повторення приголосних на початку слів. Також, гарним прикладом вживання алітерації є реклама бургера в Мак Доналдс – «*Big. Beefy. Bliss*». *Toyota*: «*Today. Tomorrow. Toyota*», *Microsoft*: «*Right audience, right story, real time*», *Mitsubishi*: «*Better built. Better backed*». Вони включає повтор звуків для виділення ключових слів висловлювання. Це досягається повтором початкового звука.

На лексичному рівні засобом створення мовної гри у рекламних текстах є полісемія слів, яка дає можливість актуалізувати декілька значень лексичної одиниці: «*Quiet Period?? It's never quiet here... Period New IPO Center Raging Bull; When you decide to give her a ring, give us a ring*». Прикладом метафори є реклама «*When I dare to go nude, it'll make you blush. MAYBELLINE. Make it happen*» (реклама косметики MAYBELLINE). Прояв мовної гри в даному прикладі викликано використанням метафори, де слово «*nude*» застосовується не стільки в його прямому значенні – голий, а в переносному, тобто настільки природний макіяж, який майже не помітний на обличчі, змушує відчувати себе голою. А слово «*blush*» трактується як рум'янець.

Безсумнівним лідером по вживанню в мовній грі є каламбур. Це «гра слів, заснована на комічному обігранні звукової подібності (омонімії) слів і словосполучень, що мають різне значення; а також дотепне висловлювання, засноване на одночасній реалізації в слові прямого і переносного значень, наприклад: *cakeaway* («Кекс з собою»). Каламбур в даному випадку побудований на основі заміни компонента словесної конструкції, впізнаваною всіма («*takeaway*» – 1) їжа на винос; 2) магазин або ресторан, де продається гаряча їжа на винос). Крім цього, слова «*cake*» і «*take*» співзвучні.

Словотвірна гра є однією з найбільш цікавих різновидів мовної гри в мові реклами. Незважаючи на те, що вона досить добре вивчена на матеріалі різних жанрів, вона продовжує привертати увагу дослідників. «*O, Beautiful! GLOW GETTER!*» (Реклама тонального крему і блиску для губ). У цьому прикладі ми можемо відзначити аналогічний словотвір. Поєднання «*GLOW GETTER*» є okazіоналізмом і будується за аналогією з виразом «*go-getter*», яке вказує на того, хто сповнений рішучості, щоб домогтися успіху і той, хто наполегливо працює, обов'язково досягне поставленої мети. Можна описати таку людину, як пробивною.

Наступним поширеним прийомом реалізації мовної гри є графічний прийом, який притягує увагу споживача. Даний прийом вважається одним з найефективніших, так як завдяки яскраво вираженим рекламним заголовкам і слоганам, виділенню групи слів кольором або шрифтом, що відрізняється розміром і кольором від основного тексту, люди реагують на тексти швидше, на підсвідомому рівні звертають увагу на ту рекламу, на якій зупинився погляд.

До графічних засобів відноситься графон – навмисне порушення форми слова з метою передачі інформації про походження людини, соціальне становище, освіту або емоційний стан. У рекламних слоганах використовуються різні види графона: *KFC*: «*Ooooooh yeah*»; *Wenny's*: «*Bacon goood, cheese goood!*» – подовження літер створює враження довготривалості насолоди від смаку страв. Розглянемо приклад: «*CocaCola. ENJOY!*» (Реклама *Coca-Cola*). Слово «*enjoy*» виділено жирним шрифтом і відрізняється червоним кольором від іншого тексту. «*Enjoy*» означає насолоджуйся, а саме «насолоджуйся» продукцією *CocaCola*.

Отже, можна зробити висновок, що рекламні тексти – це скарбниця різноманітних стилістичних засобів, які використовуються на усіх рівнях їх будови для створення певних стилістичних ефектів і стимулювання збуту продукції.

#### **Список використаних джерел:**

1. Дедюхин А.А. Модели организации вербальной и визуальной информации в тексте рекламы: автореф. дис. на соискание научной степени канд. Филол. наук: спец. 10.02.19 / А.А. Дедюхин. – Краснодар, 2006. – 27 с.
2. Ільясова, Амірі 2009: с. 37.
3. Морозова И. Г. Слагая слоганы / И. Г. Морозова. – М. : РИП-Холдинг, 1996. –168 с. (С. 7).
4. Розенталь Д. Є., Кохтєв Н. Н. Язык рекламных текстов. М.: Высш. школа, 1981. 127 с. С. 27.

## СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Кравченко А. О.  
студентка II курсу філологічного факультету,  
фуркантка кафедри теорії літератури  
та компаративістики

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова  
м. Одеса, Україна

### БРЕНДОН БАРТОН ЯК ІНВАРІАНТ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ІНШОГО В РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «ДЕ НЕМАЄ БОГА»

*У тезах розглянуто різні репрезентації інваріанту втілення образу Іншого у культурі та проаналізовано образ Брендона Бартоня як інваріант втілення образу екзистенційного Іншого в тексті сучасного українського письменника-романіста Макса Кідрука «Де немає Бога».*

*Ключові слова: інакшість, екзистенційний Інший, образ Іншого, сучасний роман.*

Проблема репрезентації образу Іншого сьогодні є однією з найбільш актуальних не тільки у культурології, а й у літературознавстві. «Когда я созерцаю цельного человека, находящегося вне и против меня, наши конкретные действительно переживаемые кругозоры не совпадают. Ведь в каждый данный момент, в каком бы положении и как бы близко ко мне ни находился этот другой, созерцаемый мною человек, я всегда буду видеть и знать нечто, чего сам он со своего места вне и против меня видеть не может: части тела, недоступные его собственному взору, – голова, лицо и его выражение, – мир за его спиной, целый ряд предметов и отношений, которые при том или ином взаимоотношении нашем доступны мне и не доступны ему. Когда мы глядим друг на друга, два разных мира отражаются в зрачках наших глаз», – пише Михайло Бахтін в своїй праці «Эстетика словесного творчества» й одночасно влучно описує проблему Іншого [2, с. 19].

Існують різні моделі перцепції образу Іншого: з одного боку це – відторгнення та ворожість до нього, а з іншого – відбувається привласнення, що може мати подвійний характер – надання йому «своїх» якостей та визнання «інакшості» вже без ворожості.

Найчастіше зустрічаються такі інваріанти Іншого, як етнічний, гендерно обумовлений, субкультурний та екзистенційний.

Образ **етнічного Іншого** доволі часто трапляється не тільки в літературі та кінематографі, а й у рекламі. Відношення до цього інваріанта відображає ті процеси, які відбуваються як на практиці, так і в технічній

рефлексії. В області зображення етнічності побутують стереотипи, засновані на традиційній бінарній опозиції Захід/Схід. До 80-х років минулого століття в образі етнічного Іншого втілювалася переважно східна культура, яка начебто мала всі риси «інакшості». Зараз ця тенденція поступово зникає, відбувається перегляд дискурсу орієнталізму. В новому теоретичному контексті під Іншим розуміють не тільки «незахідного», а й Іншого, який знаходиться всередині «Заходу», посеред національної або локальної культури.

«Інакшість» **гендерно обумовленого** інваріанта базується на сексуальній та гендерній ознаках. Одним з найзначніших образів цього типу була жінка. Ця роль їй приписувалась андроцентричною культурою, в якій домінують роль грали чоловіки. Такий факт був незаперечним через біологічні особливості статі. Вочевидь це питання було поставлене під сумнів гендерними дослідженнями. Донедавна підпорядкування жінки чоловікові було зумовлене матеріальною перевагою (ця риса була характерна для більшості культур світу).

На відміну від попередніх інваріантів втілення образу Іншого, **субкультурний** з'явився лише в другій половині ХХ століття, тобто з появою та концептуалізацією так званих субкультур. Їх поява та розвиток зумовлені тим, що в жодному суспільстві не існує однакової для всіх, уніформної системи значень та сприйняття артефактів. Ставлення до влади, авторитетів, статусу, а також власна ідентичність (етнічна, професійна тощо) – причини появи субкультури. Таким чином вона стає колективним Іншим по відношенню до вже існуючої домінуючої.

Всі субкультури мають свою ієрархію цінностей, модель поведінки та зовнішній вигляд. Таке поняття використано перш за все для визначення символічного та видимого опору реальній субординації, тому що широке значення розуміння субкультури знижує її цінність як інструментального поняття, яке необхідно передусім для аналізу культури. Її становлення пов'язано з включенням у поле масового культурного виробництва «інакшості», що призвело до створення нових субкультур, які протестували проти еліти.

Досліджуючи репрезентації такого типу Іншого, ми можемо говорити про перехід від концептуалізації його як руйнівної сили, яка загрожує суспільству, до сприйняття «інакшості» як до природного вираження кордонів, що проходять через культуру та соціум. У першому випадку представник субкультури, що протестує, може бути покараним шляхом руйнування власного життя, а в другому він знаходить там своє місце та стверджує себе як особистість через відмінність по відношенню до культурних норм.

**Екзистенційний Інший** позиціонує себе таким за власним бажанням, але в той же час стверджує свій суб'єктний статус. Він є вічним Іншим, бо, стверджуючи себе через опозицію «Я» та «Не-Я», цей суб'єкт розглядає світ як тотальне «Не-Я». Такий образ не вписується в суспільство, протиставляє себе загальноприйнятій системі норм. В основі лежить протиставлення «Я» та «Ми», індивід залишається за межами суспільства.



К. М. Шапинська у своїй монографії «Образ Другого в текстах культуры» наголошує: «Экзистенциальный Другой, несмотря на его важность для теоретической рефлексии, не столь «видим» или «ощутим» как объект для создания литературного или экранного образа. Его «другость» – внутреннее качество, а ее внешние манифестации сложно выделить из других проявлений неконформизма, которые могут быть чисто внешним стремлением «выделиться из толпы» (как это происходит с субкультурным Другим)» [3, с. 145].

Цей різновид інваріанта втілення образу Іншого найбільше зацікавив екзистенціалістів, як-от: Ж.-П. Сартра, А. Камю та М. Хайдеггера. Саме Жан-Поль Сартр ввів поняття Іншого в своїй праці «Буття та ніщо» (1943) та вплинув на формування теорії Іншого на всіх його рівнях.

Такий образ можна знайти у творах багатьох письменників різних історичних епох. Яскравим прикладом екзистенційного Іншого ми вважаємо образ Брендона Бартона в романі Макса Кідрука «Де немає Бога».

**Брендон Тайрон Бартон** – корнербек футбольної команди «New England Renegades», афроамериканець. Дебютний сезон у НФЛ для нього не вдался: з'являвся на полі тільки у прохідних матчах. На момент Супербоулу про такого гравця навіть і не чули, бо «...Під час матчів плей-оф Бартон не виходив на поле взагалі, тож не дивно, що на момент появи в матчі за суперкубок про нього ніхто не знав,» [1, с. 84]. Така собі темна конячка у команді «Ренегатів», і саме вона принесла їй омріяну перемогу. У велике майбутнє юнака не вірив навіть тренер шкільної команди, у якій Брендон грав, насамперед через наркотики – «... річ не в тім, чи гарний із вашого сина футболіст. <...> Багато ви знаєте успішних футболістів, які були наркоманами в школі? От і я не знаю. Я не даватиму рекомендацію хлопцеві, який у майбутньому майже напевно стане джерелом проблем,» [1, с. 441].

У хлопця було складне дитинство: мати пішла з сім'ї, коли він був підлітком, а батько не приділяв багато уваги Брендону через те, що той працював на нафтових вишках у Новому Орлеані, до того ж, він покінчив життя самогубством, коли синові було шістнадцять років. Він зробив це тому, що хотів показати юнакові, що не треба псувати своє життя через наркотики, батько хотів, щоб син побудував собі гарну кар'єру у НФЛ і не гарував на вищій як він. Брендон так і зробив: він не прагнув слави, успіху або грошей. Те, чого він досяг було тільки для того, або виконати останню батькову волю. Під час нагородження переможців 51-го Супербоулу Бартон згадав і його: «Я впевнений, ти бачиш. <...> І я хочу, щоб ти знав: це все заради тебе, тату... Я пам'ятаю... І я теж тебе дуже люблю...» [1, с. 178].

«... 2014-го, наважився спробувати свої сили в драфті. Останнє видавалося не просто нахабством, а й відвертим глузом над Лігою. Ну гаразд, чорношкірому якимось дивом вдалося потрапити до «Тигрів Західної Алабами», але про що він думав, коли поперся на драфт? Це ж НФЛ! Ніхто не братиме до професійної команди колишнього нарика!» [1, с. 87] – це доводить амбіційність Брендона та впевненість у собі, він не боїться йти на перекір суспільству.

Отже, образ Брендона Бартона можна віднести до інваріанту втілення образу екзистенційного Іншого, тому що він є особистістю, яка не вписується у суспільство, протиставляє себе загальноприйнятій системі, створює свій універсум за власними правилами. Його «інакшість» є внутрішньою ознакою, що стає головною. Екзистенційний Інший неавтоматично виділяється з соціуму, він такий, який є і не може бути інакшим.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кідрук М. Де немає Бога : роман. Харків : Клуб Сімейного дозвілля, 2018. 480 с.; іл.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / сост. С. Г. Бочаров, примеч. С. С. Аверинцев и С. Г. Бочаров. Москва : Искусство, 1979. 423 с.
3. Шапинская Е. Н. Образ Другого в текстах культуры. Москва : КРАСАНД, 2012. 216 с.
4. Шапинская Е. Н. Образ Другого в текстах культуры: политика репрезентации. *Гуманитарное знание: теория и методология*. 2009. № 3. С. 51–56.

**Назарець В. М.**

*доктор філологічних наук,  
професор кафедри, завідувач кафедри  
української мови та літератури*

Міжнародний економіко-гуманітарний університет  
імені академіка Степана Дем'янука

**Баранюк Я. М.**

*студентка магістратури*

Міжнародний економіко-гуманітарний університет  
імені академіка Степана Дем'янука  
м. Рівне, Україна

## **ФОРМИ ВНУТРІШНЬОТЕКСТОВОГО АДРЕСАТА У ЛІРИЦІ А. МОЙСІЄНКА**

Мета даної розвідки полягає у тому, щоб дослідити специфіку художнього вияву образу внутрішньотекстового адресата в адресованій ліриці А. Мойсієнка. Об'єктом аналізу є тридцять чотири поетичні тексти А. Мойсієнка, що належать до адресованої лірики.

Узагальнюючи класифікацію типів комунікативної організації ліричного твору, можна зробити висновок про подвійну семантичну природу реалізації принципу адресованості в поетичному тексті. З одного боку, кожен художній текст (прозовий, драматургічний чи поетичний) є принципово адресованим, оскільки створюється автором з розрахунку на потенційне його читачське сприйняття. Але, загалом, більш цікавою є модель комунікації, у якій адресованість спрямована зовні, поза межі твору: «В ліриці комунікативна модель

тексту виглядає наступним чином. Автор створює ліричний твір з характерними рисами поезики, адресуючи його певному ідеальному в його уяві читачу – абстрагованому читачу. Автор, ліричний твір і абстрагований читач утворюють авторсько-читацьку комунікацію» [1, с. 6]. З іншого боку, поряд із цим, зовнішньотекстовим (авторсько-читацьким) типом комунікації, в поетичних текстах може бути представлений й принципово інший за своєю семантикою тип, так би мовити – внутрішньотекстовий, у якому адресація виступає не як риторичний прийом, а як специфічний предмет зображення, як певна комунікативно-семантична стратегія, що підпорядковує собі усі структурні елементи художньої організації твору: «безумовно, сам по собі прийом звернення в поезії використовується достатньо широко, однак у поєднанні з певним комплексом інших ознак звернення може набувати особливої функції у тому випадку, коли воно обумовлене наявністю конкретного адресата. Наявність реального кореспондента або співрозмовника передбачає не лише форму початкового звернення у посланні, але й особливе «ти» його змісту, особливу роль авторського «я» в художній структурі тексту, інтонаційно-стильову манеру вірша. Звернення до конкретного адресата з метою спілкування з ним є основним смисловим структуроутворюючим принципом «листа у віршах» [2, с. 17].

В даному типі комунікативна структура твору суттєво ускладнюється і набуває ознак свого роду подвійної адресації, оскільки крім зовнішньотекстового адресата (читача) тут з'являється ще й внутрішньотекстовий адресат (особа, до якої безпосередньо звертається автор, спрямовуючи на її адресу зміст свого послання): «Розрізняються адресат висловлювання, до якого спрямоване повідомлення у цілому, і адресат, який входить у внутрішню структуру повідомлення. Їх можна назвати зовнішнім і внутрішнім адресатом. Читач – це зовнішній адресат, на якого розраховано висловлювання автора – поетичний твір, текст. Внутрішні адресати – ті, до кого звертається поет» [3, с. 20].

Наявність внутрішньотекстового адресата, особи, якій спрямовує зміст свого звернення автор, – це головна умова текстів адресованої лірики. Адресат виступає надзвичайно важливим семантичним компонентом комунікативної організації адресованого ліричного тексту, оскільки саме він, його морально-психологічні особливості, його суспільний, професійний статус, характер стосунків із автором зрештою й зумовлюють той або інший зміст та тип спрямованості адресації.

В сучасному літературознавстві, зокрема в дослідженнях, присвячених адресованій ліриці, найчастіше використовуються два типи класифікацій внутрішньотекстового адресата: 1) за ознакою його формально-предметної вираженості; 2) за ознакою його персоналізованості.

**1. Формально-предметна вираженість адресата.** В даному типі класифікації можливі дві модифікації.

1) Адресат формально виражений, але не конкретизований. Формальна вираженість адресата означатиме, що в поетичному тексті він виявлений граматично, у формі прямого («ти», «ви») або опосередкованого («він», «вони», різноманітні типи лексичних та метафоричних номінацій) звернен-

ня, але при цьому автор не конкретизує його образ, не надає йому рис образно-предметної деталізації (А. Мойсієнко «Так мені потрібна Ваша посмішка»):

Так мені потрібна Ваша посмішка...

В душу мовби лезо хто ввігнав.

Й день без Вас – немов прожитий

поспіхом:

Втратив щось, чогось не наздогнав... [4, с. 57].

2) Адресат формально виражений і конкретизований. Крім наявних у тексті граматичних або лексичних форм звернення, автор ще й додатково конкретизує образ свого адресата. Подібна конкретизація може стосуватися певних морально-етичних, психологічних рис адресата, його світоглядних настанов, біографічних обставин життя, його портретної зовнішності, інтер'єрного оточення і т.п. (А. Мойсієнко «На смерть Миколи Платоновича Бажана»):

Ще вчора газета –

На всю Україну,

І Ви на знамку тому,

Що посмішкою

Кожне обличчя

(півдюжини семінаристів ірпінських),

Вашою посмішкою осонене.

/.../

Це ж недавно, здається,

недавно, недавно –

Як сьогодні, бачу:

Вам на плечі пальто

Подає Іван Драч

після вечора

літературного... [4, с. 340].

**2. Вираженість адресата за ознакою його персоналізованості.** За ознакою персоналізованості виділяють три типи адресатів: 1) персоналізований адресат; 2) узагальнений адресат; 3) умовний адресат. Кожен з цих трьох виділених типів адресатів має й свої різновиди.

**1. Персоналізований адресат.** Персоналізований адресат – це реальна, біографічна особа, якій присвячений адресований поетичний текст. В проаналізованому нами поетичному масиві адресованих текстів А. Мойсієнка було виявлено такі різновиди персоналізованого адресата:

– члени родини: «Натомились, мамо, натомились мамо...»; «Спасибі дощу і тобі спасибі...»;

– знайомий / знайома: «Так мені потрібна Ваша посмішка...», «Присядемо на березі Десни...», «Коли повертаю з чергового відрядження», «На знімку тім, де сад в обрамі літа...», «Харків спить. Не сплять лиш семафори...», «Згадаємо про Ніжин і Мутичів...» (адресовано А. П. Грищенку), «Не сила полишать Носівку...» (адресовано С. Я. Єрмоленко), «Віків Троянових вали...» (адресовано В. Г. Склярєнкові), «Буйвалуватість дум і хмар

байвалуватість...» (присвята: «В. В. Німчукові в дні Помаранчевої революції»), «І знов чернігівська дорога...» (з присвятою: «Пам'яті Сашка Самійленка»), «О тави вато Варго трав... (П. Поповичу);

– представник певної професії / виду діяльності: «Шахи», «Тим словам, що на душу лягли...» (з присвятою: «Світлій пам'яті мого вчителя, професора української філології І. К. Чаплі»);

– поет: «Коні» (Іванові Драчу), «Сонет» (Дмитрові Павличку), «О, так сонно соняхи цвітуть...» (О. П. Довженку), «В зелених переспівах зорянокриляно-клично...» (Євгенові Гуцалу), «Відколи ми – пекельне це ускелля...» (з присвятою: «Юносові, моєму другу, кримськотатарському поетові»), «На смерть Миколи Платоновича Бажана», «За тінню – тінь, за білою – багряна...» (з присвятою: «Азербайджанському поетові Аббасу Абдулі»).

**2. Узагальнений адресат.** Узагальнений адресат – це індивідуально неконкретизований адресат, який представлений певною масовою аудиторією. В поезії А. Мойсієнка – це переважно якнайширше коло адресатів (людство): «І древній скіф недаремо так прорік...», «Нарікає на комп'ютер, що той розгубив пам'ять...», «Тож помолімося і ми...»; або спільнота громадсько-політичних діячів радянської епохи: «Вино із вишень молоде бродило...» (з присвятою: «Славним лицарям тих далеких буремних років»).

**3. Умовний адресат.** Умовний адресат – це адресат, який співвідноситься не з людською постаттю (в її конкретно-індивідуальній чи узагальненій іпостасі), а з певними образами людської уяви, яким надається більш або менш персоніфікована форма. В адресованих текстах А. Мойсієнка наявні такі різновиди умовного адресата: природні об'єкти (степ: «Гей, на синьому небі, на блакитному...», річка: «Павло Грабовський»), пори року (серпень: «А літо сліпо спішило в осінь...»), рукотворні об'єкти (місто: «Столице козацька, це ж де твої стяги...»), частина міста: «Андріївський узвозе, круто спадаєш ти до Дніпра...», дорога: «Дорога мене підіймала, мов ранішню віть свою беззахисну...»).

Отже, значну частину поетичного доробку А. Мойсієнка становить адресована лірика, тобто поетичні тексти, предметом зображення в яких виступає комунікація із внутрішньотекстовим адресатом. Внутрішньотекстовий адресат поетичних текстів А. Мойсієнка може бути диференційований: 1) за ознакою його формально-предметної вираженості; 2) за ознакою його персоналізованості. Кожен з цих двох виділених типів адресатів має в адресованій ліриці А. Мойсієнка й свої різновиди. Перспективами подальшого дослідження поезії А. Мойсієнка стане дослідження специфіки художнього вияву образу автора та жанрової організації його адресованих текстів.

### Список використаних джерел:

1. Романова І. В. Поэтика Иосифа Бродского: лирика с коммуникативной точки зрения: автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.01.01. ГОУ ВПО «Смоленский государственный университет». Смоленск, 2007. 44 с.
2. Кихней Л. Г. Стихотворные послания в русской поэзии начала XX века: дис... канд. филол. наук: 10.01.02. МГУ им. М. В. Ломоносова. М., 1985. 175 с.

3. Ковтунова И. И. Поэтический синтаксис. М.: Наука, 1986. 208 с.
4. Мойсієнко А. К. Вибране: Поезії і переклади. К.: Фенікс, 2006. 528 с.

**Назарець В. М.**  
*доктор філологічних наук,  
професор кафедри, завідувач кафедри  
української мови та літератури*

Міжнародний економіко-гуманітарний університет  
імені академіка Степана Дем'янчука

**Квасюк Т. М.**  
*студентка магістратури*

Міжнародний економіко-гуманітарний університет  
імені академіка Степана Дем'янчука  
м. Рівне, Україна

## **ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДРЕСОВАНОЇ ЛІРИКИ У РОСІЙСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ**

Історичні витоки літературно-критичних реценцій епістолярної літератури можуть бути простежені у їх генезі від античних поетик до теоретичних уявлень сучасного літературознавства. За спостереженнями відомої української дослідниці епістолярного жанру М. Коцюбинської в античному риторичному вченні про лист «існувала сувора жанрово-стильова регламентація. Розрізняли типи листів – дружній, іронічний, рекомендаційний, хвальний тощо. Культивувалася розгалужена система класифікацій, задана амплітуда змістово-жанрових трафаретів: лист дорадчий, питальний, пояснювальний, звинувачувальний, захисний, вітальний, подячний, любовний, покаєнний тощо. Всього епістологія стародавніх часів виділяла 41 вид листа» [1, с. 15]. Подібні правила укладання листів розроблялися й авторами вітчизняних поетик XVIII ст., зокрема Ф. Прокоповичем [2, с. 364-365].

Теоретичне виокремлення віршованого епістолярію як повноправного поетичного жанру відбувається далеко не відразу. Як зазначає російський його дослідник П. Кузнецов, «вивчаючи праці, присвячені жанру послання, ми зустрічаємось з двома крайнощами: або із аналізом одного конкретного твору, або з теоретизованими роздумами про жанр, які подаються апріорно, без співвіднесення з реальними текстами. Такий підхід був обумовлений тим, що послання ще теоретиками початку XIX століття сприймалося як данність, яка не потребує додаткових пояснень, оскільки найбільш жорсткі розмежування, запропоновані класицистами, не застосовувались до послання, і його дефініція як жанру залишалася розпливчатою. Не існувало єдиної думки навіть щодо того, до якого роду літератури відносити послання – до лірики чи до дидактики, автори поетик та навчальних книг зазначеного

періоду, як правило, фактично дробили жанр між суміжними або переносили на нього ознаки літературного листа» [3, с. 5].

Достатньо продуктивно і систематично жанр віршованого послання розроблявся в російському літературознавстві XVIII – XIX ст. Одна з перших теоретичних рефлексій жанру віршового послання в російському літературознавстві належить В. Тредіаковському, який серед інших різновидів поезії виокремлював також і епістолярну поезію [4, с. 95-96].

Теоретичні рефлексії жанру послання в російському літературознавстві XVIII – XIX ст. належать також О. Сумарокову, Д. Фонвізіну, М. Талізину, М. Остолопову, М. Гречу, О. Мерзлякову та ін.

Один із засновників Харківського університету, його перший ректор, а також відомий теоретик початку XIX ст., автор літературознавчого трактату «Наука віршування» Іван Рижський відносить послання до різновиду «повчальних віршів» і практично ототожнює його із листом, написаним прозою [5, с. 284-285]. Теоретичні рефлексії представників класицистичної поетики (а саме з таких позицій розглядали художню природу віршованого послання В. Тредіаковський, О. Сумароков, Д. Фонвізін, І. Рижський, М. Остолопов, М. Греч, О. Мерзляков) загалом доволі нечіткі, хоча й містять окремі зауваження щодо жанрової специфіки послання, його комунікативної спрямованості, тематичних різновидів. Симптоматично, що в жанровій ієрархії класицизму віршоване послання віднесене поряд з одою та сатирою до так званих високих жанрів, водночас, на відміну від них, немовби позбавлене власних специфічних художніх ознак. Натомість, в залежності від наданої йому автором тематичної спрямованості, ніби вбирає до себе та синтезує ознаки інших, суміжних із ним поетичних жанрів. Аналогічні висновки щодо своєрідної жанрової «мімікрії» послання робили й теоретики романтизму.

Якщо в літературно-критичних міркуваннях теоретиків XVIII – початку XIX ст. художній специфіці жанру віршованого послання відводиться достатньо значне місце, то у подальші історико-літературні періоди інтерес з боку літературознавців до теорії жанру поступово згасає. Проблема жанрової специфіки віршованого послання ще довгий час оминалася увагою літературознавців і лише в 1958 р. була порушена Л. Гінзбург у вступній статті до видання віршів російського поета XVIII ст. П. В'яземського [6, с. 9]. Теоретичні аспекти віршованого послання Л. Гінзбург розглянула і у статті 1962 року «Пушкін і реалістичний метод у ліриці». Дослідниця, зокрема констатує подвійну природу російського послання: «Послання орієнтувалося і на послання Горация і в першу чергу на послання Буало та Вольтера (які часто служили для нього безпосереднім зразком). Але справжнім ґрунтом російського послання стало /.../ прагнення літературної школи, яка намагалася, створити поезію приватного розумового та емоційного життя нової людини» [7, с. 29].

Праці Л. Гінзбург стали першим поштовхом до відродження інтересу з боку літературознавців до жанрової теорії віршованого послання. По-справжньому генологічні проблеми послання і, ширше – питання адресованої лірики, віршованої комунікації, діалогізації лірики починають поверта-

ти увагу російських дослідників лише з 70-80-х років ХХ ст. (праці М. Гаспарова, Л. Кіхней, В. Грехнева, І. Поплавської, Н. Белих, В. Краснокутського, П. Кузнєцова, Р. Лазарчука, Т. Мальчукової, М. Люстрова, О. Маркіна, Є. Дмитрієва, С. Артёмової, А. Боровської та ін.).

На відміну від російського літературознавства, в якому теоретичні та історичні аспекти функціонування адресованих жанрів досліджені достатньо повно і систематично, українська теоретична думка лише приступає до вивчення цього літературного феномену. Побіжні зауваження, переважно не теоретичного, а історико-літературного характеру щодо жанру віршованого послання містяться у дослідницьких розвідках Яра Славутича, П. Хропка, А. Каспрука, М. Гнатюка, М. Бондаря, Д. Наливайка, О. Камінчук, М. Ткачука, О. Ткаченко, М. Андрущенко, В. Просалової, М. Якубович, М. Сулими, О. Борзенко та ін. Історико-літературні відомості загального характеру, що стосуються жанру послання, містяться у відповідних статтях «Літературознавчого словника-довідника» (за ред. Р. Гром'яка та Ю. Коваліва), «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства», 2-томній «Літературознавчій енциклопедії» (за ред. Ю. Коваліва), а також у підручниках «Теорія літератури» (О. Галича, В. Назарця, Є. Васильєва) та А. Ткаченка «Мистецтво слова (Вступ до літературознавства)».

В більш розгорнутій формі теоретичні аспекти феномену адресованої лірики розглянуті у статті Н. Чамати «Жанр послання в українській поезії першої половини ХІХ ст.», циклі статей та дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук Ю. Клим'юка «Жанрова система лірики Івана Франка».

У розвідці Н. Чамати розглядаються питання жанрової теорії послання, з'ясовуються особливості вияву жанрових форм послання в українській поезії першої половини ХІХ ст., зокрема в поетичній творчості П. Гулака-Артемовського та Т. Шевченка. Дослідниця вибудовує й власну типологічну модель жанрової організації послання: «Домінантними, надепохальними властивостями послання вважаємо такий комплекс ознак у вірші: 1) наявність образу адресата з його інтересами, смаками, звичками, 2) настанова на спілкування з ним, 3) ліричний родовий зміст твору, 4) різноманітні композиційно-стильові форми «зверненого слова» [8, с. 137].

В літературознавчих розвідках Ю. Клим'юка на матеріалі лірики І. Франка жанри адресованої лірики досліджуються в широкому теоретичному контексті. Адресовані жанри, які у дослідника отримують дефініцію «референсні», або «прикладні», він розглядає як вид вокативної лірики [9, с. 12]. Ю. Клим'юк виділяє три жанрові форми референсної (адресованої) лірики: послання, віршова присвята, епістола. Якщо послання при цьому виокремлюється за ознакою наявності у ньому принципу адресованості, то епістола дослідник визначає як віршовий лист, художню структуру якого «творять описовість викладу матеріалу, деталізування, відтворення манери висловлювання адресата, ввіряння власних думок адресатові» [9, с. 13]. Віршова присвята, на думку Ю. Клим'юка, «це певний спосіб поетичного висловлювання. Воно спрямоване до конкретного адресата, але стосунки між ним і автором можуть мати найрізноманітніше забарвлення: від



дружніх – до абсолютно конфронтаційних, від славослов'я на його честь – до розмови на рівних з ним, або абсолютної незгоди, а звідси викриття як людини реакційної, навіть висміювання його поглядів, рис характеру, поведінки» [10, с. 186].

Інший український дослідник М. Ткачук, торкаючись питань адресованої лірики, використовує термін «інвокативна лірика»: «їй близькою є ода, дружнє послання, гімн, віршований лист. Тут лірична ситуація моделюється самим процесом звертання автора до адресата» [11, с. 144].

Загалом, як бачимо, українське літературознавство робить лише перші кроки в дослідженні такого складного літературного феномену як адресовані жанри лірики. Не розроблений достатньою мірою термінологічний апарат дослідження, типологічні моделі жанрової організації послання та інших жанрових форм адресованої лірики, уявлення про основні історичні етапи розвитку жанрових форм адресованої лірики як в давній, так і новій українській поезії, внесок у розвиток даного жанру окремих вітчизняних поетів тощо.

#### **Список використаних джерел:**

1. Коцюбинська М. Х. Листи і люди: роздуми про епістолярну творчість. К.: Дух і літера, 2009. 584 с.
2. Прокопович Ф. Філософські твори: У 3 т. – Т. 1. К.: Наукова думка, 1979. 511 с.
3. Кузнецов П. В. Жанр послания в русской лирике 1800-х – 1810-х гг.: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.01.01. МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2001. 21 с.
4. Третьяковский В. К. Сочинения и переводы как стихами, так и прозой. СПб.: Наука, 2009. 672 с.
5. Рижский И. С. Наука стихотворства. СПб., 1811. 353 с.
6. Гинзбург Л. Я. П. А. Вяземский. *Вяземский П. А. Стихотворения*. Ред. Л. Я. Гинзбург. Л.: Советский писатель, 1958. С. 5–48.
7. Гинзбург Л. Я. Пушкин и реалистический метод в лирике. *Русская литература*. 1962. № 1. С. 27–37.
8. Чамата Н. П. Жанр послання в українській поезії першої половини ХІХ ст. *Другий міжнародний конгрес україністів*. Львів, 1993. С. 137–138.
9. Клим'юк Ю. І. Жанрова система лірики Івана Франка: автореф дис... д-ра філол. наук: 10.01.01. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л., 2007. 34 с.
10. Клим'юк Ю. І. Модифікації жанру віршової присвяти Івана Франка. *Вісник Львівського університету*. Серія Філологія. 2004. Випуск 35. С. 186–194.
11. Ткачук М. П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТИПУ, Медобори, 2007. 464 с.

**Перегуда В. В.**  
*студент магістратури*  
**Науковий керівник: Соколовська С. Ф.**  
*кандидат філологічних наук, доцент*  
Навчально-науковий інститут іноземної філології  
Житомирського державного університету імені Івана Франка  
м. Житомир, Україна

## ПРОБЛЕМА ТЛУМАЧЕННЯ ДРАМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЯК КАТЕГОРІЇ

**Постановка проблеми.** Сучасна лінгвістика, що займається вивченням мови та мовлення і її проявів, котрі звично поділяють на текст (символічне зображення мови) та дискурс (усне виявлення мови). Дана стаття присвячена тому, що сучасна лінгвістика має проблему з трактуванням такого поняття як драматичний дискурс. Причиною тому є на, сам перед, проблема ідентифікації такого терміну як дискурс, оскільки ключові терміни лінгвістики мають досить абстрактну сутність позначення. Прикладами таких абстракцій є багатозначність, полісемантичність у розумінні категорій: текст та дискурс.

Хоч і між текстом та дискурсом наявна чітка різниця у науковій сфері. Незалежно один від одного дані категорії виступають певними умовностями, адже текстом можна вважати будь-яке графічне зображення мови в рамках доцільності сприйняття та наявності адресата, а дискурс як термін позначає собою контекст усної мови, а бо ж фабулу мовлення, котра притаманна для тої чи іншої сфери.

**Мета даної статті** – з'ясувати теоретичний зміст поняття «драматичний дискурс».

Лінгвістика тексту розвивається в декількох напрямках: структурному, комунікативному та лінгвокультурологічному. Головною проблемою семіотики тексту являється його визначення [1].

Однією з важливих проблем залишається співвідношення тексту й дискурсу. Деякі дослідники розмежовують ці два поняття по опозиції *письмовий* текст, *усний* дискурс.

Така відмінність характерна для ряду формальних підходів до дослідження мови й мовлення. На підставі цієї дихотомії деякі дослідники схильні розмежовувати дискурс-аналіз (Об'єктом якого, на їхню думку, повинна бути лише усна мова) і лінгвістику (Письмового) тексту: «There is a tendency ... to make a hard – and – fast distinction between discourse (spoken) and text (written). This is reflected even in two of the names of the discipline (s) we study – discourse analysis and text linguistics» (В даний час існує тенденція що до жорсткого розмежування між дискурсом (усною) і текстом (письмовим). Це також відображено в двох найменуваннях досліджуваної дисципліни – дискурс-аналіз і лінгвістики тексту).

Різниця між текстом і дискурсом також проводиться за допомогою включення в цю пару категорії «ситуація», де дискурс сприймається в контексті ситуативності, а текст – поза ситуації. Облік ситуативності та

контексту націлений, таким чином, на експлікацію того, про що говориться, і того, що мається на увазі, тобто локуція і іллокуції. Тому, трактування дискурсу – є прагматичним й праграмлінгвістичним дослідженням, де враховуються усі культурно, соціально та психологічно значимі обставини будь-якого спілкування.

В функціонал. підході до аналізу дискурсу прийнято протиставляти текст і дискурс по ряду опозитивних критеріїв: «функціональність – структурність, процес – продукт, динамічність – статичність і актуальність – віртуальність. Відповідно розносять структурний текст як продукт та функціональний дискурс як процес».

Теун Ван Дейк розмежовує текст та дискурс так: «Дискурс – актуально виголошений текст, а «текст» – це абстрактна граматична структура висловленого [2]. Дискурс – це є поняття, що стосується мови, актуального мовної дії, тоді як «текст» – це поняття, що стосується системи мови або формальних лінгвістичних знань й лінгвістичної компетентності».

Поняття дискурсу є одним із основних понять сучасної прагматичної лінгвістики та лінгвістики тексту. Дискурс відіграє значну роль в історії дослідження комунікації. Як категорія – поняття дискурсу є одним із найскладніших для трактування в рамках сучасної лінгвістики. Дискурс традиційно мав значення упорядкованого письмового повідомлення, але з часом поняття набуло більш широкої конотації в цілому [3].

Міжнародна організація SIL International, котра займається збереженням та вивченням маловідомих та непоширених мов – тлумачить дискурс як приклад використання мови, модель якої можливо класифікувати в основі факторів граматичного й лексичного вибору [4].

Часте ототожнення тексту і дискурсу пов'язане з відсутністю в деяких європейських мовах терміну, що був би еквівалентним французькому або ж англійському *discourse*(e). Також вважається що ототожнення відбувається оскільки раніше в обсяг поняття дискурсу включали лише мовну практику.

В міру становлення дискурсного аналізу як спеціальної області досліджень з'ясувалося, що значення дискурсу не обмежується письмовим і усним мовленням, а позначає, крім того, і позамовні семіотичні процеси [5].

Дослідниця Голованева зазначає що, тлумачення понять текст та дискурс налічують біля 300 варіантів у своїй праці [6].

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Теоретичний аналіз наукової літератури показав, що дослідники відзначають дискурс як явище не стабільне, багатозначне та в деякій мірі абстрактне відносно чіткої категоріальної обумовленості. Проте дослідження дискурсу в історичному контексті дає змогу зрозуміти певні реалії, що наразі не є актуальними. Дає змогу дослідження дискурсу також й зміст для вивчення мови у контексті часу. А драматичний дискурс та його ж дослідження – вже є спробою розтлумачити культуру того чи іншого історичного середовища.

#### **Список використаних джерел:**

1. Протиставлення: текст – дискурс [http://ua-referat.com/Теорія\\_дискурсу](http://ua-referat.com/Теорія_дискурсу)

2. Аспекты изучения мета текста в лингвистике <https://cyberleninka.ru/article/v/aspekty-izucheniya-metateksta-v-lingvistike> (1972).
3. Дискурс як процес і найзагальніша категорія організації мовного коду в спілкуванні <http://referat-ok.com.ua/sociologiya/tipi-diskursiv>
4. Sil International <https://www.sil.org/about/discover>
5. Дискурс // Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – 5-те вид. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – ISBN 966-569-013-2.
6. <https://cyberleninka.ru/article/v/dramaticheskij-tekst-i-dramaticheskij-diskus-kommunikativno-kognitivnoe-sopryazhenie-kategoriy>

## СЕКЦІЯ 3. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Бута Б. А.

*студентка*

Національний університет «Львівська політехніка»  
м. Львів, Україна

### СПОСОБИ ТВОРЕННЯ АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ ДУГЛАСА КОУПЛЕНДА (НА ОСНОВІ РОМАНУ «ПОКОЛІННЯ Х»)

Мова – живий організм, який постійно перебуває в русі, оновлюється та функціонує. Інтенсивний розвиток суспільства, науки, техніки, різноманітні зміни соціального життя спричиняють появу великої кількості нових реалій та понять, що потребують лексем на їхнє позначення [3, 10].

Неологізми мають свої унікальні зразки лексики, граматики й вимови. Вони з'являються в той момент, коли виникає в них потреба, коли людина усвідомлює, що конкретного поняття немає у мові, або коли словник недостатньо деталізований, а зникають в той момент, коли науковці перестають бачити в ньому новизну.

У художній літературі автори також використовують різноманітну лексику з метою досягти того чи іншого ефекту, враження у свідомості читача. Саме за допомогою такої лексики автор може реалізувати весь потенціал слова чи фрази та розкрити свою думку повністю [9, 12]. Дуглас Коупленд – автор роману «Покоління Х» реалізовує потрібний ефект через використання авторських неологізмів та okazіоналізмів. Роман «Покоління Х» наповнений великою кількістю неологізмів, які автор використовує аби сповна занурити читача у 60-70 роки та познайомити з тогочасною «ною» молодіжною ідеологією.

Вивченню процесів збагачення словникового складу англійської мови та словотвору зокрема значну увагу приділяли І. В. Андрусяк, В. Г. Гак, О. Д. Мешков, Ю. А. Зацний, Л. Ф. Омельченко, L. Bauer, D. Crystal. Класифікація неологізмів відбувається за певними критеріями їх оцінки. В залежності від умов творення неологізми поділяють на анонімні (не пов'язані з іменем автора) та авторські, які були введені в мову конкретним автором. Серед авторських неологізмів слід виділити okazіоналізми – слова, утворення яких суперечить законам словотвору, і використовуються автором лише в умовах даного контексту як лексичний засіб художньої виразності. Okazіоналізми зазвичай не отримують широкого розповсюдження та не входять до словникового складу мови [4, 89].

Луї Гілберт пропонує класифікувати неологізми в залежності від способу утворення, та виокремлює наступні групи неологізмів:

- фонологічні;

- запозичення;
- семантичні;
- синтаксичні.

В свою чергу синтаксичні неологізми можна поділити на морфологічні (словотвір) та фразеологічні (словосполучення) [6, 128].

Щодо аналізованого твору Дугласа Коупленда, то афіксація, абревіація (акронімія), словоскладання та конверсія залишаються основними способами створення морфологічних неологізмів.

Найчастіше автор використовує такий спосіб словотвору як афіксація, словоскладання та абревіації але приклади конверсії у творі немає.

Афіксальний спосіб переважає при створенні власне неологізмів. Похідне слово, так само як і складне, характеризується, на відміну від простого, наявністю семантичного розчленування та наявністю внутрішньої преδικації [5, 42].

Переважає більшість неологізмів автора відносяться до розмовної лексики, тобто «сленгу»; переважає суфіксальний спосіб словотвору. Серед найпоширеніших суфіксів можна виділити -y/-ie -fication, -ism, -ness, -a. Наприклад: *uyprie* – високоосвічені забезпечені молоді люди, котрі головним чином зосереджені на власній кар'єрі; *Obscurism* – практика вкраплення у повсякденні розмови туманних згадок, з метою похизуватися своєю освіченістю; *lessness* – філософія, за допомогою якої людині дається змиритися зі зменшенням власних очікувань щодо матеріального достатку; *me-ism* – намагання індивіда самотужки сформувавши підігнути під себе релігію за відсутності традиційного релігійного виховання; *brazilification* – розширення прірви між багатими і бідними.

Також зустрічаються префікси *tele-*, *anti-* *ethno-* та ін. Наприклад: *teleparablizing-* запозичено зі сюжетів телевізійних серіалів мораль, яку використовують у повсякденному житті; *anti-sabbatical* – робота на яку йдуть заздалегідь вирішивши попрацювати там лише тимчасово; *ethnomagnetism* – тенденція молодих людей жити в емоційно відкритіших середовищах.

Словоскладання є одним з найпродуктивніших способів творення неологізмів, котрий складається в морфологічному з'єднанні двох або більше коренів (основ). В результаті словоскладання утворює складне слово, або композит.

В творі є такі приклади словоскладання: *underdogging-* тенденція майже за будь якої ситуації ставати на бік невдахи (виражається в купівлі менш успішних «недолугих» продуктів); *downnesting* – тенденція батьків дорослих дітей переселятися до менших будинків, щоб уникнути того аби їхні 20-30-річні діти, мов бумеранги, поверталися додому; *roogochondria* – іпохондрія спричинена відсутністю медичного страхування; *sruptotechnophobia* – потаємна віра в те що, технології приносять більше зла ніж користі; *overboarding* – цілковите занурення в роботу або стиль життя, які, здається, не мають нічого спільного з колишнім життям індивіда або його інтересами.

Скорочення – це процес зменшення числа фонем та/або морфем в існуючих у мові словах та словосполученнях без зміни їх лексично-

граматичного значення, в результаті якого з'являється нова номінативна одиниця [1, 161].

Скорочення відносять до нерегулярних способів творення неологізмів, проте кількість нових слів, утворених цим способом, постійно зростає. Це пояснюється тим, скорочення прагнуть до раціоналізації мови та економії мовних зусиль.

Значну частину скорочень складають аббревіатури та акроніми. Як правило сфера їх вживання досить вузька. Але в ідіолекті Дугласа Коупленда зустрічається багато акронімів та аббревіатур, пов'язаних з різними сферами життєдіяльності людини. Наприклад: QFD – *quelle f\*king drag*. «*Jamie got stuck at Rome airport for thirty-six hours and it was, like, totally QFD*» [10, 120].

QFM – *quelle fashion mistake*: «*It was really QFM, I mean painter pants? That's 1979 beyond belief.*» Повний провал; або «*вирядився як останній ...*» – жаклиний несмак, відсутність почуття стилю [10, 120].

AVD (*anti-victim device*) – ОПН (оберіг псевдо-нескореного) невеличкий модний аксесуар, який носять разом із консервативним одягом, і який свідчить про те, що в цієї особи ще тліє іскра індивідуальності [10, 114].

Після огляду досліджень науковців та опрацювання роману «Покоління Х» можна зробити висновок, що автор користується такими механізмами словотвору як складання основ, префіксація та суфіксація, скорочення. Автор створив незвичайний прошарок лексики, який збагатив англійську мову та сповна занурив читача в молодіжну ідеологію. На часі – аналіз відповідників у перекладах цього роману різними мовами.

#### **Список використаних джерел:**

1. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис. канд. філол. наук. – К., 2003. – 15.
2. Андрусак І. В. Спосіб життя та дозвілля: фрагмент концептуального аналізу англійських неологізмів кінця ХХ століття. // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2010. – 282 с.
3. Березовенко А. В. Лексичні інновації (на матеріалі болгарської мови 80-х років) / А. В. Березовенко. – К. : Київ. ун-т, 1998. – 189 с.
4. Данилова Л. В. К вопросу об окказионализмах и способах их образования (на материале поэзии А. Вознесенского, Е. Евтушенко, Р. Рождественского) / Л. В. Данилова // Стилистика художественного текста: Межвузовский сборник научных трудов. – Фрунзе: КГУ, 1984. – С. 89–98.
5. Жлуктенко Ю. А., Березинский В. А. Английские неологизмы. – Киев.: Наукова думка. 1983. – 154 с.
6. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка. Москва: Высшая школа, 1989. 128 с.
7. Зацний Ю. А. Поповнення словникового складу англійської мови // Вісник Сумського державного університету. – 2002. № 4. – С. 75-79.
8. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови: [монографія] / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя, 1998. – 431 с.

9. Крючкова Т. Б. О методах описания и исследования идеологизированной лексики // Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. – 1989. – Т. 48. – № 1.
10. Coupland D. Generation X: Tales for an Accelerated Culture / Douglas Coupland. – New York St. Martin's Press, 1991.

**Жукова К. Є.**

*кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри східних мов*

Харківський національний педагогічний університет  
імені Г. С. Сковороди  
м. Харків, Україна

## **ЧАСТКОВА СТИЛІСТИКА КИТАЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ОСОБЛИВІ СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ**

Один з основоположників стилістики як науки Ш. Баллі говорив про три стилістики: «загальну стилістику», яка досліджує стилістичні проблеми мовної діяльності взагалі; «часткову стилістику», що займається питаннями стилістики конкретної національної мови; і «індивідуальну стилістику», що розглядає експресивні особливості мовлення окремих індивідів [1]. Наше дослідження проводитиметься саме в рамках часткової стилістики, оскільки ми розглянемо проблему існування особливих стилістичних прийомів китайської мови.

Слід зазначити, що стилістика китайської мови як наука пройшла довгий шлях розвитку. Проте із стародавніх часів у більшості випадків учені займалися вивченням конкретних текстів, написаних високим стилем 雅言.

На початку ХХ ст., після руху «четверте травня», з'явилися роботи, які системно підходили до стилістичних прийомів. Крім того, саме в цей період досягнення європейських і японських філологів прийшли в країну і дозволили китайським ученим зробити великий крок уперед у вивченні стилістики. У першій половині ХХ ст. з'явилися роботи 唐钺《修辞格》(1923), що знайомив саме з європейською стилістикою, і 陈望道《修辞学发凡》(1932). Також слід назвати 汪震 і його роботу《国语修辞学》(1935), в якій він закликав обрати живу мову об'єктом вивчення.

Після утворення Китайської Народної Республіки вийшла книга 吕叔湘、朱德熙《语法修辞讲话》(1951), яка розглядала стилістичні прийоми з погляду їх граматичної структури. 50-і роки – роки проникнення в стилістичну науку Китаю радянської стилістики та її системного загально-мовного підходу.

Учені, які вивчають стилістику китайської мови, налічують близько 70 стилістичних прийомів (修辞格), але найчастіше зустрічаються такі 10: 比喻 метафора, 比拟 уособлення, 借代 метонімія, 夸张 гіпербола, 排比



паралелізм, 反复 повтор, 对偶 антитеза, 层递 ампліфікація, 顶真 симплока, 映衬 антитезис, 双关 іносказання, каламбур [3].

На прикладі китайської мови ми можемо говорити про існування фонетичних, лексичних стилістичних прийомів, у той же час ізолюючий тип китайської мови суттєво обідняє арсенал морфологічних і синтаксичних стилістичних засобів. У той же час особливий характер писемності створив передумови для появи абсолютно інших стилістичних прийомів.

Відомо, що ієрогліфи як знаки ідеографічної писемності опосередковано пов'язані з вимовою, їх читання і вимова пов'язані з написанням не прямо, що є характерним для фонетичних писемностей, а через семантику. Більшість стилістичних прийомів не залежать від характеру писемності і від того, чи вживаються вони в усному або письмовому мовленні. Фраза «语言是大海» – «Мова – велике море» містить метафору, яка залишається метафорою і в усному, і в письмовому мовленні. Низка стилістичних прийомів, таких як гіпербола, метафора, порівняння, повтор тощо можуть використовуватися як у письмовому, так і в усному мовленні. Написання ієрогліфів, їх структура абсолютно не впливають на стилістичні прийоми лексичного і синтаксичного рівня, адже ієрогліфи виконують лише функцію запису усного мовлення, не впливаючи при цьому на експресивність висловлювання.

Проте в китайській мові разом з пунктуацією, особливостями шрифту, поділом на абзаци існують також особливі ієрогліфічні прийоми, засновані саме на ідеографічному характері китайської писемності.

Ієрогліфічні стилістичні прийоми – це прийоми, що використовують написання і структуру ієрогліфа для більшої виразності мовлення. Такі стилістичні прийоми звичайно використовують саме написання знаку і не зачіпають семантику слова. Саме ця особливість дозволяє виділити ієрогліфічні стилістичні прийоми як окремий об'єкт вивчення.

У виданій в 60-і рр. ХХ ст. книзі 张弓 «现代汉语修辞学» була обґрунтована неможливість відокремлення ієрогліфічних стилістичних засобів від стилістики китайської мови. Зокрема, відокремити ієрогліфічні стилістичні засоби від стилістики китайської мови неможливо тому, що це значний пласт культури, який знайшов своє відображення в таких класичних творах, як «Троєцарствіє», «Річкові затони», «Сон у червоному теремі», у класичній поезії, у традиційних іграх знаті [3]. Історія ієрогліфічних стилістичних прийомів простежується до періоду двох династій Хан (206 р. до н. е. – 220 р. н. е.) і дотепер вони знаходять своє місце в творах класиків сучасної літератури, таких як Лао Ше, Лу Сінь.

Цао Шичжу в своїй книзі проаналізував 9 різних ієрогліфічних стилістичних прийомів [2, 4-7]. Розглянемо такі прийоми докладніше.

拆字 – розбиття ієрогліфа. Наприклад вираз 打八刀 містить два ієрогліфи, які створюють ієрогліф 分. Ієрогліфи 八 і 刀 у реченні 看是谁打八刀, 跟谁打八刀? використовуються саме завдяки їх написанню, тоді як їх семантика абсолютно не пов'язана з висловлюванням. Тільки значення складеного із цих двох ієрогліфів – складових частин складеного

ієрогліфа 分 («ділити, розділяти») пов'язане із значенням усього виразу: «Подивимось, хто розлучиться, із ким розлучиться».

**并字** – складання ієрогліфа. Наприклад ієрогліф 鳳 може бути розбитий на два ієрогліфи 凡鳥. У реченні 嵇康与吕安善, 每一相思, 千里命驾. 安后来, 值康不在, 喜出户 延之, 不人, 题门上作'凤' (“鳳”)字而去. семантика ієрогліфа 鳳 не пов'язана із загальним змістом висловлювання, тоді як без розуміння значення ієрогліфів, які не написані, але маються на увазі, неможливо зрозуміти речення.

**增笔** – додавання риси. У романі «Троецарствие» описується ситуація, коли Цао Цао на дверях пише ієрогліф 活, тим самим утворюючи ієрогліф 阔 (门– двері, так що написаний на дверях ієрогліф 活 складає ієрогліф 阔). Значення ієрогліфа, яке мається на увазі, «шикарний» і відбиває погляд Цао Цао на сади в будинках.

**减笔** – скорочення риси. У фрагменті з діалогу, в якому обговорюється, чи можна прибрати маму. Один з мовців стверджує, що маму 妈 можна прибрати, для цього спочатку потрібно прибрати графему 女.

**借形** «запозичення форми» полягає у використанні написання ієрогліфа для порівняння. Так, у реченні 爱姑便坐在左边, 将两只刀样的脚正对着木三摆成一个“八”字. йдеться про те, що дівчина поставила ноги ієрогліфом 八.

**合形** – «з'єднання форм», при якому цілий вираз записується як один складений ієрогліф. У вказаному випадку записується фразеологічна одиниця 招财进宝, яка в результаті використання прийому «з'єднання форм» виглядає, як один ієрогліф, що складається з 8 графем. Такий «ієрогліф», зрозуміло, не має власного читання і зберігає читання цілого виразу. Таким чином, цей прийом не може існувати в усному мовленні.

**联边** – використання ієрогліфів з однаковими графемами. Перший рядок цього парного напису містить 11 ієрогліфів із графемою 冫, а друга – 11 знаків із графемою 辶. Оскільки йшлося про шлюб, то графема 冫 в першому рядку показує чистоту намірів її автора (значення графем 冫 та ієрогліфів, що її містять, часто пов'язане з концептами «дім», «сім'я»). Відповідь же містить графему, значення якої «йти», що показує ставлення до цього шлюбу другого учасника бесіди. Такий прийом, як використання ієрогліфів з однаковими графемами, також може існувати лише в ідеографічній китайській писемності, де семантика слова пов'язана з написанням.

**倒字** – написання ієрогліфів у переверненому вигляді. Ідея напису – 死

𠄎

«краще вмерти (死) стоячи, ніж жити (生) догори ногами».

Розглянуті вище приклади стилістичних прийомів, на думку Цао Шичжу, можна розділити на дві групи. До першої групи він відносить прийоми, які існують виключно завдяки ідеографічному характеру

китайської писемності і не можуть з'явитися за умов фонетичного письма. До цієї групи Цао Шичжу відносить прийоми з'єднання форм, зміну шрифту і використання перевернутих ієрогліфів [2, 8]. Такі прийоми можуть існувати лише в письмовій мові, речення з цими прийомами при переході в усне мовлення або втрачають свою експресивність (у випадку із з'єднанням форм і зміною шрифту) або зміст (перевернені ієрогліфи). В системі ієрогліфічних стилістичних прийомів вони виконують важливу роль, оскільки підтверджують той факт, що написання ієрогліфа має самостійний експресивний потенціал.

Проте, на наш погляд, зміна шрифту не повинна розглядатися як ієрогліфічний стилістичний прийом. Цей немовний прийом, безумовно, впливає на сприйняття тексту, але віднесення виділення тексту різними шрифтами до ієрогліфічних стилістичних прийомів невірно хоч би тому, що він широко використовується і в інших неієрогліфічних писемностях. Прийом зміни шрифту дійсно використовує написання ієрогліфа як основу, але це зовсім не обумовлено ідеографічним характером китайської писемності і прямим зв'язком між семантикою і написанням і опосередкованим зв'язком написання і читання.

До другої групи Цао Шичжу відносить такі стилістичні прийоми, як розбиття, складання ієрогліфів, додавання і скорочення рис, запозичення форми, використання ієрогліфів з однаковими графемами. У таких прийомах на перший план виходить саме форма, написання, структура ієрогліфа, його ж вимова, читання виконує другорядну роль [Там же, 8-9].

Характерною рисою прийомів другої групи є те, що, хоча вся фраза може бути вимовлена, прочитана, кожен ієрогліф зберігає своє читання, саме форма, написання ієрогліфа виконує провідну роль. Часто семантика ієрогліфа зовсім не пов'язана зі змістом речення (перші п'ять прийомів).

Необхідно відзначити також, що такі стилістичні прийоми, як розбиття, складання ієрогліфів, додавання і скорочення рис, запозичення форми, використання ієрогліфів з однаковими графемами вимагають від читача або слухача знання ієрогліфічної культури Китаю.

Незважаючи на те, до якої групи відноситься той або інший стилістичний прийом, чи може він існувати в усному мовленні, вчені визнають, що ієрогліфічні стилістичні прийоми об'єктивно існують і виконують важливу роль у традиційній культурі Китаю. Якщо стилістичні засоби, такі як метафора, алітерація, асонанс, гіпербола, пов'язані з семантикою і звучанням слів, то матеріалом для ієрогліфічних стилістичних прийомів слугує написання ієрогліфа, його структура. Такі прийоми знайшли широке застосування в літературі Китаю і, в той же час, є відображенням і хранителями традицій. Такі стилістичні прийоми не можуть існувати у фонетичних мовах і не можуть бути адекватно перекладені іншою мовою.

#### **Список використаних джерел:**

1. Балли Ш. Французская стилистика / Балли Ш. – М.: Издательство иностран. литературы, – 1961. – 394 с.

2. 曹石珠. 汉字修辞研究. / 曹石珠. – 长沙: 岳麓书社, 2006. – 269页. 张弓.
3. 现代汉语修辞学 / 张弓. – 天津: 天津人民出版社, 1963 – 295页.

**Zapukhliak I. M.**

*Senior Teacher at the Department of Translation Theory and Practice*

Vasyl' Stus Donetsk National University

Vinnitsia, Ukraine

## SOCIAL VARIATIONS IN LANGUAGE

The study of variation in language can be approached from a number of different angles, thus there are different kinds of methodologies that can be used to explore how language varies between speakers, when speakers draw on different variants, and what social and linguistic significance of such variation is.

This topic has been studied by such linguists as Zherybylo T. [2], Bodnar R. [1] Protsyk I. [3] and others.

Most linguistic variables are principally constrained by other linguistic factors. For instance, the variable presence of absence of subject and object pronouns is much more closely tied to the tracking of referents in discourse. However, many variables are also constrained by social factors (such as speakers' sex, or social class).

Distinguishing among social classes in complex modern urban societies is probably becoming more and more difficult, particularly with the growth of twentieth-century 'egalitarianism'. We are far removed from the caste system described by Gumperz (1958) in his village of Khalapur in India, or the clearly differentiated societies so often described by anthropologists [7]. Cities like New York and London continue to change, and some would argue that the process of change itself has actually speeded up – certainly the process of social change has. If such is the case, the very usefulness of 'social class' as a concept that should be employed in trying to explain the distribution of particular kinds of behavior, linguistic or otherwise, may need rethinking.

The study quite clearly shows a direct relationship between linguistic variation and caste membership. If you know certain things about one, you can predict certain things about the other. It is just such connections or correlations that interest sociolinguists working with the linguistic variable. What they seek are measures of social variation to which they can relate the kinds of linguistic variation they observe. However, caste, with its sharp social stratifications, is useless as a measure of social variation outside a few non-western societies. Consequently, the problem becomes one of finding factors in society that show a relationship to such matters as whether or not an individual says *singing* or *singin'*, *he go* or *he goes*, or *He doesn't know anything* or *He don't know nothing* [6, p. 169].

When the group of speakers being investigated shows little variation in social class, however that is defined, a study of the network of social relationships

within the group may allow you to discover how particular linguistic usages can be related to the frequency and density of certain kinds of contacts among speakers. Network relationships, however, tend to be unique in a way that social class categories are not. That is, no two networks are alike, and network structures vary from place to place and group to group, e.g., in Belfast and Boston, or among Jamaican immigrants to London and Old Etonians. But whom a person associates with regularly may be more ‘real’ than any feeling he or she has of belonging to this or that social class [9, p. 149].

Women may be using linguistic means as a way to achieve status denied to them through other outlets. Since women have long been denied equality with men as far as educational and employment opportunities are concerned, these are not reliable indicators of a woman’s status or the status she aspires to. Although the marketplace establishes the value of men in economic terms, the only kind of capital a woman can accumulate is symbolic. She can be a «good» housewife, a «good» mother, a «good» wife, and so on, with respect to the community’s norms and stereotypes for appropriate female behavior.

Because a woman aspirant to the status of lady could not attain it independently, but only through marriage, it was incumbent on her to behave and speak like a lady. George Bernard Shaw’s *Pygmalion* (1916) and the popular musical made from it, *My Fair Lady*, illustrate the power of accent in social transformation. Cockney flower seller Eliza Doolittle is trained by a phonetics professor, Henry Higgins (based on Henry Sweet), to speak like a «lady.» As long as she pronounces her vowels and consonants correctly, Doolittle does not betray her working-class East London origins and is indeed received in the best of society [8].

We differentiate two main types of sociolects in the analyzed modern historical novels: one of them is used to present people of lower classes, mostly servants. The violations of grammar and phonetic rules are typical in their speech:

*Letitia’s reply was sulky”Dunno, ma’am. A richer done bring it and left no word as wanting a reply”* [5, p. 288].

*“Never mind, luv” said kind, sensible Delia. “You can colme with us. Even if Latimer don’t like it.”* [5, p. 233].

*“Grim, ain’t it, ma’am” Will said.* [5, p. 271].

*“I can’t say as I’m any too fond of your new husband, ma’am. He and me don’t get on. I’m not really happy with him around.”* [5, p. 286].

*“This is not fresh” I said bluntly.”Mistress will be none too pleased that you expect her family to eat meat such as this”* [4, p. 386].

The examples illustrate the most typical means of the presentation of the language violations of the low class representatives. The authors use nonstandard forms of negative sentences and graphon to express language peculiarities of the characters.

The other type of sociolect reflect the speech of representatives of higher society, mostly women. They overuse patterns of politeness in order to demonstrate their social status and upbringing or to express respect:

*“Your highness, I am humble at the thought of being given audience with you at such a busy time. But come to speak on behalf of my dear husband, your*

*devoted servant, Lord Latimer of Snape... and on my own behalf too, in case you should have any notion that we acted in bad faith during this resent trouble you have had with rebellious peasants” [5, p. 275-276].*

*“But, your majesty, I could not bring myself to address you thus. I am too humble a servant.” [5, p. 315].*

The speaker wants to emphasise his/her inferior status to please the addressee in order to get some benefits.

As we can see the variations in language can be caused by both linguistic and social factors. The social group of the speaker can predetermine the choice of grammatical structures and lexical means in his or her speech.

### References:

1. Боднар Р. В. *Соціолект підлітків як відображення ціннісної картини світу* / Р. В. Боднар // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – № 39. – Р. 166–168.
2. Жеребило Т. В. Термины и понятия лингвистики: Общее языкознание. Социолінгвистика: Словарь-справочник / Т. В. Жеребило. – Назрань: Пилигрим, 2011. – 280 с.
3. Процик Ірина. Соціолект українських футбольних фанатів. / Ірина Процик // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – Випуск 57. – С. 285–290.
4. Chevalier Tracy. *Girl with a Pearl Earring*. – London: Harper Collins Publishers 1999. – 249 p.
5. Eady Carol Maxwell. *Her Royal Destiny*. – London: Grafton Books. A Division of the Collins Publishing Group. 1987. – 415 p.
6. Foley W. *Anthropological Linguistics*. – Oxford: Blackwell. 1997. – 260 p.
7. Grumperz John. *Dialect Differences and Social Stratification in a North Indian Village*. / John Grumperz // *American Anthropologist* – 2009 – № 60 (4). – Р. 668–682. DOI: 10.1525/aa.1958.60.4.02a00050
8. Shaw George Bernard. *Pygmalion*. / George Bernard Shaw – London: Penguin Classics, 2003 – 122 p.
9. Wardhaugh R. *An Introduction to Sociolinguistics*. Second edition. – Cambridge, Massachusetts :Blackwell Publisher Ltd. 1992. – 400 p.

Павленко А. І.  
*магістрантка*

Ізмаїльський державний гуманітарний університет  
м. Ізмаїл, Одеська область, Україна

## **ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ ЗООНІМОМ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ**

*«Образ слова – це його знак, символ,  
звідки постає уявлення, внутрішня форма»  
О. О. Потебня*

Загальновизнаною є думка про те, що дослідження всієї фразеологічної системи може бути успішним тільки при ретельному аналізі окремих мікросистем. При загальній тенденції останнього десятиріччя до активного вивчення окремих фрагментів дійсності, фразеологічні засоби відображення процесу мовлення людини вивчені недостатньо.

Фразеологічна одиниця – унікальний засіб об'єктивізації життя етносу. Етимологічний елемент змісту фраземи може відображати реальні факти в історії й етнокulturі тієї чи іншої мовної спільноти.

На думку В. Д. Ужченка, найбільш адекватно весь обшир українських фразеологізмів міг би розподілитися між двома тематично-ідеографічними полями «людина» і «природа» [5, с. 45]. Природні явища мають великий вплив на життя людини, на її поведінку в часі і просторі. У людській свідомості поступово розвивався культ природи як основа світобачення, тло реалії як одухотворення всього навколо. Так формувався анімалістичний погляд, що сприяв виникненню давніх вірувань, глибоко укорінених в народі, його мові, фразеології.

Мета нашої розвідки дослідити фраземи з компонентом онімом в українській та англійській мовах. Адже анімалістична компаративна фразеологія становить собою значний шар в обох зіставлених нами мовах, оскільки сягає своїм корінням у давні часи. Саме через порівняння з тваринами і птахами люди усвідомлювали навколишній світ і самих себе. Позначаючи новий об'єкт чи явище, людина порівнює його з іншим схожим явищем, що вже має назву.

За спостереженням І. В. Холманських, номінативним знаком у такому випадку стає певна модель словосполучення, що через вербальний знак сприяє запам'ятовуванню та засвоєнню нового.

Сталі порівняння з зоонімами – внутрішньо різноманітна група етнофразеології. Такі ФО становлять собою значний інтерес для компаративного опису, оскільки виникли на основі образного уявлення про тварин. Вони найбільш яскраво відображають національну самотність мови через систему оцінних еталонів, характерних для лінгвокультурної спільноти.

Фразеологізми з назвами тварин і птахів мають як позитивні, так і негативні конотації. Особливої уваги заслуговує група з назвами тварин, які представляють тільки негативні якості.

За нашою картотекою, більшість українських фразем такого типу мають назви домашніх/диких тварин та свійської птиці: *собака, кіт, миша, щур, курка, гусак, голуб, коза, цап, кінь, корова, вовк, лис*, а також назви риб, змій, комах. В англійській мові відповідно *rat, mouse, duck, bear, goose, fly, dog, fish, pig, horse, bird, wolf, cow* та багато ін.

Спостережено, що переклад фразеологізмів в українській та англійській мовах специфічний, потребує знань і викликає певні труднощі. Наприклад, більшість українських фразеологізмів не мають відповідників з таким же компонентним складом як і в англійській мові, і навпаки, проте їх реально зафіксувати. Порівняймо:

– *під джмелем (укр.) (син. джмелі гудуть у голові)* що означає перебувати у нетверезому стані [3, с. 195], *до зеленого змія (укр.)* – ‘надміру, до нестями’ [3, с. 267] і *drunk as a lord (англ.) (syn. drunk as a fiddler, blind drunk, blind to the world, as tight as a drum)* у значенні ‘надмірно п’яний’ [1, с. 98];

– *навіть мухи не зачепить (укр.)* – ‘не завдати нікому ні найменшої шкоди, образи, неприємності’ [3, с. 255] і *can’t say boo to a goose (англ.)* – ‘сором’язливий, мухи не образить’ [1, с. 85];

– *біла ворона (укр.)* – ‘той, хто виділяється серед інших чимсь незвичайним, зовсім не схожий на інших’ [3, с. 125] і *queer fish (syn. queer bird) (англ.)* – ‘дивна людина, дивак’ [1, с. 28], *like a fish out of water (англ.)* – ‘людина, котра відчуває себе незручно, не у своїй тарілці’ [1, с. 65].

В українській фразеології зоонім *ворон/ворона* використовується переважно в негативному значенні: *ворон лічити (укр.)* – ‘нічого не робити, не працювати’ [3, с. 349] і *eat the bread of idleness (англ.)* – ‘нічого не робити, байдикувати’, *куди і ворон кісток не заносить* – ‘дуже далеко, найвіддаленіше місце’ [3, с. 125], *впіймати гаву* – ‘упустити слушну нагоду, пропустити що-небудь’ [3, с. 128]; зустрічається у фразеологічному словнику навіть жаргонна лексика: *чорний ворон* – ‘машина, у якій перевозять арештантів’ [3, с. 124].

В англійській мові лексеми *raven/crow* відповідають українським *ворон/ворона*. Фіксуємо наступні приклади: *black as a crow, black as a raven (англ.)* – *чорний як ворона (укр.)*, *black as a raven’s wing та black as a crow’s wing (англ.)* – *чорний, як вороняче крило (укр.)*. Отже, у деяких випадках денотативна частина збігається в обох аналізованих мовах.

В українській мові надзвичайно багато ФО із зоонімом *вовк* з різним конотативним значенням (переважно з негативним / жартівливим). Наприклад: *вовк в овечій шкурі* – ‘лицемірна людина, яка під маскою доброзичливості приховує злі наміри’ [3, с. 119], *дивитися вовком* – ‘виявляти неприязнь, вороже ставлення до кого-небудь’ [3, с. 197], *завити вовком* – ‘впасти у відчай’ [3, с. 240], *не бачити смаленого вовка* – ‘бути недосвідченим, не зазнавати труднощів, випробувань у житті’ [3, с. 25], *як вовки на віцю* – ‘дуже жадібно’ [3, с. 119], *і вовки ситі, і кози цілі* – ‘ніхто не зазнав втрати, шкоди, збитків, неприємностей’ [3, с. 119], *морський вовк* – ‘досвідчений моряк’ [3, с. 119], *вовк не пролізе* – ‘надзвичайно тісний простір’ [3, с. 119], *вовк кишки догризає* – ‘про когось дуже голодного’ [3, с. 119], *старий вовк* – ‘досвідчена бувала людина, яку важко перехитрити’ [3, с. 162], *хоч вовкі*



гони – ‘дуже холодно’ [3, с. 160], *вовчий білет* – ‘про неблагонадійність, нечесність людини’ [3, с. 32].

Аналізуючи вищезазначені приклади фразем, помічено, що завдяки їх внутрішній формі можна спостерегти характеристики, властиві людині в тій чи іншій ситуації, а саме: лицемірство, підлість, нікчемність, бідність, а також досвідченість, везіння. Для порівняння, в англійській мові: *a double play* – ‘подвійна гра, лицемірство’ [1, с. 101], *false pretenses* – ‘лицемірство’ [1, с. 101], *run with the hare and hunt with the hounds* – ‘вести подвійну гру’ [1, с. 101], *dirty dog* – ‘підступна людина’ [1, с. 30], *dark horse* – «темна лошадка» [1, с. 30], *a snake in the grass* – ‘таємний ворог, підступна людина, лицемір’ [1, с. 31], *foul play* – ‘подвійна гра’ [1, с. 99], *old bird* – ‘бувала людина, обережна, досвідчена’ [1, с. 24], *top dog* [1, с. 22] (*syn. lucky dog* [1, с. 25]) – ‘переможець, щасливець’.

Отже, фразеологізм як носій національної забарвленості, перекладається у сукупності з екстралінгвістичними факторами. Значення багатьох фразеологізмів має свою специфіку, інколи тільки певні знання про менталітет народу допоможуть перекласти ФО коректно. Лексема-зоонім відіграє значну роль у семантичній структурі фразеологізмів, обумовлюючи їх семантичну своєрідність. Завдяки своєму символічному значенню такий номен входить до складу фразеологізму, представляючи поведінку тієї чи іншої тварини.

#### Список використаних джерел:

1. Алехина А. И. Идиоматика современного английского языка. Мн.: Выш. Школа, 1982. 279 с.
2. Баранцев К. Т. Англо-український словник. – 2-ге вид., випр. К. Знання, 2005. 1056 с.
3. Білоноженко В. М. Словник фразеологізмів української мови. К.: Наукова думка, 2003. 1104 с. (Словник України).
4. Буточкіна Є. К., Григошкіна Я. В. Зооморфні фразеологізми в англійській та українській мовах / Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. Василя Стуса. Том 2, № 8. 2016. С. 98-102.
5. Галинська О. М. Природний код культури в українських і англійських інтертекстуальних фразеологізмах. *Філологічні трактати*. Том 3, № 2. 2011. С. 45-51.
6. Пашковська Г. Фразеологічні одиниці на позначення мовлення: етимологічні етюди. *Київська старовина*. 2005. № 4. С. 122-130.
7. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. К.: Знання, 2007. 494 с.
8. Федоренко В. Іншомовні афоризми в українських перекладах. *Дивослово*. 2006. № 2. С. 43-46.

Піддяча Л. В.  
студентка II курсу магістратури  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника»

Щербій Н. О.  
кандидат філологічних наук,  
доцент кафедри слов'янських мов  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника»  
м. Івано-Франківськ, Україна

## ВІДДІЄСЛІВНІ ІМЕННИКИ КАТЕГОРІАЛЬНОГО ТИПУ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Одним з найбільш дискусійних у сучасному мовознавстві є дослідження міжкатегоріальних зв'язків на тлі кількох споріднених мов. Таким багатоаспектним мовним явищем є віддієслівні утворення, т. зв. «гібридні форми дієслова» (дієприкметники, дієприслівники, віддієслівні іменники), які знаходяться на межі кількох частин мови, виявляючи синкретизм на морфологічному та семантико-синтаксичному рівнях.

**Метою** дослідження є визначення поняття віддієслівний іменник в слов'янському мовознавстві, характеристика та порівняння структурно-семантичних особливостей віддієслівних іменників категоріального типу в польській та українській мовах.

У слов'янському мовознавстві немає чіткого розуміння природи віддієслівних іменників. Так, польський мовознавець Z. Saloni вживає термін *odślownik*, який використовується для позначення віддієслівних іменників на *-nie / -cie* типу *pachnienie, wiedzenie*, таким чином відносячи ці утворення до дієслівних форм [7]. S. Mędak також уживає подібний термін *rzeczownik odślowny*, включаючи ці слова до парадигми дієслова [5]. W. Doroszewski зараховує такі форми до іменника, оскільки в академічному словнику польської мови під його редакцією [WSJP] знаходимо визначення *forma rzeczownikowa czasownika: zakochanie (się)* – іменна форма дієслова *zakochać się*; *Rozmiękczenie* – іменна форма дієслова *rozmiękczyć*. S. Dubisz використовує інший підхід, оскільки більшість віддієслівних іменників на *-nie, -cie* безпосередньо відносить до складу статей про дієслова в межах дієслівної парадигми: як наприклад: *rozmyślanie książek. «Zastanawiać się nad czymś, rozważać, roztrząsać coś w myśli; medytować»*. Якщо девербатив має інше додатково фіксоване предметне значення, це відображається в окремій дієслівній статті, а потім дається окреме пояснення значень: а) *rzecz. od rozmyślać* (іменник від *роздумувати*) ; б) «medytacja, refleksja, także religijna» [USJP].

Авторка ґрунтовної монографії про віддієслівні іменники J. Puzynina слідом за іншими західнослов'янськими мовознавцями (Г. Кржижкова, П. Карлік, К. Бузашиова) виокремлює два типи віддієслівних іменників:

1) категоріальні *substantivum verbale*, що за формально-семантичними характеристиками тяжіють до дієслова; 2) некатегоріальні *substantivum deverbale*, які утворюються за допомогою різноманітних суфіксів і близькі до іменника [6, с. 28-33].

До категоріального типу (*substantivum verbale*) відносимо віддієслівні іменники, які мають такі закінчення [6, с. 28-29]:

1) суфікс *-ni(e)* приєднується до дієслів на *-a-* і *-e-* (*dawać – dawanie, leżeć – leżenie*);

2) суфікс *-eni(e)* приєднується до дієслів на *-i-*, *-nq-* і на корінний приголосний (*robić – robienie, skinąć – skinienie, gryźć – gryzienie*);

3) суфікс *-ci(e)* використовується для віддієслівних іменників від основ дієслів на *-nq-*, корінний голосний і корінний приголосний (*cisnąć – ciśnięcie, bić – bicie, wyjść – wyjście*).

У східнослов'янських мовах немає поділу на категоріальні й некатегоріальні типи: усі подібні утворення розглядають як віддієслівні іменники, що є результатом словотворчого підходу до розгляду цього мовного явища, хоча спостерігається різноманітний обсяг дієслівної семантики у лексемах [3]. Так, І. Вихованець, К. Городенська в межах іменника розглядають словотвірну іменникову категорію граматичної предметності, що ґрунтується на трансформації номіналізації. До цієї категорії дослідники зараховують відпредикатні іменники (здебільшого віддієслівні та відприкметникові), які нівелюють вихідні дієслівні категорії і набувають іменникових граматичних категорій [1, с. 101-102].

Серед віддієслівних іменників категоріального типу виділяємо семантичні групи зі значеннями:

1) інтенсивності дії чи надмірної тривалості (*zahulanie, zaszalenie, zamordowanie się – zamordowywanie się, zapasienie – zapasanie, zamartwienie się, zanudzenie się, zaharowywanie się, zagapienie się // заколисування, залежування, заговорювання, запасання*). Такі конструкції з віддієслівними іменниками наділені семами *zbyt wiele, nadmierne, nieustannie, doprowadzać się do utraty sił // надмірно, забагато, до перенасичення і втрати сил*. Ці дієслова входять в стан (процес) і виражають високу інтенсивність, а отже, мають признаки кількісно-часової межі. Так, у реченні *W 39 min na czystej pozycji znalazł się Rasiak, wykorzystując zagapienie się Kosowskiego* (Dziennik Polski) виділений віддієслівний іменник позначає надмірно тривалу дію, що мала негативний результат, тому тут можна говорити ще й про результативне значення.

2) фазовості, а саме початку дії (*zakielkotanie, zakukanie, zadzwonienie, zabolienie, zastajkowanie, zamachanie, zażądanie, zapalenie // поринання – пооринення, похилання – похилення, порушення, закурювання – закурення, зацвітання, закипання, засинання, забалакування та ін.*). Окрім початку дії віддієслівні іменники ще й можуть позначати початок першої фази процесу чи стану, як от у реченні *... впливу основних характеристик і параметрів пористих металевих волокнистих структур на початок закипання води на пористих поверхнях двофазних теплопередавальних пристроїв* (Технічна

література) виділений віддієслівний іменник уживається ще й зі словом *початок*, що вказує на етапність фазової семантики;

3) лімітованості, конструкції, що виражають ситуацію, яка відбувається в певний проміжок часу, протягом якогось періоду (*pokoszenie, pokarmienie, podrzeczenie, pobadanie, poigranie, popykanie, podenerwowanie, pogorszenie* // *побратання, пограбування*). Окрім того такі конструкції мають ще й результативне значення, як от: *Oddam trawę 2,5 ha (w Szydłowie) w zamian za pokoszenie i zabranie* (Газета «Шидлів» – позначуваний процес може виконуватися певний час, приносячи результат).

Проаналізувавши польські та українські віддієслівні іменники категоріального типу на *-nie, -cie* // *-ння, -ття* можна зробити такі висновки:

1) віддієслівні іменники категоріального типу на *-nie, -cie* // *-ння, -ття* передають значення опредметнених процесів, зберігають форманти дієслівної основи, які слугують формальними показниками належності іменника до певного виду [2];

2) у польській мові віддієслівні іменники категоріального типу утворюються практично від кожного дієслова, винятки становлять тільки певні класи дієслів, що не мають відповідних форм, як-от: від модальних дієслів (*mieć, musieć*), деяких дієслів зі значенням нееволютивного початку (*zachlipać*), квантово-обмежувальних (*zahukać, zabzykać, zastokać, zaburczeć, zaparskać, zagruchać, zafurkotać, zafurczeć, zatętnić, zabrzmieć, zabzyczeć, zabeczeć, zabuczeć*), протяжно-одноактних (*zadudnieć*), надмірно-тривалих (*zahulać*), сативних (*wychłostać*), делімітативних (*poszumieć, pochorować, pokropić*). В українській мові не утворюються віддієслівні іменники категоріального типу від неперехідних односпрямованих дієслів (*летіти, пливти*), інгресивних (*забігати*), аугментативних (*розкричатися*), самуративних (*нагулятися*), кумулятивних (*назбирати*), сталевих (*лягти, сісти*), семельфативних (*стукнути*) та ін.;

3) у польській мові зберігається видова кореляція віддієслівних іменників категоріального типу, наприклад: *zamykanie / zamknięcie; porywanie / porwanie; zjadanie / zjedzenie; bicie / pobicie* // *закривання / закриття (зачинання\* / зачинення), викрадання / викрадення, з'їдання / з'їдення\*, биття / побиття*. В українській мові не має чіткого розмежування щодо утворення та використання таких дериватів, часто видове протиставлення нівелюється, і вживається одна форма на позначення dokonanoї чи nedokonanoї дії (*обстеження* замість *обстежування, наповнення* замість *наповнювання* та ін.) або просто замінюється їх дієслівною конструкцією з інфінітивом, дієприслівником чи особовою формою дієслова. Причиною цього може бути лінгвокультурологічна здатність українців все бачити в динаміці, русі і передавати це дієсловом, що називається, на думку польської дослідниці Д. Вечорек, явищем як “одієсловлювання” [10];

4) у польській мові зберігається категорія зворотності у віддієслівних іменниках категоріального типу, наприклад: *posypanie się, polubienie się, zatlenia się, zapalenie się, zajęcie się –zajmowanie się, zakochiwanie się, zamartwianie się, zmęczenie się –zameczanie się*. При утворенні таких іменників від дієслів з *się* зворотний формант не втрачається: *banie się, mycie się*,

*wyobrażanie sobie*. В сучасних граматиках відомості про таку особливість польської мови зустрічаються не часто. Такі форми мають регулярну парадигму відмінювання, проте в реченні виконують синтаксичну функцію дієслова [4]. *Często tu piszę o zakochiwaniu się i sprawach związanych z tym, ale szczerze mówiąc, to piszę z pamięci, bo od wielu lat już mi się nie przytrafiło* (Kobieta.gazeta.pl) – виділений зворотний віддієслівний іменник має значення зворотності, коли суб'єкт є одночасно і об'єктом дії, причому зберігаючи іменникові категорії; *Dlatego nie było już miejsca na banie się. Sala, do której wlecieliśmy za Heniem, była roztrajkotana i zatłoczona* (M. Białoszewski) – віддієслівний іменник утворений від зворотного дієслова reflexiva tantum, що не має незворотної форми.

### Список використаних джерел:

1. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. Мови: Київ. 2004. 400 с.
2. Гінзбург М. Видове протиставлення віддієслівних іменників на позначення опредметнених процесів у слов'янських мовах. *Українська мова*. 2011. С. 30–43.
3. Пчелинцева, Е. Э. От глагола к имени: аспектуальность в русских, украинских и польских именах действия. Санкт-Петербург. 2016.
4. Щербій Н. О. Граматична сполучуваність виразу *się* в польській мові в порівнянні з українською мовою (постфікс *-ся*). *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: "Філологія"*. Одеса. 2014. Вип. 9. С. 44–48.
5. Mędak S. Słownik form koniugacyjnych czasowników polskich. Kraków. 2004. 363 s.
6. Puzynina J. Nazwy czynności we współczesnym języku polskim (słowotwórstwo, semantyka, składnia). Warszawa. 1969. 205 s.
7. Saloni Z. Czasowniki polskie. Odmiana. Słownik. Warszawa. 2004. 256s.
8. USJP – Uniwersalny słownik języka polskiego / [pod red. S. Dubisza]. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004. – Wersja 1.0.
9. WSJP – Wielki słownik języka polskiego. T. I-X / [red. W. Doroszewski]. – Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe. – 1958-1969.
10. Wiczonek D. Ukrainiskij pierfiekt na *-no, -to* na fonie polskiego pierfiektu . Wrocław. 1994. 115 s.

## СЕКЦІЯ 4. ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

**Верзілова Є. Ф.**

*студентка IV курсу філологічного факультету,  
фуркантка кафедри прикладної лінгвістики*

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова  
м. Одеса, Україна

### **ИНТЕРМЕДИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ КОГЕРЕНТНОСТИ В РОМАНЕ МАРИАМ ПЕТРОСЯН «ДОМ, В КОТОРОМ...»**

Роман признан центральным литературным жанром XIX – XX веков. Жанровая проблематика романа до сих пор широко исследуется литературоведами и критиками. Роман – единственный становящийся и еще неготовый жанр [1, с. 450]. Об исторических судьбах данного жанра и его будущем существуют различные мнения и высказывания.

Данный жанр более глубоко, существенно, чутко и быстро отражает становление самой действительности. Роман способен открывать в человеке не только детерминированные поведенческие особенности, но и нереализованные возможности, личностный потенциал: «Одной из основных внутренних тем романа является именно тема неадекватности герою его судьбы и его положения», человек здесь может быть «или больше своей судьбы, или меньше своей человечности» [1, с. 451].

Одна из важнейших черт романа – пристальное внимание авторов к психологизму героев, микросреде произведения, интериоризации процессов коммуникации и особенностям поэтики текста. Особенное внимание уделялось интеракции героев, и внутренней форме текста, что является важным компонентом репрезентации экзистенциального мира личности.

Концептуально постмодернистский роман делает акцент на символах и контекстах, создает ироническую дистанцию между автором и реципиентом.

Исходя из этого, мы решили рассмотреть проблематику интермедийности в романе Мариам Петросян «Дом, в котором...» через призму когерентности.

Роман «похож на мозаику, вернее, на пазл, который надо мучительно собирать по кусочкам» писала автор в предисловии к расширенному изданию. Повествование не линейное, а цикличное – основная история прерывается вставками из прошлого, воспоминаниями, что сама автор назвала «интермедия».

Все произведение поделено на главы и интермедии. Каждая глава повествует от лица определенного героя романа, интермедии же написаны от третьего лица и возвращают читателя «на прошлый круг» – несколькими годами ранее. Таким образом изучение реципиентом хронотопа романа

происходит параллельно с изучением пути героев, их изменения и становления.

Главы романа – анафорические, *интерпретация содержания каждой главы зависит от высказываний, ранее встречавшихся в тексте, и пресуппозиции*. Интермедии же, напротив, катафорические, *более точное представление о них можно получить только по мере дальнейшего чтения (слушания) данного текста*. Катафорические и анафорические лингвистические приемы являются составляющими когерентности, что делает текст семантически, логически и стилистически связным.

Известная лингвист О. И. Москальская подаёт такую детерминацию когерентности: «Когерентность текста не есть явление только смысловое. Она проявляется в виде структурной, смысловой и коммуникативной целостности, которые соотносятся между собой как форма, содержание и функция» [3, с. 17].

Так, например, инверсионный эпилог и первая интермедия начинаются со слов «Дом стоит на окраине города. В месте, называемым Расческой. <...> На нейтральной территории между двумя мирами – зубцов и пустырей – стоит Дом» [1, с. 13]. Такое предисловие даёт читателю понимание о топосе романа. Разница лишь в том, что эпилог не даёт читателю больше никакой информации, и ограничивается описанием фасада: «фасад гол и мрачен, каким ему и полагается быть» [1, с. 13]. Последующая глава написана от лица Курильщика. Читатель сходу погружается в атмосферу Дома, знакомится с Фазанами и их законами: «Слева за столом сидел Джин и сосал ручку. Справа длинный Кит с треском гонял шарик по коридорчикам пластмассового лабиринта. <...> Гуль говорил еле слышно, не поднимая головы <...> Потом говорил Топ. Примерно то же самое и так же нудно. Потом Ниф, Нуф и Наф» [1, с. 18-19.], но ничего не знает о месте событий.

В первой интермедии тема Дома и знакомства реципиента с ним продолжается. Однако на этот раз фасадом все не заканчивается, автор репрезентует героев: «Они шли медленно. Мальчик – от усталости, женщина – скованная тяжестью чемодана. Оба в белом, светлоголовые, оба чуть выше, чем им полагалось: мальчику по возрасту, женщине – чтобы казаться женственной» [1, с. 51]. Таким образом, сохраняется структурная и смысловая целостность в романе, «пазл» начинает складываться.

Каждая последующая аттракция все больше и подробнее эксплицирует Дом: «Дом – это стены и стены осыпающейся штукатурки... Узкие переходы лестничных маршей. <...> Могильник – это Дом в Доме. Место, живущее своей жизнью. Он на много лет моложе – когда его строили, Дом успел обветшать» [1, с. 103; с. 180].

Главы – как основная смысловая часть текста – несут информацию об определенных событиях (смерть Помпея, прыжок Лорда и т.д.) с разных сторон, читатель имеет возможность узнать мнение каждого героя. Интермедия, напротив, – именно то, что позволяет стереть временные рамки, вернуться на пару лет назад и понять причину тех самых событий, в полной мере ощутить себя частью Дома. Это является ретроспективной (обращенной в прошлое) аллюзией интермедии на каждую последующую главу в тексте.

Благодаря интермедии читатель наблюдает стадии взросления героев – их переход на новую ступень своей развития. Однако же, если в реальном мире время измеряется метрически (часы, минуты, секунды), то в Доме понятие времени размыто. Отследить временные промежутки читателю помогает череда событий, происходящих на протяжении всего произведения. Так, например, о том, что Сфинкс стал осознаннее и взрослее, реципиент узнает, исходя из того, что сперва (при его поступлении в Дом) его прозвали Кузнечиком, Табаки – Вонючкой, Рыжего – Волком. Такой обряд «посвящения» можно приравнять к обряду инициации, являющимся важнейшим этапом социализации личности [5, с. 1957].

Основные события пересекаются с событиями прошлого героев, накладывая определенный отпечаток на восприятие происходящего в романе. Создается впечатление, что читатель наблюдает две отдельные истории, героями которых являются совершенно разные люди. Однако, стоит соединить интермедии и главы романа – сразу восстанавливается целостная картина мира «Дома, в котором...»; приобретают новые значения знаки и символы в тексте; создается ощущение, что открылись не несколько историй из прошлого, а целая жизнь героя (с его появления на пороге Дома и до теперешнего момента) известна и понятна.

Интермедияльная реприза как ключевое звено хронотопа романа позволяет нам правильно выстроить причинно-следственные связи между собственно интермедией и главой, а также в полной мере осмыслить композиционную, образно-семантическую составляющую произведения.

Несмотря на трудности восприятия, понимания текста романа, связанные с тем, что логическая форма высказывания не всегда исчерпывающе пропозициональна, создается впечатление связности его содержания, семантической и коммуникативной целостности.

Таким образом, интермедии являются важной составляющей когерентности романа Мариам Петросян «Дом, котором...».

Интермедии позволяют лучше узнать Дом, проникнуться его атмосферой, побывать в каждой комнате и собственноручно оставить надписи на его стенах.

#### **Список использованных источников:**

1. Петросян М. Дом, котором... Издание второе дополненное. Москва: LiveBook, 2017, 955 с.
2. Бахтин М. М. Эпос и роман. Вопросы литературы, № 1. Москва: Литературная критика, 1970, 534 с.
3. Москальская О. И. Грамматика текста. Москва: Высшая школа, 1981.
4. Фесенко Э. Я. Теория литературы: учебное пособие для вузов. Издание 3-е, испр. и допол. Москва: Академический Проект; Фонд «Мир», 2008, 780 с.
5. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Институт философии РАН; Национальный общественно-научный фонд; 2-е изд., испр. и допол. – М.: Мысль, 2010, 2861 с.



## СЕКЦІЯ 5. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Герасимчук А. В.

*студент VI курсу факультету романо-германських мов*

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Рівненська область, Україна

### ОСНОВИ ПРОЦЕСІВ ЛОКАЛІЗАЦІЇ, ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОГО КОНТЕНТУ ВЕБ-РЕСУРСІВ

Рівень наукової уваги до використання певних історичних термінів у рамках контенту різних веб-джерел та промо-продукції значною мірою залежить від популярності та цінності культури, яку вони представляють для зацікавленої туристичної аудиторії. На це впливає і той факт, що рівень туризму в Україні різко зріс за останні кілька років. Отже, різноманітні веб-сайти та промо-продукція – це єдині шляхи, за допомогою яких можна заохотити інтерес іноземної туристичної аудиторії.

Правильне розуміння того, як відвідувачі музеїв використовують цифрові музейні ресурси у своєму повсякденному житті та які відомості можуть бути найбільш привабливими для аудиторії, є вирішальним на шляху успіху музеїв в інформаційну епоху, особливо у випадку України. Більше того, ці відомості, багаті різними термінами (не завжди конкретно українського походження), повинні бути викладені зрозумілим та відповідним чином.

Звідси виникає питання – як поняття локалізації, інтернаціоналізації та перекладу можуть бути корисними у сфері культурного розвитку та реклами її поза межами нашого світогляду та менталітету?

Для того, аби конкурувати в сучасній світовій економіці, організації повинні адаптувати свої веб-сайти і контент цифрового мультимедіа, аби відповідати запитам міжнародній аудиторії. Багато компаній, великих і малих, не усвідомлюють важливості особливостей такої адаптації, яка у процесі міжкультурного спілкування може репрезентуватися поняттями «переклад», «локалізація» чи «інтернаціоналізація».

Мовний бар'єр є суттєвою перешкодою на шляху будь-якого бізнесу, будь то вимога, встановлена державним органом, специфіка місцевого ринку і культури, бажання мати перевагу над конкурентами або прагнення зробити контент зрозумілим і доступним для користувачів і потенційних клієнтів.

З іншого боку, культурний бар'єр полягає в правильній доставці вихідного повідомлення для цільової аудиторії. Те, що має для вас значення, може мати протилежний ефект для людей на іншій стороні нашої планети. Навіть якщо ваш текст має ідеальну термінологію і граматику, все ж існує багато пасток, коли мова йде про специфіку місцевої культури цільового ринку.

Сучасний розвиток контенту є досить стрімким. Велику роль у ньому відіграють процеси локалізації, інтернаціоналізації та перекладу.

Часто вважається, що **локалізація** – це лише переклад програми чи програмного засобу, що базується на веб-технологіях. Проте це не так, оскільки існує три рівні локалізації:

1. Забезпечення підтримки мови та національних стандартів.
2. Переклад текстів в інтерфейсі програми на мову перекладу.
3. Тонке налаштування під цільову країну [5].

За визначенням LISA (Асоціації стандартів для локалізації промисловості) **локалізація** – це перетворення програмного продукту на такий, що є мовно та культурно підходящим для цільового країни/регіону (та мови), де він використовуватиметься і продаватиметься [4].

Локалізація – це модифікація дизайну продукту, упаковки і маркетингових функцій відповідно до місцевих ринків. Зміни продукту можуть знадобитися для врахування культурних відмінностей і місцевих правил. Маркетингові кампанії можуть потребувати змін, аби уважити культурні відмінності [6].

Також локалізацію називають «перекладом», хоча переклад – це лише менша частина локалізації і вона іноді також розглядається як детально розвинута форма перекладу.

**Переклад** – це форма локалізації. Це форма, що містить переклад лейблів, посібників, навчальних відеороликів, рекламних роликів та веб-сайтів на місцеві мови. Для того, аби заощадити кошти, деякі компанії розробляють свої навчальні посібники та навчальні матеріали на декількох мовах, в тому числі й англійську, китайську, гінді, французьку, іспанську та арабську. Корпоративні веб-сайти повинні бути перекладеними, особливу увагу потрібно звернути на часто використовувані розділи електронної комерції і допомоги.

У нашому випадку переклад термінів у процесі локалізації стикається із проблемою пошуку значення нового терміну, який не має на момент перекладу існуючих перекладних відповідників, а також проблемою підбору правильного підходу до перекладу іншого виду термінів, які з одного боку існують в мові перекладу, але в іншій галузі науки, техніки та промодукції, а з іншого вимагає або а) підбору вже існуючого перекладу із низки перекладних варіантів, наявних у мові перекладу; б) застосування таких прийомів перекладу новітньої термінології як транскодування та калькування, або ж (що однозначно порушує вимоги до лаконічності перекладів термінологічних одиниць); в) застосування описового способу, тобто експлікації вираженого терміном поняття [1, с. 315].

Метою ж локалізації є надання продукту або послуги з урахуванням того, що вони створені спеціально для цільової аудиторії. До локалізації входить більше процесів, тому що вона вимагає культурної адаптації – урахування різних ідіом, діалектів, релігійних аспектів, традицій та місцевих переконань.

Хоча локалізація – це процес адаптації контенту до іншої мови і культури, **інтернаціоналізація** – це процес, який дозволяє ефективно здійснювати локалізацію.

Інтернаціоналізація вирішує проблеми, які можуть виникнути через багато інших речей, таких як переклад з мови справа наліво на мову зліва направо, розширення мови і різних алфавітів і валют. Цей процес зроблений так, аби контент міг легко адаптуватися до цільових мов [7].

Процес інтернаціоналізації – це відповідне створення і розвиток змісту продукту, сайту, програми або документації, аби дозволити безпроблемну локалізацію для цільових ринків, що розрізняються культурними аспектами, регіоном або мовою. Інтернаціоналізація повинна містити в обов'язковому порядку процеси створення і розробку ресурсу таким чином, аби не було перешкод при локалізації та міжнародному застосуванні продукту веб-ресурсу.

За результатами дослідження ми встановили недостатній стан уніфікації досліджуваних термінів на сучасному етапі, а також звернули увагу та те, що якщо локалізатори або ж перекладачі контенту веб-ресурсів та промо-продукції хочуть залучати більше користувачів, то різні варіанти перекладу, які лише створюють ілюзію різниці, насамперед створюють проблеми розуміння перекладів кінцевими користувачами. Дослідження заслугове на подальший розвиток і розширення з метою вивчення синтаксису в локалізованому світі контенту веб-ресурсів та промо-продукції.

#### **Список використаних джерел:**

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2002. – 564 с.
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>
3. Український лінгвістичний портал. «Словники України» on-line [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
4. LISA (Асоціація стандартів для локалізації промисловості) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.archive.org/web/20110101184308/http://www.lisa.org/>
5. Translation and Localization: What's the Difference Between the Two? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.daytranslations.com/blog/2015/10/translation-and-localization-whats-the-difference-between-the-two-6906/>
6. What Is Translation and Localization in Industry? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smallbusiness.chron.com/translation-localization-industry-36348.html>
7. The Differences between Translation, Localization and Internationalization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalizationpartners.com/2017/06/20/the-differences-between-translation-localization-and-internationalization/>

## **ТЛУМАЧЕННЯ ЛАКУНАРНИХ ОДИНИЦЬ У ЛІНГВІСТИЦІ**

Термін «лакуна» походить із французької мови (*lacune*) та позначає *розрив, прогалину*. У свою чергу, у французьку мову термін потрапив із латинської (*lacuna*), де позначає *поглиблення, впадину*.

Питаннями, пов'язаними з лакунами, займалися та продовжують займатися багато вчених і науковців, адже тема досі залишається до кінця невивченою.

Завдяки роботам Ж. Віне та Ж. Дарбельне [1] науковий світ дізнався про поняття лакунарних одиниць. Дослідження по темі продовжили І. Ю. Марковина,

В. І. Жельвіс, Є. А. Ейнулаєва та інші.

**Актуальність** нашої роботи зумовлена необхідністю в епоху глобалізації взаємного розуміння різних культур та народів. У цьому процесі, лакуни займають поважне місце, адже є інструментом для вирішення міжкультурного та міжмовного питання. Водночас, через чисельну кількість думок, досі не існує загального визначення самого терміна “лакуна”.

**Мета** нашої роботи полягає в аналізі дефініцій терманв “лакуна” і встановленні його проблем і ризиків неоднозначності.

Лакуни були виявлені та представлені як термін лише при активному контакті різних народів. Через так звані прогалини в розумінні представників інших культур. Аби заповнити ці прогалини, лінгвісти розпочали активні дослідження за темами пошуку еквівалентів.

Так, відмінності в побуті, соціальному, конфесійному, професійному житті також можуть бути причиною утворення прогалин у розумінні. Утворенню лакун можуть сприяти Молодіжні сленги та навіть діалекти.

Одні науковці визначають лакуни, як ті одиниці, що відсутні в іншій мові, тоді як інші визначають їх як безеквівалентні одиниці, наявні у мові. Тобто постає певна дуальність у підході визначення: або відсутність, або наявність. Також існує питання самої прогалини в мові: чи існує певна якість такої прогалини, чи можна їх порівняти з іншими мовами і т. д.

Ж. Віне й Ж. Дарбельне визначають лакунарну одиницю як явище, котре з'являється тоді, коли слово однієї мови не має відповідника в іншій мові [1, р. 10].

Можна вважати таке визначення доволі чітким та лаконічним, але беручи до уваги той факт, що в разі вищепредставленої інтерпретації визначеність залишається неповною, вважаємо за потрібне дещо її розширити.

Відсутність відповідника в одній мові відносно іншої може викликати різні асоціації та інтерпретації у різних представників культури, які намагаються запозичити певне явище та охарактеризувати його певним чином у

своїй мовній системі. В такому разі виникає проблема полісемантичності, коли існує декілька визначень однієї лексичної одиниці.

Аби запобігти такій проблемі, необхідно одразу домовитися про сталі словосполучення, вирази або одиниці на позначення тих чи інших лакунарних одиниць. Тут постає проблема збереження балансу між формою та змістом, адже дуже легко перейти в пояснення кожного невідомого поняття, втрачаючи початкову форму слова. І навпаки, збереження тієї ж, наприклад, граматичної форми, може бути недостатнім для вираження еквіваленту в іншій мові.

Тлумачення лакунарності ускладнюється, якщо розглядаються більш, ніж дві мови. Наприклад, якщо взяти 4 різні мови, в одній із яких існує лексична одиниця, що не має еквівалентів у інших мовах, то постає питання у заповненні лінгвістами прогалини, в кожній культурі окремо. У даному випадку, наскільки високі шанси, що при порівнянні визначень, вони будуть достатньо еквівалентні між собою. В такому разі, повторюється проблема полісемантичності та невідповідності оригіналу. Еквівалент повинен бути максимально близьким до оригіналу, в іншому разі, його навряд чи можна назвати еквівалентом. Така одиниця позначає новий предмет або явище, що наразі може не мати еквівалента в іншій мові. Описаний процес може ніколи не закінчуватись, якщо не буде підібраний правильний відповідник.

Беручи до уваги вищеописані ризики та можливі проблеми з визначенням еквівалента, можна доповнити думку Ж. Віне й Ж. Дарбельне [1], уточнивши, що лакунарна одиниця – це явище, котре з'являється при відсутності стійкого словосполучення або виразу в мові або мовах реципієнтів, яке би залишалось еквівалентним, незалежно від кількості мов.

Таке визначення для терміна «лакун» вважаємо чіткішим та зрозумілішим, адже таким чином вищеперераховані проблеми та ризики взяті до уваги.

Отже, з появою терміна «лакуна», науковці розпочали активні дослідження з теми, але постала проблема в єдиному його тлумаченні, що досі не дає можливості узагальнити отримані результати. В цій роботі запропоновано тлумачення для лакунарних одиниць, що базуються на визначенні Ж. Віне й Ж. Дарбельне [1], а також на проблемах і ризиках, що постають при визначенні безеквівалентної лексики.

#### **Список використаних джерел:**

1. Vinay, J. P., Darbelnet, J. *Stylistique comparée du français et de l'anglais: Méthode de traduction*. Paris: Didier, 1958. 331 p.

**Мельник А. П.**  
*кандидат філологічних наук,*  
*асистент кафедри германської філології та перекладу*  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна

## **ВІДТВОРЕННЯ МОВНОСТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НІМЕЦЬКИХ КІНОТРЕЙЛЕРІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

У сучасному суспільстві особливе значення надається кіномистецтву, яке за допомогою мовно-візуального коду здатне стирати межі між реальністю та вигаданим світом. Кінотрейлер, з'являючись на екранах та онлайн-афішах кінотеатрів, є основним маркетинговим компонентом для поширення фільму на кіноринку. Кіно як жанр мистецтва завжди було об'єктом досліджень багатьох науковців (Ю. Лотмана, Ю. Тинянова, В. Фаульстіша, П. Блура та інших), які приділяли увагу вивченню фільму як семантичної системи, що створюється, насамперед, мовними засобами, реалізованими у сценарії.

Метою розвідки є вивчення мовностилістичних засобів в текстах кінотрейлерів до сучасних німецьких фільмів та з'ясування особливостей їхнього відтворення при перекладі українською мовою.

Для поняття кінотрейлера існує декілька визначень, що різняться за ступенем конкретизації. Так, Л. Кернан найбільш широким визначенням кінотрейлера називає наступне: кінотрейлер – це анонс до фільму, представлений у формі короткого відеоролику, у якому зібрані найбільш видовищні моменти кінострічки [3, с. 27]. Однак, на нашу думку, таке визначення не відображає його багатоплановості та мовних особливостей. В. Хедігер, у свою чергу, розглядає кінотрейлер як більш складний та багатоплановий механізм, а саме – рекламний фільм, що знайомить глядача з майбутньою кінострічкою за допомогою фрагментів, текстових вставок, графічних елементів, голосу, музики та інших аудіоефектів [2, с. 272]. Спільними ознаками кінотрейлерів є структура та змістове наповнення (назва, жанр, імена режисера, акторів, відсутність вказівок на розв'язку та короткий обсяг).

Текст кінотрейлера, таким чином, є самостійним аудіовізуальним твором, який надає фрагментарну інформацію про фільм, прагматичне спрямування якого полягає в залученні уваги потенційних кіноглядачів до фільму, який рекламується. Основними функціями кінотрейлера є інформативна, рекламна й функція антиципації.

Окрім позиції кінотрейлера як багатопланового жанру кіномистецтва, не варто забувати про його прагматичну роль як рекламного повідомлення. Так, науковці М. Глазова та О. Савельєва, порівнюючи особливості кінотрейлера з основними характеристиками рекламного продукту, доводять, що кінотрейлер відповідає вимогам, що висуваються до рекламних повідомлень,

адже трейлер до фільму: є короткометражним промороликом, що зазвичай триває 2-3 хвилини;

представляє цікавий для потенційного покупця контент; якщо проморолик презентує фільм не таким, яким він є насправді, спеціалісти говорять про дисфункцію трейлера; через невелику форму дія в кінотрейлері розвивається дуже динамічно, використовується кліповий монтаж; трейлери багаторазово транслюються; кінотрейлер мусить виділятися на тлі інших відеоповідомлень, які показують разом із ним [1, с. 187]. Тому, зважаючи на наявність спільних ознак між трейлером та рекламним повідомленням, вважаємо кінотрейлер повноцінним інструментом рекламного жанру, що безпосередньо впливає на прийняття відповідних перекладацьких рішень.

Ознайомившись із різними підходами науковців до обґрунтування місця кінотрейлера в текстовій та дискурсивній системі, а також з позиції рекламного повідомлення, ми дійшли висновку про те, що задля повного та багатоаспектного аналізу кінотрейлера його слід розглядати з позиції кінотексту та кінодискурсу з урахуванням його прагматичного впливу як рекламного повідомлення, беручи до уваги при цьому як мовні, так і позамовні параметри цієї поліфункціональної текстової єдності.

Кінотрейлери характеризуються такими інтралінгвістичними особливостями: чітка синтаксична структура, прагматична спрямованість, яка досягається через використання образної лексики з великою кількістю означень оцінної дії, метафоричних описів, із застосуванням засобів іронії, дієслівного ряду, що створює динаміку художньої дії, повторів, символів, історичних та культурних реалій, географічних назв, персоналій – та екстралінгвістичні особливості, а саме: графічні засоби із застосуванням вставок з виділенням окремих особливо важливих слів та виразів, засоби наочності.

Палітра художніх засобів, які використовуються в кінотрейлерах до німецьких фільмів ХХІ століття, досить широка та різноманітна. Серед мовних засобів переважають введення до контексту персоналій, географічних назв, культурно-історичних реалій, запозичень, різних груп лексики (розмовної, молодіжної тощо). Широко використовуються стилістичні фігури та тропи: метафори, епітети, які мають здебільшого оцінну та характерологічну функцію, а також стали вирази та ідіоматичні зврати тощо.

Переклад кінотрейлерів відіграє значну роль, оскільки завданням є передати не лише зміст, а ще й форму та прагматичну направленість кінопродукту. Досягнення адекватності перекладу, незважаючи на відмінності у формальних і семантичних системах двох мов, потребує від перекладача передусім умінь здійснювати численні міжмовні перетворення. Тому задля влучної передачі змістового та прагматичного наповнення при перекладі текстів німецьких кінотрейлерів українською мовою використовується велика кількість різноманітних перекладацьких трансформацій, що можуть міститися у досить короткому відрізку тексту.

У ході аналізу перекладацьких трансформацій у текстах кінотрейлерів виділяємо дві основні групи:

1. Лексико-граматичні (антонімічний переклад, адаптація, описовий переклад, прийом цілісного перетворення, перестановка, заміна, додавання, опущення тощо)

2. Стилистичні (логізація, експресивація).

Так, серед лексико-граматичних трансформацій найчастіше зустрічається заміна, що зумовлено з одного боку розбіжностями у нормах німецької та української мов, а з іншого, палітрою можливих заміни, серед яких заміна часової форми, типу речення тощо; окрім того, поширеними стали адаптація та описовий переклад, а при перекладі назв до німецьких кінофільмів чільне місце належить прийому цілісного перетворення; серед стилістичних трансформацій більш поширеним є прийом логізації, застосування якого часто не має об'єктивних причин та призводить до певних стилістичних зсувів.

Найбільш показовими вважаємо такі приклади:

– Адаптація:

(1) *Das beste kommt erst noch, ein Leistungstest für die Schüler, ob sie abiturgeeignet sind* // *Гвишенька на торті: випускники мають скласти тесту ЗНО на найвищий бал* [4]. У наведеному прикладі для назви тесту, який мусять скласти учні у німецькій школі, використовується відповідник, відомий українському реципієнту, а саме – ЗНО. На нашу думку, такий переклад можна вважати адекватним, хоча не еквівалентним.

Вдалим перекладацьким рішенням стала також адаптація у випадку гри слів у реченні: (2) *Dies Mal geht es zu den Honigspielen* // *Нас кличуть на Вулімпійські ігри* [5].

Особливе місце у перекладах займає передача стилістичного та, як наслідок, прагматичного забарвлення тексту, що є важливим і для кіноанонсів через їхню рекламну функцію.

Серед стилістичних трансформацій ми виділили два основних прийоми:

– Логізація – заміна емоційно-експресивної одиниці стилістично нейтральним відповідником: (3) *Glaubst du, du kannst allen Kindern Flausen in den Kopf setzen, dass sie Abitur schaffen?* // *Хочеш запевнити дітей, що вони здатні скласти тест?* [3]

Стійке словосполучення «Flausen in den Kopf setzen» має український відповідник «морочити голову, вбити в голову» при цьому і в німецькій, і в українській мовах словосполучення належать до розмовної лексики. Через заміну німецького сталого виразу стилістично нейтральним «запевнити» втрачається оригінальне стилістичне забарвлення.

– Експресивація – заміна нейтральної одиниці стилістично-маркованим відповідником: (4) *Ich bin Olga und das ist mein bester Freund Oleg* // *-Я Ольга, а це мій краций дружба Олег* [6]. У цьому випадку словосполучення «mein bester Freund», яке має нейтральне стилістичне забарвлення, набуває експресивності завдяки використанню при перекладі сленгового слова «дружба», що було введено, на нашу думку, для характеристики героїні як невимушеної та веселої.



(5) *Wir alle wissen, dass sie zu dumm ist // Всі знають, що вона дуб-дубом.* [4] Німецький прикметник «dumm» є стилістично нейтральним, однак підсилювальна частка «zu» надає йому певного експресивного забарвлення. При цьому використання стійкого словосполучення «дуб-дубом» в українському перекладі надало реченню ще більшого стилістичного навантаження.

Велика кількість уживаних при перекладі кінотрейлерів лексико-граматичних та стилістичних трансформацій свідчить про те, що перекладачі поступово відходять від прямого дослівного перекладу і калькування, намагаючись адаптувати вихідний текст, зокрема кінотекст, до норм цільової мови та особливостей цільової культури, а специфіка процесу перекладу кінофільмів та функція кінотрейлера як рекламного тексту спонукає до пошуку нових перекладацьких рішень.

#### **Список використаних джерел:**

1. Савельєва О. О., Глазова М. С. Трейлер: екранна реклама или міні-фільм? // Наука телевидения и экранных искусств. Вып. 13: Экраны и публичные пространства в новое и новейшее время. М.: ГИТР им. М.А. Литовчина, 2017. – 187 с.
2. Hediger, V. Demnächst in ihrem Kino. Grundlagen der Filmwerbung und Filmvermarktung: Marburg: Schüren Verlag, 2005. – 272 s.
3. Kernan, L. Coming Attractions: Reading American Movie Trailers: Austin: University of Texas Press, 2004. – 294 p. – 169 s.
4. Trailer zum Film “Fak ju Göhte 3” / переклад українською «Відпадний препод 3»
5. Trailer zum Film “Die Biene Maja 2” / переклад українською «Бджілка Майя 2»
6. Trailer zum Film “Kleine Vögel, großes Geklapper” / переклад українською «Пташиний ульот»

**Паршина А. В.**

*студентка факультету іноземних мов*  
Маріупольський державний університет  
м. Маріуполь, Донецька область, Україна

### **НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНА ЛЕКСИКА І ЗАСОБИ ЇЇ ПЕРЕДАЧІ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ**

Дослідники в області теорії перекладу наголошують на особливій важливості коректної передачі культурно-специфічної лексики і підкреслюють особливу роль перекладу як одного з найважливіших засобів міжкультурної комунікації, адже культурні відмінності викликають більше ускладнень при перекладі, ніж відмінності в системах мов. Однак, саме адекватна передача

культурних відмінностей сприяє успішному процесу міжкультурної комунікації.

Слід також зазначити, що саме у народних та літературних казках можна у повній мірі простежити загальний стан культури і літератури, углибитись в специфічні культурні особливості, прожити життя іншої нації, вивчити історію народу.

Як відомо, в казкових творах персонажі зазвичай характерні для тієї країни, в якій вони народилися або живуть довгий час, вони мають певні риси характеру і здійснюють певні вчинки, які виділяють його на тлі національно-культурної норми.

Тож, саме казка є своєрідним віддзеркаленням основних тенденцій суспільного життя і тому представляє для нас достатньо нове поле для опрацювання проблеми передачі у процесі перекладу рис національного колориту, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Найбільш відчутні втрати при перекладі несуть саме твори з яскраво вираженою національним своєрідністю, національним колоритом. Національна своєрідність пронизує всю структуру художнього твору, є невід'ємним фактором його високої художності. У зв'язку із зазначеним В. Белінський наголошував, що: «Чим вищий твір в художньому відношенні, тим він є більш національним» [1, с. 317].

А. Федоров підкреслював, що питання про передачу національної своєрідності першотвору, його особливого забарвлення, пов'язаного з національним середовищем, де він створений, відноситься до числа тих основних проблем теорії перекладу, від яких залежить і відповідь на питання про можливість створення адекватного перекладу» [2, с. 279]. Звідси і походить значна кількість звернень дослідників, як теоретиків, так і практиків, саме до проблеми збереження національної своєрідності першотвору в процесі здійснення перекладу.

Знаний український філолог та перекладачка Р. Зорівчак, яка є автором праці «Реалія і переклад» займалася саме одиницями, що важко доцільно передати в рамках перекладу української прози. Але для нас цікавими є саме конкретні способи передачі національного колориту, а саме переклад національних реалій. Дослідниця підкреслює необхідність впровадження наступних способів перекладу реалій: комбінована реномінація, дескриптивна перифраза, транскрипція, транслітерація, ситуативний відповідник, калькування, генералізація, транспозиція на конотативному рівні, метод уподібнення (синонімічна заміна) та контекстуальне тлумачення реалій [3, с. 84].

Дослідники питань відтворення без еквівалентної лексики відзначають наступні способи відтворення реалій у процесі перекладу дескриптивна перифраза, транскрипція, калькування,

Український дослідник теорії та практики перекладу В. Лапочка дає наступне визначення такому способу перекладу реалій, як калькування. Спосіб калькування – це спосіб перекладу, який імітує структуру лексичну одиницю мови оригіналу (морфеми або слова) у рамках якого використовується перше значення за порядком відповідника у словнику [4, с. 32-35].

Загалом дослідники перекладознавства відокремлюють два основних видів калькування: часткове і повне. У процесі використання повного калькування, як зазначає дослідниця Л. Фоміна, лексичні одиниці можуть перекладатися буквально. Тож калька, як на обох рівнях (лексичному, і семантичному) повністю співвідноситься з відповідником у вихідній мові. При застосуванні способу часткового калькування лексичні одиниці та словосполучення передаються частково за іншомовним зразком [5, с. 47].

Нерідко в дослідженнях науковців описується такий спосіб перекладу, як дескриптивна перифраза. Дескриптивна перифраза – це описовий зворот, завдяки якому певний предмет, особа, або явище передаються у процесі перекладу на вихідну мову саме через характерні для них риси, а не описово. [3, с. 53].

З приводу передачі у процесі перекладу національного і історичного колориту, варто зазначити, що денотат перекладу зможе його зрозуміти лише якщо перекладач зміг передати зміст за допомогою власного оригінального вибору художніх засобів перекладу.

Отже, слід зазначити, що шляхом застосування саме такого способу перекладу можна передати лише буквальный зміст певної реалії, але найважливіший компонент (національна та історична особливість) втрачається за умов застосування такого способу перекладу. Такий спосіб слід використовувати якщо передача змісту реалій не представляється можливою будь-яким іншим способом, адже поняття, яке неможна передати через транскрипцію завжди підлягає додатковому поясненню.

Окрім вищезазначених способів перекладу безеквівалентної лексики в процесі здійснення перекладу, науковці також відокремлюють такі засоби, як:

- 1) декомпресія (коли вводиться нове слово);
- 2) приблизний переклад;
- 3) опанування;
- 4) введення у текст перекладу неологізмів.

Способом введення нового слова у текст перекладу визначають саме *декомпресію*. Дослідник проблем перекладу В. Карабан надає наступне визначення поняттю «декомпресія»: це розширення через певні мотиви речення або словосполучення у мові перекладу, що відбувається шляхом додавання нового слова. Згідно думки дослідника, необхідність використання такого способу, як декомпресія обумовлено граматичними і лексичними особливостями певних мов, а також розбіжностей мов і традицій мовлення [6, с. 129-130].

Дослідники також відзначають такий спосіб перекладу, як контекстуальний переклад. Такий спосіб перекладу протиставляють словниковому, бо за таких умов контекст перетворюється на вирішальний і домінуючий фактор у процесі здійснення перекладу.

Дослідники також відокремлюють такий спосіб перекладу, як опанування. С. Влахов і С. Флорін підкреслюють, що використовуючи такий спосіб перекладу відбувається адаптація реалії мови оригіналу до норм мови і культури перекладу.

Додатково дослідники визначають такий спосіб перекладу безеквівалентної лексики, як введення у текст перекладу неологізмів. Тож калька, як запозичена одиниця іншої мови і культури, яка реалізована перекладачем буквально, тобто через буквальний переклад, дозволяє, на думку дослідників, перенести реалію в мову перекладу зі збереженням семантичної структури.

Але недоліком саме такого способу перекладу є часткова втрата національного колориту, тому що калька не завжди сприймається належним образом читачем і денотатом перекладу [7, с. 89-90].

Таким чином зазначимо, що у процесі читання в дитини переважає їхнє власне емоційне ставлення до персонажів творів, їх емоцій, почуттів та вчинків. Отже, дуже важливим критерієм при перекладі дитячої літератури є саме донесення до читача того емоційного стану, яким наділяє сам автор твору персонажа своєї книжки. У процесі передачі емоційного компонента естетична та емотивна функції завжди враховуються.

#### **Список використаних джерел:**

1. Белинский В.Г. Полное собр. соч. в 13 тт. – М.: АН СССР, 1953. – Т. 2. – 766 с, с. 317.
2. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. – М.: Высшая школа, 1983, с. 279.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с., с. 84–150.
4. Лапочка В. О. Курс теорії і практики перекладу: навчальний посібник для практичних занять та самостійної роботи студентів. Полтава, 2010. 40 с.
5. Фоміна Л. В. Методичні вказівки щодо практичних занять з навчальної дисципліни «Особливості перекладу художніх творів (англійська мова)». Видавництво Національного гірничого університету. Дніпропетровськ: ДВНЗ «НГУ», 2015.
6. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську [укр./англ.]: Навчальний посібник для ВНЗ. Нова Книга. С. 608.
7. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980. 342 с.

**Паршина А. В.**  
*студентка факультету іноземних мов*  
Маріупольський державний університет  
м. Маріуполь, Донецька область, Україна

## **СПЕЦИФІКА ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНИЙ КОЛОРИТ» У РАМКАХ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ СТУДІЙ**

Культуру та національний колорит певного народу являють собою фундамент суспільного життя людей, адже саме усвідомлення вищезначених понять формує відчуття належності до певної категорії людей, до їхніх національно-культурних звичок.

Очевидно, що зв'язок між культурою та мовою є нерозривним і давно сприймається як єдиний цілісний концепт, адже мова давно стала засобом вираження культури, адже вона інтегрується з нею, являється її частиною та духом. Одночасно, сама культура зазнає розквіту та розвивається у мовному середовищі, оскільки мова – не просто засіб комунікації, але і відображення культури і історії нації.

Значимо, що поняття «колорит» з'явилося у літературній термінології саме з мистецтвознавства, у рамках якого зазначене поняття має доволі чітке значення, на відміну від поняття «колорит» у літературі. У словнику лінгвістичних термінів О. Ахманової поняття колорит позначається як «особлива властивість твору літератури, мовна характеристика персонажу та ін.» [1, с. 368].

При взаємодії двох мов у випадку з культурою в свідомості читача можливі три варіанти: повна еквівалентність (універсальї культури), часткова еквівалентність і відсутність еквівалентності.

Національна своєрідність та багатство твору, як відзначає С. Флорін, проявляється в цілому ряді чинників, серед них:

- 1) сюжет літературного твору (не є компетенцією перекладача);
- 2) характери персонажів;
- 3) побутові ситуації творі (входить до сфери перекладацьких проблем);
- 4) специфічні особливості мови (входить до сфери перекладацьких проблем) [2, с. 105].

Також відомий італійський лінгвіст та філолог У. Еко, зазначав, що переклад являє собою не лише безпосередній перехід з одної мови на іншу, але й перехід з однієї культури в іншу [3, с. 263]. Тому доходимо думки, що перекладач має брати за основу не суто лінгвістичні норми, але й розуміти певні специфічні елементи культурного середовища. Процес перекладу художніх творів є провідною ланкою до культурного осягнення світу. Синтез культур первинного твору і перекладу є результатом перекладацької діяльності, що взаємно збагачує обидві культури.

Г. Сарсикеева у своїй науковій тезі «Про переклад національного колориту художнього тексту» відзначає основні особливості перекладу рис національного колориту, відокремлюючи наступні особливості:

1) Збереження форми звернення носить факультативний, тобто вибірковий характер; важливо перекласти найважливіші в смисловому плані фрази і натякнути на іномовну атмосферу зі збереженням в перекладі вітань і коротких реплік, зміст яких зрозуміло з контексту (особливо, якщо основна думка повторюється в наступній фразі);

2) Збереження національної своєрідності форми побудови художнього тексту (при перекладі приказок, народних виразів, місцевих та історичних натяків немає особливої необхідності зберігати національну форму і, навпаки, при перекладі назв збереження форми дає уявлення про ідейну позицію перекладача);

3) Переклад образотворчих засобів, для яких на мові перекладача немає еквівалентності і які не створюють ілюзію національного середовища, є факультативним (при відсутності перекладацького еквівалента потрібно, принаймні, уникати явної розбіжності, уникати грубих розходжень з матеріалом оригіналу і його культурним середовищем, що зображується в перекладі);

4) Необхідно включити пояснення або просто натяки замість точного перекладу для тимчасової і просторової дистанцій, відображених в оригіналі, незрозумілих в умовах іншого суспільного середовища;

5) Переклад натяків (історичних) через калькування з орієнтацією на певні верстви суспільства; за вмінням вводити в текст кальки можна судити про смак і винахідливість перекладача;

6) Переклад діалектів є важким через: а) місцеве походження персонажа; б) його соціальний статус. Дуже вдало використовувати в даному випадку прийом натяку для відділення більш вишуканої мови або також можлива нейтральна форма передачі, але там, де діалект або інша мова використані для комічного зображення персонажів, над особливим колоритом переважає комічний задум [4, с. 141].

Таким чином, відзначимо, що в кожній мові існують слова, які не піддаються передачі на іншу мову звичайними засобами і потребують від перекладача *особливого підходу*. При перекладі такі слова можуть переходити в новий текст у своєму початковому вигляді, тобто транскрибуватися, можуть тільки частково зберегти у мові перекладу свою морфологічну або фонетичну структуру, деякі з цих слів потребують заміни, які нерідко відбувається за допомогою неповноцінних лексичних одиниць, які не достатньо відбивають суть певного поняття, інколи перекладачеві доводиться прибгати до мовної творчості – тобто створюванню принципово інших слів.

Саме колорит перетворює нейтральну лексичну одиницю на реалію. Колорит є тим забарвленням слова, якого воно набуває завдяки певній належності об'єкта до певної країни та місцевості, історичного часу, саме через те, що цей об'єкт є характерним для культури, традицій і звичаїв у визначеному регіоні ті країні, або у тому ж регіоні в певний історичний час, на відміну від інших регіонів, країн і народів.

Національний колорит у перекладознавстві – є особливостями певної епохи та культури, її традицій та вірувань, що передаються на вихідну мову

за допомогою лексичних еквівалентів, що містять у собі ознаки та характерні особливості того чи іншого культурного середовища.

**Список використаних джерел:**

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: Сов. энциклопедия, 1966.
2. Влахов С. И., Флорин С. Л. Непереводимое в переводе. М.: Международные отношения, 1980. 342 с.; 105.
3. Eco U. *Direquasilastessacosa*. Bompiani, 2010. 472 p.
4. Сарсикеева Г. К. О переводе национального колорита художественного текста // Актуальные проблемы теории и практики перевода в контексте современности. Алматы, 2000 г. – 283 с.; 141.

**Сергеева Г. А.**  
*кандидат филологических наук, доцент,*  
*доцент кафедры иностранных языков № 1*  
Национальный юридический университет  
имени Ярослава Мудрого  
м. Харьков, Украина

## **ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ**

Одним із актуальних напрямів лінгвістичного дослідження лексичної системи мови є зіставна лексикологія, як частина контрастивної лінгвістики, основи якої були закладені В. фон Гумбольдтом з відкриттям порівняльно-історичного методу. Вчений вважав, що мова віддзеркалює процес життєдіяльності та світобачення свого народу, і стверджував, що різні мови сегментують об'єктивну реальність по-різному. Специфічність сегментації навколишнього світу особливо виявляється на лексичному рівні мови, що можна дослідити застосувавши контрастивний аналіз певних лексико-семантичних або тематичних груп.

Переклад з однієї мови на іншу є найважливішим прикладним аспектом науково-теоретичних досліджень у сфері зіставної лексикології. Дослідники вважають, що вирішенню проблеми можливості перекладу лексичної одиниці однієї мови засобами іншої мови сприяє порівняння лексичних систем цих мов за допомогою універсальних за своєю природою сем як елементів когнітивної свідомості [2, с. 306]. На думку вчених [2, с. 9], розробка теоретичних і практичних проблем зіставної лексикології, а також, вважаємо, і термінології, як частини лексичної системи мови, є передумовою для побудови лексико-семантичної типології, над чим лінгвісти лише починають працювати.

Одним зі складних і водночас, як свідчить аналіз відповідної наукової літератури, найменш дослідженим питанням галузевого перекладу як на теоретичному, так і на практичному рівнях, є юридичний переклад взагалі і

переклад юридичної термінології зокрема. Очевидним є не лише значення таких досліджень для практичних потреб навчання іноземним мовам професійного спрямування, зокрема термінології іноземної мови, але й для вирішення багатьох проблем перекладної термінографії та тісно пов'язаних із нею проблем теорії та практики галузевого перекладу, які особливо гостро стоять в Україні саме у сфері юриспруденції.

Формування концептуальної та мовної правової картини світу відбувається під впливом багатьох різноманітних екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників, зумовлюється особливостями історії відповідної держави та розвитку її правової системи. На відміну від терміносистем, що здебільшого відображають універсальні поняття концептуальної картини світу, таких, наприклад, як термінологія точних наук, медицини та ін., юридична термінологія будь-якої мови становить собою культурно-специфічний феномен, оскільки правничий термін виникає разом із відповідним поняттям та розвивається в лоні конкретної національно-правової культури і є ключовим у формуванні національно-правової картини світу.

Отже, концептуальні картини світу сфери юридичної науки та практики різних країн, очевидно, мають певні відмінності, що відповідним чином відображається і в мовній картині світу у вигляді національно-специфічних мовних явищ, зокрема юридичних термінів. Термін зазвичай виникає на теренах тієї мови, носії якої віднайшли відповідне наукове поняття. При цьому слід зауважити, що навіть ті правничі терміни, які позначають універсальні поняття, наявні в багатьох національних правових системах, мають різний ступінь виявлення в своєму значенні концептуально-понятійного уявлення про денотат і різну частку національно-специфічного змісту в цьому виявленні. Це і обумовлює мовну специфіку і є причиною суттєвих розбіжностей на рівні терміносистем різних мов.

Саме розбіжності у членуванні дійсності за допомогою номінативних елементів, парадигматичні особливості (полісемія і синонімія), відсутність у мові перекладу термінологічних відповідників, особливості термінотворення, як вважають науковці, є головними причинами лексичних труднощів перекладу [1, с. 274]. Це можна спостерігати на прикладі юридичної термінології англійської та української мов, де поряд зі спільними для відповідних правових систем поняттями і термінами існують відмінності та концептуальні неузгодженості, незбіг семантичної структури та обсягу значення термінів, парадигматична асиметричність та ін., що може викликати певні труднощі для адекватного перекладу термінів.

Зауважимо, що частіше труднощі перекладу виникають, якщо юридичний текст відноситься до тих сфер, в яких сильніше виражені національні особливості правової системи, зокрема процесуальне право, цивільне право, конституційне та ін. Важливим аспектом є також відмінності устрою та рівня суспільно-політичного та економічного розвитку відповідних країн. Адже, на відміну від згаданих вище суто наукових терміносистем, термінологія юридичної мови охоплює не лише сферу правової науки, а також і право як суспільний інститут. Отже, склад відповідної терміносистеми визначається насамперед екстралінгвальними чинниками, такими як



суспільно-політичні реалії, які, у свою чергу, визначаються історією, традиціями, звичаями та устроєм на території певної мовної спільноти.

Правничча термінологія еволюціонує з розвитком держави, адже зі змінами державного устрою тісно пов'язані зміни в суспільних відносинах, що регулюються правом. Останні десятиліття правова система України модернізується під впливом правових систем та юридичних наукових концепцій розвинутих правових держав, правове регулювання поширюється на сфери суспільних відносин, які раніше не регулювалися законодавством нашої країни. Наприклад, ще кілька десятиліть тому в юридичній термінології української мови не існувало багатьох понять, а відповідно і питомих термінів, в таких галузях права, як корпоративне, фінансове, біржове, авторське та ін., які згодом, унаслідок історичних змін, що відбулися в суспільно-політичному устрої нашої держави, увійшли в наше життя, а відповідні терміни в юридичну терміносистему української мови.

Інтеграційні процеси та інтернаціоналізація національного права актуалізують питання адекватного перекладу юридичної термінології. Специфіка перекладу юридичної термінології обумовлюється тим, що поняття однієї терміносистеми, виражене певним терміном, зазвичай не є тотожним нормативному правовому поняттю, що позначається терміном іншої мови. Досить часто проблеми, що виникають у перекладачів спеціальних текстів юридичної спрямованості, пояснюються відсутністю в мові перекладу термінологічних конструкцій, які би могли достатньо точно описати терміни вихідної мови. Зокрема, у роботі В.М. Манакіна [2, с. 307] зазначається, що певні труднощі для перекладу створюють специфіка комбінацій сем в конкретних значення слів різних мов, неспівпадіння в структуруванні семантичного простору і ономасіологічному членуванні в мовних картинах світу. Таким чином, перекладач стикається з проблемою перекладу термінів, що позначають поняття відсутні в цільовій правовій системі.

У цьому контексті слід зауважити, що дослідження термінологічного складу української юридичної термінології виявило тенденцію до розширення понятійного апарату галузей українського права за рахунок англословних термінів, які в мовознавстві прийнято називати запозиченнями, що є наслідком взаємодії англійської та української мов. Зокрема, в результаті аналізу лексикографічних джерел і юридичної літератури різних жанрів нами було виявлено понад 300 термінологічних запозичень з англійської мови.

У деяких наукових працях [1, с. 282] цей процес розглядається як один із способів перекладу – транскодування. «Транскодування неологізмів відбувається в тих випадках, коли в культурі і, зокрема, в науці країни мови перекладу відсутнє відповідне поняття і відповідний перекладний еквівалент, а перекладач не може підібрати слово або слова в мові перекладу, які б адекватно передавали зміст поняття і задовольняли вимогам до терміноворення. ... такий спосіб перекладу доцільно застосовувати в тих випадках, коли в мові перекладу необхідно створити чітко однозначний термін» [1, с. 283]. Транскодування можна проілюструвати прикладами правових термінів, зафіксованих у галузевих перекладних словниках: *felony* – *фелонія*

(категорія тяжких злочинів, які за ступенем суспільної небезпеки знаходяться між державною зрадою та “місдеміном”), імплементація, інавгурація, офшор, рояліті та інші терміни, які були запозичені українською правничою термінологією з англійської мови шляхом транскодування.

Серед багатьох чинників, що впливають на процес поповнення мови транскодованими термінами, виходячи із результатів дослідження зібраного нами фактичного матеріалу англомовних запозичень в українській правничій термінології, виділяємо такі:

- необхідність заповнення номінативними одиницями семантичних лакун: *бойкот, ескалація, протест, конгрес, парламент, апартеїд, анексія, блокада, інтеграція, домініон, Інтерпол* – міжнародне право; *детектив, гангстер, кіднеїнг, корупція, криміногенез, презумпція, рекет, кілер* – кримінальне право; *гудвіл, ноу-хау, лізинг, хайринг, рентинг, франчайзинг* – цивільне право; *бюджет, президент, імпічмент, інавгурація, парламент, лобі, лобіст* – конституційне та адміністративне право; *експорт, інвестиція, консалтинг, офшор, демпінг, дефолт, чек, концесія, дисконт, спот, форвард, траст, бартер, бізнес, венчурний* – господарське, фінансове та банківське право) та ін.;

- необхідність уточнення або деталізації відповідних понять, розмежування відтінків значення (*податок – акциз – мито; агент – маклер – брокер – ділер – дистриб’ютор – трейдер; акція “пені-стокс”; іпотека – кредит – позика; угода – спот – ф’ючерс – опціон; оренда – лізинг – ленд-ліз – хайринг – рентинг*) та ін.;

- потреба замінити іншомовним терміном українське складне слово або словосполучення, що відповідає вимогам короткості терміна та закону мовної економії (*бартер – обмін товарами та послугами між товаровиробниками без оплати грошима; бюджет – кошторис доходів і видатків держави; бізнес – підприємницька діяльність, що пов’язана з одержанням прибутку; концерн – об’єднання самостійних підприємств;*) та ін.;

- зменшення полісемії питомого терміна, спрощення його семантичної структури (*вклад – депозит – інвестиція; дотація – субсидія – грант*);

- стилістико-функціональне розмежування термінів (*суверенітет – незалежність – самостійність; вето – заборона; преамбула – передмова – пролог*).

Зауважимо, що результати дослідження засвідчують тенденцію до скорішого входження в мовну систему слів, до яких немає точних відповідників у системі української мови: *імпічмент, бойкот, кредит, пікет, лобі, корупція, презумпція, хакер, ноу-хау* та ін. Процес входження у систему мови-реципієнта запозичених термінів, які позначають не зовсім нові поняття, є набагато складнішим, що можна простежити на прикладі відносно недавніх англомовних запозичень *рекет, кілер* та *کیدнеїнг*, які критикувались українськими правниками, як недоцільні синоніми до існуючих питомих термінів. І все ж таки сьогодні термін *рекет* зустрічається вже не тільки у сфері функціонування, а й у сфері фіксації.

Отже, контрастивне дослідження юридичної термінології англійської та української мов є важливим для встановлення структурно-семантичних особливостей відповідних термінологій, закономірностей творення термінів у цих мовах, та для виявлення можливих алгоритмів перекладу юридичних термінів, які не зафіксовані в лексикографічних джерелах, або взагалі не мають прямих відповідників у мові перекладу. В результаті комплексного системного аналізу терміносистем права досліджуваних мов можна було би визначити та науково обґрунтувати прийоми та способи пошуку адекватних перекладних еквівалентів та встановити загальний алгоритм перекладу термінологічних конструкцій.

#### **Список використаних джерел:**

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, Нова книга, 2004. 576 с.
2. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. К.: Знання, 2004. 326 с.

**Цвик Н. П.**  
*студентка II курсу магістратури*  
*кафедри теорії та практики перекладу*  
Національний технічний університет України  
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»  
м. Київ, Україна

### **РОЛЬ ТЕРМІНІВ У СТВОРЕННІ ЗВ'ЯЗНОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ**

Одним із лексичних засобів зв'язності науково-технічних текстів є терміни. У наукових текстах використовуються, як відомо, три основні групи лексики, а саме: загальнонавчана, загальнонаукова і термінологічна. Крім того, у сучасних дослідженнях використовується також поняття спеціальна лексика. До її складу входять лексичні одиниці на позначення предметів і понять, які стосуються різних сфер трудової діяльності людини. Ці слова не є загальнонавчаними; їх називають професіоналізмами і термінами [1, с. 127]. Не в останню чергу саме насиченість таких текстів термінологічною лексикою дозволяє віднести їх до наукового стилю.

Науковий стиль реалізується в науковій сфері спілкування та мовній діяльності, головною відмінністю якої є наявність точного і логічного вираження думки. Наукова мова характеризується принципами логічної організації змісту і форми, що суттєво впливає на стан суспільства і його учасників.

Основною рисою будь-якого науково-технічного тексту, у тому числі й англомовного, є використання науково-технічної термінології і спеціальної

лексики. Тому термін є одним з найважливіших складових лексичної структури наукової мови.

У цілому, терміни поділяються на *загальнонаукові* і *загальнотехнічні* (використовуються в декількох науково-технічних областях); *галузеві* (вживаються лише в одній сфері знання); *вузькоспеціальні* (терміни, які використовуються в певній спеціальності конкретної області). За будовою терміни класифікують (див., напр., [3, с. 13]) на: прості (складаються з одного слова), наприклад: амплітуда, вал, механізм; складні (складаються з двох слів, пишуться разом або через дефіс), наприклад: антициклон, мікрохвиля, ціанометр; терміни-словосполучення (що складаються з декількох слів-компонентів), наприклад: іонний очисник, гальмове обладнання, перемінний конденсатор. Останні становлять особливу складність при перекладі, позаяк вони складаються з двох і більше компонентів, що й викликає труднощі у правильній і адекватній передачі їхнього значення.

Інший вид лексичних мовних засобів, який утворює значну частину лексичного складу мови науки і техніки є аббревіатура, аббревіація і скорочення. В англійській мові скорочені лексичні одиниці широко поширені й активно застосовуються в мові. За допомогою аббревіації відбувається скорочення матеріальної оболонки слів або словосполучень, що сприяє збільшенню швидкості їх сприйняття, а також скорочує термін надходження інформації.

Характерною рисою термінологічної аббревіації є те, що вона застосовується як паралельний варіант багатоконпонентних термінів. Односкладні терміни не скорочуються, оскільки вони є достатньо зручними й лаконічними у застосуванні. Широко застосовується аббревіація при нарощуванні терміном понятійного змісту, напр., англ. *turbojet engine (TJE)*, *dual-flow turbojet engine (DFTJE)*, укр. *турбореактивний двигун (ТРД)*, *турбореактивний двоконтурний двигун (ТРДД)*, *турбореактивний двигун з форсажною камерою (ТРДФ)*. Використання аббревіатур як заміників термінів значно простіше за утворення термінів більш звичними у мові шляхами. Однак таке скорочення потребує попереднього розшифрування і пояснення значення кожної літери окремо і якому повному терміну відповідає аббревіація в цілому.

Переваги економії, що надаються скороченнями і аббревіатурами вагомі лише тоді, коли вони зрозумілі перекладачеві та співрозмовникам. Часто для перекладача вживання аббревіатур у тексті становить певну складність. Навіть при вживанні загальновідомих скорочень можуть виникати серйозні питання. Наприклад, *ЕСАС – European Civil Aviation Conference – Європейська конференція з питань цивільної авіації*. В усному перекладі це звучатиме як «ЄКЦА», або як воно має звучати українською мовою «ІКАК», ще одним прикладом може стати слово *IATA – International Air Traffic Association – Міжнародна асоціація повітряних сполучень*. В українській мові це слово звучатиме як «ІАТА», що буде зрозумілішим, ніж скорочення *МАПС*.

Згідно з правилами скорочення в українській мові в усіх наведених прикладах більше прав на існування мають варіанти «ЄКЦА», «МАПС» та «ЦАІ», водночас існують міжнародні терміни, які відомі в усьому світі і є

загальними, відтак, поширення в українській мові набувають «ІКАК» та «ІАТА». За сферою використання скорочення можна поділити на декілька досить об'ємних напрямків діяльності. Одним із таких напрямків є назви організацій, структур, конференцій, наприклад: ICAO – *International Civil Aviation Organization (ІКАО – Міжнародна Організація цивільної авіації)*, ESRO – *European Space Research Organization (Європейська організація з космічних досліджень)*, ANC – *Air Navigation Commission (АНК – Аеронавігаційний комітет)* [2, с. 36; с. 42].

Отже, як свідчить навіть невелика кількість наведених прикладів, англійські абрєвіатури мають різні способи їхньої передачі українською мовою. Так, хоч ІКАО і має переклад українською мовою, який можна було б використовувати у вигляді абрєвіатури, тим не менш, в українській мові майже повністю збережена транслітерація наведеної англословної абрєвіатури. Зазначимо ті способи перекладу, які часто використовуються саме у сфері авіації для перекладу абрєвіатур:

1. *Переклад відповідним скороченням*, який передбачає наявність еквівалента в українській мові. Наприклад: ACFT (*aircraft*) – ПС (*повітряне судно*), ACC (*area control centre*) – РДЦ (*Районний диспетчерський центр*), APU (*auxiliary power unit*) – ДСУ (*допоміжна силова установка*).

2. *Переклад відповідною повною формою слова або словосполучення*. Цей спосіб використовується тоді, коли у мові перекладу відсутнє відповідне скорочення, причому для перекладу необхідно визначити за словником або текстом оригіналу повну форму скорочення у мові оригіналу. Наприклад: GA (*general aviation*) – *авіація загального призначення*, DUR (*duration*) – *тривалість*, EAP (*effective air path*) – *діюча повітряна траса*.

3. *Транскодування* (транскрибування чи транслітерування) скорочення. Наприклад: AEROSAT (*Aeronautical Satellite Council*) – АЕРОСАТ (*Рада з використання супутників для потреб авіації*), AFIL (*airfiled flight plan*) – АФІЛ (*переданий з борту план польоту*), vocoder (*voice coder*) – вокодер.

4. *Транскодування повної (вихідної) форми* відповідного скорочення. Транскрипція вихідної форми допустима лише в тих випадках, коли це скорочення є назвою організації, агентства, компанії, тобто не має відповідника в мові перекладу. Наприклад: TAIL (*tail wind*) – *ходовий вітер*, STAR (*standard terminal arrival route*) – *стандартний маршрут входження в зону аеродрому*. Використовується також перенос скорочення у його оригінальній формі у текст перекладу, нерідко у сполученні з пояснювальним загальним словом: DIP – *корпус типу DIP*, SPADE system – *система SPADE (супутникова система станційного доступу з частотним ущільненням незакріплених каналів)*.

5. *Описовий переклад*. Описовий метод перекладу англійських абрєвіатур використовується в тих випадках, коли в мові перекладу немає еквівалента. Описовий метод має повністю виявляти технічну сутність скорочення, наприклад: WIDE (*Wide-angle Infinity Display Equipment*) – *призначена для наземних тренажерів широко кутова система, що сприймає інформацію від ЕОМ*.

6. *Створення нового українського скорочення.* Цей спосіб полягає в перекладі корелята англійського скорочення і створенні на базі перекладу відповідно до закономірностей української абрєвіації нового скорочення в українській мові. Наприклад: *RWY (runway) – злітно-посадкова смуга (ЗПС), RRS (radio relay station) – радіорелейна станція (PPC).*

7. *Метод прямого запозичення.* Цим методом перекладаються на українську мову зазвичай марки літальних апаратів: *B737-200, ATR-42, DC-8-54,* авіаційних двигунів: *RTM322, TRE331-14, JT15D-4,* пілотажно-навігаційного обладнання: *AN/AC182, LRN500, ASR360.*

Отже, роль розглядуваних стрижневих термінологічних одиниць полягає в реалізації семантичних характеристик науково-технічного тексту. Вони також відіграють вагомую роль у комунікативній організації наукового тексту. У нашому випадку – науково-технічному. Ті з них, що виконують функцію теми передають смислові параметри, а ті, що виконують функцію реми передають прагматичні властивості тексту.

### **Список використаних джерел:**

1. Авдеева И. Б. Инженерная коммуникация как самостоятельная речевая культура: когнитивный, профессиональный и лингвистический аспекты (теория и методика обучения русскому языку как иностранному). М.: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2005. 368 с.
2. Арутюнова Н. Д. Речевой акт // Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Большая российская энциклопедия, 1990. С. 412–414.
3. Данилевская Н. В. Научный текст в аспекте интердискурсивного подхода // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. 2009. Вып. 3. С. 18–22.

## СЕКЦІЯ 6. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

**Білоус А. О.**

*магістр факультету іноземної філології*

Миколаївський університет імені В. О. Сухомлинського

**Чернега С. М.**

*кандидат філологічних наук,*

*доцент кафедри англійської мови і літератури*

Миколаївський університет імені В. О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

### СУЧАСНА ТЕОРІЯ КОНГІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Сучасна теорія когнітивної лінгвістики втрачає свою автономність. Це спричинене тим, що представники когнітивної лінгвістики розглядають лінгвістику і мовні проблеми загалом через призму пов'язаних із лінгвістикою наук – герменевтикою (мистецтвом тлумачення текстів), гештальтпсихологією (принципом цілісності), когнітивною психологією та інших. Вчені вважають, що їх головне завдання – виявити і пояснити, як організоване знання про світ у свідомості людини і як формуються та фіксуються поняття про світ. Тому дана тема є актуальною до розглядання сьогодні.

Когнітивна лінгвістика – мовознавчий напрям, в якому функціонування мови розглядають як різновид пізнавальної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджують через мовні явища [3, с. 26]. Когнітивна лінгвістика виникла в 1970-х роках – складова частина когнітології – інтегральної науки про когнітивні процеси у свідомості людини, що забезпечують оперативне мислення та пізнання світу [4, с. 170]. Значення мови для поставлених когнітологією завдань є надзвичайно важливим, бо саме через мову можна об'єктивізувати розумову (ментальну та мисленнєву) діяльність, тобто вербалізувати її. З іншого боку, вивчення мови – опосередкований шлях дослідження пізнання, оскільки когнітивні і мовні структури перебувають у певних співвідношеннях. Когнітивна лінгвістика досліджує мовні форми, пов'язані зі структурами людських знань, а також те, як ті й інші представлені в свідомості людини [2, с. 15]. Тобто роль мови у здійсненні процесів пізнання й осмислення світу, в проведенні процесів його концептуалізації та категоризації, проблему співвідношення концептуальних систем із мовними і науковими картинами світу з мовною.

Когнітивна лінгвістика успадкувала набутки попередніх мовознавчих парадигм і розвиває успадковані від лінгвістики, а також від філософії і психології класичні проблеми зв'язків між мовою та мисленням, розглядаючи їх у таких категоріях, як знання, його мовні різновиди та способи репрезентації, мовні процедури оперування знаннями, ментальні структури

та процеси у свідомості (пам'ять, сприйняття, розуміння, пізнання, аргументація, прийняття рішення тощо). Головна ідея, що виокремлює когнітивна лінгвістика як новий напрям – мовна здатність людини є частиною її когнітивної здатності. Для когнітивної лінгвістики характерні такі загальні принципові настанови, як експансіонізм (виходи в ін. науки), антропоцентризм (вивчення мови з метою пізнання її носія), функціоналізм (дослідження різноманіття функцій мови) та експланаторність (пояснення мовних явищ). Найважливішим і найопрацьованішим розділом когнітивної лінгвістики є семантика. Представниками когнітивного підходу в семантиці переважно є американські вчені: Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Р. Джекендофф, Ч. Філмор, Л. Талмі, А. Гольдберг, Дж. Тейлор, Ж. Фоконьє, Б. Рудзка-Остін, А. Ченкі та інші. Вважають, що їх головні завдання – виявити й пояснити, як організоване знання про світ у свідомості людини і як формуються та фіксуються поняття про світ. Тому розглядають семантику й мовні проблеми через призму пов'язаних із лінгвістикою наук – герменевтикою, гештальтпсихологією, когнітивною психологією, тощо. Когнітивісти розробили ряд теорій і ввели в науковий обіг низку понять.

Когнітивна лінгвістика досліджує ментальні процеси, що відбуваються при сприйнятті, осмисленні, пізнанні дійсності свідомістю, а також види і форми їх ментальних репрезентацій. Вона входить як складова частина до когнітології – інтегральної науки про когнітивні процеси у свідомості людини, що забезпечують оперативне мислення та пізнання світу. Когнітологія досліджує моделі свідомості, пов'язані з процесами пізнання, з набуттям, виробленням, зберіганням, використанням, передачею людиною знань, з репрезентацією знань і обробкою інформації, яка надходить до людини різними каналами, з переробленням знань, прийняттям рішень, розумінням людської мови, логічним виведенням, аргументацією та з іншими видами пізнавальної діяльності [3, с. 24]. Відмінність когнітивної лінгвістики від інших когнітивних наук полягає в матеріалі, що досліджується. Вона досліджує свідомість на матеріалі мови. Когнітивна лінгвістика – мовознавчий напрям, у якому функціонування мови розглядається як різновид когнітивної, тобто пізнавальної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні явища [5, с. 169].

Відмінними від інших є і методи когнітивної лінгвістики. Вона досліджує когнітивні процеси та робить висновки щодо них. Ключовими поняттями когнітивної лінгвістики є поняття інформації та її обробки людським розумом, поняття структур знання та їхня репрезентація у свідомості особистості і мовних формах. Разом із іншими науками, що входять до когнітології, вона намагається відповісти на питання про те, як організована свідомість людини, як людина пізнає світ, які відомості про світ стають знанням, як створюються ментальні простори. Значення мови є надзвичайним, саме через мову, з одного боку, об'єктивується розумова діяльність, та з іншого – її вивчення – це шлях дослідження пізнання, тому що когнітивні та мовні структури існують у певних співвідношеннях. Когнітивна лінгвістика досліджує, як пов'язані структури людських знань з мовними формами,



як вони представлені у свідомості людини. Предметом когнітивної лінгвістики є проблема ролі мови у процесах пізнання світу, процесах його оформлення у вигляді понять, які закріплено мовними знаками, проблема співвідношення концептів з мовними картинами світу.

У сучасній когнітивній лінгвістиці стрижневим стає поняття концепт, яке як термін все частіше використовується дослідниками, які розглядають проблеми мовного подання когніцій [1, с. 26]. Саме це ключове поняття відрізняє когнітивну лінгвістику від інших напрямів дослідження семантики. Це поняття не має однозначного визначення, зміст концепту дуже істотно варіюють у концепціях різних наукових шкіл та окремих учених. Це пов'язано із тим, що концепт має двоїсту сутність – психічну та мовну – і це дає великий простір для тлумачення.

Концепт у свідомості людини виникає в результаті діяльності, досвідного пізнання світу, соціалізації та має свої складові:

- чуттєвий досвід;
- розумові операції з вже існуючими в його свідомості концептами;
- предметна діяльність людини;
- мовленнєве знання;
- свідоме пізнання мовленнєвих одиниць.

Таким чином, концепт – ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, що володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою та представляє собою результат пізнавальної діяльності особистості і суспільства та несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет або явище, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю і відношенню суспільної свідомості до цього явища чи предмета.

Когнітивна лінгвістика успадкувала набутки всіх мовознавчих парадигм, що існували до неї, та розвиває разом із філософією та психологією існуючі проблеми зв'язків між мовою та мисленням, але розглядає їх у таких категоріях як знання, мовні різновиди знань, мовні способи репрезентації знань, процедури оперування знаннями, ментальні структури. Когнітивна лінгвістика наголошує на тому, що частиною когнітивної здатності особистості є її мовна здатність. Таким чином, можна дійти висновків про те, що для когнітивної лінгвістики притаманні такі настанови: виходи в інші науки, вивчення мови з метою пізнання її носіїв, вивчення різноманіття функцій мови, пояснення мовних явищ.

Отже, симбіоз різних наук у дослідженні мовних явищ, з одного боку, сприяє всебічному їх вивченню та розвитку когнітивної лінгвістики як науки, а з іншого – призводить до втрати автономності лінгвістики як науки.

### **Список використаних джерел:**

1. Карасик В. Базовые характеристики концептов. Антология концептов / В. Карасик, Г. Слышкин. – Волгоград: Парадигма, 2005. – 243 с.
2. Ковбасюк Л. А. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: навч.-метод. посіб. / Л. А. Ковбасюк, Н. В. Романова. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – 96 с.

3. Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі / М. Кочерган // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 24–29.
4. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрат Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: Изд-во МГУ, 1997. – 245 с.
5. Степанов Ю. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. Степанов. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40–76.

**Купцова Т. А.**  
*кандидат філософських наук, доцент,*  
*доцент кафедри іноземних мов*  
Дніпровський національний університет  
залізничного транспорту імені академіка В. А. Лазаряна

**Колісва І. А.**  
*кандидат філософських наук,*  
*доцент кафедри іноземних мов*  
Дніпровський національний університет  
залізничного транспорту імені академіка В. А. Лазаряна  
м. Дніпро, Україна

## **ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Сьогодні, що характеризується постійною взаємодією країн, народів, етносів та культур, ставить питання про культурну самобутність і культурні відмінності. Зі збільшенням міждержавних та міжкультурних взаємодій зростає значення та роль уміння визначати культурні особливості народів, ставитися до них з повагою та вміти знаходити «спільну мову». Саме тому, міжкультурна комунікація стає постійною темою філософського, культурологічного та соціологічного аналізу дослідників. Теорія та практика міжкультурної комунікації як лінгвістичного та культурологічного феномену зацікавлює все більше і більше представників різних наукових напрямків. Виникнувши в 60-і роки минулого століття, теорія міжкультурної комунікації пройшла бурхливий шлях становлення та розвитку і сьогодні набула самостійного статусу, свою проблематику, термінологічний апарат, зросли зв'язки з іншими галузями знань. Виникли цілі напрямки з дослідження міжкультурної комунікації, сформувались різноманітні наукові школи. В них знайшли відображення нові підходи для розуміння всього комплексу соціальних дисциплін, наприклад, ідеї взаємообумовленості окремих галузей знань, їх міждисциплінарний характер.

Незважаючи на те, що міжкультурна комунікація завжди була складовою суспільного життя, як галузь цілеспрямованого пізнання вона почала розвиватися у країнах Західної Європи та США лише наприкінці

1980-х років ХХ ст., зокрема, започатковано дослідження, пов'язані з проблемами акультурації, міграції іноземних робітників, взаємовідносин між іноземними та «своїми» робітниками. Українські суспільствознавці звернули до цієї проблематики зовсім недавно.

«Дитина, народжена сьогодні, ставши дорослою, майже щодня стикатиметься з проблемами глобального взаємозалежного характеру, чи то мир, їжа, якість життя, інфляція чи дефіцит ресурсів. Він чи вона ... може слушно запитати: «Чому мене не попередили? Чому мене краще не навчили? Чому мої вчителі не розповіли мені про ці проблеми і не зауважили, що моя поведінка є поведінкою члена взаємозалежної людської раси?», – Роберт Мюллер [1].

Ця цитата Роберта Мюллера, відомого «батька глобальної освіти», настільки ж актуальна сьогодні, як і 30 років тому, і підкреслює важливість пізнання нашого взаємозалежного світу. Окрім питань миру, їжі, економіки та якості життя, визначених Мюллером, такі проблеми як зміни клімату, тероризм, конфлікти по всьому світу теж вимагають подолання культурних відмінностей для успішного вирішення.

Слід зазначити, що економіка була і є одним із важливих, але не єдиним, рушійних факторів міжкультурної комунікації. Поряд з економікою на перший план виходять і комунікативні технології. Завдяки технологіям ми утримуємо зв'язок з подіями у найвіддаленіших частинах світу, так як і з людьми, яких ми ніколи не можемо зустріти віч-на-віч. Рівень глобального зв'язку та спілкування через сайти соціальних мереж приголомшує. Вплив таких соціальних медіа, як Facebook та Twitter, має далекосяжні наслідки, і важливо розуміти, що ці технології можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на міжкультурну комунікацію. Програми цифрового перекладу, такі як Google Translate, Universal Translator, iTranslate, можуть полегшити спілкування мандрівників та підприємців під час повсякденних міжкультурних зустрічей. Окрім мови та перекладу, в процесі міжкультурного онлайн-спілкування постають й інші проблеми. Наприклад, деякі інтернет-комунікації (наприклад, електронна пошта, текстові повідомлення, твіти) фільтрують деякі важливі невербальні підказки. Розмовляючи з людьми, ми використовуємо невербальні засоби, що допомагає інтерпретувати те, що ми насправді чуємо – тон голосу, міміка, жести тощо. Відсутність таких «підказок» в процесі комунікації в Інтернеті ускладнює спілкування і може призвести до непорозуміння, особливо під час спілкування представників різних культур [3].

Джон Сулер в своїй праці «Люди перетворюються на Електроніків» наголошує на ще одній особливості віртуальної комунікації. Він пише, що це так не схоже на віртуальний світ і здається таким дивним – в кіберпросторі можна постійно мати під рукою (клавішею) вічні літописи того, що ти говорив, кому і коли. Оскільки всі мережеві інтеракції базуються тільки на документах – тобто відбуваються в письмовій формі – ми можемо стати сміливими настільки, що скажемо, буцімто відносини між людьми по суті задокументовані і що реальність в будь-який момент можна записати в її цілісності... І хоча існує велика спокуса, продовжує дослідник, плекати

думку про збережений текст як про об'єктивний запис частинки живих емоцій, не менш «телячий захват» викликає усвідомлення величини прірви між емоційними реакціями на один і той же запис, що перераховується за різних обставин. В залежності від стану душі ми наділяємо написане слово всіма мисленневими значеннями і намірами [2].

Комунікація і спілкування, виступаючи важливою частиною людського життя, є частиною культури. За словами відомого американського спеціаліста з міжкультурної комунікації Е. Холла культура є комунікацією, а комунікація є культурою. Беручи за основу саме таке бачення, культуру символічно можна представити у вигляді айсбергу, в основі якого знаходяться культурні цінності та норми, а його вершиною виступає індивідуальна поведінка людини, котра обумовлюється цими цінностями та нормами і проявляється насамперед у спілкуванні з іншими людьми [4].

Таке бачення знайшло свою підтримку у інших дослідників сутності міжкультурної комунікації. Наприклад, американський дослідник О. Тейлор у своїй книзі «Міжкультурна комунікація: важливий вимір ефективної освіти» стверджує, що комунікація – це породження культури. Спосіб, за допомогою якого люди спілкуються, обумовлений їхньою культурою. Людина може знати більше однієї культури, бути експертом з декількох культур, але беззаперечним буде одне: комунікація – це продукт і витвір культури [5].

Коли йдеться про культурну специфіку комунікації, не можна не брати до уваги дискурсивні стратегії в різних лінгвокультурах, так як і різноманітні мовні акти як культурно обумовлені явища. Наприклад, під час ділових переговорів між представниками французьких та німецьких фірм учасники часто починають спілкування за допомогою жарту або дотепного коментарю з приводу ситуації, контексту і теми зустрічі. Більшість німецьких партнерів подібну мовну поведінку французів вважають недоречною: «Das ist jetzt nicht an der Zeit, Witze zu machen». Але не йдеться про повне неприйняття гумору як такого, а лише про недоречність гумору в структурі дискурсу на даний момент. З точки зору французів, пояснення німців занадто деталізовані та містять надлишок деталей, а аргументи французьких колег, з точки зору німців, базуються на постійних відхиленнях від теми, асоціаціях, натяках [6].

Численні дослідження проблеми взаємодії культур свідчать про те, що досягнення позитивних результатів залежить від здатності учасників спілкування розуміти один одного, а на цей процес впливає багато факторів, серед яких Грушевицька Т.Г., Попков В.Д. та Садохін А.П. виділяють етнічну культуру кожного із співрозмовників, психологію народів, культурні цінності, які панують в тій чи іншій державі [4].

Слід зазначити, що сучасне суспільство перебуває на етапі соціокультурної трансформації й модернізації, зміни типу своєї організації, відповідно до чого формується нова культурна реальність, що характеризується новими відносинами між людьми у сфері культури, новими умовами розвитку, особливою системою цінностей, норм і принципів, культурних потреб і засобів їх задоволення.

### **Список використаних джерел:**

1. Muller R.T. Trauma and the Struggle to Open Up: From Avoidance to recovery and Growth. W.W. Norton & Company. 2018. 224 p.
2. Електронний ресурс. Режим доступу <http://flogiston.ru/articles/netpsy/electronic>.
3. Martin J., Nakayama Th. Experiencing Intercultural Communication: An Introduction. McGraw-Hill Education, 2017. 432 p.
4. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учеб.для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 352 с.
5. Orlando L. Taylor. Language Acquisition Across North America: Cross-Cultural And Cross-Linguistic Perspectives (Culture Rehabilitation and Education Series). Singular. 352 p.
6. Helmolt, Katharina v. / Bernd-Dietrich Müller: Zur Vermittlung interkultureller Kompetenzen. In: Müller, Bernd-Dietrich (Hg.): Interkulturelle Wirtschaftskommunikation. München 1993.: 531.

**Лисенко Л. В.**

*кандидат культурології, доцент кафедри мов*

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського  
м. Київ, Україна

### **ПЕРЕКЛАД ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Одним з яскравих свідчень неповторності мислення кожного етносу в світлі його мови виступає такий вид міжкультурної взаємодії, як переклад зарубіжної літератури. Саме під час перекладу іноземних текстів перекладач постає перед викликом безеквівалентних лексем, а тому і безеквівалентних концептів – коли в мові адресанта і мові адресата відсутні прямі конгруентні лексичні або граматичні відповідники, і тому зміст думки, висловленої однією мовою, неможливо повністю транспонувати в іншу мову. Це зайвий раз підтверджує, що кожна людина формує своє мислення в межах рідної лінгвокультури, яка складає концептуальний фундамент унікальної картини світу її етноспільноти. На доказ цього достатньо згадати знаменитий місіонерський переклад фрагменту молитви «Отче наш» для алеутів: «...рибу нашу насущну дай нам на цей день» [1, с. 222].

Водночас, переклад зарубіжної літератури може перетворитися на рушійну силу розвитку й взаємозбагачення світоглядів та лінгвокультур різних етносів. Етнолінгвоспільноти, які мають розвинену літературну, філософську та культурну традиції, відповідно мають також складну і багатогранну мову, тому взаємодія з ними може стати джерелом примноження здобутків власної лінгвокультурної спадщини. В такий спосіб відбулося збагачення та навіть перебудова давньоруської лінгвокультури завдяки перекладам християнських сакральних текстів.

Переклад етноспецифічних фольклорних літературних артефактів, як от міфологія, пісенспіви, паремії, етнолексеми та міфологеми, є ключем до пізнання законів менталітету споріднених та дистантних етнолінгвості, тому що кожна природна мова має власні унікальні риси, які пропонують особливий погляд на світ (його інваріант), оскільки ментальне минуле етносів архівується та зберігається в їх лінгвокультурі у формі літературних пам'яток класичного й фольклорного жанрів. Звичайно, з ракурсу культурологічного підходу мова є також джерелом естетичного почуття. Наприклад, давньогрецька поезія здійснила величезний вплив на розвиток європейського поетичного жанру. Античні прототипи, драматичні, епічні, ліричні та сатиричні сюжети знайшли почесне продовження в творах європейської літератури доби Відродження і навіть в сучасному жанрі фентезі. Латинські афоризми і сентенції стали здобутком всіх розвинених лінгвокультур, їх використання навіть в побутовій сфері вважається добрим тоном. Наслідуюванню підлягала і силабо-тонічна система віршування.

Але якщо мова є відзеркаленням мисленневих процесів своїх носіїв, їхніх когнітивних парадигм, а література – ілюстрацією до світоглядно-ментальних опор та культурних кодів, ми постаємо перед задачею сформулювати критерії адекватного перекладу аби визначити, чи можливий він взагалі. Чи можливо при перекладі декодувати текст, повноцінно передаючи оригінальний авторський задум засобами іншої мови без жодних викривлень? Недарма при виборі перекладача для будь-якого літературного твору головними вимогами до нього є вільне знання мови адресанта та досконале володіння мовою адресата перекладу, тому що перекладач неминуче виступає в ролі співавтора тексту і від його професійності, віртуозності у володінні всіма граматичними парадигмами цільової мови й філологічної інтуїції у виборі лексичних відповідників залежить, чи буде перекладений текст звучати природно, а це є однією з головних заporук успішності перекладу. Але також не потребує доказів той факт, що для адекватного перекладу недостатньо просто перекласти зміст тексту, важливо вміти декодувати й невимовлене, а саме – контекст, затекст, підтекст, емотивну тональність і врешті-решт дискурс. Отже, потрібно ніби зануритись у вирій свідомості автора оригіналу, вловити всі відтінки його задуму.

Звичайно, це є не завжди можливим, а частіше за все навіть недосяжним завданням. Адже, за словами М. Мамардашвілі, «що би ми не говорили про свідомість, сказане нами не є вичерпним і воно ніколи не є цією свідомістю, свідомість – це завжди щось іще» [2, с. 76]. Ця теза яскраво проявляється на тлі перекладацької діяльності – тобто в ситуації творчого контакту людини з іншомовним текстом. Як зауважує Г. Гадамер: «Вимога вірності оригіналу, яку ми висуваємо до перекладу, не знімає принципової різниці між мовами... Будь-який переклад, який серйозно ставиться до свого завдання, ясніший та примітивніший за оригінал» [3, с. 449]. Отже, це завдання підводить нас до теми до питання діалектичного взаємозв'язку між мовою та мисленням. Напевно, Г. Гадамер мав на увазі не примітивізм цільової мови перекладу, а те, що перекладач з ряду об'єктивних обставин не може прозирнути в свідомість автора першоджерела і досконало досягнути

всі відтінки його унікального задуму, а тому й передати їх іншою мовою взагалі без втрат. Хоча дійсно буває необхідним спрощувати переклад, адаптуючи його до лінгвокультурних норм когнітивного апарата адресата.

Щоб відчувати на практиці ті виклики, які постають перед перекладачем, звернімося до трагедії «Фауст» Й. Гете [4]. Згадаймо епізод, коли Фауст виступає в іпостасі перекладача – він приступає до перекладу «Євангелія від Іоанна». Вже на першому рядку – «En arche en ho Logos» («Споконвіку було Слово») – він зупиняється, і його охоплюють сумніви стосовно достовірності перекладу *logos* як *das Wort* (слово). Сперечаючись із собою наодинці, Фауст торкається дуже серйозного питання, а саме взаємозв'язку між словом, думкою, силою, дією та їх первинності стосовно одне одного. Його філософські рефлексії оспорюють первинність слова щодо думки та дії. Особистість та освіта перекладача стають на перешкоді формального перекладу, Фауст інтерпретує. Якщо б він був не філософом, а філологом, радше перекладознавцем, критичний аналіз змісту тексту на предмет достовірності не став би його завданням, він намагався би лише максимально прицильовано його передати. Але Фауст прагне розв'язати проблему взаємозв'язку між вищезгаданими категоріями та визначити, що саме є першопричиною щодо іншого. Він перекладає не механічно, а творчо долучається до утворення нового тексту, таким чином стаючи його співавтором.

Першим поштовхом до сумнівів у Фауста стає семантика німецького поняття *das Wort*. Справа в тім, що воно не є еквівалентом давньогрецького теологічного та філософського терміну *logos*, адже він уміщує в собі такий семантичний рядок: слово, думка, смисл, поняття, намір. Замислюючись над цим, Фауст починає філософувати і тим самим творить свій авторський текст. Він переспівує першоджерело і повністю змінює його зміст.

Можна з упевненістю констатувати – саме в контакт з іншою мовою через переклад ми на практиці вчимося відчувати прямий зв'язок між мовою і мисленням, емпірично осягаючи цей зв'язок крізь власний досвід, крізь ментальні лінзи власної лінгвокультури. Ось як зазначає з цього приводу батько теорії фонем, мовознавець 20 ст. Л. Щерба: «Мова і мислення складають одне нерозривне ціле, розчленувати яке в людини, що володіє тільки своєю рідною мовою, немає жодних приводів. Лише коли з'являється термін для порівняння – іноземна мова, починає робитися можливим звільнення думки з полону слів; тільки тоді ми починаємо розуміти думку як таку, лише тоді ми можемо піднятися до повної абстракції...» [5, с. 340].

#### **Список використаних джерел:**

1. Pei M. *The Story of Language*. Philadelphia: Lippincott, 1965. 491 p.
2. Мамардашвили М. Как я понимаю философию / Сост. и предисл. Ю. П. Сенокосова. Москва: Прогресс, 1990. 368 с.
3. Гадамер Г. Истина и метод / Пер. с нем.; общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. Москва: Прогресс, 1988. 704 с.
4. Гете Й. Фауст. Лірика / Пер. з нім. Київ: Веселка, 2001. 478 с.
5. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Ленинград: Наука, 1974. 428 с.

## СЕКЦІЯ 7. РИТОРИКА

**Чернишова Т. О.**

*кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри філософії*

Харківський національний університет Повітряних Сил  
імені Івана Кожедуба

**Кудрявцева Н. А**

*старший викладач кафедри філософії*

Харківський національний університет Повітряних Сил  
імені Івана Кожедуба  
м. Харків, Україна

### **СПЕЦИФІКА ВІЙСЬКОВОГО КРАСНОМОВСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

В умовах ведення сучасних інформаційних воєн уже не йдеться про зіткнення армій і проведення безпосередніх воєнних дій: протистояння відбувається здебільшого в інформаційному просторі, триває боротьба за формування суспільної свідомості у потрібному учасникам цієї війни напрямку. Тому найважливішими якостями сучасного офіцера провідних країн світу стають насамперед комунікативні та лідерські якості. Слід зауважити, що система підготовки офіцерів більшості провідних країн світу (зокрема, в американській армії) ґрунтується на формуванні ефективного лідерства [3]. Уважається, що без виховання результативного військового лідера всі, навіть найсучасніші технології виявляться недієздатними. А отже, старші офіцери та генерали мають бути не стільки технічно чи тактично компетентними, скільки мати здатність генерувати стратегічні рішення та вміти ефективно керувати підрозділами. У зв'язку із цим вироблення в офіцерів риторичних навичок вважається важливим елементом досягнення вдосконалення в науці військового керівництва. Так, у низці публікацій та документів військового управління армії США риторика розглядається як складова частина військового мистецтва та військової науки [1].

В умовах ведення «гібридної» війни, нав'язаної Україні Російською Федерацією, значущість комунікативних і лідерських якостей офіцера стає дедалі очевиднішою. Власне, успішний військовий лідер – це риторична особистість, яка результативно реалізує свої організаторські здібності в усіх актах мовленнєвої поведінки: доповідях, промовах, бесідах, дискусіях тощо. Адже особливо в умовах сучасної російсько-української війни, як ніколи раніше, важливо впливати на підлеглий особовий склад так, щоб він робив необхідне для військового керівника. Офіцерові, який відповідає за здорову морально-психологічну ситуацію у підрозділі, доводиться здійснювати потужну роз'яснювальну роботу зі своїми підлеглими, бути непохитним у



власних переконаннях. Необхідно так проводити виховну роботу, щоб підлеглий особовий склад був належним чином поінформований про суспільно-політичну ситуацію, яка склалася, вірів у необхідність і незворотність своєї ратної праці; щоб кожен військовослужбовець усвідомлював власну значущість як захисника України – людини, що виконує найвідповідальнішу місію, обороняючи цілісність своєї держави.

Із вищезазначеного випливає така вимога сучасної військової риторики, як ясність та чіткість передання інформації, оскільки віра підлеглих у свого командира є прямим наслідком того, наскільки ефективно він повідомляє свій план досягнення успіху під час виконання як повсякденних, так і важливих бойових завдань, пов'язаних із загрозою для життя. Так, у польовому статуті армії США FM 6-22 «Leader development» зазначено, що важливим умінням військового лідера, яке забезпечує ефективний вплив на підлеглих, є вміння передавати інформацію таким чином, щоб вона ясно розумілася й була засвоєна так, як планувалося [2].

Сучасний офіцер-лідер має усвідомлювати, що для організації результативної комунікації він повинен так побудувати спілкування, щоб воно завжди було інтерактивним, діалогічним. Особливо це важливо в тих ситуаціях, коли йдеться про необхідність виконання відповідальних, життєво небезпечних завдань. Тут офіцер обов'язково має організувати свій виступ як звичайну бесіду, перебуваючи всередині свого колективу, будучи його душею та натхненником. Важливим у даному аспекті є також уміння слухати з обов'язковим акцентуванням уваги на невербальних сигналах учасників комунікації. Імперативність, суворість та, тим більше, погрози в контексті сучасної військової риторики є неефективним та шкідливим методом. І навпаки – захоочування відкритого зворотнього зв'язку та діалогу з підлеглими, обговорення їхніх думок, відповіді на запитання, щирий інтерес до створення сприятливої атмосфери загального розуміння суті завдання та усвідомлення необхідності його вирішення є єдино можливими та вкрай важливими інтенціями комунікації військового командира та його підлеглих.

Російсько-українська війна зумовила не лише зміну специфіки військового красномовства взагалі, але й посилення ролі інформаційно-пропагандистського забезпечення українського війська зокрема. Зауважимо, що інформаційно-пропагандистське забезпечення є важливим напрямком виховної роботи у Збройних Силах України і спрямоване на формування у військовослужбовців гуманістичного світогляду, ціннісних орієнтацій, активної життєвої настанови, громадянської та національної свідомості, готовності до сумлінного виконання своїх функціональних обов'язків у мирний і воєнний час [4]. Сьогодні відбувається «перехід від старої системи проведення занять, інформувань, заходів культурно-виховної роботи... до внутрішньоконунікаційної роботи як основного виду комунікацій на тактичному рівні» [5, с. 217]. Це дозволить змінити підходи до організації інформаційної роботи та, послідовно упроваджуючи в життя українського війська стандарти НАТО, більш гнучко використовувати «інформаційний важіль» в умовах ведення бойових дій.

Стає очевидним, що саме від змістового наповнення інформації в рамках здійснення інформаційно-пропагандистського забезпечення в українському війську залежить стратегічний успіх. У цьому аспекті слід зазначити важливість переорієнтації ціннісного вектору інформування: апеляція до патріотичних почуттів військовослужбовця, морального та службового обов'язку захищати свою країну, має бути пов'язаною із задоволенням його базових потреб. Особа, яка уклала контракт із державою щодо захисту інтересів останньої, має усвідомлювати це і як завдання захисту власного міста чи села, свого добробуту, майбутнього своїх дітей тощо. Це означає, що для підвищення ефективності пропагандистської роботи у війську необхідно загальнодержавні завдання спрямовувати у площину неофіційних відносин (сімейних, міжособистісних, регіональних), викликаючи у військовослужбовців усвідомлену необхідність боронити Вітчизну так само, як і життя дорогих їм людей, і добробут рідних міст чи сіл.

У контексті переорієнтування ціннісного вектору інформування сучасна вітчизняна військова риторика спрямовується на формування позитивного іміджу Збройних Сил України: ширше висвітлення історії українського війська та повернення із забуття його героїв; позиціонування Антитерористичної операції та Операції Об'єднаних сил як відповідно загальнодержавної боротьби із офіційно визнаними терористичними угрупованнями ДНР/ЛНР та військової протидії російським військам, які незаконно окупували частину території України; героїзація образів українських військових, імена яких уписуються в літопис історії цієї російсько-української війни тощо.

Підбиваючи підсумки вищевикладеного, слід зазначити, що в умовах нестандартної, «гібридної» російсько-української війни комунікативні (а отже й риторичні) навички сучасного офіцера Збройних Сил України стають провідними. Від успішного формування військового командира як риторичної особистості, спроможної ефективно здійснювати різноманітні комунікативні акти, залежить і стратегічний військовий успіх, оскільки в інформаційному протистоянні перемагають натхненням, впевненим, переконливим словом.

#### **Список використаних джерел:**

1. Hinck M. J. *The Military Leader And Effective Rhetorical Skills*. – Fort Leavenworth, Kansas, 2003.
2. *Leader development*. FM 6-22 Washington, 2015. – Режим доступу: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm6-22.pdf>
3. Зверев С.Э. Речевое воспитание в армиях Запада / С.Э. Зверев // *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. Серия «Педагогика». – 2013. – № 1 (57). – С. 149-153.
4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 04.01.2017 № 4 «Про затвердження інструкції з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України». – Режим доступу: <https://dovidnykmpz.info/ipz/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-4/>

5. Підпригора І.І. Проблемні питання інформаційно-пропагандистського забезпечення у світлі російсько-української війни / І.І. Підпригора // Військово-науковий вісник Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. – Випуск 30. – Львів : НАСВ, 2018. – С. 217-237.

## СЕКЦІЯ 8. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гейдел А. М.

*викладач вищої категорії кафедри української  
лінгвістики, літератури та методики навчання*

Харківський коледж Комунального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічної академія»  
Харківської обласної ради

Котенко А. О.

*студент факультету соціально-педагогічних наук  
та іноземної філології*

Харківський коледж Комунального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічної академія»  
Харківської обласної ради  
м. Харків, Україна

### РОЗВИТОК БАРОКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ У СЕРЕДИНІ 17 – ПОЧ 18 СТ.

Розвиток української літератури на Слобожанщині у середині 17 поч. 18 століття нерозривно пов'язують періодом розвитку бароко. Саме поняття літературного бароко ввійшло в науку лише недавно, після першої світової війни. Поняття «бароко» прикладали раніше лише до сфери пластичних мистецтв (архітектури, скульптури, малярства). Пізніше помітили, що й стиль інших мистецтв (музика, література) має спільні риси із стилем мистецтв пластичних. Та й досі наука не закінчила дослідження барокової літератури. Найменше зроблено в слов'ян; лише польська та чеська барокова література порівняно добре досліджена. Для освітлення української барокової літератури зроблено лише перші кроки, хоч матеріал зібрано почасти вже давно.

Не маючи певного погляду на українську барокову літературу (17–18 ст.), стара українська історія літератури не могла помітити в її формі та змісті ніякої внутрішньої єдності, та вважала через те її основні риси просто за вияв якоїсь особистої сваволі, примхи, чудернацтва авторів.

Незважаючи на виразний характер світогляду барокових письменників, старі історики української літератури та культури міряли ідеологічний зміст барокової літератури масштабами власного часу. Тому цю літературу засуджували, як «далеку від життя», чужу інтересам народу, «схоластичну», нікому не потрібну. А щодо форми, то її засуджували як переобтяжену подиву гідними чудернацтвами, недоладну, безпорадну й т. і. До мотивів цього суворого засудження приєднувалося ще й те, то мова української барокової літератури зробилася після мовної реформи Котляревського «перестарілою», архаїчною, та знову ж таки «ненародною».

Хоч наука вже досягнула великою мірою єдності щодо характеристики барокового стилю в його конкретних рисах, але панує ще чимала розбіжність у розумінні основних, провідних мотивів, що зумовлюють характер барокового стилю. Ще й досі дуже розповсюджене розуміння барокової культури як культури католицької протиреформації.

Таке розуміння проходить без уваги повз той факт, що й протестантські країни та народи розвинули – іноді досить блискучу – барокову культуру. На Україні, як побачимо, православні кола далеко більшою мірою брали участь у творенні барокової культури, зокрема літератури, ніж католицькі. Вже ближчий до правди погляд тих, хто вбачає в бароковій культурі «синтез», поєднання культур середньовіччя («готики») та ренесансу. Бо, справді, культура бароко, не відмовляючись від досягнень епохи ренесансу, повертається багато в чому до середньовічних змісту та форми; замість прозорої гармонійності ренесансу зустрічаємо а бароко таку саму скомпліковану різноманітність, як у готиці; замість можливої простоти ренесансу зустрічаємо в бароко ускладненість готики; замість антропоцентризму, ставлення людини в центр усього в ренесансі, зустрічаємо в бароко виразний поворот до теоцентризму, до приділення центрального місця знову Богові, як у середньовіччі; замість світського характеру культури ренесансу, бачимо в часи бароко релігійне забарвлення всієї культури – знову, як у середньовіччі; замість визволення людини від пут соціальних та релігійних норм, бачимо в бароко знову помітне присилення ролі церкви й держави.

Але, як уже сказано, бароко де в чому переймає й спадщину ренесансу: зокрема, воно цілком приймає «відродження» античної культури; воно, щоправда, цю культуру розуміє інакше, аніж ренесанс, та робить спробу з'єднати античність з християнством; бароко не відмовляється і від тієї уваги, яку ренесанс звернув на природу; лише ця природа є для нього важлива як шлях до Бога; бароко не відкидає навіть культу «сильної людини», лише таку «вищу» людину воно хоче виховати та й справді виховує для служби Богові. Але те, що своєрідне для культури, та зокрема для мистецтва бароко, що надає бароко його власного індивідуального характеру, це – рухливість, «динамізм» бароко; в пластичному мистецтві це любов до складної кривої лінії, на відміну від простої лінії та гострого кута чи півкола готики та ренесансу; в літературі та житті – це потреба руху, зміни, мандрівки, трагічного напруження та катастрофи, пристрасть до сміливих комбінацій, до авантюри; в природі бароко знаходить не стільки статику та гармонію, як напруження, боротьбу, рух; а головне – бароко не лякається найрішучішого «натуралізму», зображення природи в її суворих, різких, часто неестетичних рисах, – поруч із зображенням напруженого, повного життя, знаходимо в бароко і якість закохання в темі смерті; бароко не вважає найвищим завданням мистецтва пробудження спокійного релігійного чи естетичного почуття; для нього важливіше зворушення, розбурхання, сильне враження. Зцим змаганням розворушити, схвилювати, занепокоїти людину зв'язані головні риси стилістичного вміння бароко, його прагнення сили, перебільшень, гіпербол, його кохання в парадоксі та любов до чудернацького, незвичайного «гротеску», його любов до антитези та,

мабуть, і його пристрасть до великих форм, до універсальності, до всеохопності із своєрідними рисами бароко зв'язані й ті небезпеки, що загрожують бароковій культурі та, зокрема, бароковому мистецтву: це часом надто велика перевага зовнішнього над внутрішнім, «чиста» декоративність, за якою зникає або відходить на другий план глибший сенс та внутрішній зміст; ще небезпечніше змагання перебільшити, посилити всяке напруження, всяку протилежність, усе вразливе, дивне, чудне, – це приводить бароко до надмірного замилювання в мистецькій грі, в мистецьких, поетичних іграшках, у чудернацтві, в оригінальності, а то й оригінальстві; твори бароко часто перевантажені, переобтяжені, переповнені формальними елементами; цьому сприяє і школа поезики ренесансу, що передала бароко всю витонченість античного вчення про поетичні форми та поетичні засоби («тропи і фігури»). В певних галузях літератури (напр., проповідь) маємо перевагу декламації, театральності.

Не треба, однак, забувати, що барокове мистецтво та барокова поезія зокрема призначені не для іншого часу, а саме для «людей бароко».

Чужий для нас стиль барокової поезії, яким і ми можемо захоплюватися як витонченим консеквентним та розкішним, був для «людини бароко» справді зворушливим, захоплював її, промовляв до її естетичного почуття, а через це й до її розуму та серця. Любов до натуралізму, до зображення природи також і в її «низьких» елементах, до конкретного, за яким бароко завжди бачило духовне, божественне, ідеальне, привів барокове мистецтво та поезію і до уваги до занедбані доти народної поезії, до фолкльору. В поезії бароко маємо перший підхід до «народності». І бароко знайшло живий інтерес та симпатію серед народу: не дивно, що надзвичайно сильні впливи бароко залишилися в усій народній поезії та народному мистецтві Європи й досі.

Отже, не треба зменшувати значення епохи бароко для України. Це був новий розквіт – після довгого підупаду – мистецтва та культури загалом. В історії народів епохи розквіту мають не лише суто історичне значення; вони накладають певний відбиток на всю дальшу історію народу, формуючи національний тип або залишаючи на довгий час певні риси в духовній фізіономії народу. Так, здається, було і з епохою бароко на Україні. Бароко залишило тут багато конструктивних елементів, які ще збільшив вплив романтики, що в багатьох рисах споріднена з бароко (див. про це в розділі VII). Розуміється, конструктивні елементи, які бароко залишило в українській культурі, не всі позитивні; багато з них можна вважати й негативними. Але культура бароко немало спричинилася до сформування української «історичної долі».

**Гейдел А. М.**  
*викладач вищої категорії кафедри української  
лінгвістики, літератури та методики навчання*  
Харківський коледж Комунального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічної академія»  
Харківської обласної ради

**Чернявська Д. В.**  
*студент факультету соціально-педагогічних наук  
та іноземної філології*  
Харківський коледж Комунального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічної академія»  
Харківської обласної ради  
м. Харків, Україна

## **МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ QR-КОДУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

QR-код було винайдено десять років тому в Японії. Це штрих-код у квадраті. Він має дві основні переваги: велика місткість інформації та швидке зчитування будь-якою камерою, звідси й походить абревіатура – quick-response код.

QR-коди може бути корисним для викладачів.

1. Кодувати можна відео з YouTube, локація на Google картах, файл із Dropbox, профіль у соцмережах, телефонний номер або e-mail. Словом усе, що можна відправити поштою або через соціальні мережі, QR-коди можна прикріпити до будь-якої поверхні: стіни, аркуша паперу, футболки, чашки тощо.

2. Захована підказка. Викладач може закодувати власні підказки, а потім роздрукувати отриманий QR-код разом із завданням. Кожен, кому знадобиться консультація за темою, отримає її в будь-якому зручному місці, просто зчитавши код.

3. Пригода. QR TreasureHuntGenerator автоматично створює QR-вікторину з запропонованих питань. Потім роздруковані QR-коди можна розмістити в аудиторії або на території навчального закладу. Студенти поглиблюють не тільки свої знання, а й фізичну підготовку.

4. Екскурсії. За цим же принципом можна запросто організувати екскурсію академією. У кабінеті (коридорах, бібліотеці, в інших приміщеннях) потрібно розмістити роздрукований QR-код із посиланням на відео, аудіо або фотоальбом. Багато музеїв уже давно використовують цей прийом, розширюючи експозицію не тільки поясненнями, але й додатковими матеріалами на зразок міні-фільму або навіть ігри за мотивами виставки.

5. Інтерактивна розповідь. QR-коди вміють зберігати в собі тексти невеликого обсягу, які можна зчитувати без підключення до Інтернету. Для творчих занять це надає чималі можливості. Приклад гри: потрібно скласти

розповідь з кількох частин – у кінці кожної, як у комп'ютерній грі, буде кілька варіантів продовження

6. Як кодувати? Насамперед необхідно закодувати своє посилання. Для створення власного QR-коду знадобляться тільки Інтернет, принтер та камера. Серед українських та україномовних ресурсів для створення QR-кодів слід виділити <http://ua.qr-code-generator.com>, <http://qrcodes.com.ua/>, <http://www.qr-code.com.ua>. Якщо бажаєте скористатися альтернативними варіантами, уведіть в рядку адреси вашого браузера таку умову пошуку: *«Створити QR-код»*.

7. Як зчитувати? Найбільш популярною програмою для ОС Android є програма QR Droid, що дозволяє зчитувати коди, створювати власні та відправляти друзям. Neoreader, – сервіс зі схожими функціями, працює на iOS і справляється з усіма типами кодів.

Тим, у кого немає смартфона, допоможе проста програма QRreader, в якій лише одна функція – досить піднести код до веб-камери і додаток його зчитує. А якщо у вас немає і веб-камери, скористайтеся розширенням для GoogleChrome, яке прочитає будь-який QR-код, що зустрівся в Інтернеті.

Можна використовувати QR-коди з посиланнями, що скеровують на мультимедійні джерела і ресурси, що допомагають розв'язати те або інше завдання. Роздруковані коди можна вклеювати безпосередньо до зошитів або записників студентів.

Організуюючи проектну діяльність, можна створювати колекції посилань, інформаційні блоки, коментарі тощо. QR-коди можна публікувати на сторінках сайтів підтримки проекту, постерах тощо.

При використанні в роботі матеріалів бібліотек QR-коди можна розміщувати на інформаційних стендах із інформацією, як відео- або мультимедіа коментар (у вигляді посилань) до оголошення анонсу або до іншого матеріалу. Це дозволить значно збагатити інформаційне насичення стандартних інформаційних стендів не тільки бібліотеки, але й навчального кабінету.

Можна значно збагатити інформаційне середовище музею при розміщенні коду для коментарів, посилань на мультимедіа ресурси. Буде зручно зберігати в пам'яті телефонів інформацію, що цікавить, матеріали інтегрованого заняття, коли заняття проводиться з використанням матеріалів музею.

Доцільно використовувати безпосередньо на занятті в аудиторії, роздавши контрольний-тестовий матеріал, виконаний у вигляді карток із різними варіантами завдань. Є спеціальний сервіс ClassTools.NET, який дозволяє створювати такі завдання у вигляді QR-кодів (є й інші форми).

Пряме посилання на сервіс <http://www.classtools.net/QR/>. Приклади завдань наведені в списку ресурсів.

Можна ефективно використовувати при проведенні різних естафет, ігор, заходів, коли на одному з етапів (з будь-якого предмета або на позакласному заході) завдання буде запропоновано у вигляді QR-коду. Ознайомившись з яким, можна буде виконати завдання.

QR-коди можна розміщувати на візитках (паперових або електронних), на бейджиках учасників різних заходів, конференцій тощо.



Таким чином, QR-код може використовуватися скрізь: починаючи від звичайного постеру та закінчуючи вітальною листівкою. Усе обмежується тільки фантазією. В Україні QR-код поки що не отримав великого визнання.

Сотові телефони мають майже всі (школярі, студенти, педагоги, батьки тощо.) що і дозволяє широко запроваджувати можливості цих технологій у практичній діяльності.

Створити QR-код не складно. З урахуванням того, що ці коди не були ліцензовані, кожен охочий може не лише використовувати, але й створювати їх абсолютно безкоштовно. Для створення й презентування QR-кодів є безліч сервісів і програм. Коди можна зберігати у вигляді графічного зображення у форматах (JPEG, PNG або TIFF), роздрукувати безпосередньо або включити до опублікованого документа, надіслати електронною поштою, опублікувати в мережі Інтернет.

Онлайн сервіси для створення QR-кодів:

Сервіс QR code Generator <http://zxing.appspot.com/generator>

Автоматична генерація QR-кодів і публікація різних документів можлива за допомогою онлайн сервісу TagMyDoc <http://www.tagmydoc.com/>.

Цей сервіс є віртуальною флешкою, на якій можна розмістити різні документи з упровадженням кодом й організувати до них доступ користувачів.

Усі ці сервіси безкоштовні, їх легко можна використовувати. Детальніше з роботою, прикладами використання можна познайомитися, скориставшись посиланням на списки ресурсів.

Для розпізнавання QR-кодів розроблено безліч програм і різних сервісів. Розпізнавати коди можна таким чином:

- за допомогою камери мобільного телефону і програми, встановленою на нього;
- за допомогою веб-камери і програмного забезпечення звичайного комп'ютера/ноутбука;
- за допомогою онлайн сервісу або програми, до якої можна завантажити графічне зображення, що містить код або вказати посилання на сторінку з кодом.

Прочитування кодів із файлів можливе за допомогою програми bcTester

<http://www.qualitysoft.de>.

Онлайн сервіс ZXing Decoder <http://zxing.org/w/decode.jsp> призначений для прочитування кодів із зображень або за гіперпосиланням.

Прочитування коду за допомогою веб-камери можна здійснити за допомогою програми bcWEBCam <http://bcwebcam.de/en/download.htm>.

Найбільш популярна програма прочитування кодів за допомогою смартфона чи веб-камери комп'ютера QuickMark <http://www.quickmark.com.tw/En/basic/downloadMain.Asp>. На сайті виробника можна обрати платформу, на якій працює ваш пристрій і завантажити для нього програму.

Перелік посилань на платформи, моделі стільникових телефонів і програми для прочитування QR-кодів доступний за посиланням: <http://www.qrcoder.ru/soft.html>.

Програми та сервіси, перелічені вище, розповсюджуються й можуть бути використані безкоштовно.

Отже, на основі систематизації власних напрацювань, було визначено, що існуючі ІТ-технології характеризуються досить швидким розвитком, що дає можливість упроваджувати сучасні носії інформації. Водночас необхідно констатувати, що хоча QR-коди поки не набули широкого використання в Україні, їх упровадження в освітній процес є доцільним й актуальним. Адже завдяки QR-коду студент, володіючи лише мобільним телефоном або іншим засобом комунікативного зв'язку з вбудованою фотокамерою, може отримати повну й достовірну інформацію, навчитися використовувати нові та сучасні засоби самоперевірки, розвине пізнавальну та творчу активність.

**Гейдел А. М.**

*викладач вищої категорії кафедри української  
лінгвістики, літератури та методики навчання*

Харківський коледж Комунального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічної академія»  
Харківської обласної ради

**Шевченко М. В.**

*студентка факультету соціально-педагогічних  
наук та іноземної філології*

Харківський коледж Комунального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічної академія»  
Харківської обласної ради  
м. Харків, Україна

## **ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ АРХІМАНДРИТА ОНУФРІЯ «О ПРИРОЖЕНЮ ЧЕЛОВЪЧЕСКОМ»**

Перші згадки про архімандрита Онуфрія, як про людину та церковного діяча знаходимо у книзі «Куряжская обитель и ЕК Георгієвско-Петро-Павловский храмъ (1673-1903 гг.)», яка вийшла в Харкові 1904 року [3; 10].

Старовинний український поет, архімандрит Онуфрій, залишив після себе невелику рукописну збірку, що складається з його власних вішів та народних прислів'їв і приказок. Деякі аркуші автора загинули, але більшість віршів збереглася.

Втім, першою працею, яка досліджувала б рукописну збірку архімандрит а Онуфрія «О прироженю человекомъ» є робота В. Перетца «Вірши Харьковского архимандрита Онуфрія» [4; 140]. Автор не подає докладної інформації про життєву долю Онуфрія, але детально аналізує вірші Онуфрія, при цьому називаючи їх «стихотворными статейками». Перетц проводить паралель між творами Онуфрія та Лазаря Барановича. Автор не виключає того, що Онуфрій перекладав з польської, але досить багата кількість

полонізмів помітно змінює зміст твору. Також Перетц порівнює твори Онуфрія з творами Климентія, наголошуючи, що Онуфрій «подобно Климентію также любознателен». Климентій збирає приказки, Онуфрій – випишує прикмети про сні, доповнює ці прикмети своїми коментарями

Архімандрит Онуфрій цікавиться богословськими, релігійно-церковними або монастирськими питаннями; у центрі його уваги – життя простого люду: ремісників, селян, козаків, наймитів. Соціально-побутові замальовки становлять більшість віршів збірки. Решта – це твори природничого та філософсько-релігійно характеру.

Рукописна збірка Онуфрія та окремі згадки про нього є єдиними джерелами вивчення його життєвого та творчого шляху. З побіжно кинутих поетом зауважень та скупих поглядів можемо уявити собі образ допитливої, вдумливої, навченої життєвим досвідом людини. Глибока пошана Онуфрія до простих людей, до трудівників і зневага до тих, хто «на правом боку лежат».

Переглянувши збірку Онуфрія «О пріроженю челоуѣческом», можемо простежити міцний зв'язок його поетичного доробку з живою народною мовою. Але і досі, поетичну спадщину поета ще не вивчена.

Критерій художності твору є історично-обумовленою категорією, та беззаперечною, необхідною ознакою кожного твору літератури та мистецтва – незалежно від часу виникнення – є правдиве реальне відображення дійсності.

Чи відбивав Онуфрій у своїх творах правду життя? Був він художником з поетичною уявою чи спокійним версифікатором, який складав у рими все, що бачив навколо себе?

Ідейно-тематичний аналіз віршів архімандрита Онуфрія дозволяє відповісти на перше запитання цілком впевнено. Так, Онуфрій правдиво відображав окремі явища сповненого соціальних суперечностей життя феодально-кріпосницької України 17-18 століття. Інша річ, що він не був спроможний зрозуміти сутність цих суперечностей і виявити їх причину. Як особа духовна, Онуфрій очікував «милостей» від багатих, ратував за вспрощення і покору.

Конкретне вивчення творчості Онуфрія повністю відкидає і ту думку, що «головним настроєм Онуфрія є досить спокійне спостерігання життя» [2; 458]. Зовсім навпаки, пристрасного від природи Онуфрія не висушила «свята обитель», він емоційно сприймав все, що стосується «миру», і навіть доходив інколи у своїй уяві до крайності:

Нешасливая есть минута на свѣтѣ

Котрая нас влечет к греховой сѣти [5; 59].

Майже за кожним твором Онуфрія ми відчуваємо людину свого часу, монаха-поета, серце якого і під чорною ризою продовжувало битися в унісон з бурхливим навколишнім життям, вбирало людське горе і спалахувало проти сваволі та зловживань.

Сила емоцій Онуфрія нерідко долає перешкоди свого поетичного виявлення, утворені обмеженнями силабічного віршування та невиробленістю тодішньої літературної мови. Більше того, вона у кращих традиціях у творах

Онуфрія знищує прірву, яка існує між естетичними уподобаннями читача і давньою книжною поезією.

Старослов'янізми становлять значну частину лексики Онуфрія, входять органічно у сову творів, пов'язаних з церковним та монастирським життям. Хоча у віршах, де йдеться мова про життя простих людей, мова Онуфрія дуже проста, майже чиста від старослов'янізмів.

Мова творів, де почуття Онуфрія досягають найвищої напруженості, являє собою переважно суміш старослов'янізмів з усно-розмовними словами.

Завдяки творам Онуфрія в книжну мову впеше ввійшли назви одягу, їжі та питва, прикрас та різних предметів. З побутовою лексикою змикаються назви свят, що живуть в народній мові як означення пори року. Слід відзначити як позитивний момент той факт, що, звертаючись до просторіччя, Онуфрій не зловживав вульгаризмами. З огляду на те, що Онуфрій жив у кінці XVII початку XVIII ст., то його творчість можна віднести до доби бароко, яке було панівним стилем у тогочасній українській літературі. Треба пам'ятати про те, що бароко – це стиль, який має свої виразні особливості. В різних пам'ятках літератури XVII – XVIII ст. він проявлявся по-різному, тому до нього потрібний диференційований конкретно-історичний підхід. Твори архимандрита Онуфрія не досліджені ані на рівні змісту, ані на рівні художнього образу та стилю. Лише дослідивши їх та порівнявши з аналізом творів інших письменників цієї доби ми зможемо створити нову, більш цілісну барокову концепцію українського письменства XVII – XVIII ст.

#### **Список використаних джерел:**

1. Багалий Д.И., Миллер Д.П. История города Харькова за 250 лет его существования (съ 1655 по 1905 годъ). – в 2 т. – Т. 1. – Х., 1993. – С. 351.
2. Історія української літератури: У 8 т. – К., 1967. – Т. 1: Давня література (XI – перш. пол. початку XVIII ст.) //ред. Л. Махновець. – С. 458.
3. «Куражская обитель и ее Георгіевско-Петро-Павловский храмъ (1673-1903 гг.)». – Х., 1904. – С. 10-13.
4. Перетц В.Н. Вирши Харьковского архимандрита Онуфия. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVII – XVIII ст. – I сб от. Русск. яз. И слов. АН.т.СІ, – № 2, – 1926. – С. 140-176.
5. Ушкалов Л. Барокова поезія Слобожанщини – Х., 2000. – 345 с.
6. Филарет Гумилевский. Историко-статистические описания Харьковской епархии. – В 4-х т. – Т. 1. – С. 68.
7. Шевчук В. Муза Роксоланська. Українська література XVI – XVIII ст. – У2 кн. – кн. 2 Розвинене бароко. Пізнє бароко. К., 2005. – С. 183.

**Гейдел А. М.**  
*викладач вищої категорії кафедри української  
лінгвістики, літератури та методики навчання*  
Харківський коледж Муніципального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічної академія»  
Харківської обласної ради

**Сазанова К. В.**  
*студент факультету фізичного виховання та мистецтв*  
Харківський коледж Муніципального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічної академія»  
Харківської обласної ради  
м. Харків, Україна

## **ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕРУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ QR-КОДУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

QR-код – це спосіб передачі інформації в друкованому вигляді, придатному для швидкого розпізнавання скануючими пристроями. Цей спосіб широко застосовується в різноманітних галузях. Однак, найбільш популярним цей спосіб став у галузі споживчої реклами. Будь-який споживач зі смартфоном може встановити на свій телефон програму для сканування та розпізнавання QR-кодів, завдяки якій після зчитування інформації QR-коду автоматично запускається браузер телефона і відкривається веб-сайт компанії-виробника продукту.

Шляхом сканування QR-коду користувачі можуть заносити до свого пристрою текстову інформацію, додавати контакти до адресної книги, відкривати гіперпосилання або надсилати електронні листи чи текстові повідомлення.

**Керування QR-кодами в InDesign.** Відтепер за допомогою програми InDesign можна генерувати та редагувати високоякісні надійні QR-коди. Згенерований QR-код – це графічний об’єкт високої точності відтворення, який у програмі InDesign має такі самі властивості, як і векторні зображення. Такий графічний об’єкт можна з легкістю масштабувати та застосовувати до нього заливку необхідного кольору.

Також для об’єкта QR-коду можна застосовувати різноманітні ефекти, прозорість, визначати такі атрибути друку як властивості накладання, плашкові фарби та трепінг. Об’єкт QR-коду можна скопіювати та вставити як звичайний векторний об’єкт до будь-якого редактора, наприклад до AdobeIllustrator.

### **Алгоритм генерування QR-коду**

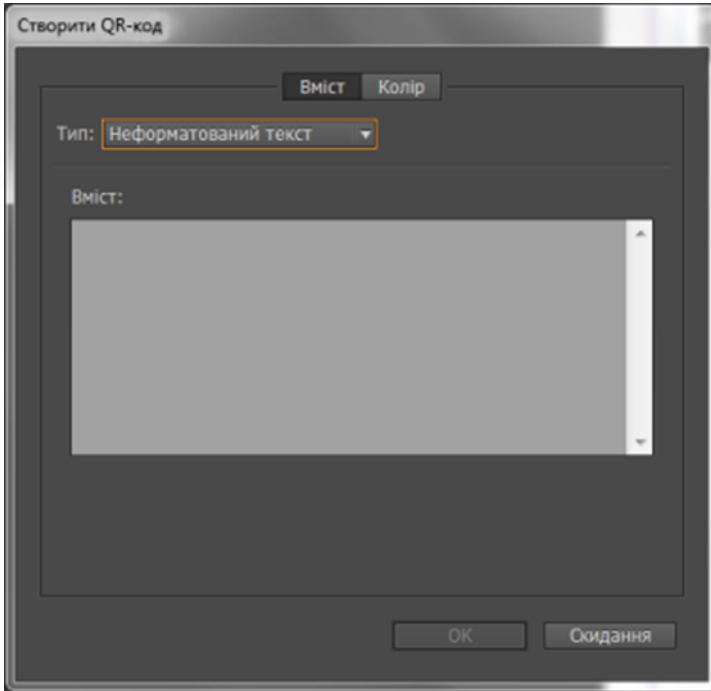
- Оберіть команду меню «Об’єкт» > «Генерувати QR-код». На екрані з’явиться діалогове вікно «Генерування QR-коду».

Діалогове вікно генерування та редагування QR-коду містить два розділи – «Вміст» і «Колір».

- У розділі «Вміст» у розкритому меню «Тип» можна вибрати один із таких типів даних:

- гіперпосилання;
- невідформатований текст;
- текстове повідомлення;
- адреса електронної пошти;
- візитна картка.

Залежно від обраного типу даних з'являються одне або кілька віконць, у яких можна вказати дані для генерування QR-коду.



**Рис. 1. Діалогове вікно «Генерування QR-коду»**

- У розділі «Колір» відображається **перелік зразків**. Для застосування певного кольору до QR-коду перейдіть до вкладки «Колір» і виберіть певний зразок. За замовчуванням QR-код має чорний колір та прозоре тло.

- Натисніть «ОК».
- За умови вибору певного кадру до генерування QR-коду він розміщується безпосередньо до цього кадру з заміщенням його вмісту.

Якщо кадр для розміщення не було обрано заздалегідь, QR-код завантажується інструментом розміщення, за допомогою якого користувач може розмістити код як звичайний об'єкт EPS:

- Натиснувши на документі, користувач розмістить об'єкт у його вихідному розмірі (розмірі за замовчування – 30 X 30 (одиниць виміру шкали).
- Натиснувши всередині кадру, користувач помістить об'єкт із розмірами, встановленими за замовчуванням, безпосередньо до цього кадру. (При цьому вміст кадру заміщується за умови поміщення об'єкта з одночасним утриманням клавіші Alt.)
- Натиснувши всередині документа та переміщуючи вказівник миші по екрану, користувач створить у документі кадр із фіксованим співвідношенням сторін. Після відпускання кнопки миші об'єкт із кодом буде поміщено безпосередньо до створеного кадру.



**Рис. 2.** Підказка щодо вмісту QR-коду у вигляді вбудованого коду

Після поміщення до документа QR-код має аналогічні властивості як ізвичайний об'єкт EPS за одним винятком – за умови наведення вказівника миші на об'єкт з'являється підказка щодо вмісту QR-коду у вигляді вбудованого коду.

Ефективність навчальної діяльності педагога великою мірою залежить від упровадження нових технологій на аудиторних заняттях зі студентами, від можливості постійно вдосконалювати їхні професійні компетенції. Впровадження QR-кодів на заняттях із української мови дозволяє удосконалювати комунікативні та інформаційні компетентності студентів, розширити їхнє уявлення про можливості використання власного мобільного пристрою в освіті, дозволяє зберігати великий обсяг інформації та економить час виконання завдань, мотивує до подальшого вивчення української мови, розвиває пізнавальну та творчу активність, викликає зацікавленість до навчання.

### **Знайди помилку**

По-перше, це завдання допомагає закріпити або повторити важливу мовну інформацію, по-друге – розвиває в студентів спостережливність, уважність, уміння швидко та якісно аналізувати мовний матеріал.

Помилку заховано серед груп слів, окремих речень, художніх і публіцистичних текстів, до того ж вона має бути лише одна – чи то правописна, чи то лексична, чи будь-яка інша. Отже, матеріалом пошуку «пастки» може бути група слів, словосполучень, речень й окремих текстів.

**До теми «Чергування о, е з і».**

Знайдіть помилку в написанні слів, які зазнають чергування о з і:

**Текст № 1**

Найвеселіший місяць – травень.

Прислухайтесь до пташиного хору в лісах, парках, садках. На різні голоси славлять дрізди, коноплянки, вівчарики, шиглики та інше голосисте птаство. А он здалеку золотавим голосом озвалась іволга. Десь гучно закувала зозуля. Та найгучніший голос у соловейка. Серед свіжого листа кущів затаївся цей невтомний співак, і чути його чистий голос далеко-далеко...

Навіть он в озері завзято змагаються в своїх співах жаби (*Олександр Копиленко*).

*Відповідь:*



Отже, QR-коди дозволяють зробити заняття більш захоплюючими та ефективними. З одного боку, студентам зручно зчитувати цікаву інформацію та оперативно зберігати її в пам'яті мобільних пристроїв, з іншого – такий підхід дозволяє задіяти додатковий (тактильний) канал сприйняття інформації.



## ОБРАЗ ЗОЇ ЖМУТ У НОВЕЛІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «ВОВЧИХА»

Зоя Вергер, за чоловіком – Жмут, як і більшість центральних персонажів Ольги Кобилянської, відрізняється від загалу, який її оточує. По-перше, походить з родини зукраїнщених німців, чого родина не приховувала, «особливо стара «буньця» Катерина Каспер» [1, с. 502]. Тобто, як розуміємо, окремішність свою усвідомлювали всі і навіть пишалися нею (Зоя – Вергер, бабуся – Каспер – принаймні два покоління). По-друге, Зоя була «полькою», хрещена на «польське», себто на латинське, в чисто українським православнім, а почасти й уніатським, селі Р. на Буковині» [1, с. 502], тобто відрізнялася не лише від навколишніх селян, а була винятковою і у власній родині. Ніхто не пам'ятав, чому її так охрестили, швидше за все, це трапилося випадково: «на час родин малої Зої міг бути якийсь «польський» ксьондз, і припадок захотів, щоб він охрестив її «полькою», то се, певно, лиш припадок» [1, с. 502]. Але особливості походження та хрещення, очевидно, і стали поштовхом до формування нарцисичного типу особистості. Заміж вона виходить за латинника, а пізніше дітей своїх – доньку Санду і трьох синів – було охрещено на латинське. Персонаж стоїть на межі двох світів, не належачи цілком жодному. Говорила Зоя завжди якнайкращою українською мовою, чоловік і сини одягались в український селянський одяг, сини всі свята православні святкували, до церкви заходили, українською говорили, але Зоя ходила у сусіднє містечко до «косцьола», до православної церкви навідувалася рідко, тому і була «полькою». Вона зверхньо ставилася до мужиків, остерегаючись «мужицької хапчивості». «Вона ж була «полька» і не носила ніколи опинок ... і кирпичи ... се все ноша «Іванів»» [1, с. 507]. Синів теж відмежовує від оточуючих селян: «Ти «поляк», можеш багачку взяти, ти не простий хам» [1, с. 519]; «Вона ніколи не допустить, щоб її найстарший син, «поляк», женився з «козачкою», бідною хамкою» [1, с. 520].

Через матір і синів називали «поляками». «І хоч би як чесно і спокійно поводитися, хоч як би їх убрання, українські сорочки були білі й гарно бережком на комірі, по рукавах та по полях широкими білими цирками пооздоблені – вони все вважалися ... мов паріями й викликували несмак і невдоволення серед молодого, нежонатого громадянства» [1, с. 517]. Між парубками «все потайки відбувалася нарада, котрою б то сим разом з «трьох Жмутів» набити, щоб не пхалися між них і не закручували дівчатам голови» [1, с. 517].

Зоя Вергер наділена швидше чоловічими рисами характеру, чим жіночими. Авторка неодноразово віддає в її руки скипетр господаря сім'ї: «брала в руки з закутка скипетр господаря, в постаті високої грубої палиці з гудзом

наверху, завбільшки гусячого покладка, й виходила сама перша» [1, с. 503]; «брала з кутка безшеслесно, осторожно скипетр господаря свого й уходила» [1, с. 505]. Енергійніша за чоловіка вдачаю, грошей йому не давала, бо він або забудить, або щось вкраде у нього, або щось не те купить. Вона вирішувала банківські справи «межи другими людьми, здебільшого мужчинами, що прийшли з тою самою метою, що й вона» [1, с. 507].

Гарна газдиня, розумна, працелюбна Зоя викликає осуд громади, ненависть дітей. «Якби ви мені не мама, не жінка мого тата, – говорить Микола, – я б вас убив, як вовчицю» [1, с. 529]. «Вас треба, мамо, як то при війську кажуть, під «ескорту» взяти, та й буде добре» [1, с. 532]; «Лиш дивіться, щоб не пішов сміх про вас селом. Вже й так вас називають «вовчицею»» [1, с. 551], – виказує їй Юзько. «Будуть обминати «вовчиху» з її Сандою» [1, с. 553], – погрожує Журавлиха.

У повісті «Людина» О. Кобилянська напише: «Недостаток болить, журба мулить, пригноблює, робить вовчкватим, убиває» [2, с. 337]. Зоя Жмут не була бідною. «Ви почорніли, мамо, – каже їй Юзько, – з халпчивості перед вашими дітьми й марнієте, зближаєтеся до гробу... не зі злиднів, мамо, і з біди та праці... як другі, а зо страху, мамо, що вам замало всього» [1, с. 550].

Зоя важкою працею доробилася того, що стала «доброю газдинею, пари якій в селі не було» [1, с. 503]. Не менше працював і чоловік Павло, який «не був гірший газда» [1, с. 503], трое синів з донькою, але жінка була переконана, що без неї сім'я байдикує: Санда вдома не сидить, бо ненавчена, Микольцьо спить у бур'яні чи кукурудзі... Заслуги інших членів родини у своєму добробуті воліла не визнавати.

Самозакохана, мала таку вдачу, що ніхто їй не міг нічим догодити, бо все знала краще ніж інші. Доходило до крайнощів: навіть коли чоловік говорив, що суне хмара і потрібно збирати худобу, «вона вибігала прожогом перед хату, оглядалася сюди-туди» [1, с. 504] і повідмляла, що поки вона ще спаде, то вони можуть до міста піти й назад вернутися. «Хмара суне по небі, як та розплила в товщу молодиця, то, може, й розійдеться. Може, всуне з-над нашої хати» [1, с. 504]. Коли діти хотіли чим допомогти, відтинала: «Ти сього не зробиш добре» [1, с. 504].

Не довіряла нікому: «тепер і вікна зрадливі, а то що двері» [1, с. 505], горблячись у старому одязі йшла до міста, щоб ніхто не запідозрив, що має при собі гроші. «Розклала свою закупню і все обмацувала, чи не обдурили її в місті» [1, с. 509]. Навіть сім'ї не зізнавалася, що несе гроші у банк, казала, що йде по ліки, має йти сама, бо треба розказати, що болить. «– Коли хто буде питати за мною, кажіть, я пішла до фіни, не всі потребують знати, куди мені дорога...» [1, с. 506].

Родина Миколиної дружини теж, на її думку, «лише того ждала, щоб обсісти Жмутів, як ті мухи, й пооб'їдати» [1, с. 520]. Вважала, що не жаліє пів копійки для чоловіка чи дітей, «але хлопчиська, хто міг їм вірити?» [1, с. 506]. Егоїстична і самовпевнена, вона не рахувалася із думками і почуттями навіть членів родини: «Мама все і всюди борознить і її, Санди, не питає: «Як тобі, доню, на серці?»» [1, с. 516]; «здіймався спів, молодий, дзвінкий, далеко звучний, повний сліз...» [1, с. 512]; «За нічим мені уже не

жаль... Лиш одно плаче в мені, жінко, і того я не можу втихомирити в собі – се те, що по смерті мого тата мама... жалувала мені купити чорну жалібну спідницю й чорну хустку на голову...» [1, с. 562].

Господарськими планами з сім'єю Зоя ділитися не любила. Санда «звивала нитки чи для неї (матері), чи для кого іншого, сього ніхто не знав» [1, с. 504].

Особливе значення для Зої мали гроші, яких ніколи не видавала марно, несла до міста, «щоб укласти там потайки до щадничого банку на старість – перед синами – «лобузами», чоловіком і Сандою» [1, с. 506]. Любила гарний одяг, але не хотіла «показувати гроші наверх». У старості, на яку складала кошти, «ходила по-бідному одягнена, з дому не давала нікому ні стебельця» [1, с. 560], коли племінниця Касандра радила дозволити собі краще жити: «Хоч тепер уберіться, не жалуйте собі, доста працювали», – та зиркала на неї «оком озлобленого орла»: «Мовчи, та пустого не плескай» [1, с. 560]. Місто вражало її різноманітністю товарів, «оголомшувало», але вона добре зважувала, що може купити: «Шкода грошей. Краще колись іншим разом, а може й цілком ні» [1, с. 508]. Втрата мішка кукурудзи сприймалася як трагедія, «схопилася за голову й заголосила» [1, с. 514]. Погрожувала не дати їсти синам, поки не повернуть.

Турбуючись про збереження статків під час війни, Зоя фактично прирекла на голодну смерть власного чоловіка, і лише повернення Юзька врятувало йому життя. «Кістяк, запнутий у старі верітки й такі подушки був батьком. Юзько... поміг старому сісти. Шкіра й кості й пара запалих очей ... Він був загартований війною, але, побачивши батька в такому стані, він затиснув уста» [1, с. 512].

З низки деталей постає перед читачами образ жінки жорстокої, впертої, самовпевненої, незворушної, небезпечної, розумної, самозакоханої: «мов кам'яна статуя», «невблаганна матір», «вперте мовчання», «примружила свої чорні очі й усміхнулася; добре чи зле, він не міг зміркувати» [1, с. 510], «очі тети Зої се підхопили» [1, с. 510], «крикнула роздертим голосом» [1, с. 513], «мама тверда, як камінь, не вмолиш, не впросиш» [1, с. 516]; «не обзивалася, мов син говорив до порожнечі» [1, с. 519], «двері розірвалися, а в посередині хати з'явилася, мов з-під землі завірюха, знов Зоя» [1, с. 521], «її очі окинули його блиском люті» [1, с. 535].

Своїм егоїзмом, жадібністю, зверхністю вона ледь не поламала життя синам, яких любила. Ті з боєм звільнилися від її впливу, стали чужими, а єдина донька, не здатна на протест, так і лишилась старіти при ній, втягнута у вічну, німу війну. Вона зневірилась в собі, зненавиділа матір: «Я до кінця свого життя не буду мати через маму доброї години, хіба обидві разом ляжемо в землю» [1, с. 560].

#### **Список використаних джерел:**

1. Кобилянська О. Вовчиха / Кобилянська О. Твори : у 2 т. Т. 2. Київ, 1983. С. 502–562.
2. Кобилянська О. Земля; Людина. Київ: Школа, 2006. – 368 с.

**Крохмаль С. К.**  
*студентка III курсу факультету української  
філології та журналістики*  
Херсонський державний університет  
м. Херсон, Україна

### **АНТИНОМІЯ «ДОБРО І ЗЛО» В РОМАНІ МАРИНИ І СЕРГІЯ ДЯЧЕНКІВ «РИТУАЛ»**

Традиційно поняття про добро і зло подаються скрізь майже однаково, відрізняючись лише формулюваннями. Наприклад, у курсі етики зазвичай подається таке трактування добра: «Добро – найвища, абсолютна вселюдська цінність, причетність до якої наповнює життя людини сенсом, воно стає самоцінним, а не служить засобом для досягнення інших цілей; уявлення про добро перебуває в органічному взаємозв'язку з ідеалом суспільства і особистості» [3, с. 44]. Зло ж розуміється як абсолютна протилежність добру.

Ще у давні часи люди намагалися з'ясувати суть цієї антиномії, коли тільки виникли перші уявлення про добро і зло. У християнському світі добро уособлює Бог, а зло – Диявол, вони завжди знаходяться у вічній боротьбі, і добро зазвичай отримує перемогу. В українській міфології персонажів відносять до добрих чи злих відповідно до їх вчинків. Наприклад, добрими духами та істотами є Березині, Дрьома, Хухи, Чугайстер та ін. Домовик буває як доброзичливим, так і поганим, тому що це залежить від характеру його господаря. А злими зазвичай називають Бабая, Бабу-Ягу, Бісів, Водяника, Злиднів, Чорта, Упирів тощо.

Роман «Ритуал» Марини та Сергія Дяченків високо цінується не тільки в межах України, а і за кордоном. І це не випадково, адже цей твір висвітлює незвичайні, нові погляди на добро і зло. Цей роман досліджувався такими літературознавцями, як М. Демчик, Л. Лебедівна, Г. Попова, С. Хороб та ін.

Сюжет твору є дуже цікавим: жахливу, несимпатичну принцесу викрадає дракон-перевертень, і між ними згодом спалахує справжнє кохання. Класичний сюжет передбачає зазвичай викрадення прекрасної принцеси жахливимдраконом та визволення її благородним лицарем, з яким головна героїня повинна жити довго та щасливо. У досліджуваному романі все геть навпаки, що і викликає нашу зацікавленість, оскільки категорії добра і зла тут зміщені.

Головна героїня роману «Ритуал» – найстарша принцеса королівства Верхня Конта на ім'я Юта – славиться в народі своєю потворністю. Автори досить оригінальні у створенні такого образу, адже класичне уявлення про принцесу включає в себе неземну її красу, бездоганні манери та шляхетську поведінку. Але Юта сприймається здебільшого не як королівська особа, а як звичайна селянка. Вона занадто висока, згорблена, має довгий ніс та наділена низькою самооцінкою: *«Юта втупилася в дзеркало незворушно й похмуро – а з дзеркала на неї незворушно й похмуро дивилася некрасива довготелеса дівчина, якій розкішна сукня личила так само, як парчевий*

*жилет балаганній мавпочці»* [2, с. 11]. Її манери залишають бажати кращого, а поведінка суттєво суперечить її високому положенню.

Однак, на нашу думку, образ принцеси Юти уособлює в собі добро. Вона дуже любить своїх сестер, хоча і не часто показує це: *«–У мене дві сестри, – сказала Юта, ніби міркуючи про щось, – у Вертрани, щоправда, кепська вдача, але вона по-своєму любить мене. І я її. А Май добра й весела, мені було б самотньо, якби в мене не було сестер...»* [2, с. 100]. А Ютину ненаситну цікавість та жагу до пригод не можна назвати вадами характеру. Вона вміє легко знаходити неприємності та виводити із себе Арман-дракона, але саме завдяки цим рисам вдачі головної героїні сюжет твору набуває динамічності, зацікавлюючи та захоплюючи читача: *«Якийсь час вона міркувала, чи не відступити їй з гідністю, поки не пізно; однак що довше вона стояла, то лютіше вимагала данини її вроджена цікавість»* [2, с. 111]. Реципієнт постійно знаходиться в напрузі, очікуючи нових витівок дівчини, котрі проте не мають негативних значень.

Юта наділена такими рисами, як щире співчуття та любов до всього живого, що, безперечно, теж засвідчує її добру вдачу. Наприклад, коли Арман приніс дику козу для того, щоб здоїти молока, але згодом запропонував просто її розтерзати та з'їсти, то *«добросерда принцеса зуміла його переконати – тварину випустили на волю»* [2, с. 83]. Ще одним прикладом може послужити ситуація, у яку міг би потрапити справжній ворог Юти – принцеса Акмалії Олівія. Вона саме збиралась на острів Миші у свою літню резиденцію, коли Арман передбачив цунамі, що прямувало до острова. Добросерда Юта переконала дракона врятувати всіх місцевих жителів, серед яких була і її супротивниця: *«– Урятуй їх... Вони нічого... не знають, там, на острові... Не підозрюють навіть...»* [2, с. 143]. Дівчина не бажає зла навіть ворогам.

Іноді Юта зачіпає болісні для Армана теми, але водночас переймається ними, наче своїми особистими. Принцеса наділена якостями відчувати радість від життя, мріяти, сповнена енергії, й цим немов оживляє сумного й пригніченого Армана.

Ще одна риса, що підтверджує Ютину неповторність та наповненість добром, – це її потяг до нових знань та до духовного багатства, нівелюючи роль матеріальних благ. Таким чином, душа дівчини сповнена добром. Арман-дракон вважає, що в будь-якої людини, *«що набрела на купу золота, відразу паморочиться розум і в захваті вона починає качатися по дорогоцінних розсипах»* [2, с. 118]. Але Юта, всупереч його очікуванням, *«дурнувала всміхнулась... і висипала перли з руки. Навіть не висипала, а впустила»* [2, с. 118]. Шукаючи для себе щось нове та незвідане у скринях із різноманітними коштовностями, принцеса просто відкидає у бік усі дорогоцінності, наче вони не мають ніякого значення. Дорогоцінні самородки в її сприйнятті є просто камінцями, що не заслуговують жодної уваги, адже принцесина мета – не матеріальні блага, а отримання нових знань та задоволення своєї невиситимої цікавості. Отже, Юта уособлює в собі справжнє добро, що ховається за її досить неприємною зовнішністю.

Дракон Арм-Анн, двісті перший нащадок свого роду, що звик себе звати просто Арманом, – ще один складний та багатогранний образ, що суперечить стереотипам. У «Словнику української мови: в 11 томах» подається таке визначення цієї істоти: «У міфології багатьох народів – потвора, чудовисько у вигляді крилатого вогнедишного змія, що пожирає людей і тварин» [1, с. 405]. Але в романі цей образ є особливим, адже він відрізняється від усіх своїх нащадківодною вагою – добрим серцем.

Вже на перших сторінках твору нам представлений *«вужьколиций темноволосяний чоловік, невисокий, худорлявий, чимось пригнічений і приголомшений»* [2, с. 8], у якого були *«вкрай трагічні, втомлені очі – як здалося Юті, темно-зелені»* [2, с. 32]. Протягом роману жодного разу не трапляється згадувань про те, чи гарний він був, адже його краса полягала зовсім не в зовнішності, а в добрій, співчутливій і навіть ніжній душі.

Арман дуже страждає від розуміння того, яким він є насправді. Усім серцем дракон сподівається, що серед усього роду він не один такий: *«Невже та дивність, та хвороблива вада, яку він у собі ненавидів і бегі, ховав, заганяючи в потаємні закутки свідомості, – невже ця вада виявлялася колись у комусь зі славних його предків?»* [2, с. 37]. Але кожного разу, намагаючись це з'ясувати, Арман отримував не досить радісну відповідь: ні. Доброту дракон сприймає як неповноцінність, справжню муку: *«Він був виродком, самотньою потворою, відступником – і він був останнім листком на дереві, хирлявим посланцем могутнього коріння»* [2, с. 38]. Думки про свою ваду доводять Армана ледь не до божевілья: *«Тому я виродок, тому я нікчема, тому я себе зневажаю»* [2, с. 102]. Дракон-перевертень усвідомлює, як ніхто інший, що виконати заповітний ритуал – це його призначення у житті, але *«сама думка про ритуальну кімнату була йому страшна і огидна»* [2, с. 39]. У момент, коли Арман рішуче хотів розставити всі крапки над «і» та виконати ритуал, давні спогади про ще одну невдалу спробу викрадення принцеси не дали йому це зробити: *«Двісті перший нащадок ніколи не зможе виконати визначене. Рід закінчився безславно, привівши на світ безсумнівно мерзеного виродка»* [2, с. 89]. Тобто свою доброту дракон у подібні людини сприймає як зло і намагається з ним боротися.

Спершу Арман здається Юті таким, який і повинен бути справжній дракон: *«Юта сахнулася. Арман, мабуть, міг налякати кого завгодно»* [2, с. 59]; *«Арман і в людській подобі здавався їй страховиськом»* [2, с. 61]. Але поступово принцеса звекає до свого викрадача, а згодом навіть доводить йому, що він насправді є добрим і що це його чеснота, а не вада.

Арман постійно мириться з неслухняними вчинками Юти, адже просто не може грубо та жорстоко карати принцесу. Будь-який інший дракон міг би тримати її під замком до визволення або виконання ритуалу, морити голодом та холодом, але Арман дає їй багато свободи та максимально піклується про Юту, що, знову ж таки, доводить наповненість його серця ширим добром.

Згодом між принцесою та драконом спалахують почуття, але доля розпоряджується інакше. Арман вирішує посприяти тому, щоб Юту визволив

принц Контестарії Остін і жила вона довго та щасливо, адже, на думку дракона, тільки зі справжнім чоловіком принцеса зможе стати до шлюбу.

Однак принц Контестарії постає зовсім не таким, яким його уявляє Арман. М. та С. Дяченки подають цього персонажа спочатку в позитивному світлі: він – гарний, уважний, добре ставиться до Юти, не дивлячись на її потворну зовнішність. Але справжня особистість Контестарського принца розкривається наприкінці твору, коли він одружується з Ютою. Остін виявляється марнославним, егоїстичним, брехливим, адже він іде визволити Юту лише задля того, щоб зберегти свою репутацію, котра для нього є важливішою за все. Він усім розповідає про те, як героїчно поборов страшного дракона, хоча насправді поведив себе, як боягуз. Остін зміг перемогти дракона тільки тому, що Арман йому вселяло піддавався. Одного лише подиху дракона було б достатньо, аби принц загинув, але доброта Арм-Анна не дозволяла йому марно вбивати людей. Під час битви читач співчуває принцові, а не тварині, адже виглядав він дуже жалюгідно: *«Остін тим часом возився з шоломом – при ударі той з'їхав набік і, вочевидь, принцові було страх як незручно ... Принц був зараз схожий на хлопчика, який для жарту натяг на голову казан, не зумів його зняти й страшенно перелякався. Арман терпляче чекав»* [2, с. 221]. Таким чином, тут можна констатувати боротьбу добра і зла, де перше уособлює дракон, а друге – принц.

Поведінка Остіна після шлюбу з Ютою загострює розуміння його злої натури, адже він починає наносити візити до Акмалії задля зустрічей із Олівією, приховано, а потім і відкрито знущатися над дружиною: *« – Здорово була, моя красуне! – вигукнув він весело і від усієї душі ляснув Юту по плечі. Юта стислася. Їй почулося в цих словах глузування...»* [2, с. 262]. Згодом король Контестарії просто вирішує позбутися своєї королеви, яка додає до його репутації сорому та сміху. Він підкупив чоловіка, якому пообіцяв посаду придворного чаклуна, для того, щоб той викликав морське чудовисько з метою віддати тому в жертву Юту. Якщо на початку роману можна було подумати, що Остін навіть трохи співчуває негарній принцесі, то в кінці він виявляється просто безсердечною, жорстокою, байдужою людиною, позбавленою будь-яких світлих почуттів до дівчини. Образ принца Остіна, на нашу думку, втілює в собі риси справжнього зла, що дуже довго ховалося за маскою добра.

Отже, антиномія «добро – зло» в романі Марини та Сергія Дяченків «Ритуал» зображена у своєрідній боротьбі, що виявляється в образах дракона та принца, зовнішність яких стає оманливою – страшна тварина уособлює добро, а красивий принц є втіленням зла. Так само потворність принцеси приховувала її добру натуру. Добро і зло є різними сторонами однієї монети: за одним може ховатися зовсім протилежне. Саме це і показано у «Ритуалі» Дяченків.

#### **Список використаних джерел:**

1. Білодід І., Юрчук Л. Словник української мови: в 11 томах. Том 2. Г–Ж. Київ : Наук. думка, 1971. 550 с.
2. Дяченко М. та С. Ритуал. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 304 с.
3. Тофтул М. Етика : навчальний посібник. Київ : Академія, 2006. 416 с.

**Мироноук В. М.**  
*кандидат філологічних наук, доцент,*  
*доцент кафедри української мови та літератури*  
Міжнародний економіко-гуманітарний університет  
імені академіка Степана Дем'янчука  
м. Рівне, Україна

## **СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОГО ОСМИСЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Проблема вивчення національного характеру у творчості письменників Покуття ще недостатньо розроблена в українських народознавчих та літературознавчих студіях. Однак поодинокі спроби дослідження порушеної теми містяться в працях М. Зерова, О. Засенка, О. Гнідан, О. Білецького, А. Музички тощо. Зазначимо, що окремі її аспекти стали предметом уваги М. Набок стосовно українських народних дум, Л. Горболіс у дослідженні творчості Г. Квітки-Основ'яненка, В. Працьовитого «Український національний характер у драматургії Миколи Куліша», О. Лаврик щодо творчості Г. Хоткевича, В. Нарівської «Національний характер в українській прозі 50-70-х років ХХ століття», Н. Медвідь у вивченні творчості О. Довженка. Водночас, попри достатньо широковекторний та розмаїтий спектр літературно-критичних рефлексій сучасного літературознавства, питання національного характеру у творчості письменників-покутян залишаються ще на периферії наукових пошуків.

Мета дослідження – з'ясувати особливості відображення національного характеру українців у творах Василя Стефаника, як одну з проблем формування національних основоположних підстав сучасного українського літературознавства.

Творчість В. Стефаника пронизує глибока соціальність, народність і поетичність. У творах митця знайшли вираження характерні для українського національного характеру архетипи істини, добра, краси, а також архетипи землі, природи, свободи. Його герої – це колоритні національні типи з такими рисами характеру як працьовитість, сумлінність, оптимізм, надійність, скромність, сердечність, витривалість.

Формування і становлення творчого методу новеліста глибоко закорінене в народне життя. Це дає змогу предметно дослідити питання національних естетичних традицій, психології і філософії, зокрема національного характеру, що значно розширює уявлення про національну своєрідність психологізму творів письменника.

Варто зазначити, що художнє мислення, принципи творення національних характерів у новелістиці В. Стефаника тісно пов'язані з емоційністю українського селянина, особливостями його світовідчуття та світосприйняття, а також і суспільно-політичними умовами життя. У своїх творах, завдяки заглибленню в селянську душу, письменник розкрив психологію народного духу. Він уважно й чутливо вислуховував у ній те, що було найістотнішим і найбільш вражаючим.



Твір «Дорога» В. Стефаника як і «Моє слово», це плач за загубленим життям, молитва до Бога, що дає сили жити далі («Боже, ти подаруй мені решту моєї дороги, бо я не годен вже йти!» [3, с. 82]). Одним з принципів творення національного тут є глибокий символізм, абстрактність, узагальненість образів, ритмізація оповіді. Образ дороги, що символізує життя, є типовим для народної традиції. Головного героя письменник зобразив за канонами усної народної творчості («буйний волос», «веселі очі», «ясне чоло» – це усталені словосполучення фольклорного портретування):

«Земля цвіла і квітками своїми сміялася до нього. Він їх рвав і затикав у свій буйний волос.

Кожна квітка кидала йому одну перлу під ноги.

Очі його веселі, а чоло ясне, як керничка при цільній дорозі» [3, с. 80].

Зустріч з реальним життям, зі стражданнями, які змінюють героя, відбиваються на його зовнішності. В. Стефаник вдається до традиційного порівняння очей із джерельцем: «Очі його помутніли, а чоло його подобало на скаламучену керничку при дорозі» [3, с. 82]. Зображення людей, яких зустрічає на своєму шляху поет, вражає експресивністю. Автор обирає найвиразніші деталі: чорні долоні; її піт на чолі, як символ тяжкої праці; страшно від страждання обличчя. Усе це створює особливу емоційну напругу внутрішнього світу героя та розгортання художньої оповіді загалом.

Н. Шумило, аналізуючи творчість В. Стефаника, зазначає, що «неповторність літературного феномена В. Стефаника полягає в тому, що він, ототожнюючи себе із своїми героями, виявив людину села не лише у винятковій, екстремальній, ситуації (як, наприклад, перша імперіалістична війна), а й у хронічній (в ситуації хронічного соціального зубожіння), максимально розкриваючи при цьому зболену душу мужика, що вже тривалий час перебував на межі життя і смерті. І навіть не тоді, коли підсвідомість проривається у свідомість і може витворитися відчуття крайнього внутрішнього дискомфорту, а й у стані, як не парадоксально з точки зору психології, зтяжненого психічного афекту. Ось чому дії деяких його героїв порушують природу навіть біологічних законів, хоча при цьому аж ніяк не заперечуються ними мораль, гріх і покута [7, с. 36]. Прикладом такого письма можуть слугувати новели «Новина», «Камінний хрест», «Мати» тощо.

Дослідниця пише, що авторовою любов'ю до мужиків зумовлюється ще одна надсугтева особливість Стефаникової прози: здатність одиничне підносити до всезагального. Показово, що герої із села Русова за мірою перенесених страждань прирівнюються до святих: мати почуває себе в праві за гріх послати дочку на смерть («Мати»), а батько, що втратив синів, молячись, приговорює: «– А ти. Мати Божа, будь мойов газдинев; ти з своїм сином посередині, а коло тебе Андрій та Іван по боках...Ти дала сина одного, а я двох...» («Сини») [7, с. 36].

«Я люблю мужиків, – писав В. Стефаник у листі до О. Кобилянської (листопад, 1898 р.), – за їх тисячлітню тежку історію, за культуру, що втворила з них людей, котрі смерті не бояться. За того, що вони є, хоть

пройшли над ними бурі світові і повалили народи і культури. Є що любити і до кого прихилитися» [5, с. 153].

Письменник виражав себе через стан психіки своїх героїв, і це була його індивідуальна особливість як митця. Триєдність «автор – герой – читач» уявлялася Стефаникові єдиним психічним простором. Свій біль В. Стефаник персоніфікував у образах своїх героїв: «Більше описати не можу, бо руки трясуться і кров мозок заливає. Приступити ще ближче до вас – значить спалити себе...» [5, с. 167].

Творам письменника Покуття властивий характерний для літератури модернізму підвищений психологізм, інтерес до критичних станів людської душі, до моментів, коли вирішуються питання життя і смерті. Цікавою та переконливою видається нам думка Л. Дем'янівської, яка писала: «...письменник завжди будував свої новели-образки не на розлогих описах і розповідях, які вимагають епічного спокою, а на таких яскравих і сильних враженнях, які вкарбовуються в пам'ять назавжди. Як у спалаху блискавки, показує він найважливіші, найзначніші моменти в житті людини» [3, с. 8]. У цьому виявляється тяжіння митця до експресіонізму. Слід зазначити, що стефаніківський модернізм зростав на власне національному ґрунті й збагачував досвід європейського, незважаючи на те, що його початки письменник опановував у Європі.

Отже, змальовуючи своїх героїв, працьовитих, надійних, скромних, новеліст зумів заглибитися в їхній внутрішній світ, і це допомогло в розкритті особливостей українського національного характеру. Письменник передав національний колорит за допомогою відображення звичаїв, побуту, фольклору, пейзажних та портретних малюнків.

Перспективами подальшого дослідження стане поглиблене вивчення проблеми національного характеру у творчості Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича в зіставленні з творами західноукраїнських письменників кінця XIX – початку XX століття.

#### **Список використаних джерел:**

1. Грицюта М. С. Художній світ Василя Стефаника. – К., 1982. – 199 с.
2. Денисюк І. О. Розвиток української малої прози XIX – початку XX століття. – Львів, 1999. – 280 с.
3. Дем'янівська Л. С. Митець великого таланту. Стефаник В. Моє слово: Новели та оповідання. – Київ, 1991. – С. 5–16.
4. Погребенник Ф. Сторінки життя і творчості Василя Стефаника. Київ.: Дніпро, 1980. – 349 с.
5. Стефаник Василь. Твори: В 3-х томах / В. Стефаник. – К., 1949. – 1954.
6. Стефаник В. С. Моє слово: Новели та оповідання. – К.: Веселка, 1991. – 190 с.
7. Шумило Н. М. Літературний феномен Василя Стефаника (Національний варіант експресіонізму) // Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. – № 3. – С. 36.

**Пашук Р. І.**  
*кандидат філологічних наук, доцент,*  
*завідувач кафедри юридичної*  
*лінгвістики та практичної психології*  
Луганський державний університет  
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка  
м. Северодонецьк, Луганська область, Україна

## **ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ДЕМОРАЛІЗАЦІЇ (РЕФЛЕКСІЇ ЛІТЕРАТОРІВ 19-20 СТОРІЧЧЯ)**

Самосвідомість людини, культурна ідентифікація народу, нації найповніше виявляється в мові. Саме через нищення народної культури й мови робилися спроби нівелювання, «розчинення» українського народу серед інших.

Відбувалася денационалізація сфери буття українського народу, культура лишалася своєї самотності.

Тож це питання й само по собі й у контексті інших базових проблем розвитку суспільства й окремого індивіда неодноразово порушували літератори й науковці за різних часів. Начасним воно є й нині.

Свого часу означене було предметом досліджень Івана Франка, Панаса Мирного, Івана Нечуя-Левицького та інших. Тож маємо на меті актуалізувати це питання, екстраполювати на сучасність.

Звернемося до праць велегранної постаті – Івана Франка. Ґрунтовним є внесок Івана Франка, якщо згадати його статті «Ukraina irredenta», «Між своїми», «Український і галицький радикалізм», «Вік», «Двоязычність і дволичність» тощо. Саме Франко розкривав психологію денационалізованих елементів, які заради вигоди зрікаються свого народу – своєї мови й національності. Зокрема, у романі «Перехресні стежки» Франко виводить постать спольщеного єврея, хоча це стосувалося не лише євреїв, а психології всіх перекинчиків. Феномен рідної мови, уважає Франко, органічно сплавлений із психікою, з духовністю одиниці й народу. У мову людина вкладає «найкращу частину своєї душі», «мова росте елементарно з душею народу», зречення рідної мови – «рenegатство язикове й ідейне» – є певного роду патологічним явищем, як і кожна зрада. Це призводить до роздвоєння особистості, до лицемірства. Невипадково, статтю, присвячену цій проблемі, Франко назвав «Двоязычність і дволичність», у якій ідеться про ту внутрішню боротьбу, яка точиться в душі кожного, хто пройнявся «нещасною манією – міняти свою рідну мову на чужу», бо ж «у якій мові народився і виховався, тої без скалічення душі не можеш покинути, так як не можеш замінитися з ким іншим своєю шкірою» [5, с. 233]. І чим вища, витонченіша духовна організація людини, тим гостріша драма в її душі відбувається. Серед причин внутрішнього роздвоєння Гоголя, на думку Франка, важливе місце займає відчуження геніального українця від рідної мови, його внутрішня трагедія. На колізії між зрадженним рідним і неможливістю перерядитися повністю в чуже базувалася життєва трагедія москвофільського діяча

І. Наумовича, який, урешті-решт, покінчив життя самогубством. Москвофіли – ці, за Франком, «слуги режисера є і в інших країнах, – наприклад, австрофіли, германофіли в Росії. Суспільства, серед яких такі особи діють, мають «якнайбільше бридигитись і реагувати супроти них так, як того вимагає звичайна чесність. У такому значенні москвофільство, як і усяка підлість, усяка продажність і деморалізація, – це міжнародне явище, гідне загального осуду й боротьби з ним» [6, с. 261].

Роздвоєння, заміна рідної мови на чужу, як зазначає мислитель, наводячи конкретні приклади, паралізує не лише духовну діяльність, утрачається живе чуття до живих потреб рідного народу та вимог сучасності. Відірвання від рідного ґрунту, поперед усього від рідної мови, мало фатальні наслідки на весь психічний устрій і на всю літературну працю. «Розрив із народною мовою був смертельним засудом на поета (має на увазі Івана Грушалеви́ча); відкинувши той перший фундаментальний баласт – рідну мову, він помалу позбувається й чисто формальних прикмет душі й сумління, доходить при живому тілі до повної моральної гнилизни» [7, с. 72–73].

Іван Франко сформулював тезу, яка й сьогодні зберігає актуальність: знати чужу мову й володіти нею – це річ, що не має нічого спільного зі зрадою своєї рідної, яку треба невинно берегти.

У статтях «Ukraina irredenta» («Незалежна Україна»), «Поза межами можливого» Франко підніс питання політичної самостійності нації, незалежності, суверенності України. Він твердив, що основою боротьби за це є насамперед економічні інтереси: «національно-економічні питання самі собою, із залізною консеквенцією пруть усяку націю до виборювання для себе політичної самостійності, а в противнім разі розкривають перед нею неминучу перспективу економічного невільництва, занидіння, павперизації, культурного застою й упадку» [4, с. 280]. Іван Франко свято вірить, що доки живе українське слово, – житиме український народ як національна самобуття спільнота, зі своєю історією, культурою, манерою світовідчуття, естетикою світобачення. Бо слово пращурів – то слово, звернене до нас, а наше слово – та вистраждана духовно-матеріальна сутність, котрою ми перекидаємо місток від сьогодення у день наступний. Як геніальний учений, мислитель, Франко не тільки провів зразковий діалог зі своєю епохою, а й активно проводить цей діалог з нами, як зазначає О. Сербенська, уміймо тільки прислухатися й розуміти його й учитися в нього великої мудрості. І справді, Франко, неначе Мойсей, веде свій народ до землі обітваної... на нашій, своїй землі.

Яскравим прикладом згубного впливу процесу денационалізації на людську особистість є роман Панаса Мирного та Івана Білика «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Упродовж роману автор наголошує на тому, що українців у різний спосіб обертали на покірних, безмовних волів. Утрачалися моральні орієнтири разом із зреченням рідної мови, звичаїв, прізвищ, традицій...

Автори порушили важливу проблему – денационалізацію українського народу, що завжди призводить до падіння моралі – деморалізації, а в дальшому – деградації.

Не оминув цієї проблеми й Іван Нечуй-Левицький, який мав неабиякий вплив на молодь, пояснював учням, серед яких було чимало українців, що минуле народу не треба забувати. Іван Нечуй-Левицький залишив чимало цікавих думок про освіту й виховання в тогочасній школі. Навчання рідною мовою – запорака повноцінного розумового й емоціонального розвитку дитини.

«Примішувати політику до школи і до педагогії – це не тільки радикальна помилка, це просто абсурд, велика дурниця якими мудрих політиків. Школа поперед усього повинна бути школою та й годі... Навчати дітей азбуці й разом з тим російській мові – се щось таке чудернацьке, на що будуть брехати з дива навіть європейські собаки, не то гомонітимуть порядні люде. Ми бажаємо від щирого серця, щоб знайшлися як можна швидше в Перербурзі розумні люде і змінили той дивовижний учений устав [...]. Українські шкільні книжки вже давно готові: їх треба тільки запровадити в народні школи. І в бібліотеки при народних школах треба так само вкладати як можна більше популярних книжечок, писаних українською мовою. Тоді народна школа буде ганятись не за двома зайцями, а за одним зайцем і, донеда, його впіймає» [2, с. 204-205].

Культура, створена на базі витісненої мови, припиняє вплив на народні маси, що перейшли на іншу мову спілкування. Утрата мови, якою говорили попередні покоління, послаблення зв'язку зі своєю культурною спадщиною, здатності сприймати й цінувати культуру, створену попередніми поколіннями справляє згубний вплив на моральний стан суспільства. На цьому й наголошував великий учений-мовознавець Олександр Потебня наприкінці XIX століття: «Узагалі денационалізація сходить на погане виховання, на моральну хворобу: на неповне користування засобами сприйняття, засвоєння, впливу, на ослаблення енергії думки; на мерзоту запустіння на місці витіснених, але нічим не заступлених форм свідомості на ослаблення зв'язку підрастаючих поколінь із дорослими, який заміняє лише слабкий зв'язок із чужими; на деморалізацію суспільства, аморальність, спідлення. Навіть коли ті, хто пригнічує, досить близькі до пригнічуваних, а останні не позбавляються насильно майна і не обертаються у рабство інших форм, денационалізація все ж призводить до економічної та розумової залежності й стає джерелом страждань» [3, с. 73].

Говорячи про згубний вплив денационалізації на моральний стан суспільства, не можна не згадати працю Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», яка відіграла важливу роль у пробудженні національної свідомості в масово зрусифікованому українському соціумі в 60-ті роки XX-го століття. Ця праця була першим науковим соціолінгвістичним дослідженням реальної мовної ситуації тогочасної України, яке сміливо й аргументовано спростувало догму про гармонійність російсько-української двомовності. Крім загального аналізу звуження сфер функціонування української мови, дослідник, спираючись на ідеї В. Гумбольдта, О. Потебні

та інших класиків мовознавчої науки, висвітлив і такі цілковито замовчувані питання, як нерозривність зв'язку мови, культури та національної свідомості, довів згубний вплив денационалізації на соціум.

На жаль, багато порушених вище питань денационалізації українців у XIX – XX століттях є актуальними в незалежній українській державі й сьогодні.

На думку вчених-лінгвістів та українських державотворців, успіх самостійної української держави буде залежати від того, чи вдасться надати двомовному розвитку країни зворотного напрямку. Цей процес потребує часу, що охоплює проміжок життя принаймні двох-трьох поколінь, але потрібна низка заходів, які забезпечили б переорієнтацію мовної поведінки нових поколінь українських громадян.

Отже, вимагає вирішення на державному рівні комплекс психологічних, соціальних, національних, правових, етичних проблем, пов'язаних із культурно-мовною ситуацією, розроблення заходів із підвищення заниженої національної самооцінки українців, формування українського мовно-культурного простору.

#### **Список використаних джерел:**

1. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? Мюнхен: Сучасність, 1968. 262 с.
2. Історія української літератури XIX ст. (70-90-ті роки): у 2 кн. Підручник / О. Д. Гнідич, Л. С. Демянівська, С. С. Кіраль та ін. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ: Вища шк., 2002. Кн. 1. 575 с.
3. Потебня О. Мова. Національність. Денационалізація / Упорядкув. і вступ. ст. Ю. Шевельова. Нью-Йорк : Укр. вільна акад. наук у США, 1992. 155 с.
4. Франко І. *Ukraina ingredienta*. Франко. Мозаїка. Львів: Каменяр, 2002. 432 с.
5. Франко І. Двоязычність і дволичність. ЛНВ, 1905. Т. XXX. Кн. 4. С. 233.
6. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1976-1986. Т. 46. Кн. 2. С. 261.
7. Франко І. Літературно-критичні статті. Іван Грушалевиц. Збір. творів: у 50 т. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 35.
8. Франко І. Одвертий лист до гал[ицької]української молодезі. Збір. творів: у 50 т. Т. 45. Київ : Наук. думка, 1986.

**Привалова С. П.**  
*кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри української мови,  
літератури та методики навчання*  
Глухівський національний педагогічний університет  
імені Олександра Довженка  
м. Глухів, Сумська область, Україна

## **ОБРАЗ РОКСОЛАНИ В ОДНОЙМЕННІЙ ПОВІСТІ О. НАЗРУКА**

Образ Роксолани О. Назарук своєрідно трактує в однойменній повісті (1930 р.). Жанрову специфіку твору митець визначив як «історична повість з 16-го століття».

Письменник присвятив повість «...українським дівчатам сю працю про велику українку, що блистіла умом і веселістю, безоглядністю й милосердям, кров'ю і перлами. Присвячую на те, щоб вони навіть у найтяжчих хвилях свого народу і своїх не тратили бодрості духу і були підпорою своїх мужів і синів та діяльними одиницями свого народу, – передовсім опанувавши якусь працю і полюбивши її...». Така присвята свідчить про те, що автор захоплюється Роксолянкою і ставить її за приклад для всіх українських жінок. Доцільно зазначити, що у О. Назарука є певні особливості у зображенні подій і образів.

Повість Назарука розпочинається зі сватання: «... старий Дропан, львівський купець, їхав з сім'єю в Рогатин женити свого одинака Стефана з дочкою о. Луки Лісовського» [1, с. 5]. Стефан Дропан дуже кохав Настю. Хоч батько Стефана був проти шлюбу сина з попадею, бо «...мав для нього на приміті багату дочку свого спільника в торгівлі» [56, с. 6], проте дав згоду на шлюб.

На весілля подруга попаді замовила циганку, яка наворожила: «В перлах і фарадах ходити будеш..., а горючий камінь у волосся твоє, а біленькі шовки на ніженьках твоїх, а червона кровця на рученьках твоїх..., ладан і кубеба у кімнатах твоїх..., а їсти будеш дорогий цинамон, а пити будеш солодкі сорбетти..., а мати будеш двох синів, як Єва... і два весілля, а одного мужа!..» [1, с. 11]. Таке майбутнє тільки роземішило Настусю.

Весілля обірвалось нападом татар: «...Настуся зімліла і в своїй білій слюбній сукні з вінком на голові впала на порошиній дорозі. А Стефан приляк біля неї...» [1, с. 13]. Настя опинилась у татарському полоні разом з коханим Стефаном. Варто зазначити, що тепер дівчина хотіла лише одного: «...жити, жити, жити – за всяку ціну жити, хоч би в біді й пониженню, в татарській неволі! Бо світ був такий гарний, гарний!» [1, с. 15].

За історичними джерелами відомо, що полонянку везли як дорогоцінний товар і натирали маслами. У Назарука ж Настя потерпає від знущань, її б'ють батогами та годують ковбасою з муки та конячої крові. Попівна позбавила ноги, які були у крові, почорнілі, дівчина навіть порівнює себе з розп'ятим Ісусом. Під час такого важкого походу у Насті «личко її продовжилось й набрало такої великої, що аж хворобливої ніжності, а очі в болю і

*терпінню набрали глибини. Дух її ріс і кріпшав в упокореннях...» [1, с. 25].* Настя дякувала Богові, що залишилась жива та благала допомоги і дуже хотіла побачити коханого Стефана, який тим часом прилучився до одної з козацьких ватаг, пішов до монастиря, де одержав запоруку від монаха, що отримає допомогу під час викупу Насті з полону.

Автор зауважує, що полонянку переправляли через Дніпро у шкірянім мішку з сіном, що аж ніяк не свідчить про коштовність товару. Осип Назарук не подає опису зовнішності дівчини, лише натякає на деякі деталі: «білі руки», «гарна», «золотисте волосся» та ін., уникаючи історичні згадки, у яких про Настю засвідчено як не дуже гарну за зовнішністю жінку, але розумну, мудру і патріотку.

Полонянку забрав Ібрагім, її підготували і повели на оглядини. Настя помітила, що сподобалась Ібрагіму, це її дуже потішило. А коли потрапила у полон до українських дівчат, зраділа ще більше. Дівчата розповіли Настусі, що вона буде ходити до школи, де *«треба слухати й учитись, бо б'ють»* [1, с. 37].

У полоні Настя часто згадувала матір і батька, благала Господа про свободу, прагла дізнатися про те, якою буде її майбутня доля: *«Збентежено вибиралась Настуня до школи невольниць. Але ум її працював живо. Розуміла ясно, що в сій школі може бути побудована підвалина її дальшої долі – доброї або злої»* [1, с. 41]. Автор зазначає, що Настя мала неабиякий розум та розуміння життя, бо *«роздумувала, як сподобатись учителям»* [1, с. 41].

У школі вчитель Абдулаг проповідував віру в Аллаха. *«Як губка воду, так Настуня втягла в себе правильну вимову арабських слів. Але зі змістом їх не годилася в душі»* [1, с. 43]. Осип Назарук наділяє свою Настуню волелюбністю, у полоні дівчина відчуває себе пташкою у клітці, тому *«... ні на мить не покидала своєї мрії про утечу, про те, що колись вирветься з свого чужого їй світу, куди її насильством запроторили й учили, крім потрібних речей, поцілунків і залищень»* [1, с. 45].

Під час навчання у школі *«Настуня більше відчувала серцем, ніж розуміла розумом, що в огороді її думок наступає якась зміна. Виглядало їй, немовби той її внутрішній огород поділився на три ріжні грядки з ріжними квітками. Перша грядка була та, котру засадили в її душу ще вдома. Вона була їй наймиліша, мов васильок, пахуча, хоч найменше зрозуміла. Друга грядка була та, яку засаджував в ній турецький учитель Абдулаг. Вона не любила його науки. Але він сам був їй симпатичний, бо відчувала в нім чесною й віруючого чоловіка.*

*А третя грядка була та, яку засаджував в ній італійський учитель Річчі. Інстинктом відчувала, що він гірший від турка. Але наука його так її потягла своїм солодким блиском, мов гріх»* [1, с. 47]. Від вчителів Настуня намагалась взяти якнайбільше, бо знала, що то є запорукою її майбутньої долі.

О. Назарук змальовує подальші події вже через 2 роки після початку навчання Насті. Після смерті старого султана Селіма престол посів молодий Сулейман. Абдулаг розповів Насті, що цьому султану напророчено, що він



«...обхопить те століття, як бика за роги і поборе його...» [1, с. 57], бо він десятий султан і завершує перший круг чисел.

Настя Лісовська не відразу постала перед султаном. Спочатку дівчина займалась прибиранням, одягом одаліски, доглядала за нею. Вона хотіла побачити султана і була неспокойна перед тим, як він мав прийти до одаліски. О. Назарук надзвичайно тонко передає психологізм першої зустрічі султана з полонянкою: «... був прекрасно одягнений, – стрункий і високий. Мав чорні як терен, блискучі, трохи зачервонілі очі, сильне чоло, матово-бліде обличчя лагідного виразу, тонкий, орлиний ніс, вузькі вуста й зав'язтя біля них. Спокій і розум блистіли з карих очей його...» [1, с. 75]. Сулейман, побачивши полонянку, збентежився, засоромився і наказав йти з ним, що викликало в одаліски злість, а в інших служниць заздрість. Дівчина злякалася від несподіванки. Під час розмови Настя вразила султана знанням Корану, проте на пропозицію стати одаліскою полонянка самовпевнено і зухвало заявила, що він має їй спочатку сподобатись. Сулейман був вражений, бо жодна жінка не поводитись з ним так вільно та невимушено, що дуже йому сподобалось. Дівчині султан теж сподобався. Заважав хрестик, який нагадував, що вони різної віри, бентежило і те, що Сулейман мав дружину і дитину. Після зустрічі з султаном життя Насті змінилося: їй стали низенько кланятись, називали панею, шанували та поселили окремо в розкішну кімнату.

Сулейману Настя нагадувала матір, згодом він зрозумів, що кохає чужинку, хоч соромився цієї думки. Кожної хвилини султан запевнявся, що Роксолана має бути його жінкою, відчував, що й вона кохає його, бачить у ньому не просто султана, а в першу чергу чоловіка. До того ж дівчина поводи́ла себе скромно, спокійно, навіть намагалася була веселою, за що згодом турки прозвали її «Хуррем».

Письменник не ідеалізує свою героїню. Так, Роксолана хоч і жаліла дівчат-полонянок, але все ж таки раділа, що не вона зараз серед них. Також Настя відчувала, що кохання до Стефана зникає і зароджується нове кохання в її серці. Вона благала матінку Господню вказати їй шлях, як вчинити далі. Разом з тим Настя ніколи не забувала про Україну, хвилювалась про її долю, допомагала співвітчизникам.

Настуня, ставши дружиною султана, почала читати Коран, вивчати мови. А через деякий час в найбільший день Османської держави народила сина. Варто зазначити, що Роксолана вже мала неабиякий вплив на султана, який дозволяв їй все, навіть те, що суперечило законам. Наприклад, Роксолана домоглась того, що в її кімнаті завжди знаходились майстри, які малювали портрети Хуррем, учені і поети, малярі і будівничі, духовні й полководці. Письменник зазначає, що поет Омар Кгаіяма (напевно, це ім'я відомого перського поета Омара Хаяма) зачепив душу полонянки своєю поезією – рубаї.

О. Назарук також засвідчує, що Роксолана відчула і ворожий настрій візира Агмед-баші, який просив допомоги щодо покриття його боргів. Коли ж Хуррем відмовила, візир пригрозив розповісти султану про хрещення Селіма. Надзвичайними були хвилювання Роксоляни за свого сина. Саме

тому вона пішла до султана і благала захисту від Агмед-Баші. Роксолана домоглась свого, але «... гріхом уважала не те, що убила людину, бо обороняла невинного сина свого. Гріхом уважала тільки те, що в тій цілі сказала неправду своєму чоловікові» [1, с. 174].

Митець зазначає й про зародження у душі Роксоляни плану про те, як зробити свого улюбленого сина султаном. Мати наслідника престолу передчувала те і просила султана відпустити її з сином. «*Сулейман, котрий все був рішучий, тут не міг здобутися на рішучість тим більше, що відчував і розумів її прикре становище. Надумався, що се добра нагода позбутися на будуче подібних сцен, котрі в разі повторювання могли нарушити його достоїнство в очах служби і всего двору*» [1, с. 189], бо вже йшли чутки, що державою керує Роксоляна, а не Сулейман.

Хвилюючою автор описує зустріч Насті зі своєю матір'ю, яка розповіла про свій шлях до доньки, про те, що Стефан оженився на Ірині, подрузі Насті, через два роки пошуків. Також мати зазначили, що татари палять, грабують і полонять людей. Після розмови з матір'ю у Насті «*з роздертої душі її, немов запах кадила з жару кадильниці, підносилося молитва до Бога. Дякувала в покорі за ласку, що привів матір до неї, і постановляла щирю правду*». У палаці тепер шанували не лише Роксолану, але й її матір. А коли султан зустрів тещу, то привітався за українськими звичаями.

Роксолана чимало зробила для співвітчизників: упродовж 41 року татари не робили набіги на українські землі. У цей час Україна розквітла, з'явилися нові міста та селища, зміцніла й Запорозька Січ. Для співвітчизників Хуррем побудувала лазні, притулок для бідних, лікарні.

У історичній повісті Осипа Назарука «Роксоляна» головна героїня – це мудра жінка, яка стала досить впливовою на міжнародній політичній арені, високо піднялась на вершину слави і мусила обороняти здобуте. Загалом Хуррем є символом непереможності українського духу, сил і завзяття, боротьби, віри в майбутнє.

Таким чином, можна зазначити, що Роксоляна – патріотка, вірна донька свого народу, розумна та мужня жінка, яка захищає свою родину, своїх співвітчизників, Україну. Осип Назарук подав дійсно історично засвідчені факти, відтворив зміну дівчини від набожної доньки рогатинського попа до хитрої султанші. Одночасно Настя – це любляча дружина і мати трьох дітей, віруюча в Бога жінка, вірна донька України.

### **Список використаних джерел:**

1. Назарук О. Роксолана, жінка халіфа й падишаха Сулеймана Великого, завойовника і законодавця: Іст. повість з 16-го століття. – Репринт. вид. з 1930 р. – К.: Політвидав України, 1990. – 302 с.

**Рвачова А. В.**  
*студентка IV курсу філологічного факультету,  
фуркантка кафедри світової літератури*  
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова  
м. Одеса, Україна

## **ІНВАРІАНТ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПОСТМОДЕРНОГО ІНДИВІДУ У ЗБІРЦІ ВІРШІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ТАМПЛІЕРИ»**

Сергій Жадан є одним з найбільш популярних та ексцентричних авторів сучасного вітчизняного літературного процесу. Його поезію і прозу розбирають на цитати, роблять з них епіграфи як варіант натхнення до інтермедіальної атракції. Вишуканість та ритмічність жаданівського слова передбачає у підсвідомості реципієнта певний катарсис, що спонукає до розуміння та дослідження його творчості.

Творчість Жадана вводить новітні тенденції в українську літературу, а також у досягнення світового постмодерного дискурсу на національному підґрунті. Багато науковців досліджують його творчість та акцентують увагу на урбаністичних, біблійних мотивах тощо; наскрізно розкривають інтерпретацію поетом антропологічних міфів, апелюють використання символів і тропів у поезії автора.

Наскрізь алюзійною видається нам збірка «Тамплієри» (*алюзії на відомі історичні та культурні події*) та репрезентує «нову мову» Жадана–поета. В інтерв'ю сам митець наголосив: «Тамплієр – це людина війни. Людина, яка повертається з війни і яка поза війною виявляється непотрібною, заважає системі, владі, суспільству. Для неї міняється ряд орієнтирів і понять. Думаю, міняється більшість речей. Коли ти зблизька бачиш смерть і розумієш, наскільки крихкий перехід від життя до смерті, очевидно, багато речей в житті потім будуть видаватися інакшими» [2].

Нас цікавить не «новомовність» та міфологічність збірки – ми маємо дослідити посмодерний індивід, а точніше – його інваріант. Н. Д. Тамарченко пропонує два можливих шляхи репрезентації «ідеальних типів» (інваріантів). Перший полягає у розшуку найбільш раннього зразку, виявленні його особливостей і наступній екстраполяції цих особливостей. Другий шлях полягає у тому, щоб виявити особливості тексту твору та виявляти в них спільність, а не екстраполювати на них родовий зміст.

Ідея постмодерного індивіду неоднозначна і поліфункціональна. З одного боку, постмодерний індивід Жадана самостійний та самостверджений і асоціюється з ексцентрикою та глобалізмом. Він містить у собі чималий конструктивний потенціал для розвитку. А з другого – діонійське начало відлякує порушенням сакрального простору національної культури.

У збірці «Тамплієри» розкривається сучасна трагедія нації, де усі герої наділені ретроспективним образом думки, тобто завжди пам'ятають про минуле свого народу: «На руках у населення щоразу більше зброї. Якби я мав вибір, я би обрав других героїв» [1, с. 28]. Таким чином постмодерний

автор відкрив поліморфного індивіда, роздробленого на різні маски й іпостасі, переживаючого усі сьогоденні події.

Особливу роль у віршах автор відводить «несподіваним випадкам» або прийомам, серед яких *усілякі вишукані малювання, словесні навіювання, ілюзії, самоіронія* [3, с. 43]. Ця іронія – одна з головних складових характеристики «їх».

Та хто ж ці загадкові «вони» у поезії автора? Неозначено-особові «вони» формують у підсвідомості реципієнта поняття про ворогів, повсюдну загрозу, а відтак і неунікний страх перед моторошним минулим та невідомим майбутнім. «Вони» розкривають «загубленість» образу у інваріативному підтексті, формують його та увиразнюють на загальному фоні збірки. Абсолютну «загубленість» влучно репрезентує вірш «Йі п'ятнадцять...», де дівчина лишилася «без імені і без дому»: «... Ніхто не зупиняється в її місті, Ніхто не хоче забрати її з собою. Вона думає, стоячи зранку на своєму місці, що навіть ця територія, виявляється, може бути бажаною і дорогою...» [1, с. 6].

Сам автор пояснює, що у кожному герої є внутрішня прірва, через яку йде екзистенційна війна. Та чи буде вона подолана – кожен інтерпретує по-своєму. Про «їхній» рефлексійний образ він говорить так: «...прірва між їхньою відповідальністю та їхньою війною заповнена запеклістю й злістю, але також і вірою та наполегливістю. І подолати цю прірву може лиш той, хто пам'ятає, з чого все почалось» [1, с. 3].

Тож, інваріативність жаданівських індивідів полягає у тому, що вони створюються зв'язками з історією, географією, людинознавством тощо. Він ідеально деталізує своїх алюзійних «їх» авторськими інтермедіями. Реципієнт мимоволі починає вести з «ними» діалог, переживає власну війну та, зрештою, відповідає на питання: чи буде вона подолана?

### **Список використаних джерел:**

1. Жадан С. Тамплієри : збірка віршів. Чернівці: Meridian Czernowitz, 2016. 118 с.
2. Жадан С. Відмовлятися від людей по той бік фронту – безвідповідально [Електронний ресурс] / Сергій Жадан. – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/programs/antena/sergiyzhadan-vidmovlyatysya-vid-lyudey-po-toy-bik-frontu-bezvidpovidalno>
3. Неборак В. Бу-Ба-Бу : вибрані твори. Юрко і Сашко, Сашко і Юрко. Львів: Піраміда, 2008. 34 с.
4. Тамарченко Н.Д. Теория литературных родов и жанров. Эпика. Тверь, 2001. С. 23.

Семенюк О. Л.  
*студентка магістр філологічного факультету*  
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Реутова М. А.  
*кандидат філологічних наук, науковий керівник*  
Донецький національний університет імені Василя Стуса  
м. Вінниця, Україна

## ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПОЕТИКА РОМАНУ Ю. КОСАЧА «ЕНЕЙ ТА ЖИТТЯ ІНШИХ»

**Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.** Людина середини ХХ ст. опинилася в ситуації, коли під ногами у неї лежали уламки вчорашнього дня, які була марна справа склеїти до ладу, а вгорі яснів невідомий, але притягуючий своєю таємницею, новий день. Це гостро відчували люди творчої натури. Ю. Косач зазначав, що основним завданням сучасної літератури є відбиття трагізму людини наших днів, що перебуває під тиском двох крайностей. Для Ю. Косача трагічний складник людського життя був вкрай важливим при визначенні засад літературної творчості. Більше того, він завжди тяжів над героями його творів, змушуючи їх шукати, розчаровувати-ся й знов сподіватися на краще.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Актуальність дослідження пояснюється значним інтересом гуманітаріїв (філософів, психологів, соціологів, культурологів та ін.), зокрема літературознавців, до вивчення проблеми само ідентифікації та участі літератури у цьому процесі. Тут варто згадати праці М. Бахтіна, Ю. Кристевої, Ю. Лотмана, Е. Саїда, Е. Сміта, К.-Г. Юнга та ін. Цікавить проблема ідентичності, зокрема національної, й українських літературознавців (В. Агеєва, М. Андрусів, Ю. Барабаш, М. Гіряк, Г. Грабович, Я. Грицак, Т. Гундорова, І. Дзюба, О. Забужко, Н. Зборовська, М. Ільницький, М. Наєнко, Д. Наливайко, С. Павличко, М. Павлишин, Л. Сенік, Г. Сивокінь, М. Шкандрій та ін.).

До вивчення творчості Юрія Косача, у тому числі «мурівського» періоду, зверталися в окремих наукових розвідках відомі літературознавці В. Агеєва, В. Мацько, Н. Мафтин, Р. Радишевський, С. Романов, І. Сквирська тощо.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** І. Васишин вважає вплив цієї філософії на українських митців слова беззаперечним: «Екзистенціалізм як один із провідних філософсько-літературних напрямів ХХ ст., який давав усвідомлення граничних засад буття й широкого кола смисложиттєвих проблем, став художньо-філософською основою творів українських письменників, що акцентували увагу на особистісному світоглядному вимірі існування людини в період епохи кризи» [4, с. 5].

Ю. Косач був наділений особливим світобаченням, вирізнявся середчленів МУРу широтою та всеохопністю мислення, оригіальністю мистецької концепції. Свої виступи письменник присвятив різноаспектним проблемам літературознавства, намагався викласти своє бачення літературної творчості, розробив свою концепцію історичного роману. Прозаїк намагався створити нову модерну прозу, писану за європейськими зразками. Косач, звичайно, був обізнаний із світовою класикою (Ш. Бодлером, В. Гюго, А. Камю, Ф. Моріаком, А. Рембо, Ж.-П. Сартром тощо), що посутньо вплинула на його творчість. Дослідники говорять про вплив на Ю. Косача І. Костецького, М. Куліша, М. Хвильового тощо. Проте його художнє мислення – це індивідуально-авторський процес, що характеризувався історіософським сприйняттям дійсності, глибоким проникненням у порухи людської душі, екзистенційною перцепцією та відображенням світу, кодуванням інформації в образах-символах, які мають свій внутрішній прихований зміст, філософську смислову наповненість. Талант Ю. Косача різноплановий, він яскраво проявив себе як у поезії, так і в прозі. Однак більшість літературознавців все ж перевагу надають його прозовій творчості, де яскраво виразилося його романне мислення.

Глибше намагався проаналізувати цей вплив Ю. Шевельов, вбачаючи велику різницю між екзистенціалізмом французьким та українським. Останній він називав «антеїстичним», а першим твором, в якому заприявлений такий світоглядний комплекс – повість Ю. Косача «Еней та життя інших».

У статті «Прощання з учора», присвяченій аналізу цього твору, літературознавець розмірковував над питанням, «наскільки органічна ця філософія в наших обставинах?»: «Можна думати, що поява цієї філософії в наших обставинах має своє коріння... Поразка українського резистансу в війні 1939–1945 років уже сама собою повинна була породити елементи песимізму й скептицизму. Продовження українського резистансу наперекір усім і всьому зумовлене тим, що рух став масовим, народним, надавало цьому песимізму й скептицизму активістичного забарвлення. На нього (антеїзм) нашаровувалися від початків властиві українському визвольному рухові месіаністичні нотки й точки» [11, с. 249–250].

Ю. Шевельов аналізує Косачів індивідуальний варіант екзистенціалізму: «Світогляд Юрія Косача у своїх засновках, передумовах, вихідних точках абсолютно не збігається зі світоглядом екзистенціалізму. Ці два світогляди збігаються тільки у своїх висновках – про свободу людини і про активно-трагічний гуманізм. Однак ця спільність знаходить своє підґрунтя і своє пояснення в тих спільних рисах, які мають французький і український резистанси. Це спільність усякої гуманістичної філософії резистансу, який ще не переміг» [11, с. 251].

Повертаючись до тези про екзистенціалізм як антеїзм в українській літературі, варто зауважити наступне: Ю. Косач й багато інших письменників-емігрантів справді шукали для себе Україну, щоб спертися на її рідний ґрунт і набратися сили для життя і творчості

Відповідно до концепції І. Кона, розглядаємо конкретний вибір ідентипу «Дитина», з одного боку, як «продукт та об'єктивацію соціальних установок суспільства», з іншого – як «ключ до розуміння життєвої та соціальної поведінки дорослих» [7, с. 41].

Галочка з твору «Еней та життя інших» Ю. Косача є відображенням реалізації ідентипу «Дитина». Вона, маючи батька, завжди мусить відшукувати його, боротись за право бути дитиною. З одного боку, Галочка має міцне підґрунтя, бо її «прізвище було одним із тих, що не раз і не двічі зустрічається в аналах козацького бароко» [8, с. 267]. Але, з іншого боку, вона говорить про себе (нарівні з Енеєм) як про одну з приречених «бути *déçasinés* – вирваними з ґрунту» [8, с. 262]. Проте вона не погоджується бути сиротою, тому разом із матір'ю «намагалась здоганяти батька, кочувала з однієї країни в другу, завжди нашорошено, завжди готова шарпнутись далі, хоч би й у безвість» [8, с. 262].

Цю ж позицію підтверджує її ставлення до мистецтва (у МУРівців митець – це один із атрибутів сирітства). Вона, яка починала й театр, і балет, і музику, й поезію, називає себе дилетанткою: «Мистецтво, – говорить Галочка, – це така трудна, така високогірна справа. Треба зовсім знищити себе» [8, с. 276]. Вона ж не може, змагається з «прокляттям романтизму», та, чим ближче підходить до мистецтва, тим холоднішою стає. А згодом такою ж холодною стає до Ірина. Вона переростає його ідею, «що буде на нищенні й на смерті», заявляючи: «Я хочу жити...!» [8, с. 323].

Ідентип «Дитина» Галочка обирає через відкинення ідентипу «Сирота». Якщо ідентипи «Батько» чи «Дитина», очевидно, стосуються ідентичності-*idem*, то ідентип «Сирота» – це той місток, що провадить від *idem*-у до ідентичності-*ipse*, самоті.

Персонаж Ю. Косача Микола Ірин («Еней та життя інших») – ще один «Сирота». Ірин – це той, кому надокучили люди, на його зубах вони «як оскома доби» [8, с. 321], тому він вважає, що очищення – то чи не єдиний вихід, а революція – чи не єдиний спосіб. Ірин ставить її понад людей, понад себе: «ти забуваєш, що крім нас є ще й революція...» [8, с. 320]. Але для Галочки він та революція – тотожні, аж настільки, що між ними важко провести межу: «З тобою вмирає революція, з революцією – ти...» [7, с. 320]. Ірин, намагаючись позбутися Іншого, зруйнувати старе, щоб створити потенційність нового, відмовляється від совісті – як «обмеження людського ества» [8, с. 316], взагалі відкидає правду і в моральному, і в науковому сенсі та приходиться до висновку: «Ми тільки для нищення» [17, с. 323]. Інша варіація на тему «непричетності» до будь-чого – це те, що зауважує Лариса: «Він був одержимий волею до свободи» [8, с. 337] настільки, що, перетворивши її на міф, мав «шалену снагу зламати межі свого існування...» [8, с. 342].

Ламання цих меж виявляється у тому, що Ірин робить із себе пересічність, а головною якістю нової людини йому видається знищення людини в собі. Особистість, яка обирає для себе ідентип «Сироти», відчувається, порвавши з Іншими, вона відмовляється також і від власного Я, від того життєво необхідного компонента, який створює та закріплює іденти-

фікації. Ця втеча від усього, відречення від Інших, полишення дому приводять персонажів у стан самотності, в межах якої і «відбувається зовнішнє або внутрішнє відосіблення людей» [13, с. 145].

На думку Н.Бердяєва, відірваність ««Я» від «Ти» – це процес самознищення. Я перестає існувати, коли всередині існування йому не дано існування «іншого»» [3, с. 216–217].

Потребу та болісну важливість політичного виміру для української нації обґрунтовує і професор М. Кравчук. Він іде від зворотного. Персонаж, одночасно підтверджуючи наявність культурного та історичного вимірів, додатково показує, що цього замало: «Що з того, що ми живемо п'ять тисяч років на цих просторах?.. трипільська культура, культурні круги – дуже гарно, але що з того? Який ефект?» [8, с. 282]. На його думку, краще зайнятись «Боспорським царством», бо лише гелленський поліс – «це єдина опора нашої державної теорії», лише «поліс – це джерело нашої державної й національної ідеї... і що далі ми посуваємось у часі, що більше гнобить нас фрагментарність нашої історії, тим упевненіше глядімо на поліс – зразок державної організації... Київ, Турів, Галич, Січ» [8, с. 284].

Персонаж порівнює українців зі скіфами і навіть пророкує їм подібну долю, ніби натякаючи, що, володіючи територіальним, культурним та історичним вимірами, нація, щоб залишити слід на значеннєвій мапі світу, все ж обов'язково потребує політичного виміру. «Геть етнографічні лаштунки, вишневі садки, соняшники, жупани, галушки, шаравари, романтизм у всіх проявах. Холодна калькуляція. Реалізм. Зорганізований духовий поліс південности» [8, с. 286], – ось рецепт для політичного здоров'я нації від Кравчука, чи то радше від Кравчука-Косача. Актуальність цього «рецепту» підтверджують перегуки із сучасними дослідниками: «саме в нації, передусім державній створюються умови для повного розкриття життєвих сил і можливостей окремої людини» [6, с. 17].

Це життя в минулому вимагає певного пояснення. На нашу думку, воно полягає у травматичності цього минулого, воно «зберігає силу події як минуле, що не минає, не може віддалитись на певну відстань» [13, с. 347]. У цій ситуації необхідно реактивувати пам'ять та перетворити її на історичну свідомість. Про це ж говорить один із безґрунтян В.Домонтовича, працівник Комітету охорони пам'яток старовини й мистецтва Ростислав Михайлович: «Немає естетичних вартостей самих по собі... Ізольоване естетичне ставлення це блонзірське заперечення їх метафізичної суті!» [5, с. 460].

Натомість матір Галочки – Ганна Олексіївна, нагадуючи буквральність розуміння Гулі («Без ґрунту» В.Домонтовича), – знаючи про ці документи, залишається серед «іхтіозаврів і птеродактилів» [8, с. 265], які «не лічили часу» [8, с. 265]. Вона хоч і володіє історичною пам'яттю, проте відмовляється перетворювати її на історичну свідомість. Ганну Олексіївну М.Шлемкевич назвав би «загубленою людиною» [14]. Адаже замість того, щоб «осад мільйонів років розвитку, досвіду, великих знахідок і помилок» [14, с. 156] перетворити на тверду підставу розвитку «історичного духа»,



вона чинить «тяжкий гріх проти духа й життя» – зупиняється на одному із шаблів, залишаючись тільки тінню минулого.

Мати не може збагнути того, що вже збагнула дочка: «збагнути глузд позачасовости, що плеще, як ріка, без упину гонить свої хвилі, здається, такі проминальні, а такі однакові, врешті усе ті ж самі» [8, с. 268]. Галочка відчуває потребу задіяти цю пам'ять, бо через неї «...тематизуються і сучасне, і майбутнє як виміри актуальної практики життя» [12, с. 83]. Вона не хоче жити лише в минулому чи лише минулим, Галочка формує власну історичну свідомість, яку автор називає історизмом, «квітінням душі» [8, с. 271].

Ю. Косач водночас попереджає, що, поряд із життям лише у минулому, «ознакою часу» («*signumtemporis*») може стати «ненависть до історії» [8, с. 281]. З іншого боку, саме на грані епох можна віднайти «глузд існування» [8, с. 281], адже часто «в умовах руйнації традиційного суспільства, все ж відбувається зростання етнонаціональної свідомості» [10, с. 154]. Тому навіть фрагментарність нашої тисячолітньої історії, що для «історика весняна молодість» [8, с. 268], не повинна лякати, бо «прийде час і результати будуть наявні» [8, с. 287].

**Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.** Особливістю, яка окреслила траєкторію дослідження, стала модусна зорієнтованість вивчення ідентичності, що дозволила аналізувати багаторівневість не лише її форми, але насамперед сутності. З огляду на це, було виокремлено три магістральні – особистісний, національний та нарагивний – модуси ідентичності. Крізь призму трьох модусів висвітлено та продемонстровано основні параметри ідентичності, насамперед її двійсту природу, комунікативну та соціальну характеристики. Така методика дослідження сформувала водночас конкретну і цілісну картину як вираження, так і розуміння ідентичності.

Перспективи подальших розвиток полягають у доцільності детального вивчення досліджуваного питання у розрізі впливу роману «Еней та життя інших» на формування екзистенційного напрямку в українській літературі.

#### **Список використаних джерел:**

1. Асман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. – Київ: Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
2. Багрянний І. Людина біжить над прірвою // Багрянний І. Вибрані твори: у 2 т. Т. 2. – Київ: ЮНІВЕРС, 2006. – 702 с.
3. Бердяев Н. А. О человеке, его свободе и духовности. Избранные труды. – Москва:Флинта, 1999. – 312 с.; 6.
4. Василюшин І. П. Епоха й людина в художньо-екзистенційному вимірі літератури періоду ДіПі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: Спец. 10.01.01 / І. П. Василюшин. – Львів, 2008. – 18 с.
5. Домонтович В. Без ґрунту // В. Домонтович. Проза: у 3 т. Т. 2. Нью-Йорк:Сучасність, 1988. 477 с. – С. 265–274.
6. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 218 с.

7. Кон И. С. Ребенок и общество: (Историко-этнографическая перспектива). – Москва: Наука, 1988. – 270 с.
8. Косач Ю. Еней та життя інших // Проза про життя інших: Юрій Косач: тексти, інтерпретації, коментарі / упоряд. В. Агеєва. – Київ: Факт, 2003. – С. 255–349.
9. Косач Ю. З нотатника в міждіб'я / Юрій Косач // Рідне слово. – 1946. – № 3–4. – С. 86–90.
10. Косач Ю. Театр екзистенціалізму / Юрій Косач // Арка. – 1947. – № 1. – С. 7–9.
11. Масненко В. Исторична пам'ять як чинник інтеграції сучасного українського суспільства // Збірник наукових праць / за ред. А. Карася. – Львів:ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 280 с.
12. Проза про життя інших: Юрій Косач: тексти, інтерпретації, коментарі / [упорядкув. В. Агеєва]. – К.: Факт, 2003. – 352 с.
13. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. – Львів: Літопис, 2010. – 358 с.
14. Хамитов Н., Крылова С., Минева С. Этика и эстетика. Словарь ключевых терминов. – Київ: КНТ, 2009. – 336 с.
15. Шлемкевич М. Загублена українська людина: Життя і мислі. – Нью-Йорк, 1954. Кн. 2. – 158 с.

**Сергєєва Г. А.**  
*кандидат філологічних наук, доцент,*  
*доцент кафедри іноземних мов № 1*  
 Національний юридичний університет  
 імені Ярослава Мудрого  
 м. Харків, Україна

## СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНГЛОМОВНИХ ТВІРНИХ ОСНОВ В АСПЕКТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ

Різномасштабні питання розвитку термінологічної системи української мови загалом, а також окремих її підсистем, є одним із напрямків актуальних мовознавчих досліджень. Серед важливих галузевих терміносистем увагу привертає термінологія права та юридичної науки, що багато в чому зумовлено, зокрема, загальними тенденціями та особливостями сучасної мовної ситуації. Увагу лінгвістів привертають активні процеси неологізації згаданої терміносистеми, які відбуваються і за рахунок запозичення, головним чином з англійської мови, термінології, що відіграє важливу роль у номінуванні нових наукових понять цієї сфери і поповненні термінологічного складу сучасної української мови. Правнична термінологія є однією з терміносистем, де лексичні зміни відбуваються сьогодні найбільш інтенсивно, і склад якої відчутно поповнюється запозиченнями з англійської мови.

При цьому слід зазначити, що кількісно та якісно склад термінологічної лексики змінюється не тільки внаслідок збільшення кількості запозичених кореневих морфем. Засвоєння української дериваційною системою англومовних твірних основ впливає на продукування термінологічних одиниць та продуктивність певних словотворчих засобів. Тому оцінка перспективності функціонування запозиченого терміна в мові-реципієнті повинна враховувати також характеристики його словотвірної активності та дериваційного потенціалу. Отже проблема вивчення особливостей функціонування англіцизмів у словотвірній системі української мови є важливою і актуальною.

В українському мовознавстві є роботи, що присвячені проблемі словотворення від запозичених з англійської мови основ. Проте, висвітлені в них аспекти досліджуваної проблеми не торкаються питання термінологічної деривації англіцизмів, зокрема правничих термів. Разом з тим, вважаємо, дослідження у даному напрямку є важливими. Метою пропонованої статті є висвітлення результатів дослідження словотвірного потенціалу англумовних термінів в українській мові з урахуванням структурно-функціональних особливостей правничої термінології. Зокрема, аналіз словотвірних парадигм, ядром яких є запозичена з англійської мови твірна основа, та визначення дериваційних характеристик англумовних термінозапозичень, визначення продуктивних способів термінологічної деривації від англумовних запозичень в системі української правничої термінології.

В українській мові у творенні дериватів найактивнішим різновидом морфологічного способу словотворення залишається афіксальний спосіб з його ступінчастим характером. При цьому найпоширенішим способом творення слів у правничій термінології, як і в сучасній українській мові взагалі, є суфіксація, що відбивається й на творенні похідних термінів від англумовних запозичень. Так, продуктивним словотвірним типом в утворенні суфіксальних правничих термінів, що позначають опредмечену дію, процес, є творення похідних за допомогою суфіксів *-аці(я)* та *-уванн(я)* (*аргументація, сертифікація, вотування, доказування*; суфікс *-ство* використовується для творення термінів, що позначають ознаку за дією (*рекетиство, хуліганство, президентство, партнерство*); суфікси *-ар, -ник, -ець, -ист (-іст)* активно використовуються у правничій термінології для утворення назв осіб зі значенням “носії процесуальної ознаки” та на позначення людей за родом діяльності, фахом (*монополіст, скаржник, правознавець*). Для утворення назв осіб у правничій термінології продуктивними є також суфікси *-ант, -ат*, які в загальноживаній мові належать до малопродуктивних (*гарант, декларант, репатріант, ліцензіат, трасат*). Особливості термінотворення у системі української правничої мови позначаються й на продуктивності певних словотвірних моделей у творенні похідних слів від англумовних запозичених термінів.

Наше дослідження показало, що найбільш активно англумовні іменники використовуються для творення дієслів за допомогою питомого дієслівного суфікса *-ува*. В українській мові нами зафіксовано такі десубстантивні дієслова із суфіксом *-ува*, утворені від англумовних термінів: *дисконт* –

*дисконтувати, лобі – лобіювати, мітинг – мітингувати, реекспорт – реекспортувати, імплементація – імплементувати, хедж – хеджувати, оферта – офертувати, доміциль – доміцилювати, лінч – лінчувати, спонсор – спонсорувати, бойкот – бойкотувати, інтерпеляція – інтерпелювати, інкорпорація – інкорпорувати, репатріація – репатріювати, демпінг – демпінгувати.*

Продуктивним словотвірним типом в сучасній українській мові є дієслівні іменники на *-нн (я)*, що позначають опредмечені дії та процеси [1, с. 269]. Цей словотвірний тип виявився продуктивним і у творенні похідних від англословних запозичень в українській правничій термінології. У більшості випадків терміни-іменники цього словотвірного типу утворюються за допомогою суфікса *-нн-* від дієслів на *-ува-*, умотивованих англословними термінами-іменниками, що підтверджується такими прикладами: *інкорпорація – інкорпорувати – інкорпорування, доміциль – доміцилювати – доміцилювання, лінч – лінчувати – лінчування, експорт – експортувати – експортування, дисконт – дисконтувати – дисконтування, лобі – лобіювати – лобіювання, трест – трестувати – трестування.*

Однак не всі дієслова, утворені від англословних іменників, стали в свою чергу твірними основами для абстрактних іменників. Словотвірний ряд деяких термінів-іменників переривається на ланці похідного дієслова і утворює двочленне гніздо. Двочленні гнізда на сучасному етапі утворюють, наприклад, терміни: *локаут – локаутувати, реекспорт – реекспортувати, інтерпеляція – інтерпелювати, імплементація – імплементувати, репатріація – репатріювати, оферта – офертувати, демпінг – демпінгувати, нотифікація – нотифікувати.*

Зазначимо також, що для українських іменників назв дій на *-ування*, утворених від англословних запозичень, твірними основами не обов'язково стають дієслова. Лексико-семантичний розряд абстрактних іменників може поповнюватись новотворами зі значенням опредмеченої дії на *-ування*, які безпосередньо вмотивовані англійськими іменниковими основами: *бюджет – бюджетування, форфейтинг – форфейтування.*

Словотворчу продуктивність в українській мові виявляють терміни-іменники англословного походження, що позначають особу-діяча. Від безпосередньо запозичених з англійської мови назв осіб походять іменники, що виражають абстрактні поняття *дилерство, дистриб'юторство, спонсорство, партнерство, букмекерство, гангстерство, лендлордство, лідерство, рекетирство, хакерство, хуліганство, фритредерство*, утворені додаванням до іншомовної основи питомого суфікса *-ств*.

Запозичені англословні основи іноді утворюють похідні за допомогою інтернаціональних суфіксів, що характерно для термінологічної лексики, оскільки вони мають вищий рівень абстрагування, ніж питома українські. Так, абстрактні терміни-іменники *ваучеризація, бартеризація, гангстеризм, лендлордизм* були утворені на ґрунті української мови безпосередньо від конкретних іменників *ваучер* та *гангстер*, запозичених з англійської мови, за допомогою суфіксів *-изація, -изм*. Від іменника *парламентар*, у свою чергу мотивованого терміном *парламент*, запозиченим з англійської мови, за

допомогою суфікса *-изм-* утворився український абстрактний іменник *парламентаризм*.

Від англійського терміна *доміциль* походить іменник на позначення назви особи *доміциліат*, утворений в українській мові додаванням іншомовного суфікса – *ат*, який, до речі, дослідники відносять в українській мові до малопродуктивних [1, с. 276], однак в терміносистемі права спостерігається певна продуктивність цього словотвірного форманта. Англломовні запозичені іменники *парламент* та *страйк* стали в українській правничій термінології твірними основами для відсубстантивних іменників на позначення особи за родом діяльності *парламентар*, *страйкар* що утворилися за допомогою продуктивного українського суфікса *-ар-* [1, с. 276]. Іменники на позначення назв осіб за дією та відношенням до організації утворюються також за допомогою суфіксів *-ант*, *-ник* та *-ист* від англломовних іменників: *корпорація* – *корпорант*, *репатріація* – *репатріант*, *інтерпеляція* – *інтерпелянт*, *локаут* – *локаутник*, *бойкот* – *бойкотист*.

Англломовні іменники в українській правничій термінології також досить часто стають твірними основами для відносних прикметників, які утворюються звичайно за допомогою українських суфіксів *-н-* та *-ов-*, наприклад: *шедула* – *шедулярний*, *бюджет* – *бюджетний*, *ф'ючерс* – *ф'ючерсний*, *чартер* – *чартерний*, *фідучіар* – *фідучіарний*, *тендер* – *тендерний*, *бартер* – *бартерний*, *онколь* (*онкол*) – *онкольний* (*онколовий*), *демпінг* – *демпінговий*, *бізнес* – *бізнесовий*, *траст* – *трастовий*, *факторинг* – *факторинговий*, *франчайз* – *франчайзний*, *інкорпорація* – *інкорпораційний*. Рідше прикметники, умотивовані англломовними іменниками, утворюються за допомогою суфікса *-ськ-*, головно від назв осіб за родом занять: *брокер* – *брокерський*, *букмекер* – *букмекерський*, *дилер* – *дилерський*, *аудитор* – *аудиторський*, *ріелтер* – *ріелтерський*, *андерайтер* – *андерайтерський*.

Кількома прикладами обмежуються похідні префіксальні утворення. Продуктивним виявилось словотвірний тип, за яким способом префіксації утворюються терміни-прикметники від прикметникових твірних основ, умотивованих іменниками англломовного походження зі значенням “явище, протилежне названому мотивуючою основою”: *демпінг* – *демпінговий* – ***антидемпінговий***, *корупція* – *корупційний* – ***антикорупційний***, *бартер* – *бартерний* – ***антибартерний***, *допінг* – *допінговий* – ***протидопінговий***, *лістинг* – *делістинг*.

Обмежені можливості афіксального творення похідних від деяких англліцизмів у сучасній українській мові розширюються завдяки продуктивному використанню слово- й основоскладання, що належать до традиційних способів творення іменників та прикметників. В українській правничій термінології утворення дериватів-гібридів способом основоскладання від англломовних запозичень та питомих слів, в яких один з компонентів – запозичене слово, також є продуктивним. Цим способом від англломовних запозичень в українській правничій термінології утворюються складні іменники та складні прикметники. Наприклад: *чек* – *чекодавець*, *чековласник*, *чекодержатель*, *чекодержальник*; *франшиза* – *франшизоотримувач*,

*франшизодавець; лізинг – лізингодавець, лізингоодержувач.* Подібні утворення забезпечують класифікаційну системність термінів відповідно до системності позначуваних ними спеціальних понять.

Функцію уточнення родового поняття, вираженого англomовним запозиченням, виконують в українській правничій термінології також похідні складні терміни, в яких англomовний термін є своєрідним класифікатором поняття і носієм родової ознаки поняття, а питомий вказує на видові відмінності: *спонсор – компанія-спонсор, донор – країна-донор, бюджет – бюджет-нетто, бюджет-брутто, буфер – країна-буфер, допінг – допінг-контроль.* Утворення таких термінів є результатом конкретизації та деталізації наявних у науці понять унаслідок відображення нових ознак позамовної дійсності або виникнення нових понять та явищ, що поєднують у собі ознаки або характерні риси кількох, звичайно двох, понять, що існували і часто продовжують існувати окремо.

Отже, в українській правничій термінології відбуваються активні процеси терміноутворення з використанням англomовних твірних основ. Подальші дослідження дериваційних характеристик термінів-англіцизмів у системі української мови дозволять більш детально схарактеризувати продуктивні способи термінологічної деривації.

#### **Список використаних джерел:**

1. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. А.П. Грищенка. К.: Вища школа, 1997. 493 с.

**Стеценко В. В.**  
*курсантка*

Луганський державний університет  
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка  
м. Сєвєродонецьк, Луганська область, Україна

### **СВІТОГЛЯДНА КОНЦЕПЦІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ОЦІНЦІ ІВАНА ФРАНКА**

Україна сьогодні переосмислює своє минуле, усвідомлюючи особливості становлення національного менталітету, національної своєрідності й самобутності. За всі часи, коли в суспільстві панував неспокій і хаос, людину охоплював відчай і безнадія, і тоді мислителі шукали духовних орієнтирів, прагнули в такий період вказати людині шлях до порятунку й суспільної злагоди. У складний період XVIII ст. – епоху остаточної втрати автономії України, закріпачення її населення, зруйнування оплоту свободи – Запорізької Січі, у цей жорстокий період історії людина не втрачала оптимізму, пошуки порятунку приводили мислителів до цікавих і оригінальних ідей, що виявлялися не лише рятівними, а й перспективними з погляду духовного розвитку людини.

Найвидатнішим українським мислителем XVIII ст. вважається Григорій Сковорода. Він поставив у центрі філософських роздумів людину, шукав шляхів до її порятунку саме як Людини – істоти вищої, богоподібної, якій для відчуття щастя на землі не досить багатства, почестей і високих посад, а найбільше потрібний душевний мир та злагода в суспільстві.

Учення Григорія Сковороди привертає особливу увагу нашого сучасника тому, що воно спрямоване на інтенсифікацію внутрішнього життя людини, яка не має опори в навколишньому світі. Шлях до щастя пролягає, на думку мислителя, через моральне вдосконалення людини. Цим зумовлюється притаманний філософії Григорія Сковороди персоналізм, що ставить у центрі уваги живу людську особистість, і динамізм, завдяки якому буття особистості змальовується як безперервне творення людиною себе самої. Зрозуміло, що ці проблеми сьогодні хвилюють кожну людину зокрема, як і суспільства загалом. Тому постать українського філософа залишається цікавою й донині.

На нашу думку, важливо звернутися до літературно-критичних праць Івана Франка щодо оцінки постаті Григорія Сковороди, його світогляду.

Іван Франко постійно цікавився світоглядом окремих діячів української культури. Деяких він тільки згадує, іншим подає розгорнуту характеристику, звертаючи увагу на найсуттєвіше.

У числі постатей, які цікавили Івана Франка, був і Григорій Сковорода, до творчої спадщини якого неодноразово звертався. Серед православних письменників 17-18 сторіччя Григорія Сковороду він називає «визначним мужем XVIII віку», який «лишив по собі багато писань, переважно містично-філософічного характеру, і є zarazом третім оригінальним типом письменника-мандрівця, що, подібно до свого сучасника Жана-Жака Руссо, усім своїм життям проповідує відречення від гідностей і почестей світу, від ученої чи урядової кар'єри і поворот до найпростішого, ніби природного життя» [1, с. 256]. В іншій літературно-критичній праці зазначає: «Григорій Сковорода – поява вельми замітна в історії розвою українського народу, мабуть, чи не найзамітніша з усіх духовних діячів наших XVII віку» [2, с. 434]. Зрозуміло, за такої високої оцінки Григорія Сковороди не можна було оминати характеру його світогляду. На думку Івана Франка, доля поставила філософа на межі двох епох, коли, з одного боку, козацько-гетьманська Україна помітно конала. Колишня козацька старшина щоразу більше асимілювалася з московським дворянством. З другого боку, сини помосковленої старшини набиралися освіти, свіжої науки в столицях і за кордоном, разом із новими книжками й газетами ширили нові ідеї й погляди, спрямовані на відродження українського народу.

Учень Києво-Могилянської колегії уособлює в собі ті суперечливі течії «в одну вельми оригінальну й характерну цілість... Се старий міх, налитий новим вином. Усе в ньому: пригоди і спосіб життя, вдача, мова, форма писання – усе має отой двоїтий характер, є мішаниною старої традиції з новим духом» [2, с. 434]. Як зазначає Іван Франко, Григорій Сковорода «цінив над усе свободу», зміст його науки був новий для тогочасної української суспільності. Додамо, що це був час закріпачення українського

селянства, а тому ідеї свободи для Григорія Сковороди мали фундаментальне значення.

Щоправда, до світогляду філософа Іван Франко ставився критично. «Світ ловив мене і не зловив», – це був оклик його життя, та, на жаль, – твердив учений, – і він не зловив смислу життя, даремно силкувався погодити авторитет святого письма з чистим розумом» [1, с. 257].

Отже, розглядаючи погляди тих чи інших історичних постатей, Іван Франко враховував умови їх виховання та життєдіяльність.

#### **Список використаних джерел:**

1. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1984. Т. 41. С. 256-257.
2. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1981. Т. 29. С. 434.

**Титаренко Л. А.**

*магістрантка факультету української  
філології та соціальних наук*

Ізмаїльський державний гуманітарний університет  
м. Ізмаїл, Одеська область, Україна

### **ПОХОДЖЕННЯ СЛЕНГУ СУБКУЛЬТУРИ АНІМЕ**

Молодіжна субкультура зароджується та існує у зв'язку з певними потребами молоді активно заявити про себе. Основою для створення такої спільноти може бути стиль музики, спосіб життя, певні політичні погляди. Деякі субкультури мають екстремальний характер та демонструють протест проти суспільства в цілому чи суспільних явищ, у той час, як деякі є замкнутими і прагнуть до ізоляції своїх представників від суспільства.

Однією з таких специфічних молодіжних соціальних утворень є субкультура аніме/отаку. «Анімешники», або отаку – молодіжна субкультура, яка виникла в Японії та почала поширюватися світом у другій половині ХХ століття. Особливо швидких темпів досягла за останні два десятиліття завдяки мережі Інтернет.

Актуальним, на нашу думку, видається вивчення мови україномовних спільнот субкультури аніме/отаку з погляду походження.

Мета цієї розвідки – дослідити шляхи походження сленгу в субкультури аніме.

Вивченню появи та формування молодіжного сленгу загалом, зокрема аніме, присвячені розвідки В. Балабіна [1], Е. Береговської [2], Н. Буйлової [3; 4], В. Вілюмана [5], А. Габдуліної [6], О. Донцової [7], О. Ляшевської [4] та ін.

Аналізуючи джерела походження сленгу субкультур аніме/отаку, особливо увагу звертаємо на країни, де виникла ця субкультура та звідки



прийшла до України. Це Японія й англомовні країни. Відтак більша частина лексем соціолекту цього молодіжного об'єднання є запозиченою.

Значна частка всіх «анімешних» слів була запозичена з західних аніме-спільнот і являє собою англійські поняття (опенінг, гаремник, сканлейтінг), або адаптовані до української мови японські слова (сугойний, кавайний, яойщик тощо), які прийшли в мову українських анімешників та отаку через комунікативні зв'язки з англомовними та російськомовними аніме-спільнотами. Проте через таке посередництво інших мов на шляху до потрапляння в українську мову найчастіше призводить до часткової зміни початкового значення слова, тобто українські анімешники використовують запозичені японські лексеми з далеким від первинного значенням.

Прикладом цього можна вважати й саме слово *аніме*. В Японії його розуміють як будь-яке анімаційне кіно, не залежно від країни-творця. Водночас в Україні та Росії аніме сприймають як винятково японську анімацію, що відповідає певним стилістичним стандартам.

Н. Буйлова та О. Ляшевська виокремлюють такі три шляхи походження сленгізмів у мові анімешників/отаку:

- слова японського походження;
- слова англомовного походження;
- російські та українські утворення [4, с. 239].

Як відзначає А. Габдулліна [6, с. 265], значна частина японських запозичень у сфері субстрату обмежується поєднанням двох субкультур – аніме та манга, що поширюються через інтернет-форуми, чати, інтернет-словники та журнали, які видаються прихильниками жанру. Саме ці субкультури слугують основою для створення таких журналів, як «Аніме-гід», «Аніманія», інтернет-журналів «Ня», «Cosplay – зроби сам», пише авторка [6, с. 265].

Японіزمи в субкультурі аніме використовуються не тільки для того, щоб назвати іншокультурні реалії, а найчастіше ними ж і замінюють власне українські слова повсякденного вжитку. Навіть щодня, спілкуючись з друзями (навіть якщо вони не є анімешниками) носій сленгу може замінити етикетне слово *дякую* на не завжди і не всім зрозуміле *арігато*, а слово *вибач* – на *гомене*.

Англізми, використовувані представниками субкультури аніме/отаку є запозиченими з англомовних інтернет-спільнот, і найчастіше їх можна вважати так званим «міжнародним, або універсальним, сленгом» [7, с. 33]. Ці сленгізми використовуються об'єднаннями анімешників у всьому світі і позначають загальні поняття, назви структурних елементів аніме та манги, дії та процесів, які виконують фанати. Так, наприклад, слово *онгоїнг* (англ. *ongoing*), яке використовується також представниками інших субкультур (кей-попери, серіаломани та ін.), у будь-якій країні буде мати значення продукту, що поступово, частинами з'являється у вільному доступі (розділи манги, серії аніме чи дорами, навіть частини фанфіку) [7, с. 33].

При запозиченні нових слів можна виділити три шляхи [9]:

– *Пряме запозичення*. Так запозичуються як англізми (*косплей, хард-саб, ансаб*), так і японіزمи (*бісьонен, бісьодзьо, ітася*). Так з'явилися майже

всі японізми через відсутність в українській мові слів з відповідним значенням.

– *Словотвірне калькування* – копіювання зовнішньої форми іншомовного слова. Цей шлях вимагає хорошого володіння японською та українською мовами. Саме через це такий спосіб запозичення в аніме-сленгу майже не використовується або використовується дуже рідко.

– *Семантичне калькування* сприяло потраплянню в українську мову таких слів, як *антенки*, *хмара*. Оскільки це українські слова, які набули нових відтінків значення, а визначення мови-джерела у такому випадку досить складна справа.

Слова японського походження присутні у всіх тематичних групах. Характерними ознаками для них є:

- чітких поділ на відкриті склади: *ко-до-мо*, *не-ко-мі-мі*;
- звукосполучення [дз] на початку складу: *сьодзьо*, *дзьосей*;
- звукосполучення [ге]([го]), [ге]: *гекіга*, *сугой*;
- закінчення іменників на голосні [і], [е], [у]: *хікікоморі*, *ероге*, *отаку*

[10].

Проте, навіть серед слів запозичених з японської мови зустрічається багато слів, які й японською були запозичені з англійської. Наприклад, *дорама* (від англ. drama) – серіал з живими акторами, панцу (від англ. pants) – спідня білизна. Але іноді використовуються японсько-англійські гібридні утворення, так звані *інгріш* (додзін-новела).

Щодо слів, запозичених анімешниками з англійської мови, то найчастіше це лексеми з галузі технологій комп'ютерної обробки аніме та манги (*фандаббінг*, *ОВА*, *равка*); слова на позначення форми випуску та частини аніме та манги (*фанбук*, *анігайд*); значно менше серед назв жанрів та персонажів (*фуррі*) [11]. Чимало такої лексики потрапило у сленг анімешників з комп'ютерного жаргону.

Українські похідні слова можуть утворюватися двома способами. Перший – переосмислення значення вже існуючих в українській мові слів (*антенка* – два пасма волосся, що стирчать із зачіски як вуса комахи; *гарем* – аніме чи манга з великою кількістю жіночих персонажів) [10]. Також можливий іронічний «переклад» японізмів: «*Кавай – стільки кошечок...*» [8]. У другому випадку маємо справу з творенням похідних українських слів від запозичених коренів з використанням українських словотворчих моделей: *анімешник*, *гонзятина*, *отакун*.

Отже, проаналізувавши зібраний лексичний матеріал, можемо говорити про такі основні шляхи походження аніме-сленгу: пряме запозичення з японської та англійської мов, семантичне запозичення, переосмислення семантики слів.

### Список використаних джерел:

1. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу: Монографія. К.: Логос, 2002. 315 с.
2. Береговская Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование. Вопросы языкознания. 1996. № 3. С. 32–41.

3. Буйлова Н. Н. Классификация лексем аниме-сленга (на основе материалов русскоязычных форумов). Языкознание. 2013. № 5 (44). С. 79–85.
4. Буйлова Н. Н. Ляшевская О. Н. Так говорят анимешники. Современный русский язык в интернете [под ред. Я. Э. Ахапкина, Е. В. Рахлина]. Москва: Языки славянской культуры. 2014. С. 229–328.
5. Вилюман В. Г. О способах образования слов сленга в современном английском языке. Вопросы языкознания. 1960. № 6. С. 137–140.
6. Габдулина А. Х. Японские заимствования в современном информационном пространстве. Вестник Челябинского государственного университета. 2012. № 3. С. 259–268.
7. Донцова О. Сленг субкультури аніме: джерела запозичення і зв'язки з іншими молодіжними субкультурами. URL: [http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11779/Dontsova\\_Slenh\\_subkultury\\_anime.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11779/Dontsova_Slenh_subkultury_anime.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
8. Записано зі слів Саріти, 1997 року народження, вчителя (м. Тернопіль).
9. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 368 с.
10. Словник анімешника URL: [http://ukrmemoria.com/Словник\\_Анімешника](http://ukrmemoria.com/Словник_Анімешника)
11. Субкультура аніме у молодіжному середовищі: інформаційна довідка із серії «Панорама світу» [уклад. Н. О. Клименко]. КЗ КОЗ «КОБЮ». Київ. 2017. 36 с.

**Харченко І. І.**

*кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри державно-правових  
дисциплін та українознавства*

Сумський національний аграрний університет  
м. Суми, Україна

## **ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ**

Термінологічна лексика посідає важливе місце в словниковому складі української літературної мови, оскільки є показником рівня розвитку в суспільстві наукової мови, а отже, і науки загалом. Досконалість, багатство та стабільність термінологічної лексики свідчать про науковий прогрес у певній галузі знань, а також про можливості конкретної мови виражати нові наукові поняття. Система термінів кожної науки становить сукупність взаємопов'язаних елементів, які створюють стійку єдність і цілісність.

Проблеми визначення природи термінів як знаків спеціальних понять, виявлення дериваційного потенціалу термінологічної лексики, дослідження загальних тенденцій розвитку терміносистем перебували й досі перебувають у центрі уваги багатьох дослідників. Серед українських мовознавців

проблеми формування та функціонування термінів опрацьовують Т. І. Панько, Т. Р. Кияк, І. М. Кочан, А. В. Крижанівська, Г. П. Мацюк та ін.

Подвійна природа терміна (з одного боку, термін є членом лексичної системи, а з іншого – штучно створеним знаком) зумовлює паралельне існування двох наукових поглядів на термінологію. Прихильники першого погляду розглядають термінологію в межах загальнонавчаної мови, але як окрему галузь (А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко). Вони вважають, що термінологія розвивається на ґрунті національної мови. Терміни розглядають як елемент загальнонавчаного словникового складу, а точніше, як функціональний різновид мови. Прихильники протилежного напряму відокремлюють терміни від загальнонавчаних слів (О. В. Суперанська, Н. О. Подольська). Ці вчені вважають, що терміни принципово відрізняються від слів загальнонавчаної лексики. На наш погляд, не можна від'єднувати терміни від загальнонавчаної лексики. Тому що багато термінів є не лише специфічними словами, а широкоживаними в загальній мові, проте в особливій функції.

У термінологічній енциклопедії подано таке визначення терміна: «Термін (від. лат. *terminus* – межа) – слово чи сполука, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань чи людської діяльності» [4, с. 617].

Термін, як і будь-яка інша лексична одиниця, виконує певні функції в тексті. Татаринів В.А. зазначає: «...склад функцій терміна залишається до цього часу невизначеним» [5, с. 337]. Існують різні погляди мовознавців щодо досліджуваного питання. Функціональний підхід до вивчення термінів розпочав Г.О. Винокур, відомий його погляд на термін як слово в особливій функції [1, с. 436]. Найбільш ґрунтовно положення Г.О. Винокура щодо сутності терміна, на нашу думку, розвинув В.М. Лейчик, який запропонував розглядати термін як тришарову лексичну одиницю певної терміносистеми.

Базою для терміна слугує лексична одиниця мови, з якої він походить, та є так званим мовним субстратом терміна. Співвіднесеність його з професійним (спеціальним) поняттям утворює логічний суперстрат терміна. А між ними розташовуються змістові та формальні ознаки, що й утворюють термінологічну сутність терміна [2, с. 30–31].

Також немає спільної думки дослідників щодо узагальнених вимог до терміна. Узагальнюючи різні погляди, Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк наводять такий перелік: однозначність (або тенденція до однозначності), точність семантики, незалежність від контексту, стилістична нейтральність та відсутність експресивності, номінативність, наявність дефініції, системність [3, с. 146–147].

Фахівці в галузі термінології вважають, що «ідеальний» термін не повинен мати синонімів. Однак цілком позбавитися багатозначності не можна, оскільки лексичний склад мови постійно розвивається. Відповідно в багатьох терміносистемах синонімія – досить поширене явище.

Отже, виходячи з того, що терміни як мовний субстрат використовують лексичні одиниці загальнонавчаної мови, ми проаналізували основні функції, які виконують термінологічні одиниці в мові.

Репрезентативна чи, як її ще називають, номінативна функція лексичних одиниць полягає в номінації певних понять, предметів, явищ тощо. Будь-яке слово мови називає (позначає) щось. Специфіка реалізації цієї функції в термін полягає в тому, що він позначає спеціальне поняття певної сфери людської діяльності: науки, техніки, виробництва. Часто зауважують про репрезентативний характер терміна, оскільки він часто не називає, а представляє певне поняття [2, с. 64].

Сигніфікативна функція полягає у здатності термінів виражати відмінні риси, змістове поняття про певний клас предметів. Кожному терміну притаманна певна дефініція, тлумачення, яке всесторонньо відбиває властивості позначуваного предмета. Сьогодні досить поширеною є наявність кількох дефініцій одного терміна, оскільки одні й ті ж самі терміни мають здатність переходити з однієї терміносистеми в іншу, або набувати нових відтінків значень залежно від удосконалення або видозміни вже існуючих і позначуваних ними об'єктів. Терміни являють собою динамічний шар лексики, знаходяться у постійному русі й зазнають певних модифікацій залежно від змін властивостей означуваного об'єкта.

Сутність комунікативної функції полягає в передачі між суб'єктами певної змістовної інформації за допомогою слів із встановленням зворотного зв'язку. Комунікативну функцію ще називають інформаційною, навчальною, інформативно-пізнавальною тощо. Ця функція взагалі притаманна всім лексичним одиницям.

Також варто відзначити функцію – когнітивну або гносеологічну, що визначається як властивість мовних одиниць «встановлювати зв'язок мисленнєвих процесів з процесами вивчення дійсності, передавання знань» [5, с. 239], або іншими словами – застосування мовних одиниць для вираження своїх думок або передачі мовними засобами явищ навколишньої дійсності.

Отже, ми можемо зробити висновок, що терміни існують не самостійно, а утворюють складну систему понять, визначень та функціональних одиниць, які не лише номінують об'єкт, але й несуть певне інформаційне навантаження та володіють певними властивостями для сприйняття, звідки проявляється їх когнітивна функція. Також термінам притаманні всі функції, що їх виконують лексичні одиниці загальноживаної мови, але ці функції мають деякі додаткові відтінки та особливості. Деякі функції, наприклад, гносеологічна та класифікаційна, притаманні саме термінам, а не іншим лексичним одиницям. Це пояснюється більш свідомим та глибоким процесом пізнання навколишнього світу науковцями та фахівцями, а властивість термінів концентрувати знання про предмети та явища професійної діяльності та їхнє відповідне систематизування сприяють оптимізації та успішності комунікації в спеціальних сферах.

#### **Список використаних джерел:**

1. Винокур Г. О. Избранные работы по русскому языку. Москва: Наука, 1959. 492 с.

2. Лейчик В. М. Терминоведение. Предмет, методы, структура. Москва: ЛКИ, 2006. 256 с.
3. Панько Т. І. Українське термінознавство: підр. для студ. гуманітар. спец. вищ. навч. закл.]. Львів: Світ, 1994. 214 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
5. Татаринов В. А. Общее терминоведение: энциклопедический словарь. Москва: Моск. лицей, 2006. 527 с.

**Царьова І. В.**  
*кандидат філологічних наук, доцент*  
*кафедри соціально-гуманітарних дисциплін*  
 Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

**Коваленко С. Ю.**  
*учениця*  
 Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 58»  
 м. Дніпро, Україна

## СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОЛІНГВІСТИКИ

Глобалізм країн Європи поступово переходить із «дому національного буття» (М. Гайдеггер) до «спільного європейського дому». Існування Європейського Союзу (ЄС) та розвиток мовної політики об'єднаної Європи в лінгвістиці визначає місце й значення феномену *євролект*. «Формуванню євролекту, як нової мовної сутності» [6] сприяли інтеграційні процеси у Західній Європі ХХ ст. Постійні зміни в житті змушують нас винаходити нові слова. Хоча етимологію багатьох слів відстежити вже досить важко, але є й такі, чие виникнення в мові має точну дату і навіть автора: *twitter* (Джефрі Чосеру), *panorama* (Роберт Баркер). У сучасній юридичній лінгвістиці ХХІ ст. запроваджено новий напрям досліджень – *євролінгвістика*, яка розвивається в напрямку поглиблення прагматичного аспекту дослідження. Одним із перспективних питань на межі перетину власне лінгвістичної та правової науки є вивчення євролінгвістики.

В аспекті нової легіслативної культури з'являються перші студії, в Західній Європі наприкінці 90-х рр. (В. Вайсфлог, С. Шарчевич, Р. Гофен, П. Сандріні, Ж. Р. Де Гроот, Р. Арнтц, Р. Штольце А.-Л. К'єер). В Україні євролект як феномен «нової інтернаціональної мовної сутності» [6] стає об'єктом наукових досліджень лише з 2007 р. [3]. Фахівці акцентують увагу на фразеології правничого євролекту (Д. Касяненко), перекладі євролекту (Т. Качка, Т. Коробейнікова), рисах правового євролекту як фахової мови (А. Гідура-Шишковська).

Простежується тенденція до інтенсивного використання складника євро- для творення абревіатур. На цю проблему оглядово звертали увагу

дослідники загальноукраїнської та мас-медійної мов – Н. Клименко, Є. Карпіловська, І. Кочан, О. Стишов, О. Мітчук, М. Навальна, Г. Шаповалова, О. Гриценко. Кількоасновні запозичені одиниці описано в роботах Б. Ажнюка, Л. Архипенко, К. Городенської, Л. Кислюк, Є. Карпіловської, С. Климович, М. Навальної, Н. Попової та ін. Незважаючи на численні розвідки, присвячені дослідженню євролінгвістики, подібні деривати залишаються ще недостатньо простудійованими. З огляду на викладене вище наше дослідження набуває особливого значення та актуальності.

Кожній суспільно-історичній формації відповідає соціально-історичний тип мови, її характер, ступінь розвитку мовних форм, культури, співвідношення провідної та інших форм існування, основні тенденції в розвитку мови як відображення тенденцій розвитку суспільства, взаємодія між мовами, питома вага й співвідношення стихійного і свідомого в розвитку мови, мовна політика [Бондалетов 1987]. Зараз відбувається становлення нового напрямку лінгвістичних досліджень – *євролінгвістики* (Eurolinguistik) і зумовлених нею понять *євролект* (Eurolekt).

Різне тлумачення предмета євролінгвістики подає необґрунтоване розширення, утотоження предмета й об'єкта. На наш погляд, предметом євролінгвістики є функціонування мов у структурі соціальних відношень і функцій суспільства як способу вияву, трансформації і реалізації соціальності (спільності, близькості, відчуженості, толерантності, конфліктності, партнерства, розподілу функціональної залежності, обміну діями, діяльністю).

Місце та значення мови Європейського Союзу в системі фахових мов знаходяться у центрі термінознавчих розвідок. Сьогодні у Європейському Союзі, до якого входять 27 країн, – 23 офіційні мови. Вони відображають різні культури і водночас є ключем до розуміння цих культур. Зараз відбувається становлення нового напрямку лінгвістичних досліджень – євролінгвістики (Eurolinguistik) – науки, що вивчає мову Європейського Союзу в усій складності її прояву, і зумовлених нею понять: *євролект* (Eurolekt), *євромова* (Eurospeak), *єврожаргон* (Eurojargon), *євротекст* (Eurotext), *євронім* (Euronim).

Актуалізація складних лексем із євро- в українській мові пов'язана передусім із екстралінгвальними чинниками: «геополітичними змінами на карті Європи, європейським вибором України, новим діалогом між Україною та Європою» [5, с. 1]. Слово-основа євро увійшло в обіг українців передусім зі значенням «єдина грошова одиниця країн Європи, які входять до Європейського Союзу». Пізніше скорочена від прикметникова основа євро- (європейський), «що вносить значення: стос. до держав Західної Європи» [2, с. 360], почала інтенсивно використовуватися в деривації. І як зазначає Н. Клименко, завдяки політичним і соціально-економічним процесам, що відбувалися в Європі наприкінці ХХ сторіччя, ця основа стала інтернаціональною [4, с. 23-24].

Євролект як підсистема в системі національної мови пов'язана з існуванням Євросоюзу. Ця підмова має притаманну їй лексику, фразеологію, систему скорочень.

До ключових ознак мови європейського права, ми відносимо такі лінгвальні особливості:

1) спеціальні юридичні терміни європейського права:

англ. *Eurocorps*, укр. *Єврокорпус*, фр. *Eurocorps*, нім. *Eurocorps*;  
англ. *EUROFOR*, укр. *ЄВРОФОП*, фр. *EUROFOR*, нім. *EUROFOR*  
англ. *Euroland*, укр. *Євроленд*, фр. *Euroland*, нім. *Euroland*;

2) скорочення:

англ. *ACP-EUtradeagreements*, укр. *торгові угоди між АКТ і ЄС*, фр. *Accords commerciaux ACP-UE*, нім. *AKP-UE-Handelsabkommen*;

3) номенклатурні одиниці:

*Agenda 2000*, *Порядок денний 2000*;

4) терміни з інших терміносистем тощо.

англ. *Annual price fixing proposal* [of the Commmission in CAP], укр. *щорічна пропозиція стосовно фіксації цін* [Комісії в межах САП], англ. *anti-inflationary moves*, укр. *антиінфляційні заходи*.

Мовні засоби в правових документах утворюють замкнуту систему, каркас якої утворюють одиниці трьох рівнів: лексичного, морфологічного та синтаксичного.

На лексичному рівні, крім загальноживаних та нейтральних слів, виокремлюють:

1) слова та словосполучення, що використовуються переважно в юридичних документах: *protect the rights and freedom* – захищення прав та свободи, *ensure quality* – забезпечувати рівність та ін.

2) терміни, професіоналізми та словосполучення термінологічного характеру, що зумовлено змістом правових документів: *laws* – законодавство, *ratify* – ратифікувати та ін.

Контекстуальне оточення відіграє важливу роль в актуалізації необхідного значення або компоненту значення. Вивчення ряду протоколів, встановлених договорів Євросоюзу та Спільнот, директив, регламентів та рішень, а також багатомовних словників термінів договорів та згод, англійських термінологічних словників, словників правової лексики дозволило виділити найбільш часто використовувані слова. Найпопулярнішим стосовно держав, які входять у Європейський Союз, стало слово *European/європейський*. Зокрема, прикметник *European* є першим компонентом термінологічних словосполучень.

Отже, аналіз термінології євролінгвістики як системи зумовлює розгляд елементів терміносистеми у їхніх взаємозв'язках.

### Список використаних джерел:

1. Бондалегов В. Социальная лингвистика. М. 1987. 160 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Гавура Д. Проблема багатомовності в ЄС з точки зору перекладу, адаптації та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України. Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. Вип. 23, ч. 1. К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. С. 136–139.



4. Клименко Н. Новотворення чи мавпування. Урок української. 2004. № 10. С. 23–25.
5. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. М.: Изд-во ЛКИ, 2007. С. 142–143.
6. Прихода Я. Концепт Європа в українській публіцистиці: когнітивно-лінгвістичні аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л., 2005. 16 с.
7. Чередниченко О. Євролект і проблеми його перекладу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/evrolect.htm>.
8. Шевченко Л., Ніка О., Хом'як О., Дем'янюк А. Новий словник іншомовних слів. за ред. Л. Шевченко. К. : АРІЙ, 2008. 672 с.

## СЕКЦІЯ 9. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА

**Аніканова Л. О.**  
*студентка IV курсу факультету іноземної філології*  
Запорізький національний університет  
м. Запоріжжя, Україна

### ЕТИМОЛОГІЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ПРИЗВИСК БОРИСА ДЖОНСОНА

Як зазначають дослідники, прізвисько є живою антропонімною категорією, що реагує і відображає всі мовні зміни, явища та процеси, акумулює багатий культурний матеріал [4, с. 8], саме тому цей соціально-лінгвістичний феномен є актуальним об'єктом сучасних лінгвістичних студій.

На основі аналізу визначень різних дослідників, ми можемо сказати, що прізвисько – це різновид антропонімів; okazіональна одиниця (має потенціал для закріплення) [4, с. 5], яка за значенням є неофіційним, додатковим, зазвичай вмотивованим та емоційно насиченим ім'ям, даним особі іншими людьми [2, с. 36] (на основі їхніх суб'єктивних уявлень) і ґрунтується на оцінці її зовнішності, рис характеру, супутніх їй життю обставин, поведінки, професійної діяльності, участі у світових подіях та внутрішніх історичних процесах (імпліцитно представлених через асоціативний зв'язок з предметами чи явищами навколишньої дійсності [1, с. 258]), при цьому воно відбиває реальні якості носія та підкреслює той особливий сенс, які вони мають для оточуючих людей та виконує номінативно-ідентифікаційно-диференційну функцію [3, с. 7]. За структурними параметрами виділяють такі типи прізвиस्क: однослівні, афіксальні, композитні, телескопійні, абрєвіатурні, дво- та більше-членні фразові номінації [2, с. 37]. На нашу думку, вмотивованість прізвиська є однією з його визначальних рис як виду антропонімів, саме тому ми зосереджуємо увагу на її визначенні для аналізу етимології неофіційних номінативних одиниць, пов'язаних з особистістю Бориса Джонсона.

Як зазначають дослідники, «чим масштабнішою є постать особи в історії, культурі, політичному та економічному житті суспільства, тим більшою є увага до неї та, як результат, численнішою є кількість прізвиस्क, якими нарікають цю видатну постать» [2, с. 38], саме тому ми обрали об'єктом досліджень прізвиська чинного прем'єр-міністра Великобританії Бориса Джонсона. Нашим завданням є встановлення як етимології та мотивації прізвиस्क, так і конотативного компонента їхніх значень. Неординарність постаті Александра Бориса де Пфєффель Джонсона та його

важлива роль у житті сучасного британського суспільства зумовили нашу зацікавленість у дослідженні прізвиськ саме цього політичного лідера.

Серед прізвиськ, які мають нейтральну конотацію, маємо приклад номінативної одиниці яка за структурою є усіченням – *Al*. Цей онім використовується його друзями та родиною як скорочення офіційного першого імені – *Alexander*, наприклад: *So who is the Boris behind the clown? Not Boris at all, actually. The prime minister's first name is Alexander, or "Al" to friends and family. Boris, his middle name, is effectively the stage name* [7]. Цей приклад підтверджує те, що прізвисько – онім, відмінний від того, який використовується офіційно, до того ж, у цьому випадку, тільки обмеженим колом близьких людей.

Прізвисько-телескопізм – *BoJo*, утворене від слів *Boris+Johnson*, часто використовується британськими таблоїдами: *Sun's leadership debate is BoJo and Hunt's last chance to win over our readers* [13]. Це прізвисько також конотативно нейтральне, але, коли воно використовується у пресі стосовно політичного діяча, воно набуває відтінку фамільярності та неповаги. Розширена версія цього прізвиська з яскраво вираженою негативною конотацією – *BoJo the Clown* – алюзія на відомого американського клоуна – *Bozo the Clown* [10]. Це пейоративне найменування зумовлене ексцентричною поведінкою Бориса Джонсона, яка не відповідає уявленням інших людей про серйозного державного діяча.

Є й інші прізвиська, пов'язані з поняттям «клоун» – воно безпосередньо використовується у двочленній фразовій номінації *Clown Prince* деякими виданнями, наприклад: *The Clown Prince completely out of his head. Besides, his need was so clearly greater than hers. He was the World King* [8]. В цьому прикладі прізвисько *The Clown Prince* увиразнюється протиставленням з іншим, іронічним, найменуванням *The World King*. Тобто, це прізвисько, крім прямого опису його інколи незвичної та кумедної поведінки, набуває пейоративного значення ще й завдяки слову *Prince* – що має у семантиці натяк на недосвідченість, яка не личить політичному діячеві.

Прізвиська *Beano Boris* або *Boris the Menace* пов'язані із зовнішністю Бориса Джонсона. Це алюзія, представлена на сторінках сатиричного журналу *"Private Eye"*, який зобразив Бориса Джонсона як світловолосу версію героя багатосерійного коміксу під назвою *"Dennis the Menace"* з дитячого гумористичного журналу *"The Beano"* [9]. *Dennis* – головний герой, він втілює архетип хлопчика, який погано поводить. Він протиставляється компанії «гарних хлопчиків». Це прізвисько містить алюзивний код – натяк на інфантильність та смішну поведінку Бориса Джонсона. За структурою обидві версії цього прізвиська є двочленими фразовими номінаціями.

Пейоративний опис здатності Бориса Джонсона розважати інших своєю поведінкою або зовнішнім виглядом представлено у прізвиську *Buffoon Boris*. *"Buffoon"* означає «блазень», що знов же повертає нас до використання суміжного поняття «клоун»: *Buffoon Boris on track to be UK's next PM* [11].

Алюзія на іншого ексцентричного та відомого на весь світ політика яскраво виражена у прізвиську *British Trump* або *Britain Trump*, яке натякає на схожість цих двох державних діячів [6]. Бориса Джонсона також назвали *Twaddleddee* у статті із заголовком “*Twitterdum and Twaddleddee*”, знову ж таки, звертаючи увагу на його схожість з президентом Америки [14]. У цьому заголовку використали вислів *Tweedledum and Tweedleddee*, що позначає двох людей, яких майже неможливо відрізнити один від одного [5]. З огляду на те, що вислів використали з певними трансформаціями, звернімо увагу на значення слова “*twaddle*” – базікання, яке не має сенсу, неправдиві висловлювання, нісенітниця [5]. Це слово стало компонентом афіксального прізвиська *Twaddleddee*, натякаючи на популістську політику Бориса Джонсона, особливо щодо Брекзиту.

Інше тричленне фразове найменування, яке він отримав також у зв'язку із Брекзитом – *Brexit's Tinpot Despot* [12]. Другий компонент цієї фрази – *Tinpot* – дріб'язковий, неважливий, той, що не заслуговує поваги [5] – визначає ставлення певної частини громадян Британії до цього політичного діяча. Третій компонент – *Despot* – людина, яка має необмежену владу над іншими людьми та часто використовує її несправедливо та навіть жорстоко [5] – також відображає оцінку його діяльності частиною населення, незважаючи на заяви Бориса Джонсона про те, що демократія – понад усе. В цілому, це прізвисько має негативну конотацію.

Так само негативно маркованим є прізвисько *Bumbling Boris* – незграбний, невмілий [5] Борис. Цей онім привертає увагу до помилок та невдач Бориса Джонсона, наприклад: *Bumbling Boris' speech at police academy was classic Dom* [8].

Прізвисько *Mr. Slick* з'явилося у результаті зміни поведінки політика: *Gone is Bumbling Boris, now comes Mr Slick* [13]. Семантика слова *Slick* – той, хто виконує все вправно та ефективно, без проблем [5] – має позитивну конотацію, проте прізвисько-двочлен *Mister Slick* набуває дещо іронічного характеру.

Отже, прізвисько як соціально-лінгвістичний феномен відображає ставлення інших мовців до мовної особистості на основі оцінки його особистісних якостей та специфіки зовнішності, поведінки й мовлення. Серед прізвиськ Бориса Джонсона присутні оніми як з нейтральною, так і з негативною конотацією. За структурними параметрами ми виокремили як одночленні афіксальні оніми та телескопізми, так і багаточленні найменування. Мотивація значень зумовлена специфічними ознаками політика як об'єкта номінації. Деякі з досліджуваних прізвиськ Бориса Джонсона містять алюзії на відомих комічних персонажів та одіозних політичних лідерів.

#### Список використаних джерел:

1. Дуйчак М. Прізвиська та їх мотивація. *Проблеми сучасної ареології*. К. : Наук. думка, 1994. С. 256–259.
2. Єнікеев Д. С. Англомовні номінативні одиниці, пов'язані з діяльністю Дональда Трампа: соціолінгвістичний аспект. Запоріжжя, 2019. 80 с.

3. Федотова Н. М. Когнітивна прагматика творення тексту оніма. Спеціальність 10.02.01. Автореф. дис. на зд. наук. ст. канд. філолог. наук. Харків, 2008. 22 с.
4. Шульська Н. М. Прізвисько як об'єкт наукового опису. *Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Філологія*. Івано-Франківськ : Прикарпаття, 2011. Вип. XXIX – XXXI. С. 292–296.
5. Cambridge Online Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org/>
6. Election of “British Trump” Boris Johnson. *Newsweek*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.newsweek/1450722>
7. Dunt Ian. Boris Johnson is really just a power-hungry nihilist. *Washington Post*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.washingtonpost.com/outlook/2019/07/24/>
8. John Crace. Speech at Police Academy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/politics/2019/sep/05/>
9. Maureen Coleman. Chris wants Nirvana jumper back. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.belfasttelegraph.co.uk/28212252>
10. O’Toole Fintan. Boris Johnson is the fool who would play the king. *The Irish Times*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.irishtimes.com/1.3928461>
11. The New Daily. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thenewdaily.com.au/>
12. The New European. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theneweuropean.co.uk/home>
13. The Sun. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.thesun.co.uk/news/9372905/>
14. Twitterdum and Twaddledee. *The Economist*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/440487869786402/>

**Бондаренко О. М.**  
**доцент кафедри теорії**  
**та практики перекладу**  
 Національний університет  
 «Запорізька політехніка»  
 м. Запоріжжя, Україна

## УТВОРЕННЯ НОВИХ СЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ГАЛУЗІ ПСИХОЛОГІЇ

Із розвитком комп’ютерних технологій та соціальних мереж все більше людей почувають негативний вплив на психіку, відповідно, для позначення цих станів з’являються нові слова: *igital dementia* – порушення пам’яті внаслідок надмірного користування цифрових пристроїв; *digital hangover* – неприємні почуття після читання світлин у соціальних мережах; *information*

*fatigue syndrome* – почуття втоми внаслідок надмірного користування цифровими пристроями. Подібні новації утворені об'єднанням слів із різних пластів лексики – інформаційних технологій і медицини. Відношення між компонентами можуть бути різними, але завдяки використанню знайомих слів значення є зрозумілим без пояснень.

Розвиток медицини та психології сприяв появі напрямків досліджень, які потребували відповідних номінацій. Таким чином з'явилися *neuro-cinematics*, *neuroethics*, *cosmetic neurology*, *neuromarketing*, *neurotheology*. Завдяки морфемі *neuro-* зрозуміло, що всі вони мають відношення до вивчення мозкової діяльності.

Розглянемо групу слів, які є найбільш складними для аналізу з точки зору взаємодії змісту та форми. Це нові слова галузі психології, утворені за допомогою телескопії. Якщо раніше подібні слова були притаманні виключно ІТ сфері та рекламній діяльності, то зараз таким способом утворюються слова інших професійних сфер. У галузі психології спостерігаємо *hopium* (*hope* + *opium*) – ірраціональна впевненість у вдалому ході речей; *fappy* (*fat* + *happy*) – людина з надлишковою вагою, яка комфортно почувається; *psychache* (*psyche* + *ache*) – психологічне страждання; *phool* (*phishing* + *fool*) – спонукання людини до дій, які не мають користі для неї. Значення цих нових слів легко вгадується, тому що для їх створення використано унікальні «уламки» морфем, у яких зосереджено основне значення.

Утворення численних конструкцій N+N пояснюється номінативним характером мови. Серед нових номінацій підмови психології слід виділити: *gamer shame* – сором, який викликаний залежністю від азартних ігор; *lottery mentality* – сподівання, що виграш у лотерею вирішить життєві проблеми. Але розуміння деяких новоутворень вимагають певного рівня інтелектуального розвитку. Серед таких лексеми *dopamine dressing* (носіння одягу, що покращує настрій), *January feeling* – психологічний стан, який характеризується оптимістичним ставленням до життя, має алузію на початок року.

Звернемо увагу на групу нових слів з морфемою *self-*. Значення морфем дозволяє зробити припущення, що всі вони пов'язані зі спробами людини розв'язати свої психологічні проблеми самостійно. Так, з'явилися *self-talk* – фрази, які людина каже собі з терапевтичною метою; *self-licensing* – тенденція дозволяти собі робити щось зле після того, як зробив щось гарне; *self-handicapping* – виправдування власних невдач ще до того, як почав щось робити.

Привертають увагу лексичні одиниці, які побудовані за аналогією з уже існуючими у мові. Такий спосіб утворення нових слів є можливим, якщо асоціація буде зрозумілою для певної кількості людей. Так, *noseworm* у значенні «неприємний запах, який людина відчуває навіть у його відсутності» побудовано на аналогії з *earworm* – нав'язлива мелодія. Лексична одиниця *feardom* – постійне побоювання, життя у страху, як це не парадоксально, походить від слова *freedom*. Суфікс *-dom* є «традиційним» в англійській мові для позначення стану, тому лексичне значення першого елемента визначає значення слова у цілому. Розуміння слова *goalodicy* – потреба у досягненні мети, хоча зрозуміло, що досягнути її неможливо – потребує

знання філософії та релігії, тому що побудована за аналогією з *theodicy* – виправдування існуючого стану речей як таких, що створив бог.

Префікс також використовується в якості словотворчого елементу, таким чином з'явилися *under-happy* – недостатньо щаслива людина, *underbrag* – коментар до ситуації, в якій людина виглядає не найкращим чином.

Таким чином, проаналізувавши нові номінації підмови психології, можна стверджувати, що для їх утворення використовуються морфологічні способи словотвору, притаманні англійській мові: афіксація, префіксація, словоскладання. Тенденція до використання телескопії та створення слів за аналогією виявляє себе також у галузі, лексику якої ми розглянули.

**Віталіш Л. П.**

*кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри німецької філології*

Львівський національний університет імені Івана Франка  
м. Львів, Україна

## **НІМЕЦЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З ЛЕКСЕМАМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЧУТТІВ**

Одним з видів класифікації німецького словникового запасу може бути його поділ на лексико-тематичні групи. Німецьким фразеологізмам як складовій частині словникового запасу німецької мови притаманна розгалужена тематика. Лексико-тематична група «Почуття та емоції» (яка також може бути названа «семантичним полем») охоплює значну кількість фразеологізмів, яким притаманні різноманітні структурні особливості.

У цій невеликій розвідці ми проаналізуємо палітру назв почуттів та емоцій, для позначення яких використовуються різні частини мови – іменники, прикметники та дієслова. Розглянемо фразеологізми з лексикою на позначення таких почуттів: *Angst, Ärger, Aufregung, Bosheit, Frechheit, Freude, Furcht, Glück, Hass, Liebe, Ruhe*, звертаючи також увагу на їхню структуру.

– **Angst** «страх», «туга», «тривога», **ängstlich** «лякливий», «тривожний»:

Прислів'я: *Ein Schiffbrüchiger hat Angst auch vor ruhiger See.*

Приказки: *mehr Angst als Vaterlandsliebe haben, es mit der Angst (zu tun) bekommen, in tausend Ängsten schweben, jmdm. sitzt die Angst im Nacken, mit etw. ist es nicht so ängstlich.*

Парні фразеологізми: *angst und bange, in Angst und Not (und Sorge), jmdn. in Angst und Schrecken (halten), jmdn. in Angst und Schrecken (versetzen).*

– **Ärger** «гнів», «досада», «роздратування», **ärgern** «злити», «тривожити»

Приказки: *schwarz (grün und gelb/ grün und blau) vor Ärger werden, seinem Ärger Luft machen, jmd. ist krank vor Ärger.*

Інтер'екціональні фразеологізми: *Mach' keinen Ärger! Nicht ärgern, nur wundern!* (заспокійливий вислів).

- **Aufregung** «хвилювання», «неспокій», **aufregen** «хвилювати», «непокоїти»

Приказки: *vor Aufregung vergehen, sich künstlich aufregen.*

- **Bosheit** «злоба», «злий вчинок», **böse** «злий», «лихий»:

Прислів'я: *Wo Bosheit lacht, muss Tugend weinen. Wer böse wird, hat unrecht. Neid sucht böse Wege. Guter Wein macht böse Köpfe. Böse Sitten lernt man schnell. Zuviel ist ein böses Spiel.*

Приказки: *mit konstanter Bosheit, eine böse Sieben* («ein zanksüchtiges Weib»), *der böse Bube* (Бösewicht), *in eine böse Suppe kommen, ein böses Ende nehmen, böses Blut machen (schaffen), den bösen Blick haben.*

Парні фразеологізми: *im Guten wie im Bösen, mit Güte und mit Strenge.*

- **Frechheit** «нахабство», «безцеремонність», **frech** «нахабний», «безцеремонний»

Прислів'я: *Man ist nie frecher als beim Becher.*

Сталі порівняння: *frech wie Oskar / Dreck / Gassendreck / (wie der) Rotz (am Ärmel) / Schifferscheiße.*

- **Freude** «радість», «втіха», «веселощі», **freuen** «радіти», «тішити»

Прислів'я: *Geteilte Freude ist doppelte Freude, geteilter Schmerz ist doppelter Schmerz. Schadenfreude ist die reinste Freude. Wiedersehen macht Freude! Wenn sich zwei streiten, freut sich der Dritte.*

Інтер'екціональні фразеологізми: *Friede, Freude, Eierkuchen!* (коментар до беззмарної, але сумнівної гармонії); *Groß ist die Freude, weiß Gott, nicht! Das freut einen ja denn auch!*

Приказки: *jmdm. die Freude versalzen, seine helle (liebe) Freude haben, (das sind) die Freuden des Berufs, ein Wermutstropfen im Becher der Freude sein.*

Сталі порівняння: *sich freuen wie ein Schneekönig, sich freuen wie ein Stint.*

Парні фразеологізми: *Freud und Leid* (mit jmdm. teilen), *herrlich und in Freuden* (leben)

- **Furcht** «страх», «боязнь», «осторога», **fürchten** «лякатися», «боятися», «остерігатися», **furchtsam** «лякливий», «боязкий», «обережний»

Прислів'я: *Die Furcht hat große Augen. Die Furcht ist oft größer als die Gefahr. Furcht sieht überall Gespenster. Ohne Geld, ohne Furcht. Man kann wohl Waffen gegen die Feinde, aber nicht gegen die Furcht schmieden. Der Tapfere fürchtet den Tod nicht. Hüte dich vor denen, die dich fürchten. Was man fürchtet, glaubt man leicht. Wer sich fürchtet, droht gern. Die drohen, fürchten sich am meisten. Besser furchtsam, als unvorsichtig. Je furchtsamer das Tier, je schneller läuft es.*

Приказки: *ein Ritter ohne Furcht und Tadel, sich vor seinem eigenen Schatzen fürchten weder Tod noch Teufel fürchten.*

Стале порівняння: *jmdn. fürchten wie der Teufel das Weihwasser.*

Парний фразеологізм: *jmdn. in Furcht und Schrecken versetzen.*



- **Glück** «щастя», «удача», «успіх», **glücklich** «щасливий», «удачливий», «успішний»

Прислів'я: *Glück und Glas, wie leicht bricht das. Das Rad des Glückes dreht sich schnell. Jeder ist seines Glückes Schmied. Glück und Unglück wandern auf einem Steig. Glück und Unglück sind zwei Nachbarn, Glück und Unglück wohnen unter einem Dach. Er hat mehr Glück als Verstand (od. als Ferdinand). Dumm hat 's meiste Glück. Wem das Glück den Finger reicht, der soll ihm die Hand bieten. Glück im Spiel, Unglück in der Liebe; Glück in der Liebe, Unglück im Spiel. Dem Glücklichen schlägt keine Stunde.*

Інтер'єкціональні фразеологізми: *Damit hast du bei mir kein Glück! Glück muss der Mensch haben! Ihm lacht das Glück. Das Glück kehrt einem den Rücken.* Приказки: *ein Glückskind sein, das Glück des Tüchtigen, Glück im Unglück haben, noch nichts von seinem Glück wissen, eine glückliche Hand haben, einen glücklichen Griff tun.*

Парні фразеологізми: *in Glück und Unglück zusammenhalten, weder Glück noch Stern haben.*

- **Hass** «ненависть», **hassen** «ненавидіти», **hässlich** «ненависний», «бридкий»

Прислів'я: *An Hass und Neid stirbt Heiterkeit. Hass entsteht, wenn Liebe vergeht. Hass kennt kein Maß. Wer sich selber lobt, den hassen viele. Wer nicht hassen kann, kann auch nicht lieben. Am (vor dem) Spiegel ist keine Frau hässlich. Es gibt keinen schönen Kerker und keine hässliche Geliebte.*

Інтер'єкціональні фразеологізми: *Lass das, ich hass das!* (жартівлива відмова).

Приказки: *jmdn. etw. auf den Tod hassen.*

Сталі порівняння: *jmdn. etw. hassen wie die Pest, hässlich wie die Nacht (wie die Sünde) sein.*

- **Liebe** «любов», «прихильність», **lieben** «любити», «кохати», **lieb** «любий», «милий»

Прислів'я: *Die Liebe geht durch den Magen. Liebe ist [macht] blind. Liebe macht erfinderisch. Die Liebe kann Wunder schaffen. Alte Liebe rostet nicht. Eine Liebe ist der anderen wert. Was sich liebt, das neckt sich.*

Крилаті слова: *Wo alles liebt, kann Karl allein nicht hassen* (F. Schiller. „Don Carlos»).

Інтер'єкціональні фразеологізми: *Die wahre Liebe ist es noch nicht. Das tut der Liebe keinen Abbruch (kein Kind). Muss Liebe schön sein!* (Коментар при підкреслено закоханій поведінці двох молодих); *Tu (tun Sie) mir die Liebe!* (увічливе звертання); *Du lieber Himmel! Mein lieber Schwan! Ach du liebe Güte!* (висловлювання при несподіванці); *Ach du liebes Lieschen!* (зневажливе стилістичне забарвлення); *Mein lieber Spitz!* (фамільярне забарвлення, звертання, здивування, застережлива, погрозлива вказівка).

Приказки: *meine brüderliche Liebe, Liebe im Busen hegen, bei aller Liebe, etwas mit dem Mantel der Liebe zudecken, jmdn. vor Liebe auffressen (fressen) wollen, das liebe Brot, das liebe Geld, der liebe Gott, um des lieben Friedens willen, dem lieben Gott die Zeit stehlen.*

Парні фразеологізми: *in Lieb ' und Leid, von Lust und Liebe leben*, (es ist mir) *lieb und wert*.

- **Ruhe** «спокій», «відпочинок», «сон», **ruhen** «спочивати», «відпочивати», «спати», **ruhig** «спокійний», «тихий», «витриманий»

Прислів'я: *Nach getaner Arbeit ist gut ruh'n. Nach dem Essen sollst du (soll man) ruh 'n oder tausend Schritte tun.*

Крилаті слова: *Meine Ruh ist hin, mein Herz ist schwer* (J. W. Goethe. «Faust»), *Ruhe ist die erste Bürgerpflicht. Die Ruhe eines Kirchhofs* (F. Schiller. «Don Carlos»).

Інтер'єкціональні фразеологізми: *Ruhe im Puff! Ruhe im Karton! Ruhe auf den billigen Plätzen! Ruhe im Unterhaus! Ruhe im Kuhstall (der Ochs hat Durchfall)! Immer mit der Ruhe und Hoffmannstropfen!* (заклик дотримувати тишу).

Приказки: *die ewige Ruhe, die letzte Ruhe, olympische (stoische) Ruhe, jmdn. zur letzten Ruhe betten, zur ewigen Ruhe eingehen, der ruhende Pol, ein ruhiger Beamter, ruhig(es) Blut bewahren.*

Парний фразеологізм: *nicht ruhen und rasten.*

#### Підсумок.

Лексеми на позначення почуттів та емоцій виступають опорними словами фразеологізмів різної синтаксичної структури: реченневих фразеологізмів (прислів'їв, крилатих слів, інтер'єкціональних фразеологізмів) та нереченневих фразеологізмів (приказок номінального та вербального типу, сталих порівнянь, парних фразеологізмів). Кількісні показники аналізу відображені у таблиці 1 «Морфологічні та структурні характеристики фразеологізмів з семантикою «Почуття та емоції»».

Таблиця 1

«Морфологічні та структурні характеристики фразеологізмів з семантикою «Почуття та емоції»»

Опорне слово	Морфологічне представлення			Структурне представлення					
	іменник	прикмет-ник	дієслово	прислів'я	крилаті слова	інтер'єкційні фразеологізм и	приказки	сталі порів-няння	парні фразео-логізми
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Angst</i>	8	2		1			5		4
<i>Ärger</i>	4		1			2	3		
<i>Aufregung</i>	1		1				2		
<i>Bosheit</i>	2	11		6			7		
<i>Frechheit</i>		15		1				5	
<i>Freude</i>	12		4	4		3	4	2	2
<i>Furcht</i>	7	2	8	12			3	1	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Glück</i>	20	12		11		4	6		2
<i>Hass</i>	3	3	5	7		1	1	2	
<i>Liebe</i>	8	10	2	7	1	9	10		2
<i>Ruhe</i>	4	3	3	2	3	6	8		1
Разом	69	58	24	51	4	25	49	10	12

Проаналізовано 151 фразеологізм з лексемами на позначення почуттів та емоцій, у тому числі 51 прислів'я, 4 крилаті вислови, 25 інтер'екціональних фразеологізмів (разом 80 реченнєвих фразеологізмів); 49 приказок, 10 сталих порівнянь, 12 парних фразеологізмів (разом 71 нереченнєвий фразеологізм). Кількість слововжитків опорних слів у цих фразеологізмах становить інше співвідношення: 69 іменників, 58 прикметників, 24 дієслів (разом 151 слововжитків). Значна кількість фразеологізмів цієї тематичної групи та їхня структурна різноманітність свідчать про їхню актуальність і вживаність, у тому числі у стилі розмовної мови.

#### Список використаних джерел:

1. Мізін К. І. Німецько-український фразеологічний словник (усталені порівняння) / К. І. Мізін. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 302 с.
2. Beyer H., Beyer A. Sprichwörterlexikon / H. Beyer, A. Beyer. – Moskau : Vyssšaja škola, 1989. – 392 s.
3. Borchard-Wustmann-Schoppe. Die sprichwörtlichen Redensarten im deutschen Volksmund. – Leipzig : VEB F. A. Brockhaus Verlag, 1955. – 540 s.

**Гончаренко О. М.**

*доцент кафедри німецької та романської філології*

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

### **ОПТИМІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ**

Основним завданням вищої освіти є формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Інтеграційні процеси потребують перебудови вищої школи та корекції спрямованості навчального процесу від простого навчання у вищому навчальному закладі до вироблення в людини розуміння необхідності та вміння навчатися впродовж усього життя. У контексті сучасної системи навчання самостійна робота домінує серед інших видів навчальної діяльності студентів після практичної підготовки. Згідно з Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, самостійна робота

студента є основним засобом засвоєння навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять та забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручники, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо [2].

Головними формами організації навчального процесу є аудиторні заняття, самостійна та індивідуальна робота студента. Основною метою аудиторної роботи є передача знань, досвіду викладача студентам. Поза аудиторна студентів є формою навчальної діяльності, яка спрямована на самостійне оволодіння знаннями. Індивідуальна форма самостійної роботи передбачає вирішення завдань кожним студентом у відповідності з рівнем його підготовки та індивідуальними можливостями.

Згідно з Тимчасовим положенням про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців (затверджено наказом № 48 МОН України від 23.01.2004) залікові кредити містять модулі декількох видів навчальної діяльності студентів (аудиторну, самостійну та індивідуальну роботу студента). Обсяг аудиторної роботи не повинен перевищувати 50% залікового кредиту, орієнтовні обсяги самостійної та індивідуальної роботи можуть становити по 25% [3].

Самостійна робота студента передбачає пізнавальну діяльність студента за будь-якої форми навчальних занять (лекція, практична робота, семінар). Найчастіше самостійну роботу визнають як вид навчальних занять, особливістю яких є відсутність викладача в момент навчальної діяльності студента. Самостійна робота – це вид розумової діяльності студента, за якої він самостійно (без сторонньої допомоги) опрацьовує практичне питання, тему, вирішує задачу або виконує завдання на основі знань, отриманих з книг, на лекціях або практичних чи семінарських заняттях. Беручи до уваги те, що самостійна робота студентів носить активний характер, у її структурі можна виокремити такі складові: мотиваційний компонент, постановка конкретного завдання, вибір способів виконання, безпосередньо процес виконання, контроль якості самостійно набутих знань студентів. Зміст та послідовність завдань для самостійного опрацювання всіма студентами плануються викладачем. Завдання виконуються без прямої участі педагога, але під його методичним керівництвом.

Особливе значення для активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів мають дидактичні матеріали, які використовуються протягом навчального процесу. Такі навчально-методичні матеріали повинні містити чітко сформульовані завдання і зразки їх виконання та забезпечити чіткі критерії для вимірювання результатів [1, с. 251].

Розробка навчально-методичного комплексу забезпечення навчального процесу є однією з умов ефективності самостійної роботи студентів. До такого комплексу відносяться тексти лекцій, навчальні та методичні посібники, методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи, вимоги до роботи над доповіддю, рефератом, курсовою та дипломною роботою, завдання для поточного та підсумкового контролю, а також критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів тощо.

Виходячи з багаторічного досвіду практики викладання дисципліни «Методика викладання іноземної мови в середніх навчальних закладах» на факультеті іноземної філології, ми пропонуємо розглянути деякі з компонентів методичних розробок до самостійної роботи як приклад методичного забезпечення навчального процесу з цього навчального предмету. Перш за все, перед студентами ставиться мета та визначаються завдання під час вивчення цієї дисципліни.

Перед курсом методики викладання іноземної мови в середніх навчальних закладах стоять наступні завдання: створити у студентів широку теоретичну базу, що розкриває закономірності (загальні й окремі) процесу навчання іноземної мови як засобу комунікації, освіти і виховання учнів і включає, окрім методичних знань, також знання із суміжних з методикою науково-психолого-педагогічного і філософського циклів, і на цій основі сформувані уявлення про специфіку змісту структури педагогічної діяльності вчителя; сформувані у студентів основи вмінь творчого застосування своїх знань на практиці з найбільш відомих напрямків в методиці, систем і методів, форм і засобів навчання іноземної мови; вчити студентів самостійно добирати матеріал до уроку іноземної мови для ефективної роботи учнів; формувати навички та вміння роботи з підручниками та планувати навчальний процес з іноземної мови, складати плани (поурочні, циклу уроків, семестрові, річні); на базі теоретичних знань розвивати у студентів творче методичне мислення, яке допомогло б їм при використанні діючих підручників і навчальних посібників, успішно справлятися із вирішенням різних методичних завдань у різноманітних педагогічних ситуаціях на уроці.

Серед завдань самостійної роботи з тієї чи іншої теми студенти мають опрацювати тему «Зв'язок методики викладання ІМ з іншими науками», розробити фрагменти уроків з навчання лексичного, фонетичного, граматичного матеріалу на різних етапах навчання ІМ у середніх закладах освіти, розробити план-конспект уроку з навчання аудіювання, читання, ММ, ДМ, письма та писемного мовлення на різних етапах навчання ІМ у середніх закладах освіти, розробити план циклу уроків з теми та план роботи на семестр/рік.

Також, серед матеріалів навчально-методичного комплексу дисципліни студентам пропонуються зразки фрагментів з навчання мовного та мовленнєвого матеріалу (наприклад, фрагмент з навчання діалогічного мовлення), що допоможе студентів у підготовці до семінару з тієї чи іншої теми та забезпечить творчий підхід до добору матеріалів під час проходження педагогічної практики у школі. Нижче наводимо зразок фрагменту уроку з іспанської мови з навчання діалогічного мовлення у 7 класі.

Як уже зазначалось, навчально-методичний комплекс містить також вимоги та поради щодо роботи над доповіддю, рефератом чи проектом.

Написання наукової статті (доповіді, реферата, проекту) вимагає передусім чіткого уявлення про рівень розробки досліджуваної теми в науці. Тому, перш за все, потрібно ознайомитись із основною літературою, що стосується обраної теми. При виборі теми роботи, по-перше, треба врахувати, щоб обраний профіль був: а) актуальним як з практичної, так і з теоре-

тичної точок зору; б) посильним для вивчення; в) перспективним для подальшого продовження роботи в цьому напрямку; г) достатньо забезпеченим відповідним первинним матеріалом; д) безумовно, цікавим для дослідника, що стимулює пошукову ініціативу.

Етап, мета, прийом	Зміст роботи
<p><b>Етап 3.</b> Робота з ДЄ</p> <p><b>Мета:</b> вчити учнів обмінюватись репліками у рамках ДЄ «питання– контр. питання – питання – уточнення»</p> <p><b>Прийом:</b> обмін репліками в парах з опори на структурно-мовленнєву схему.</p>	<p>Maestro: Y ahora, alumnos, vamos a imaginar la siguiente situación. A nuestra ciudad ha llegado un chico español y quiere ver sus lugares de interés. La primera tarea: tú eres un chico español que por primera vez está de visita en la ciudad. Tienes que preguntar a un transeúnte cómo se va a un lugar que te gustaría visitar. Puedes usar las frases de la tarjeta 1.</p> <p>La segunda tarea: tú eres un habitante de la ciudad. Un chico español te pide ayudarlo a llegar a un centro cultural. En tu respuesta puedes emplear las frases de la tarjeta 2.</p> <p>Tarjeta 1. Oye,... ¿cómo se va hasta...?</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• el nuevo cine “Uvileiniy”</li> <li>• el teatro de drama</li> <li>• el museo de pintura</li> <li>• el parque</li> </ul> <p>Tarjeta 2. Es muy fácil. Está ...</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• cerca de la plaza central</li> <li>• no lejos del cine</li> <li>• a la derecha de aquel edificio grande</li> </ul>
<p><b>Етап 4.</b> Складання мікродіалогів за функціональною схемою.</p> <p><b>Мета:</b> вчити учнів вести бесіду, спираючись на схему.</p> <p><b>Прийом:</b> побудова мікродіалога на основі мовленнєвої ситуації у парно-груповому режимі згідно із завданням на картці.</p>	<p>Maestro: Seguimos nuestro trabajo con el diálogo. Ahora vamos a componer y después interpretar la conversación entre un chico español que está de excursión en nuestra ciudad y un habitante de la ciudad. Cada uno va a recibir su tarjeta donde se explica lo que tiene que preguntar o contestar.</p> <p>Tarjeta 1. Tú eres un chico español que por primera vez está de visita en la ciudad. Te has perdido en la ciudad. Saluda al transeúnte. Explica que te ha pasado y pide la ayuda.</p> <p>Tarjeta 2. Responde al saludo del chico. Explícale donde está el lugar de que te pregunta.</p> <p>Propón acompañarle a aquel lugar.</p>

По-друге, для написання наукової роботи необхідно намітити план та етапи основних заходів подальшої роботи над темою. Для їх реалізації передбачено: а) обґрунтування теми, вибір об'єкта і визначення мети

дослідження; б) добір і аналіз наукової літератури з обраної теми, розробка гіпотези; в) складання плану та структури статті; г) використання інформації міжнародної мережі INTERNET та ін.; д) проведення дослідження і узагальнення його результатів, висновки.

Самостійна робота на молодших і старших курсах має відрізнятися за своїм змістовим наповненням. На молодших курсах вона передбачає, в основному, самостійне виконання завдань, метою яких є накопичення та засвоєння базових вмінь та навичок. Але в подальшому самостійна робота студентів має набувати все більш творчого, проблемно-пошукового характеру. На старших курсах необхідно спрямовувати студентів на науково-дослідний підхід до організації своєї роботи та безпосередню участь у виконанні наукових досліджень.

Отже, зміст завдань для самостійного опрацювання забезпечать високий рівень мотивації, якщо будуть не тільки цікавими та креативними, а й відповідатимуть рівню підготовки кожного студента.

#### **Список використаних джерел:**

1. Ортинський В.П. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / В.П. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
2. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (затверджено наказом № 1310 МОН України від 13.11.2014). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: [zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93?lang.ru](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93?lang.ru).
3. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців (затверджено наказом № 48 МОН України від 23.01.2004). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: [http / www/minagro.gov.ua/page/?n=5192](http://www/minagro.gov.ua/page/?n=5192).

**Давидова Т. В.**  
*кандидат філологічних наук,*  
*старший викладач кафедри практики англійської мови*  
Сумський державний педагогічний університет  
імені А. С. Макаренка  
м. Суми, Україна

### **АНТИКОНЦЕПТ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ**

У повсякденному житті людина, підкорюючись законам діалектики, стикається з безліччю протилежностей, що об'єктивуються у її свідомості системою концептів і антиконцептів. Лінгвістичне знання про антиконцепт базується на досягненнях таких наук, як логіка, філософія, психологія, нейрофізіологія, і передусім на здобутках когнітивної лінгвістики про концепт.

Концепти – оперативні одиниці мислення, які здебільшого мають вербальне вираження у мові. Комбінуючись, трансформуючись, розширюючись за умов набуття досвіду мовцем, вони не лише утворюють концептосфери людської свідомості, а й формують менталітет, беручи участь у найважливішому процесі становлення особистості – пізнанні.

Антиконцепт – також важливий елемент людської когніції. Попри становлення терміна «антиконцепт» на сучасному етапі й брак досліджень із цієї проблематики, він претендує на одне із центральних місць у когнітивній лінгвістиці і поступово набуває статусу базового поняття нової наукової парадигми [1; 3; 7; 8; 11; 13 та ін.].

Методологічною основою вивчення антиконцепту є здобутки філософії, що підтверджують постулати про діалектичну єдність протилежностей. У зв'язку із цим, антиконцепти як одиниці репрезентації знань у людській свідомості є об'єктом дослідження не лише лінгвістів, а й філософів, мистецтвознавців, культурологів. Завдяки антиконцептам реалізується здатність людського мислення до контрастивного пізнання світу [5, с. 118; 10, с. 18].

Принциповою ознакою існування антиконцептів є наявність певного контрасту, що є основою їхньої природи. Теоретичною основою для визначення антиконцепту є протиставлення, що базується на логічній протилежності як філософській категорії.

Бачення антиконцепту в рамках гуманітарного знання дещо перетинається: загалом антиконцепт – це аномалія, авангард чи девіація, щось незвичне і нетрадиційне. Антиконцептом у мистецтві вважають зміщення пріоритетів чи акцентів у презентації художніх образів, розмиття критеріїв певного соціокультурного локусу, відхилення від норм, переосмислення світу, антицінність, явище субкультури, що не відповідає стандартам [2].

Розуміння антиконцепту в сучасній лінгвістиці представлено трьома поглядами: антиконцепт як а) різновид концепту [6, с. 7]; б) самостійна ментальна одиниця, що відокремилася від якогось концепту [13]; або в) комплементарний конститuent певного цілого [4; 9, с. 39].

Такі висновки дозволяють припустити, що концепт та антиконцепт складають комплементарну бінарну опозиційну єдність. Саме бінарність відображає генетичну спорідненість цих одиниць мислення і підтверджує наявність етичної складової в їхній структурі. Логічною основою антиконцептів є опозиційність [7], тобто можливість протиставлення референтів на основі їхніх диференційних ознак та спільної етимологічної ознаки. Таким чином, антиконцепт – це комплементарна складова двогранного мисленнєвого образу, що утворюється в людській свідомості як результат протиставлення гомогенних чи гетерогенних явищ. Основою для протиставлення обох складників опозиції-єдності стає соціо-оцінний / аксіологічний компонент [4, с. 40-42].

Загальноприйнятою в лінгвістиці є наявність в опозиції позитивно маркованого члена, який ми пропонуємо іменувати «концептом-пріоритивом» (від англ. *priority* – попередній, вагоміший) на позначення головного, першочергового, первинного концепту [4, с. 28], на фоні якого з'являється його



антипод, негативно маркований «концепт-секвентив» (від англ. sequent наступний; такий, що є наслідком), тобто «антиконцепт» (за Ю.С. Степановим, С.Г. Воркачевим, А.М. Приходьком та ін.), що, до того ж, має тенденцію до витіснення концепту-пріоратива (див. п. 1.2.2.1) з культурної спільноти. Отже, антиконцепт здебільшого утримує негативну соціокультурну оцінку у мовному середовищі, про що свідчить безпосередньо таксономія цього явища, а його основним структурним складником, окрім опозиційності, є аксіологічний компонент [4, с. 41].

Однією з загальних проблем лінгвістики є встановлення диференційних меж між термінами «антонім» і «антиконцепт», адже антиконцепти – це ментальні одиниці, які відображають протиставлення більш широкого порядку, ніж антонімія, оскільки з розвитком певної галузі знань зміст концепту може змінюватись і на його основі може виникнути антиконцепт, котрий не завжди прямо протиставлений концепту. Антоніми та антиконцепти – поняття не тотожні: перші є одиницями лексико-семантичного рівня мови, а другі – абстрактні сутності, мисленнєві утворення, що функціонують на рівні свідомості і задіяні в процесах пізнання.

Суттєвою різницею між антонімами та антиконцептами є те, що перші представляють лише мовний рівень і існують виключно на засадах логічної, граничної, діаметральної протилежності [9, с. 37], тоді як останні можуть утворюватись і в результаті незвичних, нетрадиційних протиставлень і, активуючись на підсвідомому рівні, відіграють важливу роль у людській когніції.

Поміж антиконцептів пропонуємо розрізняти стереотипні та оказіональні, диференціюючи їх за принципом наявності / відсутності логічної протилежності у їхній природі [4, с. 47]. Стереотипними вважаємо такі, які представлені в мові антонімами, більш звичні для сприйняття і базуються лише на засадах логічної, діаметральної протилежності. В основі оказіональних антиконцептів – нове, авангардне, незвичне протиставлення, що не завжди корелюється із законами логіки. Вони можуть утворюватись у людській свідомості тимчасово, залежно від ситуації та умов комунікації. Саме такі антиконцепти є особливо значущими для художнього мислення.

Процеси людської когніції, в яких беруть участь антиконцепти, не є докладно вивченими на сучасному етапі, що відкриває горизонти для нових наукових пошуків.

#### **Список використаних джерел:**

1. Воркачев С. Г. Концепт СЧАСТЬЕ: понятийный и образный компоненты / С. Г. Воркачев // Известия АН. Сер. Лит-ры и языка. – 2001. – Т. 60, № 6. – С. 47–58.
2. Грачев В. И. Жанровая система социокультурных коммуникаций в информационно-аксиогенном пространстве современной художественной культуры [Електронний ресурс] / В. И. Грачев. – Режим доступу: <http://www.scribd.com>
3. Гуреева Е. И. Понятия «концепт» и «антиконцепт» (на материале спортивной терминологии) [Електронний ресурс] / Е. И. Гуреева. – Режим доступу: <http://www.webcache.googleusercontent.com>

4. Давидова Т.В. Антиконтенти в англійській художній літературі вікторіанської доби: системно-типологічний аспект : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 / Давидова Тетяна Василівна. – К., 2013. – 280 с.
5. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
6. Кубрякова Е. С. Семантика в когнитивной лингвистике (о концепте КОНТЕЙНЕРА и формах его объективации в языке) / Е. С. Кубрякова // Известия АН. Сер. литературы и языка. – 1999. – Т. 58, № 56. – С. 3–12.
7. Лаврентьева Т. В. Структурная организация концептуального поля оппозитивности: дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.19 / Лаврентьева Татьяна Владимировна. – Челябинск, 2005. – 175 с.
8. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: [учеб. пособ.] / В .А. Маслова. – [3-е изд., испр.] – М. : Флинта: Наука, 2007. – 296 с.
9. Новиков Л. А. Антонимия в русском языке (семантический анализ противоположности в лексике) / Лев Алексеевич Новиков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1973. – 300 с.
10. Попова З. Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1999. – 30 с.
11. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
12. Степанов Ю. С. Концепты. Тонкая пленка цивилизации / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Языки славянских культур, 2007. – 248 с.
13. Степанов Ю. С. «Понятие», «Концепт», «Антиконцепт». Векторные явления в семантике / Ю. С. Степанов // Концептуальный анализ языка: современные направления исследования : [сб. науч. трудов / РАН. Ин-т языкознания]. – М.; Калуга : Эйдос, 2007. – С. 19–26.
14. Федоров Ю. В. Концепт зла в сучасній культурі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / Ю. В. Федоров. – Симферополь, 2002. – 20 с.

## МОВНА АКТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕНЦІЇ САМОВИПРАВДАННЯ У ТЕКСТАХ ТВІТТІВ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Актуальність наукової розвідки визначається антропоцентричним підходом до аналізу мовленнєвої поведінки відомої мовної особистості в умовах неофіційного спілкування та спрямованістю дослідження на виявлення мовно-стилістичних засобів актуалізації прагматичних інтенцій, зокрема інтенції самовиправдання, у неформальній політичній комунікації.

Поняття «мовна особистість» визначається науковцями як мовець, який творчо користується мовою для самоствердження та самовираження [3, с. 38] або як особа мовця, що поєднує мовну компетенцію та творче самовираження шляхом здійснення різнобічної мовленнєвої діяльності [1, с. 93]. На думку вчених, мовна особистість передбачає дослідження різних видів поведінки, діяльності, комунікації, інтелекту, духовності, менталітету, емоцій та всього іншого, що визначає сутність людини. Доступ до тих чи інших характеристик особистості надає її мова [2, с. 162].

Серед виокремлених Ю. М. Карауловим рівнів аналізу мовної особистості: вербально-семантичного, лінгво-когнітивного та мотиваційно-прагматичного [цит. за 2, с. 162], ми хотіли б зосередитися на останньому, який передбачає виявлення і характеризування мотивів та цілей, якими керується мовець, здійснюючи текстотворення, та «визначають ієрархію змістів та цінностей у мовній моделі світу» [2, с. 162] цієї особистості. Повернувшись до визначення самого поняття «мовна особистість», ми можемо сказати, що загальними мотивами її мовленнєвої поведінки є самовираження та самоствердження за допомогою мовних засобів.

Дональд Трамп – мовна особистість, яка представляє американську лінгвоспільноту, і, разом з тим, зважаючи на його політичну діяльність, постає як особа з яскраво вираженою мотиваційно-прагматичною комунікативною поведінкою. Він володіє комплексом специфічних комунікативних рис, які визначають національно-культурну мотивацію його мовленнєвої поведінки.

Окрім офіційних каналів комунікації Д. Трамп першим серед державного рівня запровадив і популяризував Твіттер як простір неформального спілкування. Аналіз текстів повідомлень на його Твіттері свідчить про спільну для всіх політиків мотивацію: «виправдання» своїх дій та засудження дій опонента. Наприклад: “*False stories are being reported that a few Republican Senators are saying that **President Trump** may have done a **quid pro quo**, but it doesn't matter, there is nothing wrong with that, it is not an **impeachable** event. Perhaps so, but read the transcript, there is **no quid pro quo!**” [4]. Лексична одиниця з явно вираженою негативною конотацією – *false* – служить для звинувачення людей, які, на його думку, неправдиво*

висвітлюють поведінку президента. Те, що Д. Трамп каже про себе в третій особі – *President Trump* – має на меті створення ілюзії того, що він представляє подію об'єктивно, ніби сторонній спостерігач. Крилатий вислів *quid pro quo* означає «послуга за послугою» – його використали при звинуваченні президента у тому, що він надає військову допомогу Україні для отримання інформації про свого політичного опонента Джо Байдена [5]. Використання цілого ряду заперечень *it doesn't matter, there is nothing wrong with that, it is not an impeachable event, there is no quid pro quo* актуалізує інтенцію самовиправдання.

У твітті того ж дня він зазначає: “*If Shifty Adam Schiff, who is a corrupt politician who fraudulently made up what I said on the “call,” is allowed to release transcripts of the Never Trumpers & others that are & were interviewed, he will change the words that were said to suit the Dems purposes. Republicans should give their own transcripts of the interviews to contrast with Schiff's manipulated propaganda. House Republicans must have nothing to do with Schiff's rendition of those interviews. He is a proven liar, leaker & freak who is really the one who should be impeached!*” [4]. Каламбур на прізвище конгресмена, який звинувачує Д. Трампа, – *Shifty Adam Schiff*, лексичні одиниці з явною пейоративною конотацією – *fraudulently, proven liar, leaker, freak*, та тавтологічне словосполучення *manipulated propaganda* використовуються досліджуваною мовною особистістю для переконання виборців у тому, що всі звинувачення Адама Шиффа – неправдиві, «фейкові», та мають на меті маніпулювати думкою громадян про президента.

Отже, аналіз текстів, опублікованих у Твіттері Д. Трампом, який він перетворив на канал неформальної політичної комунікації, засвідчує, що для реалізації прагматичної інтенції самовиправдання він як мовна особистість активно використовує специфічні мовно-стилістичні засоби, зокрема лексичні одиниці з пейоративною конотацією, крилаті вислови, тавтологічні гіперболи.

Перспективами подальших досліджень вважаємо аналіз мовних засобів реалізації інших мотиваційно-прагматичних цілей Дональда Трампа як мовної особистості.

#### Список використаних джерел:

1. Єрмоленко С. Я. Мінлива стійкість мовної картини світу. *Мовознавство*. 2009. № 3. С. 94-103.
2. Застровська С. О., Застровський О. А. Загальне поняття мовної особистості. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Теоретичні засади лінгвістичних досліджень*. 6 (ч. 1), 2011. С. 159-163.
3. Струганець Л. В. Культура української мови і мовна особистість учителя : дис. канд. філол.н: 10.02.01. Тернопіль. 1996. 226 с.
4. Твіттер-сторінка Дональда Трампа від 4 листопада 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://twitter.com/realdonaldtrump>

5. Washington Post. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://www.washingtonpost.com/politics/2019/11/01/72084a3e-fcc4-11e9-9534-e0dbcc9f5683\\_story.html](https://www.washingtonpost.com/politics/2019/11/01/72084a3e-fcc4-11e9-9534-e0dbcc9f5683_story.html)

**Kriukova Yu. O.**  
*5-year Student of English Philology Department*  
Oles Honchar Dnipro National University  
Dnipro, Ukraine

## **VIDEO-BASED ENGLISH LESSONS AS A WAY OF STRENGTHENING STUDENTS' MOTIVATION TO LANGUAGE LEARNING**

Dealing with different kinds of students provokes the questions of a paramount meaning for every teacher: *How to motivate them? How to develop their speaking skills?* Searching for the answer to these questions, let us turn to videos – an inseparable tool of an interactive lesson in a modern classroom. A traditional classroom framework like asking questions as a lead-in, watching for gist and detailed comprehension, discussion as a post-watching task is gradually turning a lesson into a monotonous and mundane process. It is high time to pay attention to and consider 4 exciting techniques to vary video lessons. The organization of a successful video lesson requires a figurative tool box consisting of videos, lesson topics, time limit. A chosen video or a videoclip should be restricted to 3-5 minutes. Otherwise, it would be difficult to keep a student focused on it for a longer time.

**Technique 1. Prediction.** There should be a short warming-up activity – to increase students' interest and to help them to grasp essential information before starting to play the video. One way to use it is to show a screenshot and ask some questions, for instance: *Look at the picture. What did the scientists find? They predict what vocabulary they might hear, and also what kind of emotions people in the video might have felt.* Then, students are allowed to watch to confirm their ideas.

**Technique 2. Sound Off.** The lesson can be continued with using the same video without any sound. A teacher plays the video and asks students some questions like these: *How did scientists react? Why did the mammoth die?*

**Technique 3. Dramatic Pausing.** A video is stopped just before any tense moment. For instance, a student is suggested to watch the ceremony of proposal which is absolutely unexpected for a woman. However, a student has no clue concerning the subject of a video. Thus, a teacher is asking the following questions: *What will a man say now? Will she agree?* This involves students in the process. A teacher can also ask a student to speculate on woman's reaction.

**Technique 4. Dubbing.** A video can be an extremely useful material not only for listening but also for developing speaking skills and vocabulary. A teacher plays a video without any sounds and stop for each line, letting his/her

students inventing new lines. After they finish a teacher invites them to act out a dialogue in pairs.

### References:

1. Penny U. A Course in English Language Teaching / U. Penny. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012. – 325 p.
2. Prediction [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/prediction>.

**Малаш О. В.**  
*кандидат філологічних наук,*  
*молодший науковий співробітник відділу мов України*  
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні  
Національної академії наук України  
м. Київ, Україна

## **ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ РЕКОНСТРУЮВАННЯ ЖІНОЧОГО ІДЕАЛУ В НАРОДНИХ ПІСНЯХ БОЛГАР УКРАЇНИ**

XXI століття ознаменувалося зміною антропоцентричної парадигми та, як наслідок, посиленням уваги до жіночого буття, яке доти перебувало на периферії наукових інтересів. У 2018 р. у світ вийшла монографія Й. Павлової «Штрихи до портрета сучасної болгарської жінки в ціннісній моделі», де авторка окреслила еволюцію сприйняття жінок у болгарській картині світу від XVIII сторіччя дотепер. Це вкотре стимулювало необхідність лінгвістичних досліджень жіночої тожсамості на болгарському мовному матеріалі.

Дотепер у сучасній болгаристиці не було гендерних досліджень на матеріалі мови болгарських переселенців, що мешкають на території України. Для всебічного охоплення проблеми, яка торкається широкого кола позамовознавчих і суміжних дисциплін, важливі й архаїчні форми мовної діяльності, відображені у фольклорних текстах, зокрема принесених болгарами-переселенцями на нову батьківщину.

Болгарська етноспільнота України сформувалася внаслідок активного переселення болгар упродовж 1768–1860 рр. до Російської імперії, у її складі якої на той час перебували й українські землі. Перше болгарське поселення в Україні, Вільшанка, виникло в 1774 р. на території теперішньої Кропивниччини. У перші десятиріччя XIX ст. було засновано Великий Буялик (у 1923–2016 – Благоево), Малий Буялик (у 1920–2016 – Свердлово, нині Іванове), Катаржино, місто Болград на Одещині, с. Тернівка на Миколаївщині. Частина болгар оселилася в Криму. З другої половини XIX ст. почали формуватися болгарські селища в Запорізькій області: Горній Чушмелій (нині Степанівка Друга) та Долній Чушмелій (тепер Богданівка), Преслав, Олександрівка, Строганівка, Ботево та інші [1, с. 52–53; 8, с. 152–153].

Вивчення духовної культури українських болгар нерозривно пов'язане з мовознавчими студіями, присвяченими фольклорним текстам, до яких належать і пісні. Детальний аналіз лексичного та фразеологічного складу пісні дає змогу дослідникам виявити в ній ті вербальні образи, які є етнокультурними символами. С. Я. Єрмоленко наголошує, що у фольклорній скарбниці мови закодовано колективне світосприймання [2, с. 3].

Аналіз пісенних текстів показав, що значну увагу в болгарській народній культурі приділено жіночій особистості. Так, високо поцінуються її риси зовнішності – світла шкіра обличчя й чорні очі: „*девојка (...) бялулика, църнујока*” [8, с. 138], „*бяло лице лебядово, черне очи черяшови*” [4, с. 354], світле волосся – „*руса мома, с руса коса*” [3, с. 126], рум'янець – „*като червена ябълка*” [3, с. 104], „*бяло лице, бяло й румяно*” [13, с. 30], „*бяла та чървена*” [9, с. 32]. Іноді постійні епітети зі значенням кольору додаються й до імен або етнонімів: „*бяла Рада*” [3, с. 119], „*бяла Иленка*” [3, с. 155], „*бяла Тодорка*” [8, с. 63], „*бяла българко*” [8, с. 85]. Такі кольороепітети цілком відповідають тезі В. Кононенка про те, що образ-символ, зреалізований у ключовому слові (а в нашому випадку це *Рада* з коренем *рад-*, як «радий», «радiсний»), має певну символічну валентність, ніби «притягує» до себе інші лексеми [5, с. 311].

Жінку змальовано як живий кодекс чеснот, необхідних для вдалого шлюбного життя. Це, наприклад, уміння поєднувати працю з відпочинком: „*На юро троплива, на нива гласлива*” («В танці проворна, на ниві голосиста») [3, с. 113]. Хоча, звісно, працьовитість має бути на першому місці: „*Ни гледай момата празник на юрото, най гледай момата дельник на чикъма*” («Не дивися на дівчину у свято на танці, але дивися на дівчину в будень на ниві») [3, с. 109]. Часто головна героїня фольклорних сюжетів дістає пропозицію одруження, не перериваючи якоїсь суто побутової хатньої справи: „*Мела й Дона дворе (...) с метла чимчирюва, с китка бял босилек*” («Замітала Дона обійстя самшитовою мітлою, букетом білих васильків») [4, с. 361].

Невправність у роботі стигматизується, як у пісні „*Такала Донка пристялки*” («Ткала Донка фартухи»), де дівчина випадково ламає ткацький верстат, й родичка, хоч і береться допомагати, дорікає за сльози: „*Мълчи Калино не плачи (...), тътко се тътчат пристялки (...), лесно са либат ергени*” («Мовчи, Калино, не плач, тяжко ткати фартухи, легко любити парубків») [6, с. 30].

Ми спостерегли також, що ідеал жіночої краси, особливо коли йдеться про дівчину, передбачає мініатюрність, тендітність, дитинність: *малка мома* «маленька дівчина» [3, с. 147]. Вона не лише працює, а й часом дримає в садочку, наче невинне дитя: „*Малка мома цветя брала у градинчица (...) и заспала между цветята*” («Мала дівчина квіти збирала в саду (...) і заснула між тих квітів») [3, с. 194], „*Заспала й Донка в равна градинка под жълта дюля, под миризлива*” («Заснула та й Донка у рівенькому садочку під жовтою айвою, під запашною») [9, с. 30]. Пор.: „*Заспалу ми дитенце пуд бял-червен триндафял*” («Заснуло моє дитятко під білими-червоними трояндами») [9, с. 28].

Тендітність і дитинність дівчини, втім, мають зникнути після завершення обряду весільного покривання – *забуwane*. Відтепер молода жінка має бути витривалою, терплячою та ні на що не повинна скаржитися своїм батькам. „Я мор кума, милно чедо, юбаво ма прибулвайте, да ма вятър не увее, да ма слънци не нагрее, че жа уда ю мамини (...) кък жъ риче (...) мойта майка и моюв тайно: “Мор Недо льо, милно чедо, що си толкув повайнала, повайнала и посърнала, дали й Мишо касканджия (...) той та лъга да та земи” («Ану ж, свідко, люба дитино, добре мене покривайте, щоб мене вітер не обдув, щоб мене сонце не спекло, бо я піду до маминого дому, і скаже моя мати й мій тато: ой Недо, люба дитино, чого ти так зів'яла, зів'яла й помарніла, чи це Мишо заздрісник, який обдурив тебе, або з тобою одружитися») [4, с. 388].

Як бачимо з аналізованих фольклорних текстів, постать молодої жінки в болгарській етнокulturі вибудована з низки гендерних стереотипів, серед яких найбільш виражений – іконічна зовнішність, тісно пов'язана з уявленням про фізичне здоров'я. Проте найважливішою цінністю, наскрізною в піснях, де фігурують жіночі персонажі, вважається добра дружина та господарня.

Однак у поодиноких переселенських піснях спостерігаємо образи, що випадають із патріархального канону. Це, зокрема, „Тудорка хитра девойка”. Тодорка, перевдягнена солдатом, поводитися «по-чоловічому», та один із воїнів почав здогадуватися, що перед ним жінка, й вирішив підглядіти за дивним парубком на ринку: „Къту вуйниче – девойка жа са загледа – загледа на урки ошти вратена” («Якщо солдат – дівчина, то задивиться на прядки та на веретена»). Проте Тодорка зупинилася на базарі біля цілком «мужнього» товару – це були *пушки* «рушниці» й *кавали* [6, с. 22] (*кавал* – мідно-дерев'яна флейта, на якій грали переважно чоловіки).

Отже, лінгвальний образ жінки, реконструйований із пісень болгарських переселенців України, демонструє стереотипні уявлення патріархальної спільноти про еталон фемінінності: приваблива дівчина, жінка – чорноока, світлокоса, білолиця та рум'яна; вона ідеальна наречена, донька, дружина, вміє працювати й розважатися, вона віддана в коханні, дбає про спокій батьків навіть на відстані. І здатна іноді перевтілитися в чоловіка, зберігаючи при цьому свою традиційну жіночу ідентичність.

### Список використаних джерел:

1. Андрющенко И. А., Недева В. Б. Кримските българи / И. А. Андрющенко, В. Б. Недева // У кримській оселі. Вірмени. Болгари. Греки. Німці. Українці. – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2007. – С. 50–88.
2. Ермоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. – К.: Інститут української мови НАН України, 2009. – 352 с.
3. Кауфман Н. Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР: в 2 т. / Н. Кауфман. – Т. 1. – София: БАН, 1982. – 720 с.
4. Кауфман Н. Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР: в 2 т. / Н. Кауфман. – Т. 2. – София: БАН, 1982. – 941 с.



5. Кононенко В. І. Символи української мови / В. І. Кононенко. – 2-ге вид., доповн. і перероб. – К.; Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2013. – 440 с.
6. Ноздріна Л. Ф. Фольклор болгарських сел Бердянського району Запорозької області / Л. Ф. Ноздріна. – Бердянськ; Запорозжє: Дикое Поле, 2010. – 86 [1] с.: цв. ил., фот.
7. Павлова Й. Щрихи от портрета на съвременната българска жена в един ценностен модел / Й. Павлова. – София: Софттрейд, 2018. – 120 с.
8. Цветко С. Български народни песни от Украйна и Крим / С. Цветко / Съст. З. Барболова. – София: Академично издателство “Марин Дринов”, 2005. – 179 с.
9. Червенко О. Б. Болгарський фольклор Північного Приазов'я / О. Б. Червенко. – Бердянськ [б.в.], 2012. – 125, [12] с.: іл.

**Наконечна О. В.**  
*студентка кафедри германської і слов'янської філології*  
*та зарубіжної літератури*  
 Вінницький державний педагогічний університет  
 імені Михайла Коцюбинського  
 м. Вінниця, Україна

## РЕАЛІЗАЦІЯ ГОЛОСНОГО [ɐ] В ТЕМАТИЧНИХ І РЕМАТИЧНИХ ЧАСТИНАХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ

Реалізацією голосних та приголосних в німецькому спонтанному мовленні до сьогодні досліджують десятки лінгвістів з усього світу. Дана тема є досить актуальною для сучасної лінгвістики, зокрема для фонетики.

За мету дослідження реалізації центрального [ɐ] в тематичних і рематичних частинах німецькомовних висловлень було обрано онлайн ток-шоу «Auf Ein Wort» на тему «Glück», що транслюється на сайті «You Tube».

Schwa – Laut [ɐ] – неогублений центральний голосний, який також називається редукованим взято за основу дослідіду, щодо його редукції в спонтанному німецькому мовленні. [2, ст. 69-70]

В німецькій мові на Schwa – Laut [ɐ] вживається лише в ненаголошених складах, тобто є ненаголошеним голосним.

У ході досліджень було проаналізовано:

1. Реалізація центрального [ɐ] в суфіксі – ge.

З яких префіксів – ge- всього 20, 10 фонетичних слів на тему і 10 фонетичних фонем на рему.

Проаналізувавши кожне подане слово з префіксом – ge-, ми дійшли висновку, що фонетичні слова з префіксом – ge- вимовляються в спонтанному німецькому мовленні згідно із кодифікованою нормою вимови, тобто нейтральний [ɐ] зберігається.

2. Реалізація голосного [ɐ] в префіксі – be.

Префікс – be- [ə] в темі на всі 100% вживаються згідно словника «DAW» (2009). В ремі, усі 100% фонетичних слів вживаються згідно норм словника.

Наведемо декілька прикладів фонетичних слів з префіксом – be-:  
Bewertung – B[ə]w'ertung.

В даному прикладі ненаголошений [ə], що входить до складу префіксу, –be-, не випадає і вимовляється гостею ток-шоу за нормами вимови даного фонетичного слова.

3. Реалізація голосного – [ə] в ненаголошеному закінченні –e.

В темі відбулася елізія ненаголошеного голосного – [ə] в фонетичному слові Dann'hab[()] ich. У ремі відбулася елізія ненаголошеного голосного – [ə] в фонетичному слові Befind[()]. Тобто у 90% слів не відбулося випадіння голосного [ə] в ненаголошеному закінченні.

4. Реалізація голосного – [ə] в суфіксі – et-.

Ненаголошеного голосного [ə] в суфіксі – et-, в усіх фонетичних словах у таблиці не відбулося випадіння [ə] в суфіксі – et-. Усі слова прослуховувалися за допомогою сучасної програми «Praat», що дало змогу зробити спектральний аналіз кожного фонетичного слова [1,ст. 64-65].

На рис.1. можна побачити спектральний аналіз слова «bewertet».

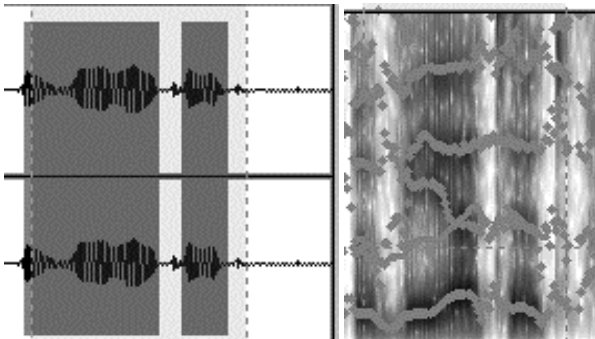


Рис. 1.

Даний рис.1. показує, що не відбулося ніяких змін з ненаголошеним голосним [ə] в суфіксі – et-. [1,ст. 62-63]

5. Реалізація нейтрального ненаголошеного [ə] в суфіксі – en-.

В даному випадку у темі з 40 прикладів редукований [ə] випав у 27 словах. У ремі майже у всіх словах встановлено випадіння [ə] в суфіксі – en-, з 40 слів 34 слова зазнали елізії.

В темі 13 слів, що не змінили своє звучання під час комунікації. У ремі таких слів менше, всього 6 фонетичних слів в яких відбулася елізія нейтрального [ə].

6. Реалізація нейтрального ненаголошеного [ə] в суфіксі – em-.

Згідно результатів спектрального аналізу кожного фонетичного слова для теми у спонтанному німецькому мовленні, ненаголошений [ə] в суфіксі *em-* схильний до випадіння у 7 фонетичних прикладах з 10. А у ремі всього у 4 фонетичних слів відбулося випадіння голосного [ə], тобто відбулася елізія у 4 словах з 10.

Висновок до даного експерименту такий, що як правило випадання ненаголошеного голосного [ə] в ремі відбувається менше ніж в темі, але у нашому випадку результат відрізняється, і випадіння ненаголошеного голосного [ə] в ремі частіше зустрічалося ніж в темі.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бондарко Л.В. «Звуковой строй современного русского языка».
2. De Gruyter (2009) «Deutsches Aussprachewörterbuch».

**Павлюк І. Б.**

*кандидат філологічних наук,*

*доцент кафедри англійської філології*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

**Дашкевич І. В.**

*магістрант*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника  
м. Івано-Франківськ, Україна

### **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОГО НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ТЕКСТУ**

**Постановка проблеми.** Через стрімкий розвиток науки та медицини, сьогодні перед ученими постає проблема якісного перекладу медичних текстів. Саме медичний переклад вважається одним із найскладніших видів перекладу. Перш за все, причиною цього є різноманіття текстів, кожен з яких має свої лексичні, граматичні та синтаксичні особливості, які потрібно знати та врахувати при перекладі. Велика кількість медичної термінології у мові оригіналу і перекладу, загальнонаукові терміни і скорочення, терміни латинського походження теж неабияк ускладнюють переклад медичного тексту. Перекладач несе відповідальність безпосередньо за фізичне здоров'я та стан людини, тому, не зважаючи на труднощі, має якісно виконувати свою роботу. Для цього він повинен знати теоретичні засади перекладу, вміти правильно аналізувати граматичну структуру речення, виявляти граматичні, лексичні і семантичні труднощі перекладу, доцільно використовувати перекладацькі трансформації, а також граматичні та лексичні еквіваленти.

**Аналіз останніх досліджень.** Вітчизняні та зарубіжні науковці приділяють достатньо уваги проблемі перекладацьких трансформацій. Питання

теорії і практики перекладу досліджували В.І. Карабан, В.Н. Комісаров, О.О. Селіванова, Р.К. Міньяр-Белоручев, Я.І. Рецкер, Л.С. Бархударов, О.Д. Швейцер, Л.К. Латишев.

Кожен з цих лінгвістів запропонував своє визначення перекладацьких трансформацій. Однак, усі вони прийшли до висновку, що якісний переклад тексту без їхнього використання здійснити неможливо.

**Формулювання цілей статті:** (1) подати визначення поняття *перекладацькі трансформації*; (2) класифікувати види перекладацьких трансформацій; (3) розкрити особливості лексичних та граматичних трансформацій при перекладі англомовних медичних текстів українською мовою.

**Матеріалом дослідження** слугували англомовні медичні науково-популярні тексти.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Здавна переклад виконує надзвичайно важливу суспільну функцію. У ході перекладу тексту не завжди можливо ужити значення слів і словосполучень, що пропонує словник, нерідко з'являється потреба у застосуванні перекладацьких трансформацій.

У сучасному перекладознавстві проблема перекладацьких трансформацій є однією з найактуальніших. З метою правильної передачі змісту іншомовного тексту, перекладачі застосовують різноманітні трансформації, які повністю або частково змінюють структуру речень оригіналу.

Трансформації визначаються Я.І. Рецкером як прийоми логічного мислення, що допомагають розкривати тлумачення іншомовного слова в контексті та знаходити йому еквівалент, якого немає у словнику [6, с. 38].

О.О. Селіванова стверджує, що трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає у зміні формальних або семантичних компонентів первинного тексту при збереженні інформації, яку слід передати [7, с. 536].

Ми вважаємо, що перекладацькі трансформації – не невід'ємний засіб передачі змісту тексту оригіналу. Саме він допомагає перекладачу якомога якісніше та точніше донести інформацію читачам.

Зараз можна знайти немало класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих різними авторами. Розглянемо деякі з них.

1. Я.І. Рецкер у своїй класифікації виділяє два види трансформацій: граматичні, до яких входять заміни частин мови або членів речення, та лексичні, що включають конкретизацію, генералізацію, диференціацію значень, компенсацію втрат, що виникають у процесі перекладу [6, с. 87].

2. Далі розглянемо класифікацію Л.К. Латишева [4, с. 78]. На його думку, перекладацькі трансформації поділяються за характером відхилення від міжмовних відповідностей:

- 1) морфологічні – заміна однієї категоріальної форми іншими або кількома;
- 2) синтаксичні – зміна синтаксичної функції слів і словосполучень;
- 3) стилістичні – зміна стилістичного забарвлення уривка тексту;
- 4) семантичні – зміна не лише форми вираження змісту, але і самого змісту, тобто, за допомогою яких описана ситуація;
- 5) змішанні – лексико-семантичні та синтаксично-морфологічні.

3. Л.С. Бархударов, у свою чергу, до перекладацьких трансформацій відносить: перестановки, додавання, заміни, опущення [1, с. 112]. Однак науковець додає, що така класифікація є досить умовною.

Аналізуючи оригінал та переклад досліджуваних текстів, ми відзначаємо, що перекладачі часто використовували лексичні та граматичні трансформації.

Р.К. Міньяр-Белоручев пропонує наступне визначення лексичних трансформацій: «Лексичні трансформації – це не лаконічність позначень, а пошук лексичних одиниць, для яких у перекладача є готові еквіваленти».

Л.К. Латишев стверджує, що лексичні трансформації – це заміна під час перекладу деяких лексем (слів, стійких словосполучень) не системними (словниковими) лексичними еквівалентами, а певними контекстуальними еквівалентами – лексемами, що є еквівалентними лише в цьому контексті [4, с. 53].

Р.К. Міньяр-Білоручев до лексичних трансформацій відносить прийом генералізації та конкретизації [5, с. 96].

Класифікація лексичних одиниць за В.І. Карабаном є зараз досить популярною у перекладознавстві. До лексичних трансформацій, на думку науковця, відносяться:

- **конкретизація значення слова** – лексична трансформація, внаслідок якої термін ширшої семантики в тексті оригіналу перекладач замінює терміном вузької семантики. Наприклад, *there are substantial changes* [1, с. 43] – наявна суттєва різниця [2, с. 40], *this inspired...*[1, с. 24] – така закономірність надихнула...[2, с. 23], *our results...*[1, с. 24] – результати наших досліджень...[2, с. 23], *down in your lungs* [1, с. 27] – рухаючись далі донизу, до легенів [2, с. 26], *to explain why* [1, с. 50] – щоб пояснити, чому саме так відбувається [2, с. 46];

- **генералізація значення слова** – термін із вузьким значенням перекладач замінює терміном, що має ширше значення. Наприклад, *the most likely outcome* [1, с. 38] – найімовірніше [2, с. 36];

- **трансформація додавання слова** – введення в текст перекладу лексичних елементів, яких немає у тексті оригіналу з метою збереження сенсу речення, що перекладається. Наприклад, *food* – рештки їжі, *we're beginning to realize...*[1, с. 49] – ми лише починаємо розуміти...[2, с. 46], *more work is needed* [1, с. 51] – потрібно провести додаткову роботу [2, с. 48], *we're learning* [1, с. 52] – ми все більше переконуємося [2, с. 49];

- **заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови.** Наприклад, *Just as we have inadvertently domesticated rats to eat food out of the garbage.* [1, с. 27] – Так само як ненавмисне одомашнені щури, які з'їдають рештки їжі з-поміж нашого сміття. [2, с. 26], *we've observed that...*[1, с. 61] – наші спостереження стосуються того факту, що...[2, с. 58], *help to digest food* [1, с. 19] – допомагають в травленні [2, с. 18], *risk of sickness* [1, с. 49] – ризик захворіти [2, с. 46], *altered behavior* [1, с. 50] – зміни в поведінці [2, с. 47], *I used to weigh quite a bit more* [1, с. 51] – моя вага була дещо більшою [2, с. 48];

- **перестановка слова**. Наприклад, *dietary changes* [1, с. 55] – зміни в режимі харчування [2, с. 52], *microbes may play a part* [1, с. 50] – відіграють роль саме мікроби [2, с. 46], *what these diseases have in common...* [1, с. 50] – спільне у цих хвороб... [2, с. 47], *there has been intense interest in whether celiac is linked to the microbiome* [1, с. 51] – питання, чи існує зв'язок між целиакією і мікробіомом, викликає великий інтерес [2, с. 48], *celiac patients* [1, с. 51] – хворі на целиакію [2, с. 48];

При перекладі можна також стикнутися з труднощами лексико-граматичного та граматичного характеру. Для їх подолання перекладачу доводиться послуговуватися ще іншими перекладацькими трансформаціями.

Варто пам'ятати, що між перекладацькими трансформаціями не завжди є чітка межа, адже одні й ті ж трансформації можна віднести до різних типів.

В.Н. Комісаров дає визначення одному з таких типів трансформацій. Експлікація або описовий переклад – це *лексико-граматична трансформація*, при якій лексичну одиницю перекладач замінює словосполученням, що точніше і повніше пояснює або розкриває це значення.

**Описовий переклад** застосовується й тоді, коли іншим способом передати лексичну одиницю мовою перекладу неможливо. Наприклад, *a breast-fed infant* [1, с. 43] – діти, які перебувають на грудному вигодовуванні [2, с. 40], *a disease infamous for distended bellies...*[1, с. 59] – хвороба, яка здобула собі сумну славу завдяки роздутому животу...[2, с. 56], *but what about the remaining 15 percent?* [1, с. 59] – Але що робити із 15%, що залишилися? [2, с. 56];

**Антонімічний переклад** – це лексико-граматична трансформація, при якій перекладач стверджувальну форму в оригіналі замінює на заперечну форму в перекладі або, навпаки. Наприклад, *we recovered* [1, с. 52] – не встигли ми одужати [2, с. 48], *but this much is certain* [1, с. 21] – Але не викликає сумнівів одне... [2, с. 21-21], *What happens if you're not born that way?* [1, с. 38] – Що ж станеться, якщо дитина з'явиться на світ в інший спосіб? [2, с. 36], *Failing that* [1, с. 77] – якщо ж ні [2, с. 75]

Учені по різному визначають поняття «граматичні трансформації» та кожен із них виділяє свої види цих трансформацій.

Я.І. Рецкер граматичною трансформацією називає перетворення структури речення мови оригіналу відповідно до правил мови перекладу. [6, с. 71] Учений відносить до граматичних трансформацій заміни частин мови або членів речення [6, с. 87].

Нуковці А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька вважають, що граматичними трансформаціями є:

1) перестановки, 2) опущення і додавання, 3) перебудови та заміни речень.

На думку Л.С. Бархударова, до граматичних трансформацій варто віднести: [1, с. 198]

1) перестановки, 2) заміни, 3) додавання, 4) опущення.

О.Д. Швайцер пропонує наступну класифікацію граматичних трансформацій [8 с. 147]:

1) об'єднання речень,

- 2) членування речень,
- 3) додавання граматикалізованих елементів,
- 4) опущення граматикалізованих елементів.

**Додавання:** *We've discovered that there's so much more out there* [1, с. 21]. На сьогодні ж ми довідалися, що всередині нас ще стільки всього! [2, с. 20], *Symptoms start with bad breath and burning stomach pain, and escalate to nausea and bleeding out of both ends* [1, с. 28]. – Першими симптомами захворювання є неприємний запах із рота і пекучий біль у шлунку, згодом симптоми наростають, з'являються нудота і кровотеча [2, с. 27], *For years, doctors blamed ulcers on stress and diet, advising patients to relax and cut out spicy foods, alcohol, and coffee* [1, с. 28]. – Упродовж багатьох років лікарі вважали винними у виникненні і розвитку виразки стрес і харчування, рекомендуючи пацієнтам більше відпочивати і вилучати з раціону гострі страви, алкоголь, каву [2, с. 27];

**Опущення:** *Most, but not all of them, are single-celled organisms.* [1, с. 19] – Більшість з них є одноклітинними організмами [2, с. 18], *In fact, Marshall was so convinced of this that he drank a culture of H. pylori, gaining himself curable gastritis and a Nobel Prize, the latter of which he shared with Warren.* [1, с. 29] – Маршалл був настільки переконаним у цьому, що випив культуру *H. Pylori*, заробив собі вилицю форму гастриту й Нобелівську премію, яку розділив разом із Ворреном [2, с. 28];

**Об'єднання речень:** *In that case, each of us has about twenty thousand human genes. But we're carrying some two million to twenty million microbial genes.* [1, с. 18-19] – У кожного з нас є близько 20 тисяч людських генів, але водночас ми – носії приблизно від 2 до 20 мільйонів мікробних генів. [2, с. 18];

**Членування речень:** *Scientists are still sniffing out what productive purpose the creatures living on our largest organ, our skin, might serve, but this much is certain: they contribute to our body odor, including the scents that attract mosquitoes.* [1, с. 21] – Дослідники все ще намагаються «винохати», якій практичній меті слугують створіння, що мешкають на нашому найбільшому органі – шкірі. Але не викликає сумнівів одне: вони роблять свій внесок у пахощі нашого тіла, зокрема й запах, який приваблює комарів. [2, с. 21-21];

**Заміна частин мови і членів речення:** *In fact, their differences are more like...* [1, с. 21] – А насправді вони такі різні, як... [2, с. 20], *Let's take a tour of our bodies and find out.* [1, с. 21] – Екскурсія нашим тілом допоможе дізнатися про це. [2, с. 20], *Your armpits and your forehead have a lot of microbes but relatively few species...* [1, с. 22] – У вас під пахвами та на чолі багато мікробів, але відносно небагато видів [2, с. 21].

**Висновки.** Підводячи підсумки на основі викладеного матеріалу, можна стверджувати, що перекладацькі трансформації – це засіб якомога якісніше та точніше донести читачам текст оригіналу. Через розбіжності у морфологічних та синтаксичних структурах англійської та української мов, перекладачам у роботі з медичними текстами нерідко доводиться застосовувати лексичні та граматичні трансформації. Серед них найбільше є конкретизації значення слова, додавання слова та заміни слова однієї

частини мови словом іншої, заміни частин мови і членів речення, членування та об'єднання речень.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва: Междунар. отношения, 1975. 240 с.
2. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову – Ч. 1 Граматичні Труднощі. Флоренція; Гранада; Київ: Tempus, 1997. 317 с.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Москва: ЭТС, 2001. 424 с.
4. Латышев Л.К. Курс перевода: эквивалентность перевода и тапы его достижения. Москва: Просвещение, 1980. 160 с.
5. Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва: Воениздат, 1980. 237 с.
6. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингв. теории пер. Москва: Междунар. отношения, 1974. 216 с.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
8. Швейцер А.Д. Теория перевода. Москва, 1988. 256 с.

#### **Джерела ілюстровано матеріалу:**

1. Rob Knight, Brendan Buhler. Follow Your Gut : The Enormous Impact of Tiny Microbes Allergies. New York, London, Toronto, Sydney, New Delhi: TED Books.
2. Роб Найт, Брендан Бюлер. Прислухайтесь до свого організму. Вплив крихітних мікробів. Харків: Vivat, 2018. 121 с.

**Петришин М. Й.**

*кандидат філологічних наук,*

*доцент кафедри загального та германського мовознавства*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника  
м. Івано-Франківськ, Україна

### **КОНЦЕПТ ДРУЖБА В РИМСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ**

Одним із важливих завдань лінгвоконцептології є проблема об'єктивності концептів, виведення їх внутрішнього змісту назовні. Об'єктом лінгвістичного аналізу стають базові концепти, які тісно пов'язані з культурою народу і репрезентують специфіку його мовної свідомості. Концепт *дружба* належить до універсальних ключових концептів будь-якої етнічної спільноти, оскільки відображає переплетіння духовних і морально-етичних площин життя людини, взаємозв'язок його соціальних, моральних і психологічних аспектів.



Специфіка мовної репрезентації концепту *дружба* постійно перебуває у полі наукових інтересів мовознавців, має певні традиції в сучасних лінгвістичних студіях. Так, наприклад, у працях А. Вежбицької знаходимо зіставлення концепту *дружба* в англійській, австралійській, польській і російській лінгвокультурах [1]. Лінгвокогнітивний аналіз концепту *дружба* з урахуванням концептосфери та вияву ядра й периферії на матеріалі української фраземіки досліджувала О. Донцова [3]. Національно-культурну специфіку феномену життя в англійській мовній картині світу простежила О. Грущак [2].

Метою нашої розвідки є аналіз універсальних і культурно-національних домінант у пареміях, які репрезентують концепт *дружба* в латинській мові.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань: виявити корпус афористичних одиниць, які відображають уявлення давніх римлян про дружбу; розглянути їх семантичну характеристику та національно-культурну специфіку.

Об'єкт дослідження становить лінгвокультурний концепт *дружба* в латинській пареміології. Предмет – національно-культурна специфіка й аксіологічні характеристики аналізованого концепту в латинській мові.

Джерельною базою розвідки слугували латинські пареміологічні одиниці, які експліцитно або імпліцитно вербалізують уявлення давніх римлян про стосунки, в основі яких лежить взаємна прихильність, довір'я, відданість, духовна близькість і спільність інтересів.

Численні латинські паремії розкривають найрізноманітніші грані дружніх відносин між людьми, їх необхідність та багатозначність у житті людини. З давніх-давен дружба належала до чеснот, які виражають прихильність і духовну спільність людей. Римляни надзвичайно високо цінували дружбу, надавали їй ключове значення. У римській свідомості дружба вважалася окрасою життя, одним з головних чинників людських взаємин. Підтвердженням цього слугують наступні паремії: *Vitae sal amicitia* (Дружба – сіль життя); *Sine amicitia vita nulla est* (Без дружби немає життя); *Amicitia vitam ornat* (Дружба прикрашає життя).

Однією зі складових концепту *дружба*, що становили його сутність і були необхідною умовою, вважали рівноправність відносин і подібність характерів. Наприклад: *Eadem velle atque eadem nolle ea demum est vera amicitia* (Одного й того ж прагнути і одне й теж відхилити – ось у чому полягає справжня дружба); *Amicitia aequalitas* (Дружба – це рівність); *Amicitia similes invenit aut facit* (Дружба подібних знаходить або робить); *Pares cum paribus facillime congregantur* (Рівні найлегше сходяться з рівними); *Firmissima est inter pares amicitia* (Найбільш міцна дружба між рівними). Крім того, римляни вважали, що друзі не можуть бути з різних соціальних станів, тобто заможний торговець чи знатний патрицій не мав приятелів з нижчого прошарку суспільства, наприклад, бідного раба-землероба, який працював на того ж таки патриція, щоб заробити кусень хліба аби прогостувати сім'ю. Цю тезу яскраво ілюструє латинський афоризм: *Inter dominum et servum nulla amicitia est* (Між паном і рабом не буває дружби).

Концепт *дружба* тісно пов'язаний у латинських пареміях з абстрактним концептом *вірність*, семантика якого охоплює не лише вказівки на відданість і постійність, але й містить поняття незмінності та невразливості. За уявленням давніх римлян дружні відносини базувалися на високих моральних якостях, першою з яких була довіра: *Amicos fide conciliamus* (Друзів набуваємо вірністю); *Amicitiae coagulum unicum est fides* (Вірність – це єдине, що скріплює дружбу). Без вірності в будь-який час є неможливим існування дружніх стосунків між людьми. Крім того, справжнього друга вважали великою цінністю: *Amicus verus rara avis* (Справжній друг – рідкісний птах).

У римській лінгвокультурі аналізований концепт виступає синонімом концепту *допомога*, який належить до фундаментальних і абсолютних цінностей життя суспільства. Призначенням допомоги завжди вважалася підтримка чи полегшення чийось зусиль: *Amicus certus in re incerta cernitur* (Вірний друг пізнається в біді); *Alter maxillae cui substas, nat levis ille* (У кого за щелепою є хтось, той пливе легко); *Amici probantur rebus adversis* (Друзі перевіряються у нещасті); *In angustis amici apparent* (Друзі пізнаються у біді). Індикатором справжньої дружби, на думку римлян, були тяжкі життєві випробування: *Amicum, an nomen habeas, aperit calamitatis* (Маєш ти друга, чи лише пусте ім'я – виявляє нещастя).

Чільне місце у дружніх стосунках римлян займали щирість, чуйність, бажання поділитися останнім: *Secreto amicos admone, lauda palam* (Віч-на-віч друзів застерігай, а хвали відверто); *Amicis eo magis des, quo nihil habes* (Давай друзям тим більше, чим менше маєш).

Дружба в розумінні давніх римлян – це спільний внутрішній світ, спільні інтереси, почуття, подібні бажання й прагнення: *Amicus est unus animus in duobus corporibus* (Друг – це одна душа, що живе у двох тілах); *Amicorum est omnia communia* (У друзів усе спільне).

Дружні стосунки сприймали як найдорогоцінніше благо та невичерпне добро: *Maximum bonum est amicitia* (Дружба – найбільше благо). Пошуки справжнього друга римляни вважали найважчим кроком до початку дружби, оскільки знайти вірного товариша серед тисячі людей було надзвичайним випробуванням. Це яскраво підтверджує вислів: *Amicus diu quaeritur, vix invenitur, difficile servatur* (Друга довго треба шукати, ледве можна знайти, важко зберегти). Знайшовши вірного приятеля, римляни вважали його найціннішим набутком життя. Але товариша лише тоді можна назвати другом, коли пройшов з ним нелегкі життєві випробування: *Amicum proba, probatum ama* (Друга випробуй, випробуваного – люби). Після цього обидва римляни ставали вірними друзями, які були одне одному помічниками, радниками і захисниками. У результаті дослідження виявлено паремії, у яких друг постає в образі лікаря: *Nec quisquam melior medicus quam fidus amicus* (Немає кращого лікаря, ніж вірний друг). Крім того, римляни сприймали друга як істинне джерело правди: *Ab amicis honesta petamus* (Тільки у друга треба питати правди).

Важливою передумовою виникнення дружніх стосунків вважалася чіткість угод і чесність: *Clara pacta claros faciunt amicos* (Чіткі угоди створю-

ють добрих друзів); *Amicitiam tuetur, qui recte rationes supputat* (Той зберігає дружбу, хто чесний у розрахунках).

Друг у римській етноспільноті – це не чародій і не дивовижна істота, а жива людина, яка має свої недоліки: *Amicus cum vitiis ferendus* (Друга треба терпіти з його недоліками). Зрада і підступ були найтяжчим лихом, яке могли заподіяти друзі. Тому римляни казали: *Cave me, Domine, ab amico, ab inimico vero me ipse cavebo* (Боже, захисти мене від моїх друзів, а від недругів я захищу себе сам). Вислів стверджує, що людина є вразливішою з боку своїх друзів, ніж із боку ворогів, до яких вона ставиться з пересторогою. Також римляни усвідомлювали, що інколи друзі є крадіями дорогоцінного часу, який ніколи не повертається назад: *Amici fures temporis* (Друзі – крадії часу).

У результаті дослідження виявлено пейоративну конотацію концепту *дружба* в римській лінгвокультурі. Дружба у свідомості римлян є синонімом лицемірства, нещирості та притворства: *Donec eris felix, multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubile, solus eris* (Доки ти будеш щасливий, у тебе буде багато друзів; коли ж настануть похмурі часи, ти залишишся самотнім); *Inimici semper verum dicunt, amici nunquam* (Вороги завжди кажуть правду, друзі – ніколи). Крім того, часто підґрунтям для початку дружби у Стародавньому Римі було багатство. Це мало негативні наслідки, оскільки така дружба була неміцною і тимчасовою. Підтвердженням цієї тези слугують вислови: *Ubi opes, ibi amici* (Де багатство, там друзі); *Mendico ne parentes quidem amici sunt* (В убогого немає ні батьків, друзів).

Концепт *дружба* належить до одного з базових та етичних концептів будь-якого народу. Афористична площина постає ціннісно-смісловим феноменом духовної культури, що формує концептосферу мови й репрезентує систему загальнолюдських і національних цінностей соціуму. У паремійних висловах утверджується уявлення римлян про дружбу. Через осмислення позитивних і негативних ознак аналізованого концепту окреслено основні аспекти розуміння давніми римлянами дружніх відносин між людьми. Виявлено, що концепт *дружба* в римській лінгвокультурі має здебільшого позитивну конотацію. Дружба у свідомості давніх римлян передбачає рівність, взаємоповагу, духовну близькість, спільність інтересів.

#### Список використаних джерел:

1. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков. М. : Языки славянской культуры, 1999. 776 с.
2. Грушак О. Метафоричне представлення концепту *life* в англомовній афористиці. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3. С. 62–65.
3. Донцова О. Концепт «дружба» в українській фраземіці: лінгвокогнітивний та структурний аспекти. *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 10. С. 300–303.

Попович-Блавіцька Г. Н.  
*студентка II курсу магістратури  
факультету лінгвістики та  
соціальних комунікацій*  
Національний авіаційний університет  
м. Київ, Україна

## КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА «КОХАННЯ» В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ БРИТАНСЬКИХ ПОЕТІВ XVIII – XIX СТ. ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД

**Постановка проблеми.** Сформована концептуальна система людини відіграє важливу роль в його визначенні реалій повсякденного життя. Чи допомагають концептуальні метафори «кохання», які реалізуються в поетичному тексті, відтворити картину світу індивіда (поета) і досягнути його внутрішній світ?

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретичною і методологічною базою статті стали положення, які були розроблені вітчизняними і зарубіжними вченими в працях з когнітивної лінгвістики і теорії метафори: Дж. Лакофф, М. Джонсон (2004, 2008), В.А. Маслова (2008), З.Д. Попова, І.А. Стерніп (1999), Ю.С. Степанов (1997), В.П. Телія (1995, 2002).

**Постановка завдання.** Продемонструвати взаємодію концептуальних метафор в британській поезії. Визначити подібності та відмінності в описі любові британськими поетами-чоловіками і британськими поетами-жінками протягом XVIII – XIX століть.

**Виклад основного матеріалу.** Концепт – це зміст поняття, його смислова наповненість у відверненні від конкретно-мовної форми його виразу. В загальному концепт – елемент мовного світу, що допомагає колективній або індивідуальній свідомості отримати, опрацювати й зберегти певний обсяг інформації про навколишній світ. Вагоме місце посідає концепт кохання. Концепт «кохання» присутній в будь-якій етнічній культурі і є універсальним. Концептуальне уявлення кохання спирається на місцеві, національні, культурно-історичні традиції, релігійні погляди етносів. Ніщо так не приваблює та не привертає увагу, як кохання.

Центральне місце в когнітивній лінгвістиці займає проблема категоризації навколишньої дійсності, важливу роль в якій грає метафора як прояв аналогових можливостей людського розуму. Метафору в сучасній когнітивістиці розглядають як одну з основних ментальних операцій, як спосіб пізнання, категоризації, концептуалізації, оцінки і пояснення світу. Метафора досліджується як складне багатопланове явище в когнітивному, комунікативному, психологічному та інших аспектах. Велика частина звичайної понятійної системи людини структурована за допомогою метафор; тобто більшість понять розуміється за допомогою тих чи інших частин інших понять. Метафори пронизують практично всю понятійну систему людини, яка заснована на досвіді взаємодії з дійсністю [1, с. 25]. Ці положення ілюструються в книзі такими «метафоричними поняттями» (або «концептуальними метафорами»), як «argument is war», «time is money», «life is a

gambling game», «the mind is a container», «ideas are plants «,» understanding is seeing « та ін.

Крім структурних метафор, коли одне поняття «структурно упорядковується в термінах іншого», Лакофф і Джонсон розглядають і орієнтаційні метафори, де ціла система понять організовується за зразком деякої іншої системи.

Це безпосередньо пов'язано з тим, як наше тіло існує в фізичному світі. Так само як вся гама нашого почуттєвого орієнтаційної сприйняття навколишнього середовища, заснованого на протиставленнях типу «верх – низ», «всередині – зовні», «передня сторона – задня сторона», «глибокий – дрібний», «центральний – периферійний». Розвиваючи цю думку, можна застосувати цю теорію і до інших способів сприйняття навколишнього середовища людиною: візуальних, дотикових, нюхових, смакових і т. д. У цьому випадку систему протиставлень можна розширити: «гарячий – холодний», «світлий – темний», «м'який – жорсткий», «кислий – солодкий» і т. п. у той же час при вибудовуванні подібних теорій необхідно враховувати, що всі вони діють в певному культурно-історичному контексті.

Відштовхуючись від цієї теорії, яка стосується повсякденного мови, логічно припустити, що те ж саме відбувається і в мові поетичному. За аналогією з концептуальними метафорами в повсякденній мові можна виділити концептуальні метафори в поезії. У поезії існує цілий ряд стійких аналогій, в рамках яких створюються образи. Відомо, що в поезії образним переосмислення найчастіше піддаються абстрактні поняття, такі як «час», «життя», «смерть», «любов».

Любов – почуття, яке здатне спонукати людину на будь-які вчинки, – завжди була в центрі уваги поетів всіх часів. Любов оспівували і проклинали, від неї сходили з розуму і нею виліковували душу, в любові знаходили щастя і мучилися. Це була улюблена тема ще античних ліриків. Заради любові відправлялися на подвиги в Середньовіччя, її оспівували в епоху Відродження, з-за неї боролися на дуелях. Кожна нормальна людина хоч раз у житті відчуває це поневолююче почуття. Любов здатна піднести людину і в той же час розтрити. Але як би там не було – це завжди сильне емоційне потрясіння. Саме любовні переживання дуже часто стають джерелом натхнення поетів. Та й читач вже настільки звик до того, що «любов ніколи не буває без смутку», що часом романтична лірика без болю просто не сприймається серйозно.

Вивчення ліричної англійської поезії показало, що одними з найбільш поширених концептуальних метафор, що стосуються любові, в поетичній мові є: 1) любов – хвороба, 2) любов – біль, 3) любов – втрата свободи, 4) любов – вогонь.

Любов відноситься до стану душі, свідомості: «Love is a torment of the mind» (Samuel Daniel) і до фізичного стану тіла закоханої людини. Любов може мати симптоми, як в разі реального захворювання: «Lips and eyelids pale», «cheek ... cold and white», «heart beating loud and fast» (P. B. Shelly). У деяких випадках любов прямо зіставляється з фізичною недугою і розглядається як конкретна хвороба: Love is a universal migraine «(Robert

Graves), в інших використовується більш загальне слово – «plague», яке може реалізувати як пряме, так і переносне значення:» Love might make me leave loving, or might try / A deeper plague, to make her love me too «(John Donne)». Але переважна більшість віршів описують стан закоханої людини, використовуючи симптоми якогось абстрактного фізичного нездужання: «... I starved for you; / My throat was dry and my eyes hot to see «(Rupert Brooke)».

Концептуальна метафора «любов – хвороба» реалізується також за допомогою дієслова «to cure», особливо в поєднанні з «heart»: «Love is the passion which endureth, / Which neither time nor absence cureth» (Mary Anne Lamb); «But wilt thou cure thine heart: / Of love and all its smart» (Thomas Beddoes).

Говорячи про біль, поети можуть також вказувати на неї через реакцію страждає людини («to moan», «to groan») або метафорично використовуючи слова, що позначають поняття, що асоціюються з болем («wound», «bleed», «thorn» і т. п.): «Hark and beware unless thou hast lov'd ever, / Belov'd again, thou shalt see those joys never / Hark how they groan that dy'd despairing» (John Fletcher); «Could no other arm be found, / Than the one which once embraced me, / To inflict a cureless wound?» (George Byron); «Still must mine <heart>, though bleeding, beat; / And the undying thought which paineth / Is – that we no more may meet» (George Byron). Значення слів, що відносяться до болю, посилюється за рахунок визначень («unending pain», «cureless wound»).

Крайній ступінь мук закоханої людини виражається словом «agony»: «Ah! Love was never yet without / The pang, the agony, the doubt» (George Byron, Translation); «If queens and soldiers have play'd high for hearts, / It is no reason why such agonies / Should be more common than the growth of weeds» (John Keats).

Закохані культивують в собі страждання, а іноді навіть упиваються і пишаються ним, тому «rain» часто поєднується з такими «позитивними» поняттями, як «pleasure», «pleasing», «to content»: «And what pleasing pains we prove / When we first approach Loves fire! « (John Dryden), «That she ... might take some pleasure of my pain» (Sir Philip Sidney);

Найкраще ставлення між любов'ю і болем висловив А. Каулі (Abraham Cowley): «A mighty pain to love it is / And 'tis a pain that pain to miss».

На відміну від вищенаведених метафор, концептуальна метафора «любов – вогонь», яка може отримувати як позитивну, так і негативну забарвлення залежно від інтенції поета, не обов'язково асоціюється з чимось негативним. Полум'я любові може відображати ту божевільну пристрасть, яку відчуває до об'єкта свого обожнювання закоханий: «Love is ane fervent fire» (Alexander Scott); «In hearts, on lips, of flame it burneth» – (Mary Anne Lamb); «But true Love is a durable fire / In the mind ever burning» (Sir Walter Raleigh). Поети наділяють вогонь любові надприродною силою і навіть обожнюють його: «The chastest flame that ever warmed heart!» (Samuel Daniel); «All are but ministers of Love, And feed his sacred flame» (Coleridge).

Однак цей вогонь таїть в собі і небезпеку. Навіть маленька іскра, якщо залишити її без нагляду, може стати причиною справжньої пожежі: «Where

love begins, there dead thy first desire: / A sparke neglected makes a mighty fire» (Robert Herrick). Образне уявлення «любов-вогонь» може мати на увазі руйнівну силу любові, яка стає очевидною при вживанні слів «to burn» «fatal»: «Or, circled by his (heart) fatal fire, / Your hearts shall burn, your hopes expire» (George Byron).

Метафори як мовні вирази стають можливими саме тому, що наша понятійна система має метафоричний характер [2, с. 387].

Поетія вже протягом багатьох століть є мистецтвом, яке реалізується за допомогою письмової фіксації тексту. Варто зазначити, що розподіл британських поетів на всі віки носить умовний характер. Усвідомленим є рішення почати аналіз творів саме з XVIII століття, так як в цей період з'явилися великі літературні напрямки, широко відомі на сьогоднішній день. Заслуговує на увагу той факт, що XVIII століття в Англії відоме своїми важливими політичними подіями, що, безсумнівно, знайшло відображення в багатьох поетичних творах, представлених в цій статті.

**Висновки.** У цьому дослідженні ми дослідили концептуальні метафори любові в поезії відповідно до їх значення, а також класифікували їх на окремі групи відповідно до їхньої частоти рецидиву. З огляду на це сучасні лінгвісти, вчені та філософи, такі як Лакофф і Тернер (1989), Лакофф і Джонсон (1980), Кевечес (2010), Гальперін (1981), Пунтер (2007) та Бааке (2003) вважали, що метафори складають не тільки частину літератури, а й частину нашого повсякденного дискурсу, звичайні знання, досвід і думки процеси.

#### **Список використаних джерел:**

1. Лакофф, Джонсон, 2008: 25.
2. Лакофф, Джонсон, 1990: 387.
3. Famous Poets and Poems <http://famouspoetsandpoems.com>.
4. Love-Poems <http://love-poems.me.uk>.
5. Poetry-Online <http://www.poetry-online.org>

**Руда Н. В.**

*кандидат філологічних наук, доцент,  
завідувач кафедри східних мов*

Харківський національний педагогічний  
університет імені Г. С. Сковороди  
м. Харків, Україна

## **ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТУ ЯНЧЖОУ**

В останні роки інтенсивно розвиваються економічні та культурні зв'язки між Україною та Китаєм, значно збільшилась кількість контактів між державами майже у всіх сферах життя, таких як комерція, туризм, культура, освіта. Але більшість найкрупніших торгово-ділових та наукових центрів

Китаю знаходяться у регіонах, де домінують діалектні різновиди традиційної китайської мови путунхуа. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність практичного вивчення діалектів китайської мови, що може надати можливість спілкування з китайськими партнерами та іншим місцевим населенням рідною для них мовою та уникнути деяких непорозумінь, пов'язаних, зокрема, з лексичними розбіжностями у діалектах.

Янчжоу – це місцевий округ провінції Цзянсу, що знаходиться на місці зливання Великого каналу та ріки Янцзи майже у центрі Китаю. Це давнє місто, що було засновано більш ніж 2500 років тому, завдяки чому воно викликає значний інтерес у туристів, синологів, істориків, цінителів давньокитайської культури.

Не вважаючи на те, що діалект Янчжоу належить до тієї ж діалектичної групи, що й путунхуа, різниця між ними добре відчутна. Лексичний складі путунхуа та діалект Янчжоу має деякі суттєві розбіжності, через які можуть виникати певні ускладнення та непорозуміння. Це пов'язано з притаманними без знання культури та історії регіону. Так, наприклад, вираз «八怪» у дослівному перекладі значить «вісім чудаків». Завдяки всесвітньої відомості «восьми чудаків із Янчжоу», таке звернення може здаватися дуже потішним. Але ж насправді, цей вираз не можна трактувати дослівно. Так жителі Янчжоу називають людину, що у своїй поведінці не дотримується основних восьми правил буддизму.

Типова лексика діалекту Янчжоу складається з кількох шарів, а саме:

1. слова, які збереглися і в путунхуа, і в діалекті. Наприклад: 山, 水, 火, 风, 花, 牛. Ці слова використовуються в давніх текстах та є повністю зрозумілими для мешканців всіх частин Китаю.

2. Слова, які в нормативній мові використовуються лише як структурні компоненти інших слів та в ідіоматичних виразах, але які можуть вживатися самостійно в діалекті Янчжоу. Наприклад, у путунхуа ієрогліф 哈 не може використовуватися самостійно, а тільки у сполученні 哈腰. У діалекті Янчжоу ієрогліф 哈 має багато значень. Основним є «гнути спину». Наприклад:

上了年纪, 腰都已经哈下来了。 *Постарів так, що спина вже зігнулася.*

Іншим значенням цього ієрогліфу у діалекті є «тупий». У такому використанні слово читається із третім тоном. Наприклад:

你不呆不哈地做这种傻事, 找麻烦啊! *Ти наче й не тупий, щоб так робити, шукаєш пригод!*

3. Слова, які у діалекті набувають нового значення. Наприклад, слово 玩. Окрім свого основного значення «гратися», у діалекті Янчжоу це слово отримує інше емоційне обарвлення. Наприклад:

你都二十多了, 还把自己当小匣子玩哩。 *Тобі вже більше 20 років, а ти все ж поводився, як мала дитина. У такому контексті слово 玩 має значення безглуздої поведінки.*



Окрім того, у діалекті玩 використовується як синонім слів讲究、依靠. Наприклад:

衣裳玩的就是合身、挺括。Одежа дуже личить тобі.

戙, яке у путунхуа перекладається як «лобовий» або використовується в якості модифікатору результативних дієслів, у діалекті Янчжоу має значення перпендикулярно до землі розташованого предмету. Наприклад:

把竹子戙在旁边，放在路中间碍事。Поклади бамбук навпаки, посередині дороги.

Окрім того, це слово може використовуватися у значенні «站», але у сенсі «з'являтися за наказом імператору». Наприклад:

路中间一戙，可讨喜啊。Бути викликаним на прийом самим імператором дійсно дуже заманливо.

Іншим прикладом є лексичні структури淘气和找气淘. Граматична форма їх не однакова, але лексично вони є синонімічними. У путунхуа перший вираз перекладається як «пустувати», а другий взагалі не використовується. Але ж у діалекті Янчжоу обидві структури є дієсловами та за значенням є синонімічно схожими з виразом «生闷气», що перекладається як «даремно сердитися». Наприклад:

两个小夫妻的日子没法过，吵个不停，一天到晚淘气。Цієї заміжньої парі важко вдвох, з ранку до вечора сваряться.

今日才见面，不要找气淘，就忍耐些吧。Ми тільки сьогодні зустрілися, давайте не будемо сваритися, проявимо трохи терпіння.

Носії діалекту Янчжоу, коли обговорюють гористі та нещастя інших людей, часто говорять, що це його «该派», особливо якщо на рахунок цієї людини велика кількість лиходійств, то народ Янчжоу може хлопати у долоні та кричати «该派,该派». Наприклад:

我不派逃课出去玩，该派被老师骂！Я не раз прогулював уроки в школі, я покараний по заслугах.

У путунхуа, слово派 є синонімом до指定,分派,安排. У діалекті Янчжоу воно набуває значення чогось, що волею долі мало бути таким.

下午 у діалекті Янчжоу має значення вечірнього чаювання. «吃下午» є однією з традицій округу. О четвертій години більша частина їжі це сушені фрукти та ласощі, які подають до чаю. Наприклад:

睡个中觉起来，在弄个下午吃吃，日子过得舒舒服服的。Після денного сну проведемо чаювання, добре живемо.

У путунхуа слово下午 має значення відрізка часу з 12 до 6 години вечора.

消, яке на письмі іноді передається ієрогліфом浇, у діалекті Янчжоу означає «тонкий, нетовстий». Наприклад:

只有几十页。这本书消得很。Тільки кілька сторінок. Ця книга тонесенька.

У путунхуа消 такого значення не має.

4. Слова, які не в повній мірі збереглися, або зовсім не збереглися у путунхуа. Історія та походження таких слів невідомі. Саме вони складають найсуттєвішу відмінність діалекту від путунхуа. Прикладом такого явища є ієрогліф 壩, який вважається «вulgарним» ієрогліфом та на письмі замінюється ієрогліфами 刚 або 港. За значенням він буде синонімічні пари зі словами 吵闹 та 争吵. Цей ієрогліф може використовуватися не тільки самостійно, але й в складі своїх синонімів. Наприклад:

他们有钱的人家，总是要点假面子，不会当着外人的面**壩吵**。Вони – багаті люди, завжди мають носити маски, не можуть сваритися перед іншими людьми.

你看那边两个人**壩得**就差打起来了。Подивись, ті дві людини сваряться так, що скоро поб'ються.

У першому прикладі **壩** використовується у складі **壩吵**, у другому – самостійно.

Слово **结皱** у діалекті Янчжоу має значення чогось неуспішного. Наприклад:

今个怎么这么**结皱**嗙！才出门，车子后胎就炸了，赶到学校又迟到了。Сьогодні мені не щастить! Тільки вийшов, так покришка машини зіпсувалася. Крім того ще й на заняття запізнився.

У путунхуа такого слова немає.

Іншим прикладом властивих виключно діалекту Янчжоу лексичних одиниць є слово **推扳**. Воно вживається у випадку, коли під час ведення бізнесу одна сторона навмисно шкодить іншій або поводить себе невічливо. Наприклад:

我又没有**推扳**她，她气鼓鼓的做什么？Я не наносив йому збитків, чому він сердиться?

Крім вище вказаного значення, слово **推扳** може використовуватися для опису чогось, що по своїй якості нижче середнього рівня. Наприклад:

这批货质量太**推扳**，才用了三天倒散下来了。Якість цього товару дійсно погана, все розвалилося за три дні!

5. Діалектні фразеологічні сполучення, властиві виключно діалекту Янчжоу. Прикладом такого діалектизму є вираз **雾起来了**, який у реченні стоїть після моноскладів 忙 і 吵 і висловлює високу ступінь виконання дії. Наприклад:

大家忙了雾起来了，哪个有工夫望呆啊？Всі дуже зайняті, у кого є час мріяти?

Ще прикладом діалектизму може бути фразеологізм **稀大六缸**, який означає «ставитися з повною байдужістю». наприклад:

放学路上不要望呆，你不要‘稀大六缸’的不当回事，汽车太多，当心交通事故。Під час канікул не треба байдуже ходити дорогами, автомобілів дуже багато, можете потрапити у ДТП.

Великий лексичний прошарок діалекту Янчжоу складає нова лексика, що є невід'ємною частиною науково-технічного прогресу. Внаслідок

неперервної інтеграції путунхуа у діалект, назви нових явищ запозичуються з пекинського діалекту. Відрізняються вони лише нестандартною вимовою згідно з фонетичних правил діалекту.

Підбиваючи підсумки щодо особливостей лексичного складу діалекту Янчжоу, зазначаємо, що типова лексика цього діалекту складається з кількох шарів. А саме: 1) слова, які збереглися і в путунхуа, і у діалекті; 2) слова, які в нормативній мові використовуються лише як структурні компоненти інших слів; 3) слова, які у діалекті набувають нового значення; 4) слова, які не в повній мірі збереглися або зовсім не збереглися в путунхуа; 5) фразеологічні сполучення, властиві виключно діалекту Янчжоу. Основним фактором приналежності лексичної одиниці до того чи іншого шару є її наявність у стандартній мові путунхуа.

**Седляр Н. С.**

*студентка II курсу магістратури*

Житомирський державний університет імені Івана Франка  
м. Житомир, Україна

### **ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ Г. ГРИНА «БРАЙТОНСЬКИЙ ЛЬОДЯНИК»**

*У статті представлений огляд науково-критичної літератури, присвяченої творчості Г. Гріна, який дозволив визначити основні тенденції, що склалися навколо його художньої спадщини і виявити дискусійність жанрової дефініції творчості письменника, яка пояснюється поліжанровою специфікою романів автора. Встановлено, що жанрове змішання сформувало специфічну поліжанрову модель грінівського роману.*

*Ключові слова: жанр, Г. Грін, поетологічний аналіз, жанровий синтез.*

Встановлення жанру твору – необхідний і дуже важливий етап поетологічного аналізу, оскільки жанр являє собою індивідуалізований художній мірообраз, створюваний письменником, задає його основоположні структурні елементи. Чим точніше визначено жанр твору, тим адекватніше може бути розкрита його художньо-естетична специфіка. Особливо це стосується романного жанру ХХ століття, в якому яскраво проявилася тенденція до використання в тому чи іншому канонічному романі інших жанрових структур або їх елементів, – явище, що отримало цілий ряд термінологічних синонімів: синтез, гібридизація, симбіоз, контамінація, змішання, злиття. Недостатня увага до цього феномену сучасного літературного процесу призводить найчастіше до однолінійності жанрових дефініцій сучасного роману і як наслідок – до непереконливості або помилковості про його змістову і естетичну сутність. Це в достатній мірі проявилось і в роботах про романи Г. Гріна, що відносяться до його післявоєнної творчості. Незважаючи на майже повну однастайність дослідників в тому, що стосується

наявності детективних структур в цих романах письменника, їх жанрові дефініції утворюють широкий діапазон суперечливих суджень.

Дослідник творчості Г. Гріна Г. В. Анікін, кладучи в основу жанрово-тематичний принцип, ділить романи письменника на психологічні, до яких він відносить в основному романи 30-40-х років і які в свою чергу поділяються їм на детективно-психологічні («Стамбульський експрес», «Ім'я дії», «Це поле бою», «Мене створила Англія»), «цікаві» («Продається рушниця», «Довірена особа», «Відомство страху») і трагічні. У перших «детектив з'єднується з глибоким психологізмом» [1, с. 119] і в деяких з них («Це поле бою», «Мене створила Англія») «детективний сюжет становить основу структури твору, хоча вони носять психологізований характер» [1, с. 124]. У той же час для всіх ранніх романів, на думку дослідника, характерний мелодраматизм. До трагічних Г. В. Анікін відносить романи «Брайтонський льодяник», «Сила і слава» і «Суть справи», в яких драматизм характерів і сцен часто досягає «трагічної сили завдяки гостроті психологічних конфліктів» [1, с. 136].

Романи Гріна 50-60-х років («Тихий американець», «Наша людина в Гавані»), «Ціною втрати» і «Комедіанти») Г. В. Анікін виділяє в групу «антиколоніалістські», ставлячи перший з них «в один ряд з книгами Джеймса Олдріджа, Безіла Девідсона, Десмонда Стюарта, Нормана Льюїса» [1, с. 163]. Говорячи про відмінність грінівської позиції (ускладненість скепсисом і песимізмом), він вказує на типологічну спільність антиколоніалістського англійського роману, який заявив про себе в 50-і роки: реалістичний підхід до зображення подій, пов'язаних з наростанням визвольної боротьби в дійсних або вигаданих колоніях, герой-англієць в ситуації ідейно-моральної кризи і необхідності вибору свого ставлення до цієї боротьби, «поєднання сатири і трагізму, подієвості і психологізму» [1, с. 165]. В цілому, романи цієї групи Гріна визначаються дослідником як романи «складної морально-психологічної та соціально-політичної проблематики» [1, с. 166].

У свою чергу Н. Ю. Жлуктенко, автор монографічного дослідження «Англійський психологічний роман ХХ століття», відносить романи Гріна до жанрової моделі конрадовського психологічного роману [2, с. 20], в якій вираз конфлікту між трагічним самотністю людини і його прагненням «до солідарності, вимагає готовності до самопожертви, почуття відповідальності, а часом стоїчної мужності» «передбачає пріоритет внутрішнього, психологічного дослідження людини, динаміки його характеру» [2, с. 21]. На думку дослідниці, ріднить Гріна з Конрадом і тип конфлікту, який фактично один і той же, як в довоєнних, так і в післявоєнних романах письменника – «випробування людини екстремальною ситуацією», «філософсько-психологічний підхід до зображення моральних підвалів особистості» [2, с. 51].

У той же час для Д. В. Затонського післявоєнні романи Гріна являють собою «особливу форму політичного роману», а такі його твори, як «Тихий американець», «Комедіанти» «є чимось на зразок зразків політичного жанру» [3, с. 382]. Він зазначає також, що в основі всіх цих романів лежать пригодницькі, навіть детективні сюжети, а події розвиваються в екзотичних місцях (В'єтнам, Гаїті, Куба, Південна Америка).

На відміну від соціально загостреної проблематики попередніх романів Грема Гріна «Брайтонський льодяник» на перший погляд здається дещо мелодраматичним, що і було майже однотайно визнано англomовною критикою.

Релігійна мелодрама – так назвав свою рецензію на цей роман американський критик Б. Дейвенпорт. Такий був і його загальний вирок твору, психологічна характеристика героїв якого представлялася автору рецензії аж ніяк не переконливою.

Англійська критика поставилася до роману – значно м'якше. Так, оглядач «Ілюстрованих лондонських новин», на відміну від американського колеги, знайшов героїв роману не просто переконливими, але жакливо правдивими, які не мають ні душі, ні серця. Рецензент з Гардіан високо оцінив роман за увагу автора до духовних конфліктів, однак дорікнув творцю «Брайтонського льодяника» в тому, що той не кидає читачеві якір в розумінні мотивів вчинків героїв.

Погляд вітчизняних дослідників на роман був трохи іншим. Виявлений В.В. Івашевою в романі Брайтонський льодяник підтекст є кроком вперед в дослідженні творчості Гріна. Однак в інтерпретації дослідниці образи Пінкі і Айди Арнольд займають діаметрально протилежні авторській розстановці сил поля. Визнаючи Аїду носієм справжньої людяності в романі, В.В. Івашева тим самим спростовує Грінівське бачення добра і зла, а також нівелює образ святого грішника, який має ключове значення в творчості письменника і бере свій початок від Пінкі Брауна.

Д. Лодж схильний розглядати романи Гріна як жанровий синтез (правда, вживаючи слово «злиття»), в якому об'єднуються «воедино романтичний пригодницька розповідь, сучасний детектив – трилер і французький католицький роман про гріх, спасіння душі і» містичної сублімації» [1, с. 211]. Останнє судження про синтезуючу (гібридну) жанрову природу гринівських романів і породжує той різнобіч в їх дефініції, який спостерігається в критичній літературі про Гріна. Справді, як впливає з представленого огляду, одні і ті ж його рома і у різних дослідників позначені то, як соціальні або соціально-політичні, то, як чисто психологічні, то, як моральні, то, як романи «віри» і т.д.

У цьому світлі стає зрозумілим жартівливе порівняння літературного критика і друга Гріна Едварда Саквілла Уеста, який назвав письменника «електричним зайцем, якого мисливським собакам – критикам ніколи не вдається зловити» [5, с. 34]. в даному випадку малася на увазі притаманна Гріну здатність до постійного творчого оновлення, як в жанровому плані, так і по відношенню до техніки письма, що і ставило часто критиків в глухий кут.

Цікаве спостереження про складну специфіку гринівського стилю міститься в книзі супутниці письменника Івонни Клоетта. У цій книзі є такий пасаж: «Стиль творів Грема Гріна здається простим і прозорим. Проте у всіх хто намагався проникнути в таємницю цього стилю, неминуче виникало головоломне питання: як витікаючий крізь пальці словесний потік стає типово Грінівським» [1, с. 190].

На цю його особливість звернув увагу дослідник англійської літератури Ж. Реймон, який в панорамному огляді англійської післявоєнного роману,

кажучи про те, що цей жанр показав себе «більш ніж будь-коли мінливих (plus protéen que jamais)», особливо відзначив оновлення творчої манери Г. Гріна, «оскільки в пізніх романах комедійні сцени часто межують з фарсом, богошукання і тема милосердя поступаються місцем зустрічі з людиною, зображенню певної ніжності, роздумів про життя і про щастя тут і зараз» [2, с. 122].

Свого часу про складнощі виявлення жанрової типології і навіть про її принципову можливість стосовно Грінівських романів писала і Н. Ю. Жлуктенко, дискутуючи, з одного боку, з тими дослідниками, які сумніваються в доцільності встановлення для «одного з найбільших художників нашого часу» «прокрустове ложе якоїсь умовної жанрової моделі» [2, с. 54], а з іншого боку, посилаючись на самого письменника, неодноразово стверджував: «Герої моїх книжок не схожі один на одного, так само як і самі мої книги» [2, с. 54]. Сама ж Н. Ю. Жлуктенко абсолютно переконана в необхідності виявлення жанрового різновиду твору як вихідного моменту для адекватного розкриття його ідейно-художнього змісту, і в якості жанрової дефініції гринівських романів запропонувала, як уже зазначалося раніше, «конрадівську» «модель психологічного роману» з уточненням, що стиль Гріна «ближче філософсько-психологічній розповіді» Форстера [2, с. 20, 55-56].

Найчастіше Грін використовує змішання структур таких жанрових різновидів, як соціально-психологічний, філософсько-релігійний, детективний, шпигунський і любовно-юмористичний романи, роман подорожі і сатирично-гумористичний роман або окремі його елементи. При цьому якщо кількість жанрових різновидів в тих чи інших романах варіюється (зазвичай від трьох до шести), присутність елементів любовно-психологічного роману є незмінним в кожному з романів. У процесі такого змішання в структурі романів, як правило, крім основної жанрової домінанти, наявні додаткові жанрові домінанти або їх елементи, що сприяє більш глибокому і многоаспектному розкриттю авторського задуму в створюваній ним художній світомоделі. Отже, виявлено нову якість жанрової структури пізніх романів Гріна, то є неодмінна присутність в них декількох жанрових домінант або їх елементів. Таким чином, жанрове змішання сформувало специфічну поліжанрову модель гринівського роману пізнього періоду, модель, яка сприяла розширенню і поглибленню ідейно-художніх смислів створюваного ним мірообразу, відмінною рисою якого є незмінний гуманістичний пафос, утвердження світлого початку людської природи.

### Список використаних джерел:

1. Аникин Г. В. Современный английский роман : [пособие к спецкурсу для студентов филологических специальностей] / Г. В. Аникин. – Свердловск: Уральск. гос. ун-т им. А. М. Горького, 1971. – 310 с.
2. Жлуктенко Н. Ю. Английский психологический роман XX века / Н. Ю. Жлуктенко. – К. : Вища школа, 1988. – 160 с.
3. Затонский Д. В. Художественные ориентиры XX века / Д. В. Затонский. – М. : Сов. писатель, 1988. – 415 с.

4. Костенко Г. М. Релігійно-філософська проблематика та її художнє втілення в англійському романі 1950-1970 років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.04. – «Література зарубіжних країн» / Г. М. Костенко. – Дніпропетровськ, 2001. – 20 с.
5. Ивашева В. Повороты и остановки в пути / В. Ивашева // Лит. Обзорное – 1974. – № 11. – С. 95–99.

**Ситнікова В. А.**  
*студентка IV курсу факультету іноземної філології*  
Харківський національний педагогічний університет  
імені Г. С. Сковороди  
м. Харків, Україна

### **ЗВ'ЯЗОК МІЖ СЕМАНТИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМ ЗІСТАВНОГО ІЄРОГЛІФА ТА СЕМАНТИЧНИМ ПОКАЗНИКОМ «СОНЦЕ»**

Недостатньо глибоке вивчення значення семантичного показника у ієрогліфах та потрібність у розробці більш детальної класифікації та зв'язку семантичного показника та значення ієрогліфу визначає актуальність дослідження.

Метою статті є встановлення зв'язку між семантичним значенням ієрогліфа та семантичним показником «сонце» у складі ієрогліфа, їх відповідність до явищ, пов'язаних з сонцем та світовим днем.

Китайська мова вважається однією з найдавніших з усіх, які нині існують. Саме ієрогліфічна писемність робить її по-справжньому унікальною. Однією з особливостей китайської писемної системи є те, що вона – одна з найстаріших у світі й існує уже понад 4000 років, у той час, коли багато мов зі схожою писемністю, що утворилися приблизно у той самий період, давно вважаються мертвими.

Звичайно, сучасна писемність втратила свій первинний вигляд, тому що пройшла через велику кількість модифікацій та спрощень. Вона перетворилась на 普通话 pǔtōnghuà (загальнонаціональна китайська мова), якою зараз користуються не тільки жителі КНР, але й люди, що вивчають цю країну, її мову та культуру.

Символи китайського письма мають назву «ієрогліфи» (汉字, hànzi – китайські ієрогліфи). Само поняття «ієрогліф» походить з давньогрецької мови та перекладається як «священні письмена». Фундаментом для їх створення є *графема*, які, в свою чергу, складаються з *рисок*.

Ієрогліфи поділяються на 2 групи: 1) прості, що складаються з рисок та утворюють одну графему. (小 xiǎo – маленький; 口 kǒu – рот); 2) складені, що складаються з крайових графем, які, в свою чергу, складаються з рисок. (信 xìn – лист) [1].

Задля того, щоб визначити приблизне значення складених ієрогліфів, необхідно розуміти значення хоча б однієї графеми, з яких вони складаються. Зазвичай ієрогліфи з однаковою ключовою графемою мають значення, яке є синонімічним або антонімічним цьому семантичному показнику. Також існує окрема група слів, зв'язок яких з семантичним показником є непрямим. Оскільки китайська писемність протягом усієї історії свого розвитку була реформована багато разів, слід припустити, що значення семантичних показників (графем) усе більше втрачає зв'язок з семантичним значенням самого ієрогліфа.

У 1988 році було опубліковано дослідження, яке провели вчені Фей Цзиньчан і Сунь Маньцзюнь [3]. Вони проаналізували, як семантичні показники можуть передавати основні функції ієрогліфа та виділили 3 основні групи:

1. Значення семантичного показника та ієрогліфа можуть бути пов'язані між собою;
2. Зв'язок між ними може бути не прямий;
3. Зв'язок може бути повністю відсутнім.

Автори дослідження стверджують, що, хоча ключові графеми й смислові показники грають важливу роль у вивченні та утворенні ієрогліфів, в той самий час вони можуть передавати тільки приблизне їх значення.

Розглянувши чотири семантичні показники, учені дійшли висновку, що зв'язок між семантикою та семантичним показником зберігається приблизно у 50% ієрогліфів.

У цьому дослідженні нами було відібрано понад 50 ієрогліфів зі спільним семантичним показником 日, основні значення якого – «сонце», «день». 日 – це піктографічний знак, що зображує сонце. Первинне його значення – «сонце». Пізніше він почав використовуватися для позначення одиниці часу «день». У більшості випадків у складених ієрогліфах є семантичним показником, хоча в деяких використовується як формальний знак. Ієрогліфи з цією графемою можна об'єднати в семантичні групи «явища природи», «час, частини доби», а, також, у групи прикметників, які позначають «блискучі», «сяючі» і, навпаки, «не яскраві» предмети [2, с. 61].

Розглянемо ієрогліфи, які містять семантичний показник 日 (сонце), та з'ясуємо, складовою частиною яких складених ієрогліфів він є. Для цього було Відібрані ієрогліфи було розділено на 6 груп, стосовно їх семантичного значення. Результати наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Значення семантичного показника	Співвідношення у відсотках
1	2
1. Слова, що позначають період доби та дні	30%
2. Слова, напряму пов'язані з сонцем та його властивостями	18%



1	2
3. Слова, у яких семантичний показник втратив зв'язок з семантикою ієрогліфа	18%
4. Слова, що поєднані значенням «ясний» та «блискучий»	16%
5. Слова, що поєднані значенням «похмурий» та «темний»	12%
6. Слова, пов'язані з поняттям «старість»	6%

Перша група складається зі слів, у яких семантичний показник та значення самого ієрогліфа повністю співпадають. Ієрогліфи вказують на процес заходу та сходу сонця, описують ранкову та вечірню добу і, таким чином, роблять акцент на сонячному світлі. Наприклад:

旦 dàn – світанок/ранок;

旭 xù – перші промені сонця, що сходить;

晚 wǎn – вечір;

暇 xiá – вільний час.

Ієрогліфи другої групи описують безпосередні функції сонця – «світити», «сяяти», «приносити тепло», «змушувати речі блищати», але, водночас, мають переносне значення. Іншими словами, семантичний показник 日 та самі ієрогліфи поєднані непрямим зв'язком. Наприклад:

明 míng – ясний (зрозумілий);

显 xiǎn – ясний (очевидний);

晏 yàn – ясний (безхмарий).

Третя група вказує на ті випадки, коли семантичний показник допомагає утворювати слова, які за змістом повністю антонімічні цьому семантичному показнику. Наприклад:

曇 tán – хмарний;

暗 àn – похмурий;

暖 ài – темний (загадковий, незрозумілий);

暴 bào – лютий, жорстокий.

До четвертої групи належать слова, які підтримують повний зв'язок семантичного показника з ієрогліфом, бо значення цих слів цілком співпадають із функціями ключової графемі 日. Наприклад:

捍 hàn – посуха;

星 xīng – зірка, небесне тіло;

晃 huǎng – сліпити, засліплювати;

暑 shǔ – спека.

П'ята група слів невелика, але також складається із тих, які можна назвати частково пов'язаними із семантичним показником, бо поняття

«старість» або «похилий вік» часто асоціюються з «засиханням тіла» і в, той самий час, із «просвітленням душі та розуму». Наприклад:

旧 jù – старий, поношений;

昆 kūn – старший брат, нащадок;

智 zhì – мудрість, розум, мудрець.

Шоста, остання, група складається зі слів, у яких взаємозв'язок між ключовою графемою та значенням слів цілком втрачений. Наприклад:

曹 cáo – компанія, група людей;

曼 màn – м'який, витончений;

普 pǔ – поширений.

Звичайно, є випадки, коли аналогію можна простежити або припустити. Наприклад:

晕 yūn – запаморочення/непритомніти (усе це може статися через неможливість людини винести спекотну погоду). Але на сучасному етапі розвитку китайської писемності зв'язок між ієрогліфом та семантичним показником у цьому слові відсутній

Як уже було зазначено вище, одне з найвпливовіших досліджень стосовно зв'язку між семантикою слова та семантичним показником було опубліковано в 1988 році [3]. Згідно результатів, було відділено 3 категорії, які відображали здатність ключової графеми передавати значення ієрогліфа.

З метою уточнення отриманих результатів щодо графеми 冫, ми скористалися запропонованою класифікацією. Результати представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Група семантичних показників за здатністю передавати значення ієрогліфа	Співвідношення у відсотках
Значення семантичного показника й ієрогліфа пов'язані між собою (Таблиця 1, пункти 1 і 2)	48%
Семантичний показник та ієрогліф мають непрямий зв'язок (Таблиця 1, пункти 4, 5 і 6)	34%
Семантичний показник ніяк не пов'язан зі значенням ієрогліфа (Таблиця 1, пункт 3)	18%

Повернемось до висновку, якого дійшли у своїх дослідженнях Фей Цзиньчан і Сунь Маньцзюнь, а саме: «у більшості випадків семантичний показник має непрямий зв'язок з ієрогліфом і може лише приблизно вказати на його значення» [3, с. 157]. Згідно з опрацьованими нами ієрогліфами та їхніми класифікаціями, які наведено у Таблицях 1 і 2, можна зробити висновок, що ієрогліфи з семантичним показником 冫 не відносяться до «більшості випадків». Серед проаналізованих ієрогліфів домінантним є прямий зв'язок між семантичним показником і самим ієрогліфом, відсоткова частина складає майже половину (48%) від загальної кількості обраних слів. Отримані результати співпадають з загальними висновками китайських вчених Фей Цзиньчан и Сунь Маньцзюнь та доводять досить суттєвий

зв'язок між семантикою слова та його семантичними показниками на сучасному етапі розвитку китайської писемності.

**Список використаних джерел:**

1. Жукова Е.Е., Артюх О.І. Основи китайської ієрогліфіки. – Харків: ХНПУ, 2016. – 168 с.
2. Жукова Е.Е. Грамматология китайской письменности. – М.: Восточная книга, 2014. – 144 с.
3. 吕浩著。 汉字学十讲。 – 上海： 学林出版社， 2006.
4. 汉俄词典。 – 北京： 商务印书馆， 1999

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ  
В УМОВАХ СУЧАСНИХ  
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»

8–9 листопада 2019 р.

м. Львів

Видавник – «Наукова філологічна організація «ЛОГОС»

Адреса кореспонденції: 79000, м. Львів, а/с 6153

Електронна пошта: [events@logos.lviv.ua](mailto:events@logos.lviv.ua)

[www.logos.lviv.ua](http://www.logos.lviv.ua), Т: +38 050 824 76 91

Підписано до друку 11.11.2019 р. Здано до друку 12.11.2019 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 10,93.

Тираж 100 прим. Зам. № 1211-19.